

DAN BERINDEI

Colonel în rezervă TRAIAN MUTĂȘCU

ASPECTE MILITARE ALE MISCĂRII REVOLUȚIONARE DIN 1821

**ASPECTE
MILITARE
ALE MIȘCĂRII
REVOLUȚIONARE
DIN 1821**

Tudor Vladimirescu în fața taberei.
Portret pictat de Theodor Aman
(Muzeul de artă al R. S. România)

DAN BERINDEI   colonel în rezervă   TRAIAN MUTAȘCU

ASPECTE MILITARE ALE MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE DIN 1821

Ediția a II-a revăzută

EDITURA MILITARĂ — 1973

Coperta: ADRIAN IONESCU

Schemele: CONSTANTIN VLĂDESCU

Revizuirile și adăugirile aduse ediției inițiale prin această nouă ediție sînt, îndeosebi, de ordin informațional și bibliografic, întrucît tezele primei ediții le considerăm valabile și pentru cea de a doua. Prin aducerea la zi a informației, considerăm că am dat volumului valoarea unei cărți scrisă în preajma apariției ei.

Lucrarea de față reliefează adevărul potrivit căruia memorabilele evenimente de acum un veac și jumătate n-au fost doar o izbucnire spontană, ci o mișcare organizată, dirijată pe baza unui plan unitar. Înțelegînd sensul real al condițiilor interne și externe ale momentului, avînd capacitatea de a cuprinde situația în ansamblul ei, Tudor Vladimirescu — remarcabilul conducător al mișcării — a știut să-și proporționeze scopul cu mijloacele, să acționeze repede și cu hotărîre și să ia măsurile cele mai potrivite pentru rezolvarea noilor situații — uneori neașteptate — create în cursul desfășurării acțiunilor revoluționare. Prezentarea în cartea de față a acestor trăsături fundamentale ale mișcării a contribuit la confirmarea tezei — astăzi aproape unanim acreditată în noua noastră

istoriografie — potrivit căreia evenimentele din 1821 n-au constituit o simplă răscoală, ci prologul revoluției din 1848, punctul de plecare al revoluției burgheze în țările române. Prin aceasta, însemnătatea momentului istoric 1821, generator de istorie modernă românească, se impune cu pregnanță.

Întrucât mișcarea revoluționară din 1821 constituie un întreg, în lucrare n-au fost expuse și analizate numai aspectele militare, ci tratarea acestora a fost făcută în cadrul amplu al evenimentelor interne și externe din pragul celui de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea. Autorii au folosit acest prilej pentru a-și expune opiniile în problematica complexă a evenimentelor, alăturându-se unor teze ce li s-au părut justificate și formulându-și obiecțiile față de acelea care li s-au părut mai puțin întemeiate.

Nădăjduim că noua ediție se va bucura — ca și cea anterioară — de o bună primire atât din partea specialiștilor, cât și din partea publicului larg, interesat în cunoașterea marilor momente ale istoriei patriei, între care, în mod firesc, se înscriu și evenimentele ce au avut loc în 1821 în țările române, acum mai bine de o sută cincizeci de ani.

AUTORII

DEZVOLTAREA ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A MOLDOVEI ÎN ULTIMA PARTE A SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI LA ÎNCÊPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și în cele dintii ale secolului al XIX-lea, în Țara Românească și Moldova s-a adîncit procesul de descompunere a feudalismului. Deși dominația otomană frîna dezvoltarea socială, economică și politică a celor două țări, totuși devenise din ce în ce mai evident că această dominație nu putea dăinui mult, că înlăturarea ei, ca și înlăturarea relațiilor feudale, era inevitabilă. Această evoluție o dicta însăși fireasca dezvoltare a celor două țări.

Atît Țara Românească, cit și Moldova dețineau mari bogății naturale. Ignatie Iacovenco, funcționar al consulatului rus din București, scria în iunie 1820; „Într-un cuvînt, ar fi de ajuns grija unui guvern bine intenționat și un sprijin foarte neînsemnat acordat din partea lui țării, ca principatul valah să ajungă una din cele mai înfloritoare regiuni din Europa”¹.

Într-o documentată expunere contemporană se aprecia, prin 1819, că pămîntul Țării Românești putea să hrănească „un număr de trei și patru ori mai mare de locuitori”².

În condițiile descompunerii feudalismului, în Moldova și Țara Românească avea loc, pe plan economic, un proces

¹ G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 222.

² *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821* (se citează în continuare: *Doc. răscoala 1821*). București, 1959, vol. I, p. 130.

de multilaterală dezvoltare³. Se constituiau capitaluri însemnate, se accentua diviziunea socială a muncii și, paralel cu înmulțirea numărului meșteșugarilor, se înființau manufacturi. În acestea, pe lângă mîna de lucru clăcașă, se utiliza mîna de lucru salariată. În ceea ce privește agricultura, menținerea monopolului turcesc asupra producției cerealiere * făcea ca doar o mică parte din terenurile arabile să fie cultivate (1/6, după consulul englez Wilkinson). Dar, totodată se remarcă, ca o consecință a necesităților sporite de schimb, o creștere a producției și, implicit, în condițiile menținerii feudalismului, o agravare a sarcinilor feudale ale țărănimii. Numărul zilelor de clacă a fost sporit⁴.

Legiuirea Caragea din 1818 reflectă în mod evident agravarea regimului clăcii. În afara faptului că se adăugau încă două zile la cele douăsprezece zile fixate prin Pravilniceasca Condică din 1780, se restrîngea libertatea de a se încheia învoieli pentru zile mai puține de clacă și se interziceau curăturile (defrișările) fără aprobarea scrisă a stăpînului moșiei, noua legiuire dădea o definiție a clăcii din care reieșea că șederea clăcașului pe moșia boierească nu era un drept al acestuia, ci doar rezultatul unei îngăduințe a stăpînului moșiei⁵. Această definiție servea tendinței

---

* Principatele erau obligate să furnizeze în exclusivitate Porții, în condiții dezavantajoase, principalele lor produse.

³ Pentru o vedere de ansamblu asupra dezvoltării social-economice a țărilor române în perioada analizată, vezi A. Oțetea, *L'insurrection de 1821 dans les Principautés Danubiennes*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, I (1962), nr. 1, p. 77 și urm.; idem, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971, cap. I; Dan Berindei, *Mișcarea Revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu moment de seamă în Istoria României*, în „Lupta de clasă”, LI (1971), nr. 2; N. Adăniloae, *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3, p. 552 și urm.; S. I. Samoilov, *Răscoala de eliberare națională din anul 1821 în Țara Românească*, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1956, nr. 2, p. 93 și urm. Mai vezi: S. Vianu, *Cu privire la problema descompunerii feudalismului în țările române*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1945, partea I, p. 801–840.

⁴ Un caz ilustrativ — care, totuși, trebuie precizat, nu reflectă o situație generală — este cel al sătenilor din Agești (Ilfov) obligați în 1814 să presteze 40 de zile de clacă anual (*Doc, răscoala 1821*, vol. I, p. 83–84).

⁵ *Legiuirea Caragea*, ediție critică, București, 1955, p. 44–49, cf. S. Columbeanu, *Caracterul exploatarei feudale a țărănimii în deceniile anterioare răscoalei lui Tudor Vladimirescu (1800–1820)*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3, p. 573.

boierilor de a-și transforma titlurile feudale asupra pământului într-un drept de proprietate absolută. La înăsprirea regimului clăcii — și nu este întâmplător faptul că în 1822 într-un memoriu al boierilor munteni refugiați la Brașov se cerea sporirea clăcii la 24 de zile⁶ — se adăuga limitarea pădurilor și pășunilor, accentuarea procesului de acaparare a pământurilor răzeșești și moșnenești de către boieri, monopolurile boierești, stoarcerea de la țărani a cât mai multe produse în natură, generalizarea arendășiei⁷. Semnificative pentru a exemplifica gradul de apăsare al țăranimii sînt anafora și hotărîrea domnească din aprilie 1804 privind neomenoasa faptă a vînzării unor locuitori, practică semnalată în mai multe județe ale Țării Românești.⁸

Piața internă creștea odată cu dezvoltarea procesului marfă-bani. Un volum mare de bani circulă în mîinile micilor producători⁹. Totodată, beneficiind de începutul destrămării monopolului otoman, Moldova și Țara Românească încep să fie cuprinse într-un proces de schimb internațional mai larg. Dacă exportul de cereale în afara Imperiului otoman nu se poate dezvolta — decît parțial în Transilvania —, exportul de vite ia avînt.

Dar bogățiile cîmpiilor Țării Românești, ale celor 28 de orașe și 2.741 sate¹⁰ — înregistrate într-o expunere amintită ceva mai sus — ca și bogățiile Moldovei învecinate, nu erau valorificate îndeajuns. Aceasta se datora menținerii feudalismului și a dominației otomane, concretizate îndeosebi în asupritorul regim fanariot. Bogățiile celor două țări nu foloseau decît Porții, slujitorilor ei fanarioți și boierimii pămîntene. Veniturile statului erau monopolizate în folosul Imperiului otoman și al claselor dominante. La începutul secolului al XIX-lea, din veniturile de 2.400.000 lei ale Moldovei,

---

⁶ I. C. Filitti, *Frămîntările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 85.

⁷ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 110. Pentru agricultură, vezi Ilie Corfus, *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1969.

⁸ *Condica din dăile mării sale (...)* Ion Constandin Alexandru Ypsilant Voevod, în „Tesauru de monumente istorice pentru România”, II (1863), p. 343—344.

⁹ *Problemele Tratatului „Istoria României”, Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIII (1960) nr. 5, p. 191—198.

¹⁰ *Doc. răscl. 1821*, vol. I, p. 129.

600.000 lei erau destinați tributului către Poartă, 930 000 lei cheltuielilor personale ale domnului, 550.000 lei lefurile boierilor care ocupau funcții și doar 320.000 lei acopereau nevoile statului (dar și din aceștia o parte erau folosiți pentru trebuințele curții domnești ¹¹!).

Dependența față de Imperiul otoman împiedica dezvoltarea Țării Românești și a Moldovei. Fiscalitatea excesivă, corvezile, rechizițiile ca și incursiunile de pradă ale garnizoanelor turcești de la Dunăre apăsau din greu masele populare din cele două țări ¹². Slăbirea „monopolului” otoman după războiul ruso-turc din 1768—1774 fusese cu totul relativă ¹³. Dreptul Porții asupra cerealelor românești rămânea exclusiv: negustorii turci continuau să dobândească bogățiile celor două țări în schimbul unor sume derizorii. Dezvoltarea comerțului cu alte țări era paralizată. Haosul monetar pe care-l provoca politica economică a Porții și lipsa unui sistem monetar național, lipsa de căi de comunicații ¹⁴ erau tot atîția factori care, datorită asupritoarei dominații otomane, împiedicau dezvoltarea economică a Țării Românești și a Moldovei în măsura posibilităților lor reale, paralizau dezvoltarea acelor relații de producție care în acea vreme reprezentau noul — relațiile capitaliste. „Stăpînirea otomană, ca oricare altă stăpînire orientală — arăta Engels — este incompatibilă cu orînduirea capitalistă. Plusvaloarea stoarsă nu este prin nimic asigurată împotriva mîinii hrăpărețe a satrapilor și a pașalelor; nu există prima condiție de bază a acumulării burgheze, asigurarea persoanei negustorului și a proprietății sale” ¹⁵.

Regimul fanariot statornicit în Moldova și în Țara Românească la începutul secolului al XVIII-lea a fost caracterizat, pe drept cuvînt, ca „cea mai sumbră pagină din istoria stăpînirii turcești în Principatele dunărene” ¹⁶. Acest regim de asuprire era urît de masele populare, iar înlăturarea

---

¹¹ S. I. Samoilov, *op. cit.*, p. 96.

¹² A. Oțetea, *op. cit.*, p. 107.

¹³ Al. Vianu, *Aplicarea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi cu privire la Moldova și Țara Românească (1775—1783)* în „Studii”, XIII, (1960), nr. 5, p. 71—103.

¹⁴ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 107.

¹⁵ Marx-Engels, *Opere*, ed. rusă, vol. 16, partea a II-a, p. 22.

¹⁶ S. I. Samoilov, *op. cit.*, p. 96.

lui devenise un obiectiv firesc. De regimul fanariot se lega nemiloasa exploatare a bogățiilor celor două țări, o fiscalitate excesivă și corupția monstruoasă a aparatului administrativ. Dacă interesele boierilor nu erau lezate de acest regim asupritor, în schimb masele sufereau nespus. „Jalbele care au ajuns pînă la mine — scria generalul rus Bagration, în timpul războiului ruso-turc din 1806—1812 —, cele văzute de mine personal, precum și cercetările întreprinse de oamenii de încredere m-au convins că poporul, care duce pe umerii lui întreaga povară, este cu desăvîrșire ruinat [...]”¹⁷

„Nu există pe lume popor — scria la rîndul său consulul englez Wilkinson — mai asuprit de un guvern despotic și mai strivit de biruri și angarale decît țărani din Moldova și din Țara Românească”¹⁸. Sistemul de percepere a impozitelor, de o deosebită sălbăticie, îi aducea la desperare pe locuitori; trebuie spus că acest sistem era deseori neeficient, țara fiind secătuită. Dureroasă, dar plastică, este descrierea pe care a făcut-o cronicarul Dionisie Eclesiarhul perceperei dărilor în timpul lui C. Hangerli: „Deci, presfirîndu-se slujbașii cu bucurie și cu mumbașir prin plășile județelor și mergînd prin sate, ca niște lupi flămînzi și ca niște holtei de cîini leșinați să fi văzut cineva nemilostivirea lor și ce făcea cu creștinii, că-i apuca de a împlini banii și dînd zor, cum ai zice, în zece, cincisprezece zile să se istovească dajdea văcăritului [...] închidea oamenii și muieri prin coșeri și-i îneca cu fumuri de gunoi și cu ardei i afuma și-i ținea închiși zîoa și noaptea flămînzi să dea bani, pe alți-i lega cu mîinile îndărăt și cu spatele de garduri și-i bătea cu bicele, pre alții legați i băga cu picioarele goale în zăpada geroasă ... nu era milostivire la varvarii de slujbași [...]”¹⁹.

Acest sistem a fost caracteristic nu numai domniei lui Hangerli, ci întregii perioade fanariote și îndeosebi deceniilor de la sfîrșitul ei. În preajma mișcării revoluționare din 1821, o scrisoare prevenea pe N. Glogoveanu asupra unor abuzuri similare: „[...] Glogova [...] este pe jumătate fugită. Au părăsit creștinii și biserica, că la biserică găsindu-i,

¹⁷ *Ibidem*, p. 97.

¹⁸ Wilkinson, *An account of the Principalities of Wallachia and Moldavia*, London, 1820, p. 155.

¹⁹ Dionisie Eclesiarhul, *Cronograful Țării Românești*, ed. Nicolaescu-Plopșor, Rîmnicu Vîlcea, 1934, p. 93.

sare și îi leagă și îi căznește tilhărește pentru datoriile altora [...]”²⁰.

Corupția aparatului de stat feudal agrava situația țăranimii și a orășenimii sărace. Slujbașii storceau bani nu numai pentru Poartă și pentru domn, ci și pentru ei înșiși, slujba fiind un mijloc de îmbogățire. „Toți funcționarii — scria Langeron, general în armata rusă — pot fi cumpărați, adică se plătește pentru dreptul de a săvârși nepedepsit orice infracțiune”²¹. Corupția crea o solidaritate a întregului aparat de stat, „un lanț neîntrerupt de complicități”,²² o alianță a posedanților împotriva maselor crunt exploatare.

Dar riposta acestora nu întârzia. Lupta de clasă se intensifică în perioada destrămării feudalismului, la sate, ca și la orașe. Refuzul de a ieși la muncă, fuga de pe moșii, haiducia, răscoala sînt tot atîtea forme ale luptei de clasă întîlnite în această perioadă. „[...] Românii satelor de aici — se spunea într-o scrisoare din 1819 despre clăcașii din Islaz — declară sus și tare că în caz că îi vom supăra pentru clacă, strigă cu hotărîre că au de gînd să ucidă pe unul din noi”; mai tîrziu, în altă scrisoare, se adăuga: „Numai cu numele sîntem noi stăpîni ai moșiilor, iar ei fac ce vor [...]”²³ și că „fac toate numai de ciuda clăcii, ba chiar țipă în gura mare că ori toți nu vor face clacă, ori toți vor pleca [...]”²⁴. Ceva mai înainte, în 1815, un vătaf de moșie mînăstirească scria negustorului craiovean Hagi Ianuș că „nu este destul că nu vor să ne dea nici dijma, nici să-și facă claca, dar au făcut și zorbalic și au venit de 2—3 ori ca să ia din curtea noastră pe aducătorul scrisorii mele [...]”²⁴. Orășenii își manifestă și ei adîncă nemulțumire, ura împotriva exploatareii la care erau supuși de boieri și domni. În 1802, în 1810 și 1811 au loc, de exemplu, astfel de manifestări în București, iar în vara lui 1819 la Iași. Importante agitații orășenești se mai constată la Bîrlad și la Ploiești, iar lupta tîrgoviștenilor împotriva domniei se va face simțită chiar și la începutul mișcării revoluționare din 1821. În ansamblu, toate

²⁰ *Doc. răs.* 1821, Vol. I, p. 190.

²¹ S. I. Samoilov, *op. cit.*, p. 97.

²² N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. VII—VIII.

²³ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 134, 137, 138.

²⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 103.

aceste acțiuni pregătesc puternica mișcare populară din 1821.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, omenirea a trăit unul din marile evenimente ale istoriei sale: revoluția franceză. Acest eveniment a avut consecințe, în deceniile următoare, pentru întreaga desfășurare a istoriei mondiale și, îndeosebi, a celei europene. Revoluția franceză a chemat popoarele la lupta împotriva asupririi feudale, a zdruncinat echilibrul între statele Europei, a lovit diplomația aristocrato-dinastică. Revoluția franceză a avut urmări deosebite în domeniul economic, politic, ideologic, militar. Ea a dat un nou sens războaielor și artei militare. Revoluția din 1789 și poporul francez, arată Lenin, au transformat „întregul sistem al strategiei, sfărâmînd toate vechile legi și reguli ale războiului și creînd, în locul vechilor armate, o armată nouă, revoluționară, populară și un nou mod de a duce războiul”.²⁵

Evenimentele ce au avut loc în această perioadă în Franța — războaiele revoluționare, ascensiunea lui Napoleon Bonaparte și războaiele pe care le-a dus acesta, înfruntînd pe ceilalți monarhi ai continentului — domină istoria Europei la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea. Dar, spre deosebire de războaiele revoluției, cele ale lui Napoleon, din momentul proclamării imperiului, au avut cu totul alt caracter. „Războaiele imperialiste ale lui Napoleon — arată Lenin — au durat mulți ani; ele au cuprins o întreagă epocă și au vădit o neobișnuit de complicată rețea de raporturi imperialiste, care se împloteau cu mișcări de eliberare națională”²⁶. Important este și faptul că totodată aceste războaie au făcut popoarele sugrumate „să învețe războiul revoluționar”²⁷. Este de menționat că revoluția și evenimentele din Franța au avut ecou și în țările române. În 1805, de exemplu, Ioan Faca

---

²⁵ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 24., E.S.P.L., București, 1956, p. 396.

²⁶ *Ibidem*, vol. 27, p. 34.

²⁷ *Ibidem*, p. 182.

este pedepsit pentru că răspindea „cuvinte netrebnice și neînființate” și pentru că întreținuse corespondență cu guvernul francez; în 1804 domnul Moldovei Alexandru Moruzi ia măsuri pentru descoperirea celui ce-i adresase „o închipuire de jalbă în scris, fără iscălitură și numire, arătătoare de un cuget a nesupunerii franțuzești, cutezînd a zice și către stăpînire cuvinte de îngrozire”.²⁸

Căderea lui Napoleon, în 1814, a dat Europei — după expresia lui Pușkin — „sclavia liniștită”, pe care o patrona țarul Alexandru²⁹. Congresul de la Viena a consfințit această „sclavie”. Pentru apărarea absolutismului și a „vechiului regim” s-a alcătuit în septembrie 1815 „Sfînta Alianță”, la care au aderat treptat aproape toți monarhii Europei. Această „alianță” avea ca trăsătură de unire fundamentală lupta împotriva oricărei manifestări revoluționare a popoarelor. Acestei coaliții îi era însă totodată caracteristică lipsa de unitate pe plan economic și politic; interesele divergente ale membrilor ei o șubrezeau dinăuntru. De altfel, pînă la urmă, „Sfînta Alianță” nu a putut rezista procesului de dezvoltare pe care l-au trăit popoarele europene în secolul al XIX-lea.

Dar pînă la decăderea ei, această coaliție reacționară a monarhilor europeni a înăbușit cu brutalitate orice tentativă de eliberare a popoarelor asuprite, iar în 1821, condamînd mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu, condemnînd de asemenea Eteria, ea a creat condițiile pentru înăbușirea luptei revoluționare, pentru crunta reprimare a răsculațiilor și pentru ocuparea de către otomani a Țării Românești și a Moldovei.³⁰

În timp ce revoluția franceză domina istoria Europei de apus, în sud-estul continentului Imperiul otoman trăia o criză acută. Sistemul militaro-feudal otoman trecea prin uriașe dificultăți generate de procesul descompunerii orînduirii feudale și al apariției primelor indicii ale relațiilor

---

²⁸ G. Georgescu-Buzău, *Descompunerea feudalismului și începuturile capitalismului în Țara Românească și Moldova*, București, 1949, p. 44; *Biblioteca Academiei Române. Creșterea colecțiilor*, nr. XIII (oct.—dec. 1909), p. 200, col. II

²⁹ *Istoria diplomației*, sub îngrijirea lui V. P. Potemkin, București, 1947, vol. II, p. 102.

³⁰ Vezi A. Oțetea, *Sfînta Alianță și insurecția eteristă din 1821*, în „Revista Română de Studii Internaționale”, 1967, nr. 1—2, p. 155—170.

capitaliste. Comploturile de palat, răscoalele ienicerilor — a căror desființare se va impune, pînă la urmă, în 1826 —, întărirea forțelor centrifuge în dauna puterii centrale, anarhia sînt caracteristice istoriei otomane la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Această situație înlesnește desfășurarea luptei de eliberare națională a popoarelor subjugate de Poartă. Sub impulsul dezvoltării interne a acestor popoare și beneficiind de situația precară în care se găsea Imperiul otoman, lupta de eliberare din sud-estul continentului intră într-o nouă fază.

Un rol important în acest proces îl joacă Rusia. Prin războaiele întreprinse în secolul al XVIII-lea, oștile ruse, înfrîngînd în repetate rînduri armatele otomane au impus Porții un șir de concesiuni în favoarea popoarelor subjugate. Concesiunile conveneau politicii Rusiei țariste, dar totodată, obiectiv, ele au avut un important rol în procesul de eliberare a popoarelor din sud-estul Europei.

Mișcările revoluționare din 1821 au avut loc în acest cadru general de desfășurare. Ele au căutat să beneficieze de politica antiotomană a Rusiei și de slăbiciunea Porții, dar n-au ținut seama în suficientă măsură de faptul că Europa era dominată de nefasta politică a „Sfintei Alianțe” și că politica Rusiei țariste reflecta în primul rînd o poziție contrarevoluționară. Aici trebuie căutat unul din factorii ce au contribuit la nereușita acestor mișcări. Dar, deși aparent înfrînte, ele au avut urmări politico-sociale însemnate. Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu a pus capăt regimului fanariot și a constituit preludiul revoluției din 1848. Prin aceasta ea se înscrie în istoria poporului român ca unul din momentele importante ale luptei de eliberare socială și națională. O deosebită importanță a avut și mișcarea de eliberare a poporului grec izbucnită în 1821. Pornind de la acțiunea inițiată de Eterie, Grecia și-a dobîndit în mai puțin de un deceniu neatîrnarea.

Toate acestea oglindesc semnificația profundă și urmările de mare însemnătate ale evenimentelor ce au avut loc în 1821 în regiunea Dunării și a Peninsulei Balcanice.

ANTECEDENTELE MILITARE ȘI PERIOADA DE PREGĂTIRE A MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE DIN 1821

Mișcarea revoluționară din 1821 a fost incununarea unui șir de lupte duse de poporul român în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea împotriva opresiunii interne — a domnilor, boierilor și minăstirilor — ca și împotriva dominației otomane. Îndeosebi începînd din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, în condițiile descompunerii feudalismului, în țările române a crescut în intensitate lupta de eliberare socială și națională. Constituirea și acțiunile unităților de voluntari și panduri în cadrul războaielor ruso-turce și ruso-austro-turce au fost în această perioadă una din formele prin care s-a manifestat această luptă de eliberare. Participarea voluntarilor români la războaiele duse împotriva Imperiului otoman și organizarea corpului pandurilor olteni, însușirea pe această cale a meseriei armelor de către mii de luptători îndrăzneți, ca și tendința din ce în ce mai evidentă de organizare a unor oștiri naționale, care să ia locul gărzilor domnești cu rosturi represive sau de paradă, au creat pe plan militar condiții pentru organizarea oștirii revoluționarelor din 1821.

Muntenii și moldovenii și-au dat o largă contribuție în războiul ruso-turc din 1768—1774 și în acela ruso-austro-turc din 1787—1792, participînd la operațiunile militare în cadrul formațiunilor de voluntari și arnăuți. Aceste formațiuni pot fi considerate ca începuturi de organizare ale armatei naționale în țara noastră. Totodată, voluntarii au îmbinat deseori

în aceste războaie lupta de eliberare națională cu lupta de eliberare socială.

În 1768, izbucnind războiul ruso-turc, numeroși voluntari moldoveni și munteni au fost utilizați în avangarda Armatei 1 ruse comandate de generalul Prozorovski încă înainte ca operațiile militare să se fi extins pe teritoriul Moldovei și Țării Românești.¹ În aprilie 1769, însăși garda domnitorului Moldovei a fugit și s-a pus la dispoziția armatei ruse. După ce trupele ruse, în cadrul cărora se găseau și detașamente românești, au intrat în Moldova, procesul înrolării de voluntari s-a accentuat.

Urmărind să preîntâmpine un atac inamic, comandamentul rus a organizat, spre sfârșitul toamnei anului 1769, cucerirea simultană a orașelor Galați și București. La asaltul Galaților au acționat și 800 de voluntari români. Succesul acțiunii s-a datorat și faptului că locuitorii din aceste regiuni, luând armele în mâini, s-au alăturat oștilor ruse². Atacul asupra Bucureștilor a fost condus de colonelul Ilie Lăpușneanu. Acesta, în fruntea a 700 de voluntari și a 24 de cazaci³, a asaltat cu îndrăzneală garnizoana otomană ce ocupa capitala Țării Românești.

Voluntarii și masa locuitorilor orașului București au izgonit din oraș cele câteva mii de militari otomani cantonați aici. Dar acțiunea „stupailor” — denumire ce le-a fost dată luptătorilor ce au realizat această acțiune — a depășit prevederile boierilor ostili Porții, căci poporul ridicat împotriva osmanlıilor a lovit apoi și în membrii propriei clase dominante. Spătarul Pîrvu Cantacuzino, relatînd lui Rumeanțev acțiunea din octombrie 1769, scria că „fiind o încurcătură desăvîrșită și o adunătură de felurite neamuri și clase și chiar de femei, s-a făcut o pradă obștească fără deosebire”⁴.

Preluînd puterea — căci Grigore Ghica s-a lăsat prins și a fost predat autorităților militare ruse — Pîrvu Cantacuzino a dat în sarcină ispravnicilor ca „să facă ostași de

---

¹ S. Vianu, *Din lupta poporului român pentru scuturarea jugului otoman și cucerirea independenței*, în „Studii”, VI (1953), nr. 2. p. 68.

² *Ibidem*, p. 73.

³ Banul Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ediția N. Iorga, București, 1902, p. 171.

⁴ *Ibidem*, p. 445.

judet, o mie", negustorii dînd banii, iar echipamentele și armele urmînd a fi pregătite în atelierele Bucureștilor. Efectivul voluntarilor și al arnăuților a crescut grabnic în Țara Românească, cei dintîi de la 700 la 4.000, iar ceilalți de la 200 la 2.000⁵. Totodată, — ca și în Moldova, s-a organizat — pe itinerarul spre Dunăre — o puternică rețea de puncte de strajă.

Unitățile române au participat și la alte lupte împotriva otomanilor în războiului din 1768—1774. La sfîrșitul anului 1769, un număr de 350 de grenadiri ruși și 750 de voluntari români au atacat, sub comanda lui Pîrvu Cantacuzino, forțe turcești de zece ori mai numeroase, care asediau minăstirea Comana unde se închisese maiorul Karazin. Turcii au trebuit să se retragă, dar în luptă au căzut două treimi din efectivele conduse de Cantacuzino (și acesta însuși). În 1770 voluntarii au continuat să sprijine acțiunile trupelor ruse, contribuind îndeosebi la apărarea Bucureștilor, iar în anii următori acești ostași români au participat la diverse incursiuni peste Dunăre.⁶

În anii 1787—1792, în timpul desfășurării războiului dintre Rusia și Austria, de o parte, și Turcia, de altă parte, voluntarii români au fost prezenți atît în cadrul armatei ruse, cît și în cadrul armatei austriece. În ambele cazuri, crearea formațiunilor de voluntari români exprima unul și același lucru — hotărîrea de a lupta, folosind toate căile, împotriva dominației Imperiului otoman.

Cel mai intens a fost procesul de înrolare în rîndurile unităților române organizate pe lîngă armata rusă. Totuși, merită să fie consemnate și faptele legate de lupta unităților române organizate pe lîngă armata austriacă. Mai trebuie amintit că în timpul războiului ruso-austro-turc, domnitorul Țării Românești, Nicolae Mavrogheni, a folosit oastea sa pentru a lupta alături de otomani. Dar mulți dintre ostașii săi au trecut de partea armatelor austriece. În aceeași ordine de idei se poate aminti că armata austriacă ce opera pe teritoriul moldovean s-a bucurat de sprijinul unei unități de cercetași călări comandate de Răducanu Rosetti, for-

---

⁵ S. Vianu, *op. cit.*, p. 74—75.

⁶ *Ibidem*, p. 75—79.

mațiune compusă din 600 de ostași⁷. În aprilie 1788, orașul Iași a fost temporar eliberat de colonelul Fabry, cu ajutorul „poporului cotropit”, orașul fiind însă evacuat de austrieci peste două luni⁸. În toamna anului 1789 după ce intră în București și Craiova, austriecii utilizează voluntari români în luptele pe care le poartă cu musulmanii. În vara anului următor, o unitate de români comandată de maiorul Mavrodin înfrânge garnizoana otomană din Giurgiu, care atacase prin surprindere tabăra austriacă din preajma cetății.⁹

Unitățile de voluntari români constituite pe lângă armata rusă au fost mai numeroase decât cele de pe lângă armata austriacă. Ele continuau tradiția războiului din 1768—1774. Maselor de la sate și orașe li se oferea prilejul luptei antiotomane, dar și posibilitatea de a se sustrage, cel puțin în parte, exploatării interne.¹⁰

Din vara anului 1788, armata rusă a acționat pe teritoriul Moldovei, eliberând orașul Iași, pe care-l evacuase colonelul austriac Fabry. Numeroși voluntari români au luptat alături de trupele ruse. Detașamentele române de voluntari s-au distins îndeosebi în vara anului 1789, în sudul Moldovei; majoritatea dintre ele se aflau sub ordinele lui Suvorov. În Divizia 3 rusă, de sub comanda lui Suvorov, erau incluși 1.600 de voluntari români. Colaborând cu austriecii, în rîndurile cărora se găseau de asemenea — după cum am mai arătat — unități de voluntari români, trupele ruse și voluntarii români au avut prima ciocnire cu turcii la 20 iulie 1789. Ei forțează în ziua următoare apa Putnei, resping pe otomani spre Focșani și le iau 10 tunuri și 16 steaguri.¹¹ Două luni mai târziu, voluntarii români din cadrul Diviziei 3, comandate de Suvorov, participă la lupta de la Rîmnice, în care armatele ruse și austriece (deși acestea din urmă au luat parte la luptă în mică măsură) au reușit o victorie strălucită.

---

⁷ Generalul Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, 1938, vol. I, p. 143; Al. Vianu, *Note privitoare la participarea voluntarilor români la războiul ruso-austro-turc (1787—1792)*, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1956, nr. 3, p. 103.

⁸ *Ibidem*, p. 104—105.

⁹ Dionisie Eclesiarhul, *op. cit.*, p. 55.

¹⁰ Vezi îndeosebi Al. Vianu, *op. cit.*, p. 102 și urm.

¹¹ Al. Vianu, *op. cit.*, p. 105—107.

Din cele 31 de steaguri cucerite de Suvorov, 5 le-au smuls turcilor voluntarii români.¹²

Mișcarea de voluntari din anii 1768—1774 și 1787—1792 a corespuns năzuințelor și intereselor maselor populare din Țara Românească și Moldova. Pe câmpul de bătaie s-au format luptători curajoși, ridicați din rîndurile poporului; ei au deprins meseria armelor, s-au convins că otomanii pot fi înfrinți și au înțeles totodată necesitatea de a îmbina lupta contra dominației străine cu lupta împotriva exploatarei interne. Formațiunile de voluntari ce au luat naștere în secolul al XVIII-lea au constituit un germen al viitoareii armate naționale. Totodată, ele au creat o tradiție și au constituit o școală pentru voluntarii și pandurii războiului ruso-turc din 1806—1812, cît și pentru conducătorul mișcării revoluționare din 1821.

Numele de „pandur”¹³ apare în documentele din Țara

¹² *Ibidem* p. 110.

¹³ Etimologia cuvîntului „pandur” nu a primit încă o explicație mulțumitoare.

St. Nicolaescu consideră că acest cuvînt este de origine maghiară și are înțelesul de „arcaș, pedestru, dorobanț, infanterist” (St. Nicolaescu, *Pandurii*, în „Revista infanteriei”, XXXIV (1930), nr. 338, p. 60). A. Oțetea arată că termenul „pandurok” are o dublă semnificație: în primul rînd „el desemnează pe soldații sirbi și sași din Bacika (Banatul stăpînit de imperiul habsburgic), avîndu-și căpitani lor; semnificația s-a pierdut în secolul al XVIII-lea, cînd acești ostași s-au confundat cu grănicerii; în al doilea rînd, cuvîntul are înțelesul de elemente înarmate care asigurau odinioară ordinea în județe (A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 138—139, nota 3). I. Nistor derivă termenul „pandur” din latinescul „banderium”, steag de oaste. El mai arată că la început erau numiți panduri anumiți oameni de arme ai nobililor. În anul 1741, afirmă el, au fost înarmați în „Slovenia” (corect: Slavonia) 1.000 de panduri pentru serviciul militar, iar mai tîrziu organizația pandurilor s-a extins în toate teritoriile regatului ungar; din Banat organizația a trecut în Oltenia, unde s-au format unități de panduri (I. Nistor, *Un proiect de organizare a oștirilor pămîntene din 1812*, în „An. Acad. Rom., Mem. Secț. Ist.”, Seria III, tom. XXII (1939—1940), p. 157, nota 2).

În articolul „Armata” (publicat în anul 1858 în „New American Cyclopaedia”) Friederich Engels arată cu privire la panduri: „Austriei aveau [...] un gen de infanterie ușoară care purta denumirea de panduri. Pandurii erau trupe neregulate, croate și sirbe, de la frontiera militară cu Turcia, potrivite pentru executarea de incursiuni și pentru urmărire, dar nefolo-

Românească pe la începutul secolului al XVII-lea¹⁴. Stadiul actual al informațiilor documentare nu ne permite să fixăm data apariției în țara noastră a instituției pandurilor; totuși, o interpretare mai largă a unor izvoare narative pare să îndreptățească afirmația că această instituție exista în Oltenia către mijlocul secolului al XVIII-lea¹⁵. În orice caz, pandurii olteni încep să fie întâlniți, organizați, în secolul

sitoare în timpul unei bătălii regulate datorită tacticii de atunci, precum și datorită faptului că erau complet neinstruite". (Fr. Engels, *Opere militare alese*, vol. I, Ed. militară, București, 1962, p. 189).

Găsim informații despre panduri și în enciclopedia *Der Grosse Brockhaus* (ed. 15, Lipsa, 1933, vol. XIV, p. 106), unde se arată că termenul „pandur” este de origine maghiară și că el desemna în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea pe soldații din armata austriacă, originari din ținuturile „slavo-române” din sudul Ungariei. În același fel erau numiți și ostașii din garda personală a nobililor din Croația și Slavonia. Celebra unitate de panduri înființată în 1741 de baronul Trenck a fost transformată în 1756 în Regimentul 53 infanterie.

La grande encyclopédie (Paris, f.a., vol. XXV, p. 940, col. 1) arată că originea numelui „pandur” este nesigură, dar că el desemna în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea trupele neregulate din armata austriacă, formate din unguri, sirbi, croați și români. La început aceste trupe erau folosite ca organe de ordine (gens d'armes), supraveghind drumurile sau servind de escortă. În secolul al XIX-lea se dădea adesea denumirea de panduri (în Ungaria, Serbia, Țara Românească) slujbașilor inferiori din serviciul administrației sau al municipalității.

Totalitatea informațiilor menționate permite a se trage următoarele concluzii: a) cuvântul „pandur” este după toate probabilitățile de origine maghiară, dar pînă în prezent nu i s-a putut stabili o etimologie certă; b) termenul „pandur” a avut — începînd din secolul al XVII-lea — o largă arie de circulație, fiind folosit (cu variate înțelesuri) în Ungaria de sud, Croația, Slavonia, Serbia și Țara Românească; c) înțelesul principal era acela care desemna unele trupe neregulate din armata habsburgică, cu o compoziție etnică și o arie de recrutare determinate; d) cu acest înțeles de „trupe neregulate” termenul a trecut din Banat în Oltenia în momentul cînd a luat ființă instituția pandurilor în ținutul de la vest de Olt.

¹⁴ *Documente privind istoria României, Veacul XVII. B. Țara Românească*, București, 1951, vol. I, p. 243, 252; St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 60.

¹⁵ O informație dată de Ion Ghica ne oferă în această privință o oarecare orientare, care ar trebui însă confirmată — pentru a fi certă — de documente. Polcovnicul Ioniță Ceganu arată că familia sa a fost „neam de pandur din tată în fiu”. (I. Ghica, *Opere*, București, 1956, vol. I, p. 125). Dacă ne limităm la trei generații (Ioniță Ceganu, tatăl său și bunicul său) și luăm ca dată de naștere a polcovnicului anul 1788 (în 1806 avea „vreo optsprezece ani”, cf. I. Ghica, *op. cit.*, p. 124) și dacă ținem seama că intrarea în rîndurile pandurilor se făcea, „după datina țării”, la 18 ani, reiese că această familie îndeplinea deja slujba pandurească către mijlocul secolului al XVIII-lea.

al XVIII-lea.¹⁶ Potrivit lui Ilie Fotino, pandurii umblau înarmați și erau „ca un fel de ostași, cu obișnuitul port simplu al țării”. Fotino mai arată că pandurii erau „oameni viteji, cutezători și singuri mai deprinși decât ceilalți întru a purta și mînuî armele”.¹⁷ Se poate, așadar, afirma că pandurii formau acea parte a populației oltene la care priceperea în mînuirea armelor devenise tradițională, fapt pentru care stăpînirea îi folosea, cînd avea nevoie, pentru slujbe ostășești, plătindu-le lefuri și acordîndu-le unele privilegii (îndeosebi scutiri de dări). Pandurii alcătuiau o categorie socială aparte (la începutul anului 1821 se constată documentar „cumpania pandurilor din Gorj”)¹⁸.

Pandurii erau utilizați mai ales pentru nevoi de poliție internă și de pază a granițelor.¹⁹ Uneori, întrebuițarea lor căpăta aspecte foarte variate, ei fiind folosiți, între altele, la paza de ciumă²⁰ sau la strîngerea dărilor²¹. Utilizarea numai în parte și cu schimbul a pandurilor indică faptul că ei constituiau un corp de oaste semipermanentă²².

Întîlnim panduri, ca o categorie militară, cu ocazia organizării slujitorilor, întreprinsă în anul 1775 de domnitorul Alexandru Ipsilanti²³. La începutul secolului al XIX-lea rolul pandurilor a sporit. Alexandru Moruzi (februarie 1799 — octombrie 1801) a încercat formarea unui corp de panduri; exemplul a fost urmat de succesorii săi, M. Suțu (octombrie 1801 — mai 1802) și mai ales C. Ipsilanti (iunie 1802 — august 1806)²⁴. Pandurii au participat la luptele

¹⁶ I. Neacșu, *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954, p. 1005.

¹⁷ Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluțiunea din anul 1821, supranumită Zăvera*, București, 1874, p. 12, nota 1.

¹⁸ Acad. R.S.R., Ms. Rom. 248 (Matcă de numele tuturor companiilor țării...) (comunicat de Sava Iancovici).

¹⁹ Em. Virtosu, *Documente despre panduri*, în „Arhivele Olteniei”, XIII (1934), p. 18.

²⁰ Arh. St. Buc., Cond. domnească nr. 74, f. 70 (comunicat de Sava Iancovici).

²¹ *Idem*, nr. 96, f. 105 (139) (comunicat de Sava Iancovici).

²² D. Bodin, *Însemnări cu privire la Tudor Vladimirescu în războiul ruso-turc din 1806—1812*, în „Revista Istorică Română”, VII (1938), p. 236.

²³ A. Ubcini, *La Roumanie militaire*, București 1882, p. 20

²⁴ N. Iorga, *Istoria armatei românești*, ediția a II-a, București, 1930, vol. II, p. 235.

împotriva pasvangiilor și adaliilor. În octombrie 1802 printr-o carte domnească se recunoștea unui căpitan de panduri că „s-au aflat slujind în război [...] împreună cu oștirile împărătești [...]”²⁵. C. Ipsilanti a mărit efectivul trupelor de care dispunea, angajând soldați străini și panduri de peste Olt. Pe acești panduri Ipsilanti i-a făcut — spunea Naum Rîmniceanu — „osebit tagmă ostășească”, adică un corp de oaste separat în care a fost încadrat și un însemnat număr de țărani clăcași olteni. Comandant al pandurilor a fost numit în 1802 marele postelnic Grigore Caliarh²⁶. În anul următor, în septembrie 1803, Gigîrt este orînduit epistat al pandurilor de peste Olt²⁷. Mai înainte, însă, la începutul aceluiași an, cete de panduri au fost aduse de domn la București și așezate în minăstirile Cotroceni și Văcărești, sub comanda serdarului Preda Bujoreanu²⁸. Pandurii din București erau spitalizați — în caz că erau răniți sau se îmbolnăveau — într-o casă anume închiriată din apropierea minăstirii Mihai Vodă și dați în grija unui doctor²⁹. Ei erau supuși unui regim disciplinar destul de sever, interzicîndu-li-se ieșirile în oraș după ora șase seara.³⁰

Războiul ruso-turc din anii 1806—1812 a adus pe pandurii olteni în prim plan. Acest război se înscrie pe fundalul istoriei militare a Europei primului deceniu al secolului al XIX-lea, istorie dominată de războaiele pe care le-a purtat Napoleon pe continent împotriva coaliției celorlalte puteri. Războiul ruso-turc a avut loc într-un moment de „acalmie” în restul Europei și în condițiile unei „acalmii” a luptelor revoluționare din țările europene. Țarismul a declanșat acest război profitînd de împrejurările create. „Ori de cîte ori uraganul revoluționar se liniștea pentru moment — scriu Marx și Engels — se pune inevitabil din nou pe tapet una și aceeași chestiune, eterna «problemă orientală». Așa a fost cînd

---

²⁵ Doc. răs. 1821, vol. 1, p. 37 și nota.

²⁶ Naum Rîmniceanu, *Scrisoarea Munteanului ca răspuns la scrisoarea Moldoveanului* în „Biserica ortodoxă română”, XII (1899—1900), p. 260; Idem, *Istoricul Zaveriei în Valachia*, în „Biserica ortodoxă română”, XXIII, p. 418.

²⁷ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. XI, p. 379.

²⁸ *Ibidem*, vol. IX, p. 640.

²⁹ *Ibidem*, vol. XI, p. 381.

³⁰ *Ibidem*, vol. IX, p. 640—641.

s-au potolit vijeliile primei revoluții franceze și când, după pacea de la Tilsit, Napoleon și Alexandru al Rusiei au împărțit între ei toată Europa continentală. Alexandru a profitat de această scurtă acalmie pentru a trimite în Turcia o armată, «care să dea o mînă de ajutor» forțelor care tindeau să distrugă din interior acest imperiu în declin”³¹.

În noiembrie 1806, o grupare de forțe rusești a pătruns pe teritoriul Principatelor Dunărene, vasale Porții, și a ajuns în scurt timp pe linia Dunării. În felul acesta, Țara Românească și Moldova intrau sub controlul politic și militar al Rusiei. Forțele rusești din cele două țări române deveneau în același timp o amenințare pentru Constantinopol, capitala Turciei. Paralel cu aceasta, Rusia luase măsuri pentru declanșarea împotriva otomanilor a unei ofensive prin Transcaucazia. Pacea încheiată cu Rusia și Franța la Tilsit a întrerupt și ostilitățile din regiunea Dunării (1807), iar, la întrevvedere ce a avut loc la Erfurt (1808), țarul Alexandru a pus din nou în discuție viitorul Principatelor Dunărene vasale Porții, dar nu s-a ajuns la o înțelegere și ostilitățile au fost reluate în martie 1809.

Forțele ruse care acționau în regiunea Dunării erau împărțite, pentru a răspunde sarcinilor operative, în trei grupări și anume: o grupare principală, dislocată în Muntenia, și două grupări secundare de forțe, dislocate una în Moldova și cealaltă în Oltenia.

Gruparea principală avea ca misiune ocuparea cetăților otomane de pe ambele maluri ale Dunării și declanșarea, eventual, a unei ofensive în Balcani. Grupările secundare trebuiau să facă siguranța flancurilor grupării principale și să sprijine acțiunile ei.

Grupării din Oltenia, comandată de generalul Isaiev, îi reveneau ca sarcini operative concrete: a) curățirea teritoriului din dreapta Oltului de forțele turcești (care căutau să-și creeze aici unele centre tari) și asigurarea flancului drept al grupării principale; b) sprijinirea acțiunilor ofensive ale grupării principale prin angajarea și slăbirea forțelor

---

³¹ Karl Marx — Fr. Engels, *Politica britanică. Disraeli. Emigranții. Mazzini la Londra. Turcia*, în *Opere*, Editura politică, București 1959, vol. 9, p. 5.

inamice de la vest de râul Vid. Pentru aducerea la îndeplinire a ultimei sarcini, gruparea generalului Isaiev trebuia să coopereze cu forțele sîrbilor răsculați care luptau sub steagul lui Karagheorghe ³².

Pentru sporirea efectivelor relativ reduse ale forțelor comandate de generalul Isaiev, comandamentul trupelor ruse ce acționau în regiunea Dunării a prevăzut crearea unui corp de voluntari în care să intre pînă la 10 batalioane de panduri ³³. Efectivele pandurilor care au participat ca voluntari la lupta împotriva otomanilor au sporit mereu în cursul războiului. Așa, de pildă, la sfîrșitul anului 1807, au luat parte la acțiunile duse de armata rusă împotriva trupelor turcești un număr de 2.000 de panduri ³⁴. Acest număr a crescut pînă în primăvara anului 1810 la 3.000, ca să ajungă în martie 1811 la peste 6.000 de oameni, puși sub comanda lui Tudor Vladimirescu. ³⁵

Se pare că activitatea desfășurată pentru recrutarea pandurilor a luat o deosebită amploare în cursul anului 1811, deoarece într-un certificat eliberat fraților Macedonschi de „întîiul divan și comitet al Țării Românești” se arată că Dimitrie Macedonschi era însărcinat în anul 1811 „să strîngă ostași, panduri vreo douăzeci mii” ³⁶. Efectivul menționat este exagerat, fără îndoială, dar el ilustrează eforturile ce se depuneau în acea vreme pentru alcătuirea unor forțe militare românești puternice care să participe, alături de armata rusă, la lupta împotriva turcilor. Acest fapt oglindește, în același timp, prețuirea acordată de comandamentul forțelor ruse din cele două țări române contribuției aduse — timp de mai bine de trei ani — de trupele de panduri în lupta împotriva forțelor otomane de la Dunăre și din Balcani.

---

³² B. P. Hasdeu, *Ultima cronică română din epoca fanarioșilor*, București, 1884, p. 91—92.

³³ D. Bodin, *Însemnări cu privire la Tudor Vladimirescu în războiul ruso-turc din 1806—1812*, în „*Revista Istorică Română*”, VIII (1938), p. 236.

³⁴ I. Ghica, *Opere*, București, 1956, vol. I, p. 124.

³⁵ I. Solomon, *Biografia vieții*, Craiova, 1862, p. 2, 4.

³⁶ *Doc. răs. 1821*, vol. I, p. 65. O confirmare a intensificării acțiunii de recrutare a pandurilor o găsim într-un document din vara aceluiași an, în care se arată că Tudor Vladimirescu a primit ordin să creeze un batalion de panduri „avînd libertatea să ia pe oricine” (*Doc. răs. 1821*, vol. I, p. 54).

Refacerea capacității de luptă a unităților de panduri prin completarea pierderilor era bine organizată și se realiza într-un timp scurt: „După cîte o bătălie ... — povestește Ioniță Ceganu — rămîneau numai patru, cinci sute din două mii cîți eram, dar peste zece zile eram iar în pîr la loc, că se umpleau golurile cu alți panduri trimiși din țară”³⁷.

Organica trupelor de panduri în timpul războiului din anii 1806—1812 cuprindea batalioane³⁸ (eșalon superior) și căpităanii³⁹ (companii) ca subunități elementare. Din punct de vedere operativ, batalioanele de panduri erau subordonate detașamentelor aparținînd forțelor armate ruse.

Comandanții de batalioane și de companii (căpităanii) se recrutau din rîndurile pandurilor⁴⁰. Printre acești comandanți nu puțini erau aceia la care slujba militară devenise o tradiție de familie. Așa au stat lucrurile, de pildă, cu polcovnicul Ioan Solomon; numeroși bărbați din familia lui — frate, tată, bunic — au fost căpitani de panduri;⁴¹ așa au stat lucrurile cu polcovnicul Ioniță Ceganu, care putea să spună cu mîndrie: „familia noastră a fost neam de pandur din tată în fiu”⁴². Fără îndoială că această continuitate în meseria armelor pe care o întîlnim la o seamă dintre căpeteniile pandurilor a contribuit la ridicarea valorii cadrelor de comandă ale acestora.

Armamentul — cel puțin pentru militarii de rînd — era asigurat de comandamentul rus și consta mai ales din arme pentru lupta apropiată: pistol, sabie, lance⁴³. Se pare că și echipamentul se primea tot de la ruși, pandurii (în primul rînd acei ce acționau la sud de Dunăre) fiind îmbrăcați „căzăcește”⁴⁴.

Asistența medicală a pandurilor, îndeosebi cînd era vorba

---

³⁷ I. Ghica *Opere*, vol. I, București, 1956, p. 124.

³⁸ *Doc. rîsc. 1821*, vol. I, p. 46, 48, 49, 51, 54; Mihailovski-Danilevski, *Opisanie turetkoi voinî...* (Descrierea războiului împotriva turcilor), Sanktpeterburg, 1843, vol. I, p. 214; I. Solomon, *op. cit.*, p. 2.

³⁹ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1006.

⁴⁰ E. Virtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941, p. 17; I. Solomon, *op. cit.*, p. 1—2, 5—6; V. A. Urechîă, *Istoria românilor*, XI, p. 379.

⁴¹ I. Solomon, *op. cit.*, p. 1.

⁴² I. Ghica, *op. cit.*, p. 125.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

de intervenții chirurgicale și spitalizare, era asigurată de formațiile sanitare de pe teritoriu ⁴⁵.

Pregătirea militară a pandurilor în vederea participării la războiul din 1806—1812 era făcută de instructori din armata rusă. Ea dura 6 luni; apoi pandurii erau echipați, primeau armament, și, după ce li se făcea „șmotrul“, adică trecerea în revistă, erau trimiși la unitățile operative. Se pare că principală atenție era acordată pregătirii pentru lupta apropiată, căci iată ce spunea în privința aceasta polcovnicul Ioniță Ceganu, participant la război: „Ne aducea ispravnicii pîlcuri, pîlcuri și ne da pe mîna ofițerilor muscali, de ne muștruluia și [...] cînd învățam să dăm cu sabia și cu sulita ne-a trecut dincolo în Țara Turcească“ ⁴⁶.

În aceste tabere de instrucție, de care vorbește Ioniță Ceganu, dar mai ales pe cîmpul de luptă, s-au format mii de panduri — împreună cu comandanții lor — care au participat la mișcarea revoluționară din anul 1821: Ioan Solomon, Dumitru Gîrbea, Enache Cacaletanu, Vasile Ghelmegeanu și atîția alții, dar mai ales conducătorul mișcării, Tudor Vladimirescu.

Născut pe la 1775 în satul Vladimiri din Gorj, Tudor Vladimirescu a fost un tipic reprezentant al burgheziei în formare. Tatăl său, moșnean, se numise Constantin Ursu, iar mama sa — și ea aparținînd țărănimii libere — Ioana Bondoc. Părăsind de tînăr casa părintească, el a stat un timp în casa boierului Glogoveanu și a învățat carte de la un condicar din Craiova, rudă a părinților săi. Apoi, plecînd din casa boierească, „a intrat între panduri după datina județului în care se născuse“, cum ne informează aghiotantul său din 1821 ⁴⁷, lucru confirmat și de Chiriac Popescu care relatează că Tudor „au fost mai înainte în slujba militărească neregulată cu pandurii medințeni din tinerețile lui“ ⁴⁸. Totodată,

---

⁴⁵ I. Solomon, *op. cit.*, p. 2—4. Polcovnicul Ioniță Ceganu spunea: „m-aduseră la spitalul din Craiova, în casele lui Priscoveanu, de unde mi-a scos plumbul de sub coastă“ (I. Ghica, *op. cit.*, p. 126).

⁴⁶ *Ibidem*, p. 124

⁴⁷ M. Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 232.

⁴⁸ Chiriac Popescu, *Memoriu pentru mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 189.

de tînăr, Vladimirescu, profitînd de faptul că „slujba mili-tărească“ era „neregulată“, a putut să se ocupe de adminis-trarea moșiilor Glogovenilor și de afacerile de negoț ale acestora, constituindu-și apoi, și el un capital propriu cu ajutorul căruia a putut arenda moșii și a făcut comerț⁴⁹. Important este și faptul că Tudor a călătorit în mai multe rînduri peste hotare, în Banat și în Transilvania⁵⁰. El nu s-a limitat numai la o activitate economică, deoarece îl întîlnim începînd din 1806, în administrație, ca vătaf de plai al Cloșanilor, post pe care avea să-l păstreze, cu unele întreruperi, pînă în 1821 și care l-a ajutat să intre în con-tact cu întreaga administrație a țării și cu cercurile largi din Oltenia⁵¹. Constantin Ipsilanti a dat întrepridului moș-neam rangul de sluger *⁵². Conflictul ruso-turc izbucnit în 1806 a deschis lui Tudor Vladimirescu posibilitatea de a învăța „arta războiului“, de a-și dezvălui priceperea de comandant și de a stabili legături cu pandurimea, care-l va recunoaște mai tîrziu ca pe firescul ei conducător.

Participarea pandurilor la acțiunile duse de armata rusă în cursul războiului din anii 1806—1812 a fost activă și permanentă. Se pare că Vladimirescu însuși, s-a evidențiat în decembrie 1806 în luptele pentru apărarea Bucureștilor⁵³. Mai apoi, pandurii au contribuit la izgonirea de pe teri-toriul Olteniei a forțelor otomane, care căutau să-și creeze aici un cap de pod și să împiedice astfel cooperarea dintre gruparea generalului Isaiev și trupele de răsculați sîrbi ale lui Karagheorghe. Generalul Isaiev însuși arată că un deta-șament format din 1.000 de panduri conduși de Tudor Vladi-mirescu „a oprit timp de un an de zile (1807—1808 — *nota noastră*) atacul turcilor asupra aceluia ținut“ și „avînd cu ei cîteva lupte în munți, i-a respins de fiecare dată“⁵⁴.

---

* Mic rang boieresc.

⁴⁹ Starea lui Tudor a fost prețuită în 1821 la 12.350 lei; ea se găsea îndeosebi la Cerneți (case, locuri și vii). (*Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 64).

⁵⁰ S.I. Girleanu, *Răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu* (1821), București, 1966, p. 18.

⁵¹ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 121—123.

⁵² M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 232.

⁵³ S.I. Girleanu, *op. cit.* p. 20; vezi și Sava Iancovici, *Date despre Tudor Vladimirescu în publicațiile sovietice*, în „Studii“, XIV (1961), nr. 4, p. 1047.

⁵⁴ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 40.

Dintr-un certificat eliberat de Tudor Vladimirescu la începutul lunii ianuarie 1809 rezultă că în acea vreme pandurii făceau serviciul de pază pe linia Dunării, îmbrăcînd cu avanposturi porțiunea dintre Cerneți și Vîrciorova, ceea ce reprezenta un front de 50 km ⁵⁵.

În cursul verii anului 1809 au avut loc mai multe ciocniri între corpul lui Isaiev și otomani. Scopul urmărit de trupele ruse de sub comanda lui Isaiev era de a asigura legătura cu sîrbii și de a sprijini acțiunile întreprinse de forțele principale ale armatei ruse în afara Olteniei. Ciocnirile s-au desfășurat, în general, în preajma Dunării. În iulie 1809, un număr de 500 de panduri au participat (alături de 6 batalioane de infanterie rusă, 2 regimente de cazaci și 1.000 de sîrbi) la atacul asupra puternicei cetăți turcești Cladova. Pandurii au acționat în eșalonul întîi, la centrul dispozitivului, cot la cot cu trupele regulate ⁵⁶.

În august, același an, un batalion de panduri, comandat de Tudor Vladimirescu, a participat cu succes la lupta pentru recucerirea localității Cerneți, ocupată prin surprindere de osmanlîi ⁵⁷. Recucerirea acesteia prezenta o mare importanță pentru trupele ruse din Oltenia, deoarece prin stăpînirea raionului Cerneți se asigura grupului de forțe Isaiev controlul principalelor căi de pătrundere a trupelor turcești pe teritoriul Olteniei; de asemenea, se asigura menținerea legăturii cu trupele sîrbești care duceau lupta antiotomană și, în sfîrșit, se ușura supravegherea raioanelor Cladova și Ada Kaleh, unde erau concentrate puternice forțe turcești. Comentînd cu un an mai tîrziu comportarea lui Tudor Vladimirescu în lupta de la Cerneți, colonelul Jeltuhin atesta că Vladimirescu „îndeplinindu-și datoria de militar ca cel mai bun ofițer [...] a repurtat, prin stăruința sa, un frumos succes”. ⁵⁸

În a doua jumătate a lunii august 1809, un batalion de panduri a participat la atacul unei cetăți turcești de pe malul drept al Dunării ⁵⁹.

În primăvara anului 1810, la 24 martie, Tudor Vladimirescu s-a distins la Branița cu prilejul unei ciocniri cu

---

⁵⁵ *Ibidem*, p. 42

⁵⁶ Mihailovski-Danilevski, *op. cit.*, vol. I, 185—186 și schema nr. 10.

⁵⁷ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 45.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ I. Solomon, *op. cit.*, p. 2.

dușmanul, dînd „exemplu de curaj celor aflați în subordine” ⁶⁰. În luna mai 1810, colonelul Turcinilov, comandantul Diviziei 22 ruse, caracteriza pe comandantul pandurilor ca îndeplinindu-și sarcinile „cu toată exactitatea, rîvna și mare succes” și ca „un comandant viteaz și neînfricat” ⁶¹.

Între timp, la sfîrșitul lui aprilie 1810, un număr de 3.000 panduri au luat parte la acțiunea întreprinsă pentru cucerirea insulei Rahova. Cu această ocazie, pandurii au dat importante jertfe (700 de morți) ⁶².

În vara aceluiași an, forțele ruso-române din Oltenia au inițiat o ofensivă peste Dunăre. Trupele ruse și pandurii au trecut fluviul și au ocupat Birza-Palanca, Cladova și Rahova.

În aceste acțiuni pandurii, avînd în fruntea lor pe Tudor Vladimirescu, au jucat un rol însemnat. În timpul asedierii Cladovei, Tudor s-a aflat la bateria din fața cetății, reușind, prin măsurile luate, să împiedice „orice comunicație dintre garnizoana din Cladova și Ada Kaleh”. În același timp, pandurii au apărut Oltenia de incursiuni „și pretutindeni unde au apărut tîlhari, el < Tudor > a fost prezent și de bună-voie el mergea cu trupele sale la înfrîngere și se întorcea întotdeauna cu izbîndă fericită” ⁶³.

În anul 1811, corpul de oaste din Oltenia a fost supus unor înverșunate atacuri otomane. Dușmanii tatonau tot frontul Dunării, încercînd să declanșeze o ofensivă, încercare care pînă la urmă i-a dus la dezastru. Deși trupele din Oltenia duceau o luptă de apărare, totuși prin activitatea lor ele au ușurat acțiunile forțelor principale rusești de la răsărit de Olt. De data aceasta centrul luptelor a fost situat în raionul Vidin-Calafat. Debarcînd pe malul stîng al fluviului, turcii din Vidin au încercat să-și deschidă drum spre inima Olteniei. Ei își propuneau să nimicească trupele ruso-române pentru a lovi din flanc forțele care aveau baza de acțiune în Muntenia. Din primăvara pînă în toamna anului un număr de 6.000 de panduri au luat parte, alături de trupele ruse, la luptele ce au avut ca rezultat zădărnicierea încercărilor de ofensivă inițiate de turci în raionul Calafat ⁶⁴.

---

⁶⁰ *Doc. răs.* 1821, Vol. I, p. 48

⁶¹ *Ibidem*, p. 50

⁶² I. Solomon, *op. cit.* p. 2–3.

⁶³ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 51.

⁶⁴ I. Solomon, *op. cit.*, p. 4.

Acțiunile trupelor din Oltenia, în rîndul cărora pandurii au jucat un rol de seamă, au creat condiții avantajoase acțiunii forțelor principale rusești. De aceea se poate spune că victoria repurtată de Kutuzov la Rusciuk s-a datorat într-o însemnată măsură luptelor duse de trupele româno-ruse din Oltenia.

În toamna anului 1811 o parte din panduri au luat parte la blocada Vidinului, ocupînd poziții în raionul Targic.⁶⁵

Dar participarea pandurilor nu s-a limitat la acțiunile duse pe teritoriul Olteniei sau în imediata lui apropiere. O parte din ei au însoțit trupele ruse și în acțiunile asupra centrelor întărite din Balcani, cum a fost în cazul de la Kisilhisar „zece zile cale” de Oltenia, sau la asediul Plevnei⁶⁶. În 1821, înainte de a părăsi Bucureștii, Tudor va aminti pandurilor săi luptele de la Cladova.⁶⁷

De o deosebită importanță pentru desfășurarea acțiunilor de luptă duse de trupele ruse și de panduri s-a dovedit serviciul de informații organizat de Tudor Vladimirescu. Un certificat eliberat la 3 septembrie 1810 lui Tudor de un comandant rus arăta: „Toate informațiile cu privire la situația turcilor în aceste locuri le avem prin spionii lui < ai lui Tudor Vladimirescu — *nota noastră* > și cu chel-tuiala lui”⁶⁸.

Participarea pandurilor la toate acțiunile de luptă principale, chiar atunci cînd ele aveau loc la distanțe mari de zona de activitate obișnuită a acestora, pierderile mari suferite de ei (ajungînd uneori pînă la proporția însemnată de 70—80%⁶⁹), și aprecierile favorabile ale comandanților ruși sub ordinele cărora au acționat sînt dovezi grăitoare ale elanului cu care au luptat pandurii. Acest lucru îndreptățește, fără îndoială, pe bătrînul polcovnic Ioniță Ceganu să spună mai tîrziu: „S-au bătut bine, foarte bine băieții noștri de astăzi < aici e vorba de participanții la războiul din 1877—1878 — *nota noastră* > dar, să știți [...] că și noi n-am

---

⁶⁵ I. Ghica, *op. cit.*, p. 125.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 126.

⁶⁷ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 194.

⁶⁸ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 51.

⁶⁹ Cf. I. Ghica, *op. cit.*, p. 124.

fost mai pe jos în vremea noastră. Ne băteam sabie cu sabie, șpangă cu șpangă, piept cu piept [...]”⁷⁰

Tudor Vladimirescu a făcut o școală de arme strălucită în timpul războiului din 1806—1812. El a acționat în situații variate: în lupte de apărare și în lupte ofensive; în zona muntoasă și deluroasă din apusul Olteniei și în zona de cîmpie a Olteniei; în zona Dunării și peste Dunăre. Certificatele elogioase primite de Tudor de la comandanții forțelor ruse sub ordinele cărora a luptat⁷¹, gradul de locotenent (porucic, leitenant) în armata rusă ce i s-a acordat, conferirea ordinului „sf. Vladimir“, inelul de preț trimis de țar⁷², dar mai ales încredințarea comenzii asupra celor 6.000 de panduri ce luptau în cadrul armatei ruse constituie recunoașterea însușirilor ostășești ale lui Tudor. Aceste însușiri se vor afirma și mai mult cu ocazia pregătirii și desfășurării mișcării revoluționare din anul 1821.

Războiul ruso-turc din anii 1806—1812 a avut o deosebită influență asupra desfășurării evenimentelor care vor avea loc în deceniile următoare în viața poporului român. Acest război a folosit pandurilor ca o prețioasă școală pentru mișcarea din 1821 și totodată a însemnat o nouă etapă în procesul de constituire a viitoarei armate naționale, căreia pandurii îi vor furniza un număr însemnat de cadre bine pregătite. De asemenea, în acești ani s-a impus în fruntea pandurimii oltene Tudor Vladimirescu. Conducătorul pandurilor s-a străduit să deprindă arta militară de la ofițerii ruși alături de care a luptat, căci aceștia aveau o pregătire teoretică bună și o bogată experiență de luptă. Organizarea marșurilor de zi și de noapte, serviciul de cercetare și siguranță, amenajarea genistică a terenului, acțiunile de apărare, asediul cetăților, asigurarea cu muniții și cu alimente a trupelor și mai ales realizarea unei discipline ferme în rîndul efectivelor, Tudor Vladimirescu le-a învățat în cursul războiului din 1806—1812. Totodată, el a știut să sudeze în

---

⁷⁰ *Ibidem*, p. 125.

⁷¹ Cf. *Doc. răsc. 1821*, vol. I, documentele nr. 3, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 14, 15, 22.

⁷² I. Ghica, *op. cit.*, p. 126; Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 189; M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 232.

jurul său pandurimea și a pregătit-o în vederea viitoare lupte pentru eliberarea socială și independența națională.

Războiul ruso-turc din 1806—1812 a exercitat, prin urmările sale, o importantă influență asupra dezvoltării viitoare a Țării Românești și Moldovei. Desigur, acest război n-a avut ca urmare eliberarea țării, cauză pentru care luptaseră pandurii; dar în acest război, mai mult decât în oricare altul de pînă atunci, masele, și îndeosebi pandurimea olteană, care va alcătui nucleul oastei revoluționare din 1821, au înțeles că vor avea puterea de a se ridica la luptă pentru dobîndirea eliberării.

După încheierea păcii de la București (16/28 mai 1812) între Rusia și Turcia, dat fiind că trupele ruse trebuiau să părăsească Țara Românească și Moldova, amiralul Ciceagov, succesorul generalului Kutuzov la comanda acestor trupe, a elaborat un proiect de organizare a unei oștiri pămîntene, care să asigure ordinea internă și să se opună ocupării celor două țări de către turci sau austrieci după plecarea trupelor ruse. Proiectul se intitula: „Bazele de organizație a milițiilor și a gărzilor orășenești din Țara Românească”. Acest proiect, trimis la 10 iulie 1812 Divanului de la București (un proiect adaptat situației din Moldova a fost trimis și Divanului de la Iași), prevedea ca oastea Țării Românești să cuprindă un efectiv de cel puțin 20.000 de oameni din care să se constituie miliția (din locuitori de la țară) și garda orășenească (din locuitori de la oraș). Miliția urma să fie împărțită în două corpuri distincte: unul recrutat din Oltenia, numit panduri, și altul recrutat din Muntenia, numit catane. Importante în acest proiect sînt articolele 6 și 7, care se referă la panduri. În articolul 6 se spunea: „cei 5.000 de panduri ce există actualmente se urcă, dacă aceasta este posibil fără prea mare prejudiciu pentru finanțe, la un număr mai mare. În scopul acesta se va proceda fără întîrziere la numărătoarea celor ce se găsesc în prezent sub arme, iar districtele respective vor pune la dispoziție armele și fondurile necesare pentru acest corp”. La articolul 7 se prevedea că „vechea organizație a pandurilor se menține”.

Cu administrarea corpului pandurilor era însărcinat ca efor „domnul cavaler Samurcaș”. În aceste miliții urmau să fie utilizați și subofițeri ruși — se arată în articolul 2 adițional la proiect — „pentru a le face instrucția și tactica, care este sufletul fiecărei armate”⁷³.

Acest proiect, care ar fi creat pandurilor condiții deosebit de favorabile, nu s-a putut îndeplini, căci în curînd amiralul Ciceagov și trupele de sub comanda lui au primit ordinul de plecare din Principatele române, iar Poarta reluîndu-și prerogativele asupra Țării Românești, a numit domn pe Ioan Caragea, sub care proiectul a devenit caduc.

În timpul domniei lui Caragea situația pandurilor a înregistrat o continuă înrăutățire, mergînd de la anularea privilegiilor cîștigate de ei ca rezultat al participării lor la războiul din anii 1806—1812⁷⁴, pînă la desființarea totală a corpului pandurilor. Chiar în decembrie 1812 au fost supuși vinăriciului pandurii din județele Gorj, Mehedinți și Vîlcea, iar în mai 1813 pandurii din patru județe oltene au fost obligați la plata dijmăritului din stupi și porci și a tutunăritului⁷⁵. Totodată, stăpînirea a căutat să atragă de partea ei anumite elemente din conducerea pandurimii, dîndu-le unele avantaje. Astfel, s-au acordat scutiri de dădii unor căpetenii; aceste măsuri aveau drept scop să dezbine pandurimea⁷⁶. La 22 martie 1814 se stabilea printr-un pitac domnesc menținerea în slujbă a 701 panduri din Vîlcea, Mehedinți și Gorj, hotărîndu-se ca ceilalți „să se dea pe la sate după starea ce vor ave cu adaosul cel cuvîncios dă lude”*, fiind deci trecuți în rîndul celor supuși la biruri. Din cei 701 de panduri, 400 urmau a sluji în Muntenia, cu rîndul, cîte două luni, „cu căpitanii lor, cu ceauș, cu stegari și toți cu armele lor”, iar restul, 301 de panduri, rămîneau în Oltenia.

---

* Lude = grup fiscal.

⁷³ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 43—45; I. Nistor, *op. cit.*, p. 149—160.

⁷⁴ Printre privilegiile dobîndite de panduri în timpul războiului din 1806—1812 sau în lunile imediat următoare încheierii păcii, se pot aminti: scutirea de plata vinăriciului la 4 noiembrie 1809 (V.A. Urechiă, *Istoria românilor*, vol. XI, p. 545); scutirea de plata oieritului, la 1 iulie 1812 (*Ibidem*, p. 535).

⁷⁵ I. Neacșu, *Revolta pandurilor din decembrie 1814 — februarie 1815*, în „Studii”, X (1957), nr. 1, p. 135.

⁷⁶ *Ibidem*.

Se mai stabilea că din pandurii din Gorj și Mehedinți rămași în afară de slujbă „să se facă un ajutor pentru necurmatele cheltuieli ale visteriei”⁷⁷. Aceste măsuri, la care se adăugau abuzurile ispravnicilor și subalternilor acestora, au provocat o vie nemulțumire în rîndurile pandurilor. În marea lor majoritate, pandurii se vedeau alungați din slujbă și supuși unor apăsătoare obligații fiscale. Drept urmare, nemulțumirea unei mari părți a pandurilor s-a concretizat la sfîrșitul anului 1814 și la începutul anului 1815 într-o puternică răscoală.

În decembrie 1814, cînd Salih Aga, comandantul fortă-reței din Ada Kaleh, a pătruns pe teritoriul Olteniei (unde urmărea să-și creeze o bază de rezistență împotriva pașei de la Vidin cu care era în conflict), numeroși panduri au profitat de această împrejurare și s-au răscolat împotriva autorităților locale. După raportul agentului austriac din București, Fleischhackl, numărul acestor panduri era de mai multe mii.⁷⁸ Acțiunea pandurilor a fost stimulată și de răscoala sîrbilor, care a avut loc în același an, răscolății fiind conduși de Hagi Prodan Gligorievici, locotenent al lui Karageorghe⁷⁹. Mișcarea pandurilor a cuprins, în scurt timp, întreg teritoriul de munte al Olteniei, ajungînd pînă la satul Novaci⁸⁰. Răscoala a durat pînă în februarie 1815. Două luni mai tîrziu, sîrbii ridicau din nou armele împotriva Porții, înregistrîndu-se și amestecul în aceste evenimente a lui Iordache Olimpiotul⁸¹.

Măsurile referitoare la panduri, luate în timpul domniei lui Caragea⁸², au sporit nemulțumirile de care era cuprinsă pandurimea. Este una din cauzele, care, pe lîngă cele cu caracter mai general arătate deja mai înainte, explică participarea atît de masivă a pandurilor la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu în 1821.

---

⁷⁷ *Doc. răscol. 1821*, vol. I, p. 76–77.

⁷⁸ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 236.

⁷⁹ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 137.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 138.

⁸¹ Vezi Al. Vianu, *Despre legăturile dintre revolta adalților, răscoala sîrbilor și acțiunea organizată de Iordache Olimpiotul în vara anului 1815 în Țara Românească*, în „*Romanoslavica*”, XI (1965), p. 117–123.

⁸² *Doc. răscol. 1821*, vol. I, p. 114–115.

Deceniul premergător mișcării revoluționare din 1821 a constituit pentru viitorul conducător al acesteia o perioadă de pregătire. În vara anului 1812, puține zile după încheierea păcii de la București, Tudor Vladimirescu plănuia să plece din țară. La 7 iunie el scria lui N. Zoican, vechi tovarăș de negoț — după ce-l prevenea să se păzească a cumpăra „acea făină sau plută [...] că nu alegi nimic cu ele” — că trebuia să întreprindă „o călătorie foarte departe”⁸³. Probabil tot în aceste zile și-a făcut și „diata” *, care ni s-a păstrat și în care s-a caracterizat singur: „mai vîrtos aflindu-mă ostaș și în toată vremea călător”, pentru a-și descrie apoi averea pe care o deținea în case, mori, vii, locuri de prăvălii în Cerneți, haine, arămuri, argintării și desigur arme. Semnificativă este și laconica informație „la nimeni nu sînt dator nici o para”⁸⁴. Conducătorul pandurilor plănuia să se expatrieze în Rusia, dar acest proiect nu s-a realizat.⁸⁵

În cei nouă ani cuprinși între pacea de la București și declanșarea mișcării revoluționare, îl găsim pe Tudor în mijlocul ocupațiilor sale: vâtaf de plai, hotarnic, vechil în procese ale țăranilor, întreprinzător în agricultură și comerț. Prin 1812 dispunea de un capital însemnat, împrumutînd pe Zoican cu mii de taleri⁸⁶; altădată cumpăra vite sau își construia o moară⁸⁷. În schimb, deși în „diata” sa se intitulase „mai vîrtos [...] ostaș”, timpurile cînd era comandantul pandurimii oltene păreau să fi trecut. În vara anului 1813 a fost numit comandant peste 30 de panduri — el care comandase cu un an-doi mai înainte peste 6.000 de panduri ! — pentru a urmări în județele Secueni și Prahova pe făcătorii de rele⁸⁸. În anii următori nu-l mai întîlnim între șefii de

* Diata = testament

⁸³ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 62.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 62–64.

⁸⁵ A. Oțetea, *Legenda expatrierii lui Tudor Vladimirescu după pacea de la București* (1821), în „*Revista Arhivelor*”, seria nouă, II (1959), nr. 2, p. 77–83.

⁸⁶ Sava Iancovici, *Unele documente inedite despre Tudor Vladimirescu*, în „*Studii*”, XIII (1960), nr. 5, p. 121; vezi și *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 70–71.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 109; Em. Virtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941, p. 80–81.

⁸⁸ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 72–73.

potere, iar în 1815 a fost scos din vătășia Cloșanilor⁸⁹. Stăpînirea îl ocolea, clasa dominantă se temea de el. De altfel, Tudor Vladimirescu nu-și ascundea ostilitatea față de cei ce oprimbau masele, nu-și ascundea ura față de boieri și de uneltele acestora. „Nu șed jos, prietene — spunea el odată lui Gărdăreanu, unul din apropiații săi — pentru că poate vine la dumneata vreo putoare de ciocoi și nu voi să mă scol înaintea lui”⁹⁰. Altădată, nemulțumit de o sentință, ar fi aruncat următoarea amenințare la adresa boierilor divăniți: „Pe unde pun azi cucoanele voastre panglicile, vor pune într-o zi oltenii mei curelele opincilor”⁹¹. Stăpînirea căpăta, de asemenea, dreapta sa apreciere. „Apoi din nechivernisirea stăpînitorilor țării noastre — scria el în 1815 lui N. Glogoveanu — vezi cîtă prăpădenie ni se pricinuieste! Ci vor lua plata dumnezeiască!”⁹². „Era vestit pretutindenea — îl caracteriza mai tîrziu aghiotantul său — de om drept, serios, aspru și cîteodată crud”⁹³.

Fostul comandant al pandurilor își iubea fierbinte patria și poporul. În 1815 el scria lui Glogoveanu: „Mi se cutremură creerii din cap pentru așa groaznică cheltuială a acestei țări” și mai adăuga: „[...] Mare milă am pentru săracii lăcuiitori ai Mehedințului, că unii de o parte și alții din alta⁹⁴ s-au topit de tot, numai sufletul au rămas într-înșii... Mare foc și mare jale pentru acest neam ticălos [...]”⁹⁵.

Tudor nu-și mai comanda pandurii, aparent nu se mai ocupa decît de administrație ori de negoț, dar, în fapt, comandantul din 1806—1812 era mai atent ca niciodată la împrejurările din țară, frămîntîndu-l neîncetat marele gînd al răscoalei. O spunea chiar el în 1815: „Eu numai cu pandurii țării, făr’ de nici un ostaș străin, voi face de nu să va mișca o iarbă din pămîntul țării[...]”⁹⁶. Cînd în 1814 i s-a oferit prilejul unei călătorii la Viena pentru treburi ale lui N. Glogoveanu, el a plecat bucuros, știind că această

⁸⁹ *Ibidem*. vol. I, p. 100—101.

⁹⁰ C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 25.

⁹¹ *Ibidem*, p. 36.

⁹² *Doc. răs.* 1821, Vol. I. p. 89.

⁹³ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 233.

⁹⁴ Unii din partea adaliilor — turcii din Ada Kaleh — alții de aceea a stăpînirii lui Caragea.

⁹⁵ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 91.

⁹⁶ *Ibidem*.

călătorie îi putea fi de folos în planurile ce le nutrea⁹⁶ bis. La Viena, evenimentele i-au sugerat speranța că se apropia ora când planurile sale de luptă pentru cauza eliberării poporului se vor putea înlăptui. În iulie 1814 el scria unui prieten din țară: „Să așteaptă la octombrie din toate părțile miniștri pentru congres și vine și împăratul Rusiei. Să sună că atunci va fi ceva și pentru locurile acelea; ci mult au fost, puțin au rămas”⁹⁷. Speranțele i-au fost însă curînd spulberate.

Tudor a stat în capitala Austriei o jumătate de an; Nesselrode, ministrul de externe al Rusiei, a intervenit pentru prelungirea autorizației de ședere a slugerului la Viena, descriindu-i meritele și declarîndu-l supus rus⁹⁸ (el figurează, de altfel, pe lista supușilor ruși din 1817)⁹⁹.

Reîntors în țară la începutul anului 1815, Tudor Vladimirescu a găsit o bună parte a pandurimii răsculată. Pentru Vladimirescu, dușman al otomanilor și îndeosebi al adaliilor, vestea despre evenimentele din Oltenia a fost dureroasă. „Hoțomanii de la Ada Kaleh — scria el, în ianuarie 1815, lui N. Glogoveanu — au prăpădit lumea du pe la noi și de la mine și de la dumneata au luat toate bucatele și tot ce-au găsit; încă și pe oameni i-au pedepsit tare. Cernețu l-au ars tot [...]”¹⁰⁰. Deși lovit de jafurile adaliilor, Vladimirescu a fost impresionat în primul rînd de soarta pandurilor răsculați și a căutat să-i ajute. „[...] Toți acei răzvrătitori cîți sînt de legea noastră — scria el la începutul lunii februarie 1815 — au multă nădejde la mine ca, cînd va fi vremea, să capete izbăvire, căci mă știu ei dinainte; mult mi s-au și rugat [...]”¹⁰¹.

Revolta pandurilor din anii 1814—1815 a indicat în mod limpede starea de efervescență a maselor. Această situație s-a accentuat în perioada următoare. De altfel,

⁹⁶ bis Vezi Emil Virtosu, *Tudor Vladimirescu la Viena (iunie decembrie 1814)*, în „Studii”, XXIV (1971), nr. 1.

⁹⁷ *Doc. răscl. 1821*, vol. I, p. 82.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 84—85.

⁹⁹ Sava Iancovici, *op. cit.*, p. i39.

¹⁰⁰ *Doc. răscl. 1821*, vol. I, p. 89.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 91.

ultima parte a domniei lui Caragea și domnia lui Alexandru Suțu s-a caracterizat printr-o ascuțire a contradicțiilor economice, sociale și politice în Țara Românească. Încercările de consolidare a regimului fanariot, între altele prin instituirea la începutul anului 1819 a unui monopol al câtorva familii fanariote asupra domniilor celor două țări¹⁰², au dat greș. Deosebit de sugestiv prezintă situația în care se găsea țara în anii următori încheierii păcii de la București și îndeosebi în cei premergători răscoalei din 1821 un memoriu din 1822¹⁰³. „[...] Din nenorocire — se scria în acest document — deși lucrurile au fost aduse la starea lor de mai înainte prin organizarea din nou a cîrmuirii, urmarea n-a fost decît o cumplită golire și despuiere a țării de starea ei bănească cu toate că starea ei materială era îmbelșugată [...]”. În același memoriu se arăta că cantitatea de monetă scoasă din țară întrecea cu 7 milioane pe cea introdusă, ceea ce înseamnă că în cei nouă ani (1812—1821) se scosese din Țara Românească nu mai puțin de 63 de milioane, la care adăugîndu-se „cele luate peste rînduială” însemna că Poarta smulsese Țării Românești numai în numerar „peste 120 milioane”¹⁰⁴.

Dezvoltarea relațiilor marfă-bani, în condițiile menținerii feudalismului, dusese la înăsprirea exploatării boierești. Este semnificativ faptul că însăși Poarta otomană a fost silită să semnaleze această stare de lucruri. Într-un document datînd din toamna anului 1819 se scria, între altele: „Iar din clasa boierească [...] mai toți avînd sub protecția și stăpînirea lor diferiți oameni numiți poslușnici și scutelnici, au început să-i trateze ca pe niște robi pe săracii locuitori de pe proprietățile lor, numite moșii, să-i supere mai mult ca de obicei pentru folosul lor cu diferite slujbe [...]”¹⁰⁵.

Față de această stare de lucruri se făcea simțită în mod firesc riposta poporului și — la sate ca și la orașe — se remarcă o evidentă creștere a luptei maselor pentru îmbunătățirea situației lor. În primăvara anului 1816, lui Caragea

---

¹⁰² Familiile Sc. Calimachi, A. Suțu, M. Suțu și D. Moruzi (cf. A. Oțetea, *Un cartel fanariot pentru exploatarea țărilor române*, în „Studii”, XII (1959), nr. 3, p. 111—121).

¹⁰³ Vezi și capitolul I.

¹⁰⁴ *Doc. răscoalei 1821*, vol. III, p. 226.

¹⁰⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 159.

i-a fost denunțată o organizație revoluționară secretă ¹⁰⁶. Organizația, avînd în fruntea ei pe profesorul de limbă germană Carol Martin Sattler și pe Mihail Gross, plănuia să acționeze concomitent la București și la Craiova. În acțiune era amestecat și francezul Jean Baptiste Dubair ¹⁰⁷, iar participanții erau, în general, oameni „din treapta cea mai de jos a poporului” ¹⁰⁸. Potrivit denunțului, complotiștii urmau să atragă masele la luptă pentru nimicirea posedanților, atacînd palatul cu „steagurile libertății” în mîini și strigînd „libertate, porniți împotriva tiranilor!”. Interesant este că organizația plănuia să elibereze Țara Românească, Moldova și Serbia de sub dominația otomană ¹⁰⁹.

Peste doi ani, în 1818, după fuga lui Caragea ¹¹⁰, în Țara Românească a apărut o nouă organizație revoluționară. Zilot Românul, singurul cronicar care dă această știre, vorbește de „rebelia ce îndată după fuga lui Caragea au apropiat să facă arnăuțimea și alte seminții de oameni streini (toți hoți și tîlhari adunați aici din nebăgarea de seamă și neîngrijirea stăpînirii, căpetenie avînd pe un căpitan Iordache, de fel grec arnău)” ¹¹¹. Zilot mai arată că Grigore Brîncoveanu luase măsuri pentru a preîntîmpina această „rebelie”, „care nu privea la alt decît la o mare jefuire a tagmei boierești și neguțătorești și o desăvîrșită prăpădenie a toatei obști a țării” ¹¹². Din rîndurile pline

---

¹⁰⁶ Vezi Nestor Camariano, *Un document important referitor la organizația secretă revoluționară din București (1816). Denunțul înaintat lui Ioan Vodă Caragea*, în „Studii”, IX (1956), nr. 5, p. 127—130; cf. A. Oțetea, *Complotul Mihail Gross*, în „Emlékkönyv Kelemen Lajos”, Cluj, 1957, p. 497—508 și I. Ranca, *Un document intern referitor la complotul organizat de Mihail Gross împotriva lui Ioan Vodă Caragea în anul 1816*, în „Studii”, XV (1962), nr. 2, p. 389—404.

¹⁰⁷ *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1003, 1004, 1005, 1006.

¹⁰⁸ V.A. Urechîă, *Din domnia lui Ioan Caragea. Avenire la tron. Mișcări contra Grecilor. Finanțe, 1812—1818*, în „Ac. Rom. Mem. Sect. Ist.”, Seria II, tom. XXII (1899—1900), p. 207.

¹⁰⁹ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 331.

¹¹⁰ Pentru aceasta vezi A. Oțetea, *Fuga lui Caragea*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965, p. 385—391.

¹¹¹ Zilot Românul, *Domnia a treea a lui Alexandru Vodă Suțul ce i se zicea și Drakake*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, vol. V (1885), p. 66.

¹¹² Ibidem. Același cronicar arată că în scrierea sa „Visul lui Poliopt”, care nu s-a descoperit pînă astăzi, a dat mai multe amănunte asupra acestei chestiuni (*Ibidem*, p. 66, nota a).

de ură ale cronicarului, care se situa în aprecierile sale pe poziția claselor posedante, se desprinde că în 1818 apăruse din nou o organizație similară celei din 1816 și că în fruntea acesteia se găsea probabil Iordache Olimpiotul, care avea să devină mai apoi cunoscut ca fruntaș al mișcării eteriste ¹¹³. Peste câteva luni marele vizir scria lui Alexandru Suțu arătându-i că luase cunoștință de prinderea într-o mînăstire a 25 de complotiști. Aceștia „porniseră pe sub ascuns din București și adunîndu-se înarmați într-un județ îndrăzniseră să facă răutăți” ¹¹⁴. Este vorba, de fapt, de acțiunea a 40 de arnăuți, care în semn de protest împotriva concedierii lor s-au închis în mînăstirea Sinaia timp de mai bine de o lună de zile, sub conducerea lui Milco Petrovici, fratele lui Haiduc Velcu ¹¹⁵. Tentativa semnalată pare a prevesti modul în care își va începe acțiunea în 1821 Tudor Vladimirescu.

În afara acestor manifestări ale luptei de clasă, constatate îndeosebi la orașe sau la care participă mai ales orășeni, de un caracter încă relativ restrîns în ceea ce privește numărul participanților, avea loc o evidentă ascuțire a contradicțiilor de clasă de la sate. Fenomenul fugii de pe moșile boierești se intensificase și, totodată, începuseră să apară din ce în ce mai frecvent puncte de rezistență activă împotriva exploatarei boierești. Caracteristică a fost în această privință nesupunerea țăranimii din satele din jurul Islazului. Țăranii s-au opus să presteze claca. Aceasta se petrecea tocmai în anii premergători mișcării revoluționare din 1821.¹¹⁶

---

¹¹³ În orice caz, deși alte izvoare nu dau știri referitoare la această chestiune, sînt de reținut și informațiile pe care le dă agentul austriac privind însoțirea fostului domn de către Iordache Olimpiotul cu știința consulului general al Rusiei, reîntoarcerea unității lui Iordache și „defilarea” ei prin oraș spre consulatul Rusiei, iar apoi spre curte și difuzarea unor pamflete politice; mai trebuie reținută caracterizarea pe care i-o face Olimpiotului același agent, la 3 mai 1819 (stil nou), cînd Iordache este apreciat ca fiind la data aceea conducătorul „forței armate” din Țara Românească (*Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 485, 486, 487, 527. Pentru activitatea lui Iordache Olimpiotul vezi: Nestor Camariano, *L'activité de Georges Olympios dans les Principautés Roumaines avant la révolution de 1821*, în „Revue des études sud-est européennes”. II (1964), nr. 3-4, p. 473-476.

¹¹⁴ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 148-149.

¹¹⁵ Sava Iancovici, *Revolta unor arnăuți în 1819*, în „Studii și articole de istorie”, vol. V (1963), p. 447-455.

¹¹⁶ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 134, 137, 138, 180. Vezi și capitolul I.

Mișcarea revoluționară din 1821 poate fi înțeleasă pe deplin numai în conexiune cu mișcarea de eliberare națională a celorlalte popoare din Europa de sud-est. Această mișcare avea loc în condițiile puternicei crize a Imperiului otoman ce se accentua odată cu avîntul mișcărilor de eliberare a popoarelor ce erau subjugate înăuntrul imperiului.

Rusia avea interes să încurajeze procesele care dezagregau din interior Imperiul otoman. De aceea, ea sprijinea în mod obiectiv mișcarea de eliberare a popoarelor subjugate de cötropitorii turci. „Aurul rusesc și influența rusă — arată Engels — au contribuit într-o măsură mai mare sau mai mică la izbucnirea insurecției sîrbilor din 1804 și a insurecției grecilor din 1821”¹¹⁷. Politica Rusiei se zbătea însă într-o contradicție gravă. Deși partizan al oricărei lupte împotriva Imperiului otoman, țarismul era, totodată, dușman înverșunat al mișcării revoluționare¹¹⁸. Numai astfel poate fi înțeleasă politica Rusiei țariste față de evenimentele ce vor avea loc în 1821.

Este sigur că un important factor catalizator, care a ajutat la sudura elementelor componente ale mișcării, l-au constituit legăturile lui Tudor cu consulatul rus care susținea nădejdea pandurilor în ajutorul Rusiei. Este semnificativă informația pe care o dă M. Cioranu în legătură cu îndemnurile pe care le adresase lui Tudor Vladimirescu, C. Samurcaș, unul dintre oamenii de legătură ai consulatului rus. Samurcaș, la care se țineau adunările secrete înaintea izbucnirii răscoalei și la care trăgea Tudor cîncă venea la București¹¹⁹, ceruse slugerului „să se ridice[...] încredințîndu-l că vine armia ruscască”¹²⁰. Nădejdea în sprijinul Rusiei a fost deci un element ce a favorizat pregătirea și declanșarea mișcării.

---

¹¹⁷ Friedrich Engels, *Problema turcă*, în Marx-Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 24.

¹¹⁸ S.I. Samoilov, *op. cit.*, p. 104.

¹¹⁹ Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluțiunea din anul 1821 supranumită Zavera*, București, 1874, p. 34—35, nota; C. Isvoranu, *Istoria lui Tudor*, în N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 356.

¹²⁰ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 233.

Mișcarea din 1821 s-a desfășurat în strînsă legătură și paralel cu lupta de eliberare a poporului grec. Tudor Vladimirescu a nădăjduit că lupta comună a popoarelor român și grec, bucurîndu-se și de sprijinul Rusiei ¹²¹, va duce la înlăturarea apăsătoarei dominații otomane. La rîndul ei, Eteria a reușit să antreneze în rîndurile ei — în anii dinaintea răscoalei — un număr dintre boierii munteni și moldoveni, inclusiv dintre boierii mari ¹²². În ceea ce-l privește pe Tudor Vladimirescu, acesta s-a angajat să înlesnească armatei revoluționare grecești trecerea Dunării ¹²³. De reținut este pasajul din Chiriac Popescu referitor la angajamentul lui Tudor, care indică și limitele legămîntului: „În zilele domniei Suțului, Vladimirescu [...] s-au conformat și dînsul într-o glăsuire cu Eteria grecilor, prin taină, *ca ieșind Ipsilanti în Țara Românească, să dea și Vladimirescu mîină de ajutor lui ca să se înlesnească trecerea peste Dunăre a oștirilor Eteriei [...]*” ¹²⁴. Încă de la 24 octombrie 1820, Ipsilanti a cerut bimbașei * Sava și lui Iordache Olimpiotul, fruntași eteriști din Țara Românească, să se îngrijească — după lovitura de stat ce urma să aibă loc la 14 noiembrie — să așeze oamenii „între Vidin și Ada Kaleh, în partea în care veți socoti mai de folos, *ca să ne pregătească trecerea peste Dunăre*” (*sublinierea noastră*) ¹²⁵. Așa-numitul legămînt al lui Tudor față de Eterie,

---

* Comandant peste 1.000 de oameni.

¹²¹ În cei nouă ani următori păcii de la București Tudor Vladimirescu a păstrat neîntrerupt legătura cu Rusia. Numărîndu-se printre supușii ruși, el a obținut brevetul de locotenent. Aceasta era cu doi ani înainte de izbucnirea mișcării (*Doc. răs. 1821*, vol. I, p. 141–142). Tudor era un apropiat al consulatului Rusiei la București.

¹²² Potrivit prețioaselor informații ale lui Liprandi, Alexandru Filipescu-Vulpe a fost convertit încă de prin 1816–1817 de către N. Galatis; Gr. Brîncoveanu era „în secret” din primăvara anului 1820, aderînd la Eterie în luna octombrie a aceluiași an, iar Barbu Văcărescu vorbea în vara aceluiași an lui D. Macedonschi despre necesitatea înarmării poporului (Al. Vianu și S. Iancovici, *O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din țările române*, în „Studii”, XI (1958), nr. 1, p. 74–76; *Doc. răs. 1821*, vol. IV, p. 78). Pentru Eterie, mai vezi A. Oțetea, *Eteria. O sută cincizeci de ani de la întemeierea ei*, în „Studii”, XVII (1964), nr. 6, p. 1237–1252.

¹²³ Ion Ghica, *op. cit.*, vol. I, p. 159.

¹²⁴ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 189.

¹²⁵ *Doc. răs. 1821*, vol. IV, p. 75.

descoperit în anul 1956¹²⁶, confirmă informațiile cunoscute dinainte și arată poziția conducătorului pandurilor în mișcarea generală de eliberare a popoarelor aservite Imperiului otoman. Prin acest legământ, de o parte conducătorul pandurilor, iar de alta, Iordache și Farmache, șefii arnăuților, s-au angajat de a se elibera „prin puterea armelor [...] de sub jugul apăsător al barbarilor”, jertfind pentru aceasta, „nu numai averea, onoarea, armele și tot ce va fi necesar iscusinței unor astfel de întreprinderi, ci și scumpa noastră viață pînă la ultima picătură de sînge”. Legământul mai prevedea obligația unei perfecte conlucrări, nici unul nefiind îndreptățit „a lucra de capul lui, fără știrea și consimțământul tuturor fraților [...]”, în caz contrar el expunîndu-se rigorilor, „tribunalelor politicești, militare și eclesiastice”¹²⁷. Dar între acest acord și aderarea lui Tudor la Eterie nu este o similitudine. Legăturile și colaborarea lui Vladimirescu cu Eteria sînt indiscutabile¹²⁸, dar, *inițierea* și *subsumarea* prevăzute în acest document nu ar fi fost inutile dacă *inițierea* ar fi avut loc în prealabil?

Cu puțin timp înainte de încheierea așa-numitului legământ, Tudor împrumutase de la „fratele” Pavel Macedonschi 20.000 de lei¹²⁹, desigur în legătură cu apropiata declanșare a mișcării, iar la 15 ianuarie încheiase un acord cu trei mari boieri¹³⁰. Este vorba de Grigore Brîncoveanu, Grigore Ghica și Barbu Văcărescu. Legătura dintre acest acord — confirmat în scris de către boieri — și legământul încheiat între Tudor Vladimirescu și cei doi șefi arnăuți ai conducerii Eteriei este evidentă. „Fiindcă este să se facă obștescu folos neamului creștinesc și patriei noastre — scriu cei trei — [...] <pe> dumneata sluger Tudore te-am ales să ridici norodul cu arme și să urmezi precum ești povățuit [...] și noi ne jurăm [...] că la toate vom da ajutor [...]”¹³¹. „Dumnealor

¹²⁶ A. Oțetea. *Legământul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie*, în „Studii”, IX (1956), nr. 2—3, p. 125—133.

¹²⁷ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 193—194.

¹²⁸ Vezi pentru aceste legături — dar cu rezerva enunțată mai sus — Nestor Camariano, *Planurile revoluționare ale eteriștilor din București și colaborarea lor cu Tudor Vladimirescu*, în „Studii” XX (1967), nr. 6, p. 1 163—1 175.

¹²⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 195.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 196.

¹³¹ *Ibidem*.

boierii valahi — scriau frații Macedonschi la 3 mai 1828, confirmînd existența acordului — încă cu multă vreme în urmă au căutat în taină felurite mijloace ca să înlăture din Țara Românească pe cîrmuitorii fanarioți de frunte [...] mai întîi au dat jurămint de credință către Eteria grecească, apoi au jurat față de un sluger Tudor Vladimirescu, pe care ei l-au ales în 1821 și l-au împuternicit în scris, făgăduindu-i că-l vor ajuta întru totul [...] ca să înarîneze norodul românesc [...] să acționeze cu armele [...]”¹³².

Frații Macedonschi denaturează totuși conținutul acordului dintre conducătorul pandurilor și cei trei mari boieri, cînd susțin că aceștia îi dăduseră ca sarcină să ceară „drepturi pentru norod [...] și într-un moment potrivit el să atace și să bată Eteria”¹³³. De fapt, drepturile le-a cerut Tudor trecînd peste voința lor, iar, în momentul încheierii înțelegerii, acordul cu Eteria, atît al lui Tudor Vladimirescu, cît și al boierilor, nu prezenta încă dificultăți, înțelegerea avînd ca temei trecerea Dunării de către eteriști și conlucrarea cu Rusia în acțiunea antiotomană, deci nu avea sens să se plănuiască atacarea Eteriei. În schimb, cei trei mari boieri „făgăduiți”, menționați în proclamația de la Padeș, urmăreau să înlăture concurența boierilor greci și eventual să dobîndească independența țării cu sprijinul Rusiei; în privința revendicărilor sociale, ei nu puteau accepta mai mult decît o stăvilire a abuzurilor, încercînd însă să arunce vina pentru toate aceste abuzuri pe seama boierilor greci.

Prezența boierilor în înțelegerile privind pregătirea mișcării a constituit însă, chiar de la început, un element de frînare, pe de o parte prin limitarea revendicărilor emise de conducătorul pandurilor în numele maselor populare, iar, pe de altă parte, prin nestatornicia pe care a dovedit-o (și nici nu putea fi altfel) boierimea „făgăduită”. Toate acestea au slăbit în mod cert mișcarea și unitatea ei de acțiune. Temîndu-se de ridicarea poporului, acești boieri au încercat să încadreze acțiunea „în dispozițiile Codului militar al Eteriei”¹³⁴ și în limitele de clasă ale programului eterist, iar la aceasta au adăugat șovăiala și teama, dupli-

---

¹³² *Doc. răs.* 1821, vol. III, p. 376.

¹³³ *Ibidem.*

¹³⁴ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 194.

citătea și trădarea ¹³⁵. Nu este de mirare, că peste un deceniu, cei trei mari boieri semnatari ai înscrisului din 15 ianuarie 1821 încercau să demonstreze „neamestecul” lor în evenimente din 1821, arătând că ei au fost cei dinții care ceruseră reprimarea mișcării și intervenția Porții ¹³⁶.

Mișcarea revoluționară din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a avut un accentuat sens antifeudal. Ea a urmărit desigur să rezolve și problema înlăturării dominației otomane. În acest sens se conta pe conlucrarea cu Eteria și pe sprijinul Rusiei. Dar mișcarea preconizată — datorită mai ales revendicărilor și presiunii maselor, pe care se sprijinea — nu intenționa să se mărginească la înlăturarea stăpînirii Porții și a regimului fanariot. La 1 ianuarie 1819, fiind la masă cu prietenul său, episcopul Ilarion al Argeșului, Tudor îi spusese limpede: „D-oî trăi, voi face 12 perechi de opinci din pielea a 12 boieri divăniți” ¹³⁷.

Între boierii „făgăduiți” și Eterie, pe de o parte, și Tudor Vladimirescu și masele populare de alta, a existat de la început un „conflict latent și ireductibil”, deoarece pentru cei din urmă revendicările sociale treceau pe primul plan. Lozinca „dreptate și slobozenie”, lansată de conducătorul pandurilor, însemna, fără echivoc, desființarea privilegiilor și egalitatea în fața legilor ¹³⁸, ceea ce nu putea însă conveni boierilor, fie ei și „făgăduiți”. Antagonismul de interese a determinat în consecință cele două părți să dea, fiecare, o interpretare proprie „înțelegerii” ce s-a stabilit între ele la un moment dat, *înainte* de începerea mișcării. Dacă în legământul lui Tudor cu Eteria ¹³⁹ se spunea

---

¹³⁵ Pentru poziția boierimii vezi lucrarea de ansamblu: N. Adăniloaie, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956. Nu sîntem însă de acord cu negarea înțelegerii dintre Tudor și cei trei mari boieri (p. 14, 53, 58 etc.).

¹³⁶ *Doc. răsco. 1821*, vol. III, p. 387.

¹³⁷ C.D. Aricescu, *op. cit.* p. 36.

¹³⁸ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 192.

¹³⁹ Sensul social al răscoalei a fost sesizat și a mirat pe frunțașii Eteriei. Iacovachi Rizos Nerulos scria în februarie 1821 lui A. Ipsilanti, anunțându-l că Vladimirescu proclamase în Oltenia „libertate, egalitate și desființarea privilegiilor boierilor”, urmînd să răzbune „pe cei care au fost nedreptățiți”, iar Atan. Xodillos afirmă că în acțiunea lui Tudor acesta urmărise „scopurile lui... anume ca să răzbune abuzurile tiranice ale boierilor împotriva poporului, amenințînd că va face o reformă în cîrmuirea Țării Românești” (*Doc. răsco. 1821.*, vol. IV, p. 123—124, 296).

că agitarea maselor va fi o simplă stratagemă menită să mascheze țelurile antiotomane ale mișcării, în fapt, curînd după izbucnirea ei s-a dovedit că așa-zisa stratagemă era de fapt scopul real al mișcării și că Tudor Vladimirescu, dispus să conlucreze cu Eteria și să beneficieze de sprijinul Rusiei în lupta pentru dobîndirea neatîrnării față de Imperiul otoman, urmărea totodată precise revendicări sociale. Cu toate că mișcarea revoluționară din 1821 a început — deși nu pe față — ca o mișcare antiotomană, ea a avut totodată un caracter social antifeudal.¹⁴⁰ În mișcarea din 1821, care a avut o arie de răspîndire și o intensitate deosebită, masele populare s-au ridicat la luptă împotriva asupririi interne și externe; frămîntările răzlețe și locale de pînă atunci s-au transformat „într-o insurecție generală, îndreptată în același timp împotriva orînduirii feudale și a dominației otomane”¹⁴¹.

La începutul anului 1821, mișcarea nu mai putea întîrzia. De altfel, Tudor Vladimirescu s-a situat constant pe linia luptei de eliberare socială și națională a poporului. Sub aparența unor preocupări diverse, dominantă și esențială rămăsese la el, în perioada premergătoare declanșării mișcării revoluționare, ideea ridicării maselor și tot din aceeași perioadă el păstrase un strîns contact cu pandurimea¹⁴², strînsese și ascunsese arme în via de la Cerneți, în păduri și în alte locuri¹⁴³, apoi, din toamna anului 1820, se arătase preocupat de recrutarea primelor elemente ale oastei sale. La 13 decembrie 1820 Tudor cerea lui N. Zoican să împrumute bani și să-i împartă „pe capre [...] o mie de vite deplin[...]”:

¹⁴⁰ O opinie similară în Mircea Radu, *Răscoala din 1821 în logica istoriei*, în „Romanslavica”, X (1964), p. 264 și urm.

¹⁴¹ A. Oțetea, *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Lupta de clasă”, XLI (1961), nr. 5, p. 41. Mai vezi în problema caracterului răscoalei: *Problemele tratatului „Istoria României”, Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 5, p. 197

¹⁴² În 1815 — cu prilejul acțiunilor de jaf ale adaliilor — el scria: „am socotit să mă strecor pe sub munte, fiindcă am oameni vrednici ...” (sublinierea noastră). *Doc. răscoalei 1821*, vol. I, p. 91.

¹⁴³ C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 25—26, 97.

era o evidentă indicație de a se trece la recrutarea pandurilor.¹⁴⁴ Odată cu începutul anului 1821, concretizarea planurilor Eteriei și ale mișcării conduse de Tudor Vladimirescu avea să fie grăbită prin moartea lui Alexandru Suțu, iar în istoria Țării Românești și în aceea a vieții conducătorului pandurimii avea să se scrie o pagină deosebit de însemnată din lupta pentru eliberarea socială și națională a poporului român.

---

¹⁴⁴ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 190—191; A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești, 1821—1822*, București, 1945, p. 139.; idem, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971, p. 196—197.

IZBUCNIREA ȘI DESFĂȘURAREA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE LA VEST DE OLT

De la revoluția din 1789 Europa trăia „epoca mișcărilor burghezo-democratice în general, burghezo-naționale în particular, epoca rapidei transformări a instituțiilor feudale-absolutiste perimate”¹. Desigur că stadiile diferite de dezvoltare marcau diferențe între țările continentului, dar menținerea relațiilor feudale și dominația otomană nu putuseră să împiedice dezvoltarea în forme incipiente și în Țara Românească și Moldova a păturilor mijlocii, purtătoare în acea vreme a revendicărilor de înnoire a societății. „Mai este încă ceva — se remarcă într-un memoriu din acei ani — care poate să contribuie mult la o nouă tulburare și răzvrătire. Sînt foarte mulți oameni de o clasă superioară țăranilor, care locuiesc la țară și la moșiile lor, însă sînt familiarizați acolo și cunoscuți peste tot”². Pasajul se referă în mod evident tocmai la categoria socială căreia îi aparținea și Tudor Vladimirescu — clasa mijlocie.

O schimbare a situației pe plan economic, social și politic era cerută aproape unanim. „Toate păturile societății” erau „interesate în abolirea feudalismului, chiar și pătura liberală a marii boierimi, angajată în relațiile de schimb”³. Însă, dacă parte din marii boieri au sprijinit mișcarea din

¹ V.I. Lenin, *Opere*, vol. 21, București, 1955, p. 133.

² *Doc. răs.* 1821, vol. III, p. 228.

³ A. Oțetea, *140 de ani...* p. 41.

1821, ei își urmăreau propriile interese egoiste, ostile maselor populare. Tocmai în aceasta constă cauza atitudinii lor inconsecvente față de mișcare și trădarea lor. Toți acești mari boieri „erau interesați în obținerea unor schimbări de natură economică, într-o oarecare măsură chiar cu caracter național și nu într-o răscoală cu caracter social”⁴, ei încercau să folosească masele ca simplu instrument la care să renunțe când vor crede de cuviință⁵. Acești mari boieri se împotriveau regimului fanariot în calitatea lor de producători de cereale-marfă și ca partizani ai libertății comerțului, dar susținând mișcarea, ei pretindeau să nu fie atinse privilegiile lor feudale⁶. De asemenea, determinați tot de interesele lor de clasă exploatatoare, puțin consecvenți s-au arătat în majoritatea lor și boierii mici⁷, care au participat în mod activ la mișcare.

Forța motrice a mișcării din 1821 n-au constituit-o însă boierii, ci „țăranimea, negustorii și meseriașii, burghezia în formare care s-au ridicat [...] împotriva orînduirii feudale în ansamblu” și împotriva stăpînirii otomane fără înlăturarea căreia nu se putea „elibera” producția și comerțul de îngrădirile sistemului feudal”⁸. Țărănimii i-a revenit un rol principal în mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu. De altfel, Marx a arătat că Tudor s-a adresat „nu boierilor, ci țăranilor”. S-a făcut remarcată participarea masivă a moșnenilor și îndeosebi a moșnenilor olteni, care formau cadrele de bază ale pandurimii. Moșnenii din Gorj, Mehe-

---

⁴ *Problemele tratatului „Istoria României”. Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 5, p. 195.

⁵ Al. Vianu și S. Iancovici, *O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din țările române*, în „Studii”, XI (1958), nr. 1, p. 72.

⁶ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 43–44.

⁷ Vezi I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1011. Mai vezi: Idem. *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor, care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (componența lor socială, completată cu date biografice) și un extras statistic nominal cu componența socială a 116 căpetenii de panduri*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1957, vol. I, p. 391–451.

⁸ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 41.

dinți, Vâlcea și Argeș, unde proporția lor numerică era precumpănitoare față de clăcași⁹, s-au încadrat de la început în mișcarea de la 1821. De asemenea, clăcașii, îndeosebi cei din Oltenia, s-au alăturat în masă mișcării. Masele orășenești au intrat și ele în rîndul revoluționarilor, mai ales meșteșugarii, care sufereau de concurența produselor și meșteșugarilor străini și erau deosebit de interesați în abolirea relațiilor feudale și a dominației otomane.¹⁰ În general, în preajma anului 1821, condițiile erau coapte pentru izbucnirea acestei mișcări revoluționare antifeudale și antiotomane; ea avea să se bucure, tocmai pe acest temei, de un sprijin larg din partea poporului și chiar din partea unei părți a clasei dominante, și anume al acelei părți a boierimii care devenise producătoare de cereale-marfă.

Mișcarea — care trebuie să înceapă concomitent în numeroase puncte de pe teritoriul aservit de Imperiul otoman, în ziua de 25 martie 1821 — a fost grăbită prin îmbolnăvirea gravă a domnitorului Suțu¹¹. Conducerea Eteriei a apreciat că dispariția acestuia urma să creeze împrejurări prielnice pentru declanșarea acțiunii. Pini, consulul general al Rusiei, și-a dat concursul ca puterea să fie încredințată, încă înainte de moartea lui Suțu, unui comitet, în care intrau — în afara mitropolitului, a lui Grigore Filipescu și a lui Iacovachi Rizos — tocmai cei trei mari boieri semnatori ai înscrisului dat conducătorului pandurimii¹². După moartea lui Suțu, Pini a recunoscut „comitetul”¹³, care a preluat conducerea țării.

Se simțea iminența declanșării mișcării revoluționare. Boierii ostili insurecției și cei ce înclinau spre sprijinirea ei, dar doreau să-și găsească o „acoperire” în caz că ea ar eșua, s-au grăbit să-l avertizeze în scris pe consulul Pini că „s-ar

---

⁹ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 45.

¹⁰ *Ibidem*, p. 44.

¹¹ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 33, nota I. Cu un an mai înainte avusese loc un complot ostil lui Suțu similar celui al lui Gross din 1816: Sava Iancovici, *Complotul împotriva lui Alexandru Suțu VV (februarie 1820)*, în „Revista arhivelor”, XLVII (1970), nr. 1, p. 75—85.

¹² A. Oțetea, *Legământul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie*, în „Studii”, IX (1956), nr. 2—3, p. 128.

¹³ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 205—206.

putea să aibă loc vreo izbucnire neașteptată a unor neajunsuri” și că unii încercau „să provoace dezbinări și să paralizeze cîrmuirea”. În aceeași scrisoare își exprimau protestul împotriva uneltirilor semnalate și declarau drept false semnăturile lor, în cazul că asemenea semnături ar fi apărut pe documente legate de aceste uneltiri ¹⁴. În seara aceleiași zile — 18 ianuarie — Tudor Vladimirescu părăsea Bucureștii în fruntea unei cete de arnăuți ¹⁵, pe care-i dăduse Brîncoveanu, pe atunci spătar ¹⁶. Pe drum i s-a alăturat și D. Macedonschi. Steagul revoluției era ridicat. Pentru a-și masca atitudinea, „comitetul” a trimis un nefer* să „spioneze” arnăuții apăruiți în județele Argeș și Vîlcea ¹⁷. Aceasta se întîmplă însă cu vădită întîrziere, abia la trei zile după plecarea lui Tudor în Oltenia.

Pentru reușita planului se cerea rapiditate în executarea lui. La 19 ianuarie micul detașament trecea prin Pitești, unde Tudor a primit vestea morții lui Suțu ¹⁸. În aceeași seară Tudor și tovarășii săi erau la Ocnele Mari, mulțumită probabil asigurării din timp a traseului cu cai de schimb. ¹⁹ În seara zilei de 21 ianuarie, Tudor Vladimirescu a sosit la Tîrgu Jiu ²⁰, unde a trecut la acțiune. El a căutat să scoată din joc pe cîrmuitori, conducători locali ai unei eventuale contraacțiuni din partea stăpînirii. Astfel, a fost arestat clucerul Dincă Oteteleșeanu, unul din ispravnicii județului Gorj (în acea perioadă județele aveau cîte doi ispravnici). Apoi, noaptea, detașamentul a părăsit orașul Tîrgu Jiu, împărțindu-se în două grupe. Cea dintîi s-a îndreptat spre Brădiceni, unde spera să găsească pe celălalt ispravnic. Cea de-a doua a ocolit prin Vădeni pentru a deruta pe eventualii urmăritori ²¹. Detașamentul s-a regrupat la Brădiceni și a

---

* Oștean.

¹⁴ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 201.

¹⁵ I. Dirzeanu, *Revoluțiunea de la 1821*, în *Doc. răs.* 1821, vol. V, p. 20.

¹⁶ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 78.

¹⁷ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 206—207.

¹⁸ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 198.

¹⁹ *Ibidem.* p. 199.

²⁰ *Ibidem*: p. 200; I. Neacșu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii”, XI (1958), nr. 2, p. 91.

²¹ I. Neacșu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia...* p. 92.

intrat în mînăstirea Tismana în seara zilei de 22 ianuarie. Aici a obligat pe Oteteleşanu să trimită ordine zapciilor și vătăfilor din Gorj pentru strîngerea plăieșilor în diferite localități și pentru aprovizionarea cu alimente a unor mînăstiri²². Detașamentul parcursese *numai în trei zile* distanța București-Tîrgu Jiu (aproape 300 km). Aici Tudor a început să-și dezvăluie scopurile, mai întîi arestîndu-l pe ispravnic, iar apoi, în ziua următoare, ocupînd Tismana, una din pozițiile întărite cele mai de seamă ale Olteniei.

În dimineața zilei de 23 ianuarie, Tudor Vladimirescu a coborît la satul Padeș unde-l aștepta prietenul său Dumitru Gîrbea cu 100 de panduri din plaiul Cloșanilor²³. Aici Tudor Vladimirescu a arătat în mod deschis țelurile acțiunii sale. El a adresat o proclamație „către norod și către toți căpitani care purtau arme”²⁴. Aceasta, pe drept cuvînt, a produs efectul unei declarații de război adresată stăpînirii boierilor și întregii orînduiri feudale”²⁵. Țelurile proclamate de Tudor depășeau evident atît intențiile de diversion ale Eteriei cît și planurile celor trei boieri, care-i făgăduiseră sprijinul prin înscrisul de la 15 ianuarie 1821. „Nici o pravilă — se spunea, între altele, în proclamație — nu oprește pe om de a întîmpina răul cu rău! Șarpele, cînd îți iasă înainte, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori nu se primejduiește din mușcarea lui! Dar pe balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atît cele bisericești, cît și cele politicești, pînă cînd să-i suferim a ne suga sîngele din noi? Pînă cînd să le fim robi? [...]”.

Proclamația adresa maselor populare un puternic apel la luptă: „[...] Pînă nu vine iarna, primăvara nu se face! [...] Veniți dar, fraților cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine!”. Deși Tudor cerea „să se aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni [...] precum

---

²² C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 95.

²³ Totodată, acum și-a schimbat Tudor Vladimirescu portul (N. Iorga, *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu*, în „Acad. Rom. Mem. Secț. Ist.”, Ser. III, Tom. XIII (1932), p. 51 și 54 nota).

²⁴ I. Solomon, *op. cit.*, p. 13.

²⁵ A. Oțetea, *op. cit.* p. 204.

ne sînt făgăduiți“²⁶ (e vorba de boierii „făgăduiți“), aceștia au privit începutul acțiunii cu neliniște, deoarece era evident că mișcarea depășea intențiile lor. Conducătorul mișcării arăta, atît boierilor cît și Eteriei, că el înțelegea să apere revendicările maselor și să lovească în clasa conducătoare.

Proclamația a avut un adînc răsunset în rîndul maselor. În legătură cu aceasta Dăscălescu arată că „au alergat cu miile supt steagurile lui“ și că Tudor „avea auxiliari toată țărănimea română“²⁷. Făgăduind pandurilor să le restabilească privilegiile, iar clăcașilor împărțirea „averilor rău agonisite ale tiranilor boieri“, și tuturor încetarea abuzurilor, slobozenie și ușurarea sarcinilor, „Tudor a izbutit să ridice în picioare toată Oltenia și să-și constituie o armată căreia nici o forță locală nu-i mai putea rezista“²⁸. În puține zile, efectul proclamației de la Padeș s-a făcut simțit; masele s-au ridicat la o puternică mișcare revoluționară.

Țelurile antiotomane au apărut mai palid la începutul mișcării — ceea ce corespundea atît scopurilor cît și tacticii stabilite între Tudor și Eterie. De la Padeș, Tudor a adresat un arz * către Poartă. În acesta se cerea trimiterea unui „om împărătesc“, care să ancheteze stările din țară și să constate „neconținutele [...] necazuri și cumplitele patimi“ suferite de popor „din pricina unirii pămîntenilor boieri cu cei după vremi trimiși domni și otcărmuitori acestui norod“²⁹. Semnificativ este faptul că în acest arz boierii „făgăduiți“ nu erau amintiți, acuzațiile fiind aruncate asupra întregii clase boierești. Arzul a fost înaintat Porții prin intermediul pașei de Vidin, căruia Tudor i-a scris, declarîndu-i răspicat că „arădicarea noastră nu este pentru altcevaș nici într-un chip, decît numai asupra boierilor, care ne-au mîncat dreptățile noastre“³⁰. Plin de curaj și sigur de izbînda sa, Tudor dezvăluia planul inițial de acțiune al mișcării populare pe care o conducea: „Noi ne-am sculat cu mic cu mare și mergem ca să ne adunăm la București [...]“³¹.

---

* Petiție către Poartă.

²⁶ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 207—208.

²⁷ N. Iorga-Dăscălescu, *op. cit.*, p. 52, 54.

²⁸ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 222.

²⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 208—210.

³⁰ *Ibidem*, p. 210—211.

³¹ *Ibidem*, p. 210.

Această luare de contact cu Poarta a avut un îndoit folos, dovedind iscusința militară și politică a conducătorului mișcării. Pe de o parte, el adormea bănuielile Porții și câștiga timp (atît pentru a concentra oastea revoluționară cît și pentru a îngădui sosirea aliaților eteriști și a armatei ruse de sprijin), iar, pe de altă parte, din punct de vedere politic, păstra ușa deschisă în vederea unor negocieri ulterioare, în cazul cînd — cum s-a și întîmplat — împrejurările ar fi impus această necesitate.

Padeș a fost primul punct de concentrare a pandurilor și a celorlalți țărani, care s-au alăturat mișcării chiar de la început; totodată, satele din vale s-au adunat la Podu Grosului unde comanda a fost preluată de căpitanul Simion Mehedințeanu³². La Padeș conducătorul pandurilor a stat trei zile — pînă la 25 ianuarie — așteptînd să i se alătore cetele de panduri și țărani din împrejurimi. Între timp, el a întărit garnizoana din Tismana cu 60 de panduri din plaiul Cloșanilor³³. La Padeș detașamentul inițial s-a înze-cit și mica oaste a ajuns să numere 600 de oameni³⁴. Acești panduri, cei mai de încredere, probabil din aceia pe care-i amintea corespondența lui Tudor Vladimirescu din 1820, au alcătuit nucleul militar al mișcării. În ziua de 26 ianuarie, conducătorul pandurilor a pornit spre Baia de Aramă, unde a avut o scurtă ciocnire cu zapciul V. Strîmbeanu și și-a alăturat pandurii de sub ordinele acestuia; apoi, a coborît pe valea Motrului, adunînd cete de locuitori și panduri. La 27 ianuarie a trecut prin Broșteni și și-a alipit la oaste ceata căpitanului Ghiță Cuțui. La 28 ianuarie a prins pe Pau Nicolicescu la Ciovîrnășani, alăturîndu-și pandurii stăpî-nirii de sub ordinele acestuia. În aceeași zi a recrutat 40 de panduri la Siseștii de Jos³⁵.

Care erau condițiile care au făcut ca recrutarea și concen-trarea forțelor revoluționare să se facă într-un ritm atît de viu și cu atîta ordine? Aceste condiții au fost în principal:

³² I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1016. Pentru Mehedințeanu, vezi: Maior Ilie Ceașescu, *Căpitanul de panduri Simion Mehedințeanu*, București, 1966.

³³ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 8.

³⁴ *Ibidem*, p. 13.

³⁵ Pentru acțiunile din 26—28 ianuarie, vezi: I. Neacșu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia...*, p. 93—94.

adîncă nemulțumire a maselor, care nu așteptau decît pri-lejul de a lua armele în mîini; folosirea acestei situații de către Tudor, care a știut să prezinte în fața maselor de țărani un program concret care răspundea năzuințelor lor; pregătirea minuțioasă, din timp, a recrutării; selecționarea de la început a unui nucleu activ de panduri și alegerea cu price-pere a centrelor de unde avea să pornească acțiunea.

Încă dinaintea declanșării mișcării revoluționare, Tudor și-a ales oameni de încredere pe care i-a însărcinat cu recru-tarea oștenilor viitoare „adunări a norodului“. Între aceștia sînt citați Ioniță Crețescu, Dumitru Gîrbea, Barbu Urleanu, N. Zoican, V. Ghelmegeanu, V. Moangă și alții³⁶. În secret, Tudor Vladimirescu și-a asigurat recrutarea unui nucleu inițial de oșteni³⁷. Aceștia n-au așteptat decît semnalul pentru a trece la acțiune. Pe această cale, Tudor Vladimi-rescu și-a asigurat, pe de o parte, grabnica strîngere sub ordinele sale a unor unități de nădejde, iar, de pe altă parte, strîngerea acestor oșteni „inițiați“ a accelerat desfășurarea procesului general de mobilizare a maselor.

Toți observatorii contemporani mărturisesc că au fost izbiți de entuziasmul cu care au răspuns masele chemării lui Tudor. Prin proclamația de la Padeș, conducătorul miș-cării a dat recrutării o bază solidă, prezentînd maselor țeluri concrete de luptă, corespunzătoare celor mai arzătoare dorințe ale acestora. Efectul chemării lui Tudor s-a vădit în modul în care s-a desfășurat în primele două luni recrutarea. Dăs-călescu remarcă faptul că „veniau cu miile de se înrolau la Vladimirescu“³⁸. La rîndul său, Cioranu prezintă deosebit de sugestiv procesul ce a avut loc în Țara Românească la începutul anului 1821: „Aceste proclamați auzindu-le țărani chiar de la însuși Tudor au început cu toții a se scula și tot principatul a se clăti, aprinzîndu-se de entuziasmul răzbu-nării, mai vîrtos cele cinci județe ale Micii Români [...] și alergau cete de panduri supt steagul lui Tudor, strigînd *să trăiască dreptatea, să trăiască domnul Tudor!* Atunci a început a se da pe față revoluția [...]“³⁹. Un consul străin

---

³⁶ C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 26.

³⁷ *Ibidem*, p. 40.

³⁸ N. Iorga-Dăscălescu, *op. cit.*, p. 27.

³⁹ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 237—238.

confirma că Tudor Vladimirescu era considerat de țărani drept un „salvator și un zeu ocrotitor”⁴⁰.

Acțiunea de propagandă dusă în sînul maselor de Tudor și de oamenii săi a avut un efect deosebit. La 2 februarie, boierii munteni scriau îngrijorați și cu ură lui M. Suțu despre acțiunea lui Tudor: „Zi de zi își mărește puterile cu oameni înarmați, încîntînd sufletele celor mai simpli, ademenindu-i cu cuvîntul de libertate [...]”⁴¹. Aceeași acțiune ne-o dezvăluie și cronicarul Dîrzeanu. „Iar slugerul Theodor — scrie el — cu toată adunarea sa, stînd între Strehaia și mînăstirea Motrului, propovăduia către obștea lăcuitorilor feluri dă dăștăciuni, aducîndu-i pe toți la stare de apostasie, încît toți lăcuitorii județului Mehedinți au făcut încetare de răspunderea datoriei lor și cu toți alergau la adunarea slugerului Theodor”⁴². Un rol mobilizator în operațiile de recrutare a luptătorilor l-au jucat îndeosebi pandurii. Tot Dîrzeanu arată că din Țîntăreni, Tudor „nu înceta lucrînd urmările apostasiei, trimițînd oameni dintr-ai adunării sale dă amăgia și prilostiea sate întregi, trăgîndu-i în prăpastia nesupunerii și aridicîndu-i într-o apostasie”⁴³. Pe drept cuvînt s-a spus că „în acțiunea de trezire și mobilizare a satelor, pandurii au adus spiritul de inițiativă și unitatea de direcție”⁴⁴. Felul în care acționau pandurii, chemînd la luptă masele, ne este dezvăluit într-un document de la sfîrșitul anului 1821, în care este descrisă acțiunea de mobilizare a masei dusă de trei panduri, „[...] Și umblînd prin satul nostru din casă în casă — se scrie în acest document „denunțător” al activității celor trei „apostați” — care din lăcuitori se va cătăni să se cinstească, iar care nu va voi, să li se dea foc caselor și la tot ce va avea [...] și cu a lor vicleană amăgire mulți din prostime s-au înșelat [...]”⁴⁵. Este însă evident că țărani nu s-au ridicat la luptă sub amenințare — această afirmație posterioară evenimentelor fiind menită a acoperi în fața autorităților reacționare participarea la mișcarea revoluționară a satului. E limpede că țărani s-au

---

⁴⁰ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 611.

⁴¹ *Doc. răscl. 1821*, vol. I, p. 222.

⁴² I. Dîrzeanu, *loc. cit.*, p. 30.

⁴³ I. Dîrzeanu, *loc. cit.*, p. 58.

⁴⁴ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 332.

⁴⁵ *Doc. răscl. 1821*, vol. III, p. 15.

alăturat mișcării deoarece țelurile acesteia corespundeau năzuințelor lor de eliberare.

„În sfârșit — scrie N. Bălcescu — anul 1821 veni. Atunci în țară se manifestă una din acele mișcări energice, care arăt junetea popoarelor și dorința lor de propășire”⁴⁶. În oastea lui Tudor au fost recrutați oșteni din toate păturile populației; în general, însă, caracterul oastei a fost panduresc. În oastea revoluționară s-au mai înrolat plăieși, poterași și haiduci⁴⁷. O scrisoare semnalează, de asemenea, înrolarea unor negustori⁴⁸. Arnăuții, oșteni de meserie, au făcut și ei parte din oastea condusă de Tudor, dar cei mai mulți dintre aceștia au preferat să se alătore Eteriei. Unitățile de panduri ai stăpînirii s-au încadrat și ele în „adunarea norodului” (oamenii lui Pau Nicolicescu, cei ai lui Crăiniceanu ș.a.)⁴⁹. În sfârșit, oastei revoluționare i s-au alăturat și unițiți de bulgari și sîrbi comandați de Hagi Prodan, de Macedonschi și de „țarul” Alexandru *⁵⁰.

Semnificativ mai este și faptul că pentru a se ușura și accelera operațiile de recrutare au fost organizate unele „centre de adunare a forțelor revoluționare” (Padeș, Podu Grosului, Cărbunești, Băilești etc.)⁵¹. În aceasta se oglindește caracterul organizat al acțiunii de mobilizare a maselor.

Problema componenței sociale a oastei revoluționare a atras încă din 1953 atenția cercetătorului I. Neacșu, care a

---

* Alexandru Nicolaevici, căpetenie a bulgarilor participanți la răscoală; se intitula „țar” avînd veleități de a fi conducătorul viitorului stat bulgar după reușita acțiunii antiotomane combinate a răsculaților din Țara Românească și a Eteriei, acțiune sprijinită (potrivit planurilor inițiale) și de Rusia.

⁴⁶ N. Bălcescu, *Opere*, București, 1953, vol. I p. 35.

⁴⁷ N. Iorga, *Istoria armatei românești*, ediția a II-a, București, 1930, vol. II, p. 224.

⁴⁸ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 231.

⁴⁹ I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 26, 30.

⁵⁰ N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 244. Pentru participarea bulgarilor, vezi: C.N. Velichi, *Activitatea politică a emigrației bulgare din Țara Românească în primele două decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Analele Universității București” seria Științe Sociale, nr. 26(1962), p. 27—52 și N. Todarov, *La participation des Bulgares à l'insurrection hététaïste dans les Principautés danubiennes*, în „Études balkaniques”, vol. I (1964), p. 69—96.

⁵¹ I. Neacșu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii”, XII (1958), nr. 2, p. 97—98. În locul termenului „centre de răscoală”. folosit de autorul citat, am considerat mai potrivită denumirea „centre de adunare a forțelor revoluționare”.

analizat — întemeiat pe o bogată documentație — atît compoziția socială a căpeteniilor, cît și aceea a masei pandurilor⁵². Concluziile, juste, la care a ajuns I. Neacșu sînt următoarele:

a. În compoziția oștirii revoluționare au intrat — în proporție de circa 75% — panduri, care au alcătuit „sîmburele puternic” al oștirii conduse de Tudor⁵³.

b. Pandurii proveneau atît din sate de moșneni, cît și din sate de clăcași; de altfel, încă din cea de-a doua parte a războiului din 1806—1812 efectivele pandurilor — formate inițial în mod predominant din moșneni — au fost completate cu numeroși clăcași.⁵⁴ În 1821 clăcașii au constituit „marea majoritate” a pandurilor participanți la mișcare⁵⁵.

c. Numărul mai mare de moșneni se constată mai ales între pandurii din zona de munte, iar numărul mai mare al clăcașilor se constată în zona de șes, dar trebuie remarcat că pandurii răsculați proveniți dintre clăcași sînt mai numeroși decît moșnenii, în ambele zone⁵⁶.

d. În ceea ce privește căpeteniile, în compoziția acestora intra un număr destul de ridicat de mici boieri (circa 31%), la care se adăuga circa 14% „partea boierească” de la țară (neamuri, mazili etc)⁵⁷. Acest procentaj destul de ridicat de mici boieri și boiernași a impus limite mișcării, ceea ce a grevat asupra sprijinului ce i-l vor da masele.

De la Ciovîrnășani — unde forțele revoluționare au prins, cum s-a amintit, la 28 ianuarie pe Pau Nicolicescu —

---

⁵² I. Neacșu, *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954, p. 1010—1018; Idem, *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (componența lor socială, completată cu date biografice și un extras statistic nominal cu componența socială a 116 căpeteniilor de panduri)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1957, vol. I, p. 391—451; Idem, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii”, XI (1958), nr. 2, p. 91—114; Idem, *Cu privire la componența socială a locuitorilor din Oltenia participanți la lupta împotriva pasavangilor și la războiul ruso-turc (1806—1812)*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 5, p. 1203—1210.

⁵³ I. Neacșu, *Participarea locuitorilor...*, p. 100.

⁵⁴ Idem, *Cu privire la componența socială a locuitorilor din Oltenia...*, p. 1209.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Idem, *Participarea locuitorilor...*, p. 99.

⁵⁷ Calculat de noi după I. Neacșu, *Oastea pandurilor...* p. 1011.

Macedonschi a pornit cu coloana principală spre Strehaia, iar Tudor, cu un grup de ostași, a făcut un mic ocol spre Cerneți⁵⁸, unde a trimis pe căpitanul Barbu Urleanu pentru a ocupa și apoi a apăra localitatea⁵⁹. Tudor s-a oprit la 29 ianuarie lângă Cerneți, la cula sa — era ultima oară când mai trecea pe aici — strângând oamenii din partea locului și apoi, fără să intre în oraș, a pornit în direcția Strehaiei, spre care se îndreptase Macedonschi, și a ajuns pe drum coloana principală⁶⁰. Oastea revoluționară număra 1.500 de oameni în momentul când a întâlnit mînăstirea întărită Strehaia, care reprezenta, împreună cu mînăstirea Motru-lui, singurele centre întărite care apărau Craiova. Ceașul Costache, trimis de organele stăpînirii din Craiova la Strehaia cu 70 de oameni pentru a se opune lui Tudor, n-a încercat să opună nici o rezistență; la somația lui Macedonschi, el a predat mînăstirea. În aceeași zi — 30 ianuarie — forțele conduse de Simion Mehedințeanu, care se îndreptau spre Strehaia dinspre Podu Grosului, au prins la Tîmna pe vis-tierul C. Crăiniceanu, care strînsese din ordinul stăpînirii 150 de panduri. Mehedințeanu, căruia i se alăturaseră și cei 150 de panduri, s-a unit apoi la mînăstirea Strehaia cu forțele pornite de la Padeș⁶¹.

După cum făcuse și la Tismana, Tudor a lăsat la Strehaia o garnizoană de 200 de oameni, condusă de fratele său Papa⁶², apoi s-a îndreptat spre mînăstirea Motru. La 2 februarie el a luat măsuri pentru împresurarea mînăstirii, unde se întăriseră căminarul Ștefănică Bibescu și stolnicul Barbu Viișoreanu cu vreo patruzeci de oameni. Între timp Vladimirescu a trimis pe D. Macedonschi și pe Iova cu un număr însemnat de arnăuți la Țințăreni — unde se va instala tabăra pandurilor — „ca să ocupe mai dinainte toate pozițiile strategice”⁶³. Între oastea pandurilor și asediați a avut loc un schimb de focuri. Întrucît acțiunea amenința să dureze mai mult timp decît fusese prevăzut la început, atacatorii au plănuvit la un moment dat să incendieze mînă-

---

⁵⁸ I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 26.

⁵⁹ I. Neacșu, *Participarea locuitorilor...*, p. 94.

⁶⁰ I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 30.

⁶¹ I. Neacșu, *Participarea locuitorilor...*, p. 95.

⁶² Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 20.

⁶³ *Ibidem*.

stirea⁶⁴. Situația s-a complicat prin sosirea serdarului Diamandi Giuvara, cu 150 de arnăuți, în ajutorul celor asediați. În cele din urmă s-a ajuns la o soluție de compromis. Renunțând la rezistență, serdarul a obținut, în schimb, libera ieșire pentru cei doi boieri; astfel după câteva zile de asediu mînăstirea Motru — cea de-a treia mînăstire întărită — a fost ocupată de oastea pandurilor⁶⁵. Calea spre Craiova era acum deschisă, mai ales că forțele pe care reușise să le concentreze stăpînirea erau inferioare numericește și nesigure, gata să treacă în orice moment de partea revoluționarilor.

În ziua de 4 februarie oastea pandurilor a sosit și s-a instalat în tabără la Țîntăreni, așa cum hotărîse Tudor. Așezarea oastei în tabără fusese pregătită de D. Macedonschi și de Iova.

Alegerea raionului de concentrare a forțelor revoluționare la Țîntăreni trebuie să ne rețină pentru moment atenția. Încă din anul 1731, pe timpul cînd Oltenia era ocupată de austrieci, inginerul maior I.C. Weiss recomanda — în cadrul unui proiect de fortificare a Olteniei — localitatea Țîntăreni ca scaun al administrației, avînd în vedere că această localitate se află la confluența a cinci văi „anume de la Tîrgu Jiu, Bengești, Polovraci, Strehăia și Craiova”; este situată într-o poziție centrală și ținutul are aer sănătos și apă de izvor din abundență⁶⁶. Așezarea ei în centrul teritoriului Olteniei, la o confluență de văi — ceea ce înseamnă, în fond, la un nod de comunicații — cu climat sănătos și apă potabilă, indica localitatea Țîntăreni nu numai ca sediu administrativ, ci și ca un foarte bun raion de concentrare pentru forțele ce se adunau din județele de la vest de Olt. Acest fapt nu a scăpat nici organelor însărcinate, în cursul anilor 1806—1812, cu strîngerea de voluntari din Oltenia în vederea participării la războiul împotriva turcilor. Avem știri că cetele de panduri ce se adunau în cursul lunilor aprilie-mai 1811 pentru a lupta împotriva

---

⁶⁴ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 229.

⁶⁵ I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 44; Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 21.

⁶⁶ Al. Vasilescu, *Descrierea și proiectele de fortificație a mînăstirilor mai însemnate și a locurilor strategice din Oltenia, întocmite în 1731, de inginerul maior I.C. Weiss*, în „Arhivele Olteniei”, VII (1928), p. 276.

otomanilor și-au avut raionul de concentrare la Țințăreni⁶⁷.

Așadar, când în 1821 Tudor a ales drept raion de concentrare localitatea Țințăreni⁶⁸, el folosea un loc deja cunoscut unei bune părți din pandurii participanți la mișcare. În afară de aceasta, poziția centrală a raionului de concentrare și situarea sa într-o regiune intens populată⁶⁹ ușura aprovizionarea oastei pandurilor de către locuitori (care participau la aceasta cu mult elan)⁷⁰. În același timp, raionul de concentrare ales se găsea la suficientă distanță (peste 60 de km) de cele mai apropiate garnizoane otomane de pe linia Dunării, ceea ce înlătura pericolul unui atac prin surprindere din partea turcilor. Mai mult decât atât, în cazul când forțele stăpînirii sau cele otomane ar fi întreprins un atac înainte ca trupele revoluționare să fie pregătite de luptă, aceste trupe se puteau retrag spre regiunea muntoasă, folosind numeroasele căi de comunicație ce plecau din raionul Țințăreni, și puteau opune rezistență pe alinamente succesive, sprijinite pe mînăstirile întărite aflate în stăpînirea pandurilor. În fine, din acest raion se deschideau comunicații bune pentru acțiunile ce urmau să fie întreprinse în partea de est a Olteniei și, mai tîrziu, spre București. Priceperea cu care a ales Tudor Vladimirescu raionul de concentrare constituie o dovadă mai mult a capacității sale de comandant militar.

Veștile despre mișcarea revoluționară din Oltenia îngrijorau „comitetul” și Divanul. Boierii „făgăduiți” oscilau între planurile lor inițiale și teama că mișcarea se va generaliza în întreaga țară; în același timp, ei încercau să-și constituie o „acoperire” pentru a nu fi învinuiți de compli-

---

⁶⁷ Em. Vîrtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941, p. 17.

⁶⁸ După *Marele dicționar geografic al României*, București, 1902, vol. V, fasc. 4, p. 681, col. I, tabăra pandurilor a fost așezată în sudul localității Țințăreni.

⁶⁹ cf. C.C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*, București, 1957, p. 88—89.

⁷⁰ Memorialistul Ioan Dîrzeanu relatează: „[...] Lăcuiitorii județului Mehedinți [...] cu toții alergau la adunarea slugerului Theodor, ducîndu-li prin care și pre cai cele trebuincioase de-ale mîncării” (I. Dîrzeanu, *loc. cit.*, p. 30).

citade în caz că mișcarea eșua. De aceea, la 30 ianuarie, boierii au informat Poarta asupra „urmării tîlhărești” a lui Tudor, adăugînd, temători, că „de se va întinde creșterea alăturărilor săi, precum s-au început, nu va fi țara în destoinicie a să împotrivi”⁷¹. În aceeași zi, Divanul — și între semnatori întîlnim și pe cei trei mari boieri „făgăduiți” — a somat pe conducătorul mișcării să înceteze din „urmările” sale, promițîndu-i „iertarea”⁷². Totodată „comitetul” se adresa ispravnicilor de peste Olt, luînd apărarea „tagmei” pandurilor și declarîndu-i „nedajnici”, dar cerîndu-le să urmeze „între toate după poruncile și povătuirile ce li se vor da”⁷³. Era o încercare de a produce scindare în oastea revoluționară, separînd pe panduri de celelalte elemente ce o compuneau. Dar toate acestea nu erau decît jumătăți de măsură. Iacovenco scria la 9 februarie 1821: „[...] Nici guvernul nu pare că vrea să ia măsuri armate contra poporului, răsculat dar în ordine, ci se mulțumește numai cu măsuri preventive pentru sine”⁷⁴.

Șovăind între teama de popor și planurile lor inițiale, în realizarea cărora continuau să spere, cu toate că-l vedeau pe Tudor depășindu-le intențiile, boierii „făgăduiți”, care după moartea lui Suțu izbutiseră să ocupe pozițiile cele mai de seamă în conducerea statului, nu se puteau decide la o atitudine clară și hotărîtă, nici pentru și nici împotriva mișcării. Totuși, pentru a-și consolida poziția — dînd dovadă de autoritate — și a-și arăta în fața Porții „neamestecul”, ei au scris domnului Moldovei, descriîndu-i măsurile luate pentru a împiedica înaintarea revoluționarilor și au numit pe vornicul N. Văcărescu „căpetenie asupra celor orînduiți cu arme împotriva răzvrătitorului” și l-au trimis la Craiova⁷⁵. Dar, chiar în ziua cînd N. Văcărescu era trimis împotriva răsculaților, urmîndu-și dublul joc, Barbu Văcărescu se adresa în scris lui D. Macedonschi, cerîndu-i să nu fie cu „parapon și bănuială” și să-și continue acțiunea⁷⁶. A doua zi pleca spre Oltenia Pavel Macedonschi, fratele

---

⁷¹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 214—215.

⁷² *Ibidem*, p. 212—213.

⁷³ *Ibidem*, p. 216—217.

⁷⁴ G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 227.

⁷⁵ I. Dîrceanu, *loc. cit.*, p. 36.

⁷⁶ *Doc. răs.* 1821, vol. I., p. 223.

lui Dimitrie, trimis de „comitet“ pentru convorbiri cu slugerul Tudor. După Liprandi, misiunea lui Pavel Macedonschi era de a obține de la Tudor asigurări că se va comporta „rezonabil“. Liprandi arată că, văzînd amploarea și sensul pe care-l luase răscoala, marii boieri „făgăduiți“ se temeau că Vladimirescu o „să devină în cele din urmă stăpînul lor“⁷⁷

La 4 februarie „comitetul“ a cerut din nou lui N. Văcărescu — cel puțin de ochii lumii — să înăbușe mișcarea⁷⁸ și a luat măsuri de siguranță în București⁷⁹. De fapt, dacă boierii „nefăgăduiți“ și turcofilii cereau grabnica reprimare a mișcării, eteriștii și boierii „făgăduiți“ căutau să limiteze extinderea mișcării și să cîștige timp în așteptarea sosirii oastei eteriste și a celei țariste. Ei urmăreau să scape de suzeranitatea otomană nu printr-o mișcare populară, ci printr-un ajutor extern⁸⁰. De aceea, Pavel Macedonschi primise sarcina de a determina pe conducătorul pandurilor să nu mai înainteze⁸¹.

Spre a întări forțele „ordinii“ din Oltenia, pe lîngă încercări nereușite, de a atrage parte din panduri, stăpînirea a pus la dispoziția lui N. Văcărescu unitățile de arnăuți de sub comanda lui Hagi Prodan, delibașa Mihali și bulucbașa Ieni; acestea, împreună cu oamenii serdarului Diamandi Giuvăra și cu pandurii călări ai slugerului Ioan Solomon — concentrați la Craiova — aveau misiunea de a opri marșul pandurilor⁸². Lor li se vor adăuga cei 150 de oameni ai serdarului Dinu Bălțeanu, iar apoi 200 de arnăuți comandați de căpitani Iordache, Farmache și Ianache⁸³, în timp ce D. Bibescu, căruia stăpînirea îi dăduse sarcina să strîngă panduri, încerca și el să îndeplinească ordinele primite⁸⁴. Paralel cu măsurile luate pentru a opri înaintarea pandurilor spre Craiova, boierii au mai luat altele de teama extinderii mișcării în afara Olteniei; astfel, s-au desființat

⁷⁷ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 79.

⁷⁸ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 233—234.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 232—233. La 5 februarie bimbașa Sava primea ordinul de a strînge 600 de oameni pentru apărarea orașului (*Ibidem*, p. 240—241).

⁸⁰ N. Adăniloae, *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii“, XIV (1961), nr. 3, p. 558.

⁸¹ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 79.

⁸² I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 28—29, 36.

⁸³ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 21; *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 251.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 253—254.

unele poduri de peste Olt, iar la alte poduri s-a organizat o pază strictă⁸⁵.

Dorința boierilor „făgăduiți” de a limita aria de operații a oastei revoluționare coincidea momentan cu intențiile lui Tudor, care voia să execute marșul spre București în conexiune cu acțiunea militară a Eteriei și cu aceea a trupelor ruse de sprijin; pe de altă parte, rămânând încă la Țințăreni, el putea să completeze efectivele oastei sale și să-i desăvârșească organizarea. Rămânând încă pe loc el a liniștit aprehensiunile boierilor „făgăduiți” și a beneficiat în continuare de sprijinul Eteriei și în parte de cel al consulatului rus. În această privință, este semnificativ faptul că atunci când boierii — dar fără B. Văcărescu, Gr. Brîncoveanu și Gr. Ghica — au cerut lui Pini să fie lăsați să solicite intervenția turcilor, căci „răscoala[...] se lățește crescînd colosal în fiecare oră”⁸⁶, el a fost rezervat⁸⁷. De altfel, faptul însuși că în cererea boierilor întîlnim între semnatori pe episcopul Ilarion, pe C. Golescu, pe Gr. Băleanu, pe C. Samurcaș și pe Al. Filipescu-Vulpe, cu toții legați ori de Eterie, ori de Tudor, arată că totul nu era decît o nouă stratagemă a boierilor. Pentru a se descărca de răspundere, boierii aveau nevoie de rezerva consulului rus, pe care se pare că au obținut-o prin intervenția lui C. Sarmucaș, intim al lui Pini⁸⁸. Rezerva consulului rus corespundea poziției din acel moment a autorităților țariste, căci, ceva mai tîrziu, la începutul lunii martie, generalul Ivan Inzov vorbea despre „indecența” planului boierilor de a cere ajutorul pașalelor dunărene⁸⁹.

Cu oamenii stăpînirii n-au avut loc ciocniri, comandanții unităților acesteia fiind aproape toți membri ai Eteriei, iar arnăuții și pandurii stăpînirii nearătîndu-se dispuși să lupte împotriva oastei lui Tudor. La Țințăreni, în momentul cînd erau să se ciocnească aceste detașamente cu „adunarea norodului”, „au strigat unul dintre apostai — relatează

⁸⁵ *Ibidem*, p. 222.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 237.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 238—239. Pini a fost determinat la aceasta, mai mult ca sigur, și de scrisoarea pe care o primise la 1 februarie din partea lui Tudor (Al. Vianu, *O scrisoare necunoscută a lui Tudor Vladimirescu de la începutul răscoalei*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3, p. 591—594).

⁸⁸ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 32.

⁸⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 331.

Dirzeanu — cum că să nu dea, fiindcă sînt frați cu toții[...]” și atunci ostașii celor două armate adverse s-au îmbrățișat și „s-au tras fiecare înapoi, nefăcîndu-se nicio izbîndă”⁹⁰.

Cînd au sosit Iordache și Farmache, înțelegerea cu Tudor a devenit și mai evidentă. „În loc de a face vreo pornire strașnică asupra apostatilor — arată Dirzeanu — numiții au mers la slugerul Theodor cu alai și cu bună primîntă intrînd în mănăstirea Motrului spre întîlnire, unde au șezut de au prînzit cu toții și apoi s-au întors cu liniște iarăși la Craiova”⁹¹. Întrevederi între Iordache și Tudor semnalează, între alții, Cioranu și Ilie Fotino; dar cea mai elocventă dovadă a înțelegerii este împrumutul de 2.500 de galbeni pe care l-a făcut la 16 februarie Iordache de la D. Macedonschi, pentru a-și trimite familia în Austria, însuși Tudor scriind polița⁹².

Această situație, la care se adaugă fuga neconținută a ostașilor stăpînirii din tabăra lor de la Coțofeni în tabăra de la Țîntăreni și transmiterea de muniții către Tudor⁹³, au arătat în mod evident că misiunea dată lui N. Văcărescu era sortită unui eșec sigur. De fapt, acesta era un comandant fără armată! Orice plan de acțiune al său — în măsura în care avea și el în adevăr intenția de a acționa! — se lovea de piedicile pe care i le ridicau numai decît în cale comandantii unităților ce-i erau subordonate, refuzul oștenilor stăpînirii de a lupta contra pandurilor lui Tudor și mai ales manevrele dibace ale Eteriei, care era interesată în menținerea „adunării norodului”.

Singura ciocnire care a avut loc în această perioadă a fost cea de la Băilești între pandurii slugerului Solomon și o ceată nedisciplinată plecată după prăzi. Pentru izbînda reputată, Solomon a primit mulțumiri de la stăpînire și a satisfăcut pe Tudor, dornic de a asigura disciplina⁹⁴.

Efectivele oastei pandurilor în timpul șederii în tabăra de la Țîntăreni s-au ridicat la peste 4.000 de panduri și

---

⁹⁰ Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 51.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 245; Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 26; *Doc. răsc. 1821*, vol. I, 281.

⁹³ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 27.

⁹⁴ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 288—289; I. Solomon, *op. cit.* p. 14.

500 de arnăuți călări comandați de Hagi Prodan și Dimitrie Macedonschi⁹⁵.

Oastea pandurilor cuprindea trupe de infanterie, trupe de cavalerie, de artilerie și probabil elemente de asigurare materială (cărute cu muniții, alimente, unelte de geniu etc.).

Infanteria era organizată pe polcovnicii de câte 1.000 de oameni, care se compuneau din câte 10 căpităanii a 100 de oameni⁹⁶. Fiecare polcovnicie era comandată de un polcovnic, iar căpităania de un căpitan ajutat de un ceaș⁹⁷.

Cavaleria era formată în majoritate din arnăuți, și în parte din panduri. Ea era organizată pe căpităanii, care se compuneau, la trupele de arnăuți, din 50—200 de oameni, iar la trupele de panduri, probabil din 100 de oameni⁹⁸.

Înzestrarea cu armament a acestor trupe era foarte variată. Pe lângă un număr redus de ostași „bine înarmați”⁹⁹, ceea ce înseamnă că dispuneau de arme de foc (puști și pistoale) și eventual de săbii, restul nu aveau decît lănci¹⁰⁰, coase, ghioage¹⁰¹, furci de fier sau securi¹⁰². Bineînțeles că prin măsurile luate de Tudor situația înzestrării oastei pandurilor cu armament s-a îmbunătățit ulterior.

Artileria dispunea la început de două tunuri, dintre care unul de dimensiuni foarte mari, capturat de armata rusă de la turci în războiul din 1806—1812 și lăsat în Oltenia¹⁰³. Acest tun avea canalul de dat foc („așca”) stricat și, mai târziu, la București, se va încerca repararea lui.

Dacă ne oprim un moment atenția asupra organizării oastei pandurilor, constatăm că ne aflăm în fața unei formule organizatorice noi, care se deosebește de aceea pe care au avut-o pandurii voluntari pe timpul războiului ruso-turc din 1806—1812. Într-adevăr, în epoca amintită unitatea tactică la trupele de panduri o constituia bata-

---

⁹⁵ Am acceptat cifrele stabilite de I. Neacșu pe baza analizei critice a izvoarelor (cf. I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1022—1023 și notele).

⁹⁶ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 357, 373.

⁹⁷ Em. Vîrtosu, *1821 — Date și fapte noi*, București, 1932, p. 107.

⁹⁸ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1021.

⁹⁹ I. Filimon, *Dokimion historikon peri tēs Hellenikēs epanastaseōs* (*Eseu istoric asupra revoluției grecești*), Atena, 1859, vol. II, p. 98.

¹⁰⁰ C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 133.

¹⁰¹ I. Filimon, *op. cit.*, p. 98.

¹⁰² *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 218.

¹⁰³ C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 214, nota 2.

lionul. Organizarea batalioanelor de panduri corespundea, fără îndoială, în linii esențiale, cu prevederile proiectului de „Formarea și organizarea unui batalion de panduri și voluntari din Principatele Dunărene” — elaborat se pare între anii 1806—1812¹⁰⁴ — adică batalionul avea în compunerea lui 4 roate (companii); fiecare roată avea un efectiv de 111 oameni (soldați, subofițeri, ofițeri), ceea ce dădea pentru întregul batalion un total de 445 oameni. Or, în organica oastei revoluționare nu întâlnim decât „polcovnicia”, corespunzătoare regimentului, și „căpitania”, corespunzătoare roatei, ceea ce înseamnă că eșalonul batalion a dispărut.

Făcînd o comparație între polcovnicie și batalion, constatăm că efectivul unei polcovnicii este dublu față de acela al unui batalion, iar numărul căpitaniiilor este de două ori și jumătate mai mare decât acela al roatelor. Rezultat de aici că noua unitate tactică — polcovnicia — avea o forță combativă dublă față de vechea unitate tactică — batalionul. În ceea ce privește căpitania, ea a rămas echivalentă roatei.

Analizînd această structură organizatorică, constatăm că ea corespundea în general organizării unităților de ostași ai stăpînirii, organizare în care întâlnim, de asemenea, polcovnicii și căpitanii¹⁰⁵. Deosebirea principală constă în faptul că organizarea oastei pandurilor, diferențiindu-se de aceea a slujitorilor, avea la bază sistemul zecimal.

Noua organizare adoptată prezenta un șir de avantaje. În primul rînd, ea asigura unității tactice de bază — polcovnicia — o forță combativă superioară aceleia a batalionului, ceea ce o făcea capabilă să primească misiuni tactice mai importante. În al doilea rînd, numărul sporit al subunităților ce compuneau polcovnicia permitea comandantului o dozare mai rațională a forțelor și îi oferea un cîmp mai larg pentru manevrarea lor. În sfîrșit, trupele stăpînirii trecute de partea răsculaților și-au putut păstra

---

¹⁰⁴ St. Nicolaescu, *Pandurii*, în „Revista infanteriei, XXXIV (1930), nr. 338, p. 61—62.

¹⁰⁵ La 5 aprilie 1821 Tudor cerea mitropolitului și marelui vistier „să se dea porunci ... pe la toate polcovniciile și căpitaniiile spătărăști ... ca să vie aici toți polcovnicii și căpitanii cu toți oamenii lor într-armați bine și cu merinde pentru 20 zile ... ” (*Doc. răs. 1821*, vol. II, p. 34).

organizarea anterioară, ceea ce a ușurat mult conducerea — comandanții și subordonații cunoscându-se reciproc. Așadar, în noile condiții create, această formă de organizare era cea mai corespunzătoare situației.

Activitatea desfășurată timp de peste trei săptămîni (de la 4 la 28 februarie) în tabăra de la Țințăreni a avut o însemnătate deosebită pentru întărirea forțelor revoluționare. În tabăra de la Țințăreni pandurii au făcut o temeinică școală revoluționară, învățînd să cunoască mai bine țelurile de luptă ale mișcării; totodată, ei și-au ridicat nivelul pregătirii militare. În aceeași perioadă au fost completate efectivele și a fost pusă la punct (în limita posibilităților) problema armamentului. Viața și activitatea în comun a revoluționarilor au asigurat strîngerea legăturilor dintre șefi și ostași, au mărit coeziunea unităților și subunităților de panduri.

Deși nu dispunem de informații directe, considerăm în afară de orice îndoială faptul că instrucția militară s-a desfășurat după un program regulat, așa cum se vor petrece lucrurile ceva mai tîrziu în tabăra de la Cotroceni. De altfel, o dovadă concretă a gradului de instruire a pandurilor îl constituie executarea în condiții remarcabile a marșului spre București. Trebuie să arătăm că rezultatele bune obținute în pregătirea militară ce se desfășura în tabără s-au datorat, printre altele, și faptului că o parte din panduri (comandanți și ostași) aveau practica războiului din 1806—1812¹⁰⁶ sau făcuseră slujbă ostășească în anii de după război, fiind folosiți de domnie.¹⁰⁷

Nivelul disciplinei în această perioadă a crescut, așa cum reiese din diferite mărturii contemporane¹⁰⁸.

Activitatea de recrutare — de adunare de noi forțe revoluționare — a continuat cu intensitate, ducînd la o creștere rapidă a efectivelor.¹⁰⁹

¹⁰⁶ I. Neacșu, *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1957, vol. I., p. 446—451.

¹⁰⁷ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 446—451; I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 21; I. Solomon, *op. cit.*, p. 13—15.

¹⁰⁸ Cf. *Documente Hurmuzaki*, vol. X. p. 104; vol. XVI, p. 1034; seria nouă, vol. II, pag. 611.

¹⁰⁹ *Doc. răsc. 1821*, vol. I. p. 231; I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 58.

O importanță deosebită s-a acordat punerii la punct a armamentului. Un izvor contemporan arată că „slugerul Tudor să întăria și-și făcea arme, puști, sulite și lănci lungi[...]”¹¹⁰. Bănuim că majoritatea armamentului confecționat a constituit-o armamentul pentru lupta apropiată (lănci, coase, topoare), deoarece acesta era mai ușor de fabricat. În ceea ce privește puștile, probabil că ele erau numai reparate sau li se aduceau unele mici îmbunătățiri care să le facă mai ușor de mînuit¹¹¹.

Stringerea proviziilor s-a executat în continuare¹¹², atît în scopul asigurării nevoilor de consum curent, cît și pentru a crea unele stocuri necesare marșului spre București. În paralel, erau depozitate cantități importante de alimente în mînăstirile întărite controlate de panduri¹¹³.

Întreaga această activitate a fost impulsionată și condusă personal de Tudor Vladimirescu. Prin prezența sa permanentă în mijlocul ostașilor, prin intervenția sa directă în toate problemele de ordin organizatoric, disciplinar, de instrucție, Tudor a activizat întreaga viață din tabără. Energia, priceperea, hotărîrea cu care a îndrumat activitatea oastei i-au întărit autoritatea, iar grija față de ostași a strîns și mai mult legătura dintre conducător și oamenii care luptau sub ordinele sale.

De la Țințăreni — profitînd de faptul că nu exista vreo primejdie reală de atac dinspre Coțofeni — Tudor Vladimirescu a trimis detașamente speciale care au ocupat mînăstirile Crasna, Polovraci, Horezu, Bistrița și Cozia, creîndu-și spre munți o rețea de puncte de asigurare pentru baza de operații olteană și eventuale puncte de refugiu și de rezistență în cazul unui eșec. De asemenea, Tudor a trimis pe D. Gîrbea să ocupe orașul Tîrgu Jiu, de unde au fost izgo-

---

¹¹⁰ *Istoria jăfuitorilor Țării Românești*, în N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 329.

¹¹¹ I. Filimon (*op. cit.*, vol. II, p. 98) arată că o parte din răsculați erau înarmați cu „cîte o pușcă greu de mînuit”.

¹¹² I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 30.

¹¹³ *Doc. răscl. 1821*, vol. I, p. 301, 317; *Doc. Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 618. O imagine asupra gradului de asigurare cu alimente a mînăstirilor aflate în stăpînirea pandurilor ne-o dă relatarea lui C.D. Aricescu (*Istoria revoluțiunii române de la 1821*, p. 95, nota 2), în care se arată că „biserica din gura văii Tismana a fost prefăcută în magazie de proviziuni, grîu, mîlai, pastramă, unt; curtea era plină de vaci, oi, berbeci ...”

niți ispravnicii ¹¹⁴ și și-a întins stăpînirea și spre marginea Dunării ¹¹⁵.

Din modul cum au fost luate în stăpînire mînăstirile întărite din Oltenia rezultă că acțiunea care urmărea acest scop s-a desfășurat potrivit unui plan de ansamblu bine chibzuit. O declarație a lui Tudor însuși aruncă lumină asupra rolului pe care îl acorda el centrelor întărite de pe teritoriul Olteniei: „[...] Mînăstirile de peste Olt [...] le-am umplut cu zaherele și cu panduri; acolo eu mă pot ține doi sau trei ani, luptînd pentru drepturile țării pînă le voi căpăta [...]” ¹¹⁶. Așadar, în cazul cînd oastea pandurilor ar fi fost silită să ducă o luptă de apărare de lungă durată împotriva unor forțe inamice superioare, mînăstirile — prevăzute cu subzistențele și trupele necesare — urmau să joace în ansamblu rolul obișnuit al cetăților.

Acest mod de a înțelege problema corespunde întru totul concepțiilor tactico-operative ale epocii. În anul 1717, comandamentul trupelor austriece din Oltenia a luat măsura de a întări mînăstirea Cozia și episcopia de la Rîmnic ¹¹⁷, transformîndu-le în centre fortificate importante. Tot atunci parte din mînăstiri au fost folosite pentru dislocarea unor unități și subunități operative austriece. Așa, de exemplu, în mînăstirea Bistrița au fost instalați 300 de călăreți; în mînăstirea Horezu, inițial 600, apoi 400 de călăreți; în mînăstirea Tismana, o companie de haiduci ¹¹⁸ etc.

În timpul menținerii Olteniei sub ocupație, administrația austriacă a plănuit să realizeze un sistem fortificat de apărare bazat pe mînăstirile și construcțiile mai importante de la vest de Olt, cărora urma să li se aducă unele amenajări în scopul de a le mări puterea de rezistență. Cu recunoașterile în teren și cu întocmirea proiectelor a fost însărcinat inginerul maior I. C. Weiss, care a înaintat generalului Francisc Wallis, „directorul suprem” al Olteniei, o „Scurtă descriere a celor mai însemnate mînăstiri și a locu-

---

¹¹⁴ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 28.

¹¹⁵ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1023.

¹¹⁶ C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 204.

¹¹⁷ C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austriaci*, București, 1913, vol. I, p. 114.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 268.

rilor mai tari din chesariceasca Oltenie Austriacă, avînd anexate planuri și proiecte”¹¹⁹.

Printre mînăstirile și „locurile mai tari” semnalate de Weiss găsim: mînăstirile și reședința episcopală din Rîmnic, mînăstirea Bistrița, mînăstirea Horezu, schitul Polovraci, mînăstirea Tismana (pe care o caracterizează „puternica mînăstire românească Tismana”), mînăstirea Strehaia, casa băniei, o biserică din Craiova și localitatea Țințăreni, de care am mai vorbit. Datorită mai ales greutăților de ordin financiar întîmpinate de austrieci, proiectele nu au fost realizate decît în parte.

Evenimentele legate de desfășurarea mișcării revoluționare din anul 1821 au accentuat importanța acestor centre fortificate, care, ocupate cu trupe și aprovizionate pentru un timp mai îndelungat, puteau constitui o puternică bază de sprijin a forțelor revoluționare în cazul cînd acțiunile militare s-ar fi desfășurat pe teritoriul Olteniei.

Merită să fie subliniată în această direcție priceperea lui Tudor Vladimirescu de a-și elabora planurile de acțiuni militare nu numai în raport cu situația politică, economică și socială în condițiile căreia se desfășura mișcarea, ci și în raport cu particularitățile teatrului de acțiuni militare. Deși nu dispunea de cadre de specialiști — ingineri, topografi etc. — de felul celor care existau, de pildă, în armata austriacă, el a intuit împrejurările cu o claritate surprinzătoare pentru acea vreme, dînd dovadă în această direcție de o remarcabilă capacitate de orientare.

Care sînt cauzele care au făcut să crească la noi în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea importanța, în cadrul acțiunilor militare, a mînăstirilor întărite, a bisericilor și a caselor de zid?

Două au fost cauzele principale, după părerea noastră, care au contribuit la această situație.

Una din cauze, pe care am putea-o numi de ordin local, a constituit-o lipsa de cetăți pe teritoriul Țării Românești în această epocă. Bucureștii și Țîrgoviștea erau lipsite de ziduri de apărare, iar cetățile de pe malul de nord al Dunării — Turnu, Giurgiu, Brăila — erau în stăpînirea otomanilor, care le foloseau, împreună cu celelalte cetăți, situate pe

---

¹¹⁹ Al. Vasilescu, *op. cit.*, p. 282—286.

malul de sud al Dunării, ca bază pentru incursiunile de pradă efectuate pe teritoriul Olteniei și al Munteniei. Prin urmare, în lipsa unor centre fortificate puternice — cetățile — care să poată asigura o rezistență fermă împotriva unor forțe inamice importante, trebuiau să fie folosite mînăstirile întărite, bisericile și casele de zid — elemente fortificate dispersate, care cuprinse totuși într-un ansamblu, erau în măsură să formeze o bază de sprijin pentru acțiunile militare.

Cea de-a doua cauză a constituit-o perfecționarea armamentului de foc din înzestrarea trupelor. Într-adevăr, în cursul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, calitățile tehnice, în special ale armamentului de foc portativ, au înregistrat unele îmbunătățiri față de secolele precedente, sub raportul preciziei, bății și vitezei de tragere. Acest fapt a avut ca urmare sporirea puterii atacului și apărării. În cazul însă cînd apărarea folosea lucrări de amenajare genistică a terenului sau lucrări de fortificație, ea obținea — la forțe egale — un avantaj față de atacatori, deoarece lucrările amintite ofereau apărătorilor o protecție sigură împotriva gloanțelor atacatorilor, permițîndu-le în același timp să folosească în condiții bune puterea armamentului de foc portativ. Artileria de cîmp ușoară avea efecte slabe asupra lucrărilor de zid,¹²⁰ iar artileria grea, la rîndul ei, de regulă nu era folosită în acțiunile duse pe teritoriul țării noastre.

În aceste condiții, luarea în stăpînire a mînăstirilor întărite de la vest de Olt, așa cum a făcut Tudor Vladimirescu, așezarea în aceste mînăstiri a unor trupe capabile să facă față unui atac executat cu forțe ceva mai reduse, precum și asigurarea mînăstirilor cu muniții și provizii puteau să

---

¹²⁰ O confirmare a acestui fapt ne-o dă relatarea lui C. Isvoranu în legătură cu lupta ce a avut loc între 35 arnăuți ai bimbașei Sava — bariadați în biserica Olteni — și turci. Isvoranu (*loc. cit.*, p. 380) scrie: „Turcii aduseră tunuri și începură să tragă în biserică, dar nu făcea nici un folos”. De asemenea, Chiriac Popescu arată că pandurii au ținut sub focul a „două tunurașe” și al puștilor, timp de jumătate de zi „mînăstirea” Drăgășani, unde se adăpostise un grup de forțe otomane. La sfîrșit, asediul mînăstirii a fost întrerupt. De reținut concluzia: „De nu se isprăvea muniția noastră, negreșit trebuia în aceeași zi ... a ni se închina vrășmașii noștri, fiind lipsiți de apă” (Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 206). Deci capitularea nu se sconta prin efectul artileriei, ci prin lipsa de apă!

creeze trupelor revoluționare o bază puternică de sprijin în acțiunile duse pe teritoriul Olteniei.

În timp ce se afla în tabăra de la Țințăreni, conducătorul mișcării a avut să facă față unor complicate împrejurări politice. El a dovedit pricepere și abilitate în rezolvarea lor. Încă de la 4 februarie i se scrisese lui N. Glogoveanu din tabăra lui Tudor: „Dumnealui slugeru către toți s-au purtat cu deosebită politică, fără a supăra cîtuși de puțin pe cinevași [...] Văz o urmare prea cu mare politică”¹²¹. Într-o altă scrisoare se arăta: „Tudor a rămas cîteva zile la Craiova fără să pricinuiască cuiva nici cea mai mică pagubă”¹²². Tratînd cu Divanul din București, cu marii boieri de la Craiova și cu comandanții unităților stăpînirii, conducătorul mișcării își pregătea viitoarele acțiuni. Negociînd, Divanul din București se străduia să determine pe Tudor să nu mai „tulbure” masele și chiar să izgonească „norodul ce-a strîns lîngă sineși”¹²³. Cînd Pavel Macedonschi a revenit la București, Divanul a confirmat lui Tudor Vladimirescu primirea unei scrisori, l-a asigurat că intenționa să ia măsuri pentru „îndestularea năpăstuirilor ce ar fi cercat lăcuiitorii” și s-a arătat gata să-i trimită un înscris pentru asigurarea vieții. Dar, amenințatori, boierii mai adăugaseră: „nu cuteza a crede mai mult pentru sineți decît ceea ce firea te-au clădit”¹²⁴. Cu alte cuvinte, atrăgîndu-i atenția asupra originii sale sociale, de om din pătura „de jos”, boierii îl somau să se poarte cu supunere față de cei „mari”. Boierii încercau să paralizeze mișcarea sau cel puțin să-l determine pe conducătorul ei să li se supună. Dar negociînd și acceptînd o conlucrare¹²⁵ cu boierii, Vladimirescu era hotărît să păstreze în mîinile sale conducerea acțiunii și să satisfacă năzuințele poporului. Lui N. Văcărescu, Tudor îi scria plin de dîrzenie și demnitate: „Ci pă semne dumneata pă norod, cu al căror sînge s-au hrănit și s-au poleit tot neamul boieresc, îl socotești nimic. Dar, cum nu socoți dumneavoastră că patrie se

¹²¹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 231–232.

¹²² Nestor Camariano, *Tudor Vladimirescu în lumina unor documente din Arhivele din Viena*, în „Studii”, XVI (1963), nr. 3, p. 647.

¹²³ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 242.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 247–248.

¹²⁵ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 258.

cheamă poporul, iar nu tagma jăfuitorilor”¹²⁶. În ziua următoare, la 12 februarie, conducătorul mișcării scria cîrmuitorului de Romanați și-i amintea de „raiaua împărătească dintr-această țară”, care nu mai putuse suferi „prăzile și jafurile ce li s-au făcut de către mai marii lor”¹²⁷. Prin aceasta Tudor arăta că era hotărît să apere țelurile sociale ale mișcării.

La 11 februarie 1821, Divanul a înlocuit pe N. Văcărescu prin vornicul C. Samurcaș — ceea ce intra în planurile Eteriei¹²⁸ — și l-a trimis la Craiova cu scrisoare de „iertare” pentru Tudor, dîndu-i sarcina de a rezolva problema „fără vărsare de sînge” și „smăcinare”¹²⁹. Dar C. Samurcaș a tratat cu Tudor mai mult în numele Eteriei și nu al Divanului transmițîndu-i, totodată, o importantă sumă de bani. Pentru a-și crea o acoperire, Samurcaș a obținut o scrisoare de la Vladimirescu, chiar în ziua plecării sale din Craiova spre București (28 februarie), în care se insinua planul uciderii slugerului de către Samurcaș prin Hagi Prodan, care trecuse cu oamenii săi de partea lui Tudor.¹³⁰

Prin Samurcaș, Tudor a trimis boierilor din București, la 15 februarie, revendicările „norodului românesc”¹³¹. Revendicările sintetizau adîncile nemulțumiri ale maselor, ca și ale păturilor mijlocii. Aceste „cereri” arătau că Tudor respingea ferm încercările boierești de intimidare, că nici nu putea fi vorba să depună armele și că, dimpotrivă, el era hotărît să impună boierimii revendicările mișcării. Între altele, documentul prevedea: înlăturarea boierilor și călugărilor greci, micșorarea dăjdiilor, desființarea vămii din orașe și sate — fiindcă „neguțătoria au încetat cu totul” — (acceptîndu-se menținerea vămii de la hotare, dar „ușoa-

---

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 261.

¹²⁸ Ilie Fotino, *op. cit.* p. 24, nota 1.

¹²⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 259—260; p. 320, nota 1.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 312—313. Unii istorici atribuie un caracter veridic tentativei de asasinat: D. Bodin, *Tudor Vladimirescu și Constantin Samurcaș*, în *În amintirea lui Constantin Giurescu, 1875—1918*, București, 1944, p. 157—165; N. Adăniloae, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956, p. 98—99. Vezi justa argumentare pentru inexistența unei tentative reale de a-l ucide pe Tudor în acest moment, în: A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 242—243, nota 58.

¹³¹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 268.

ră"); încetarea numirii în dregătorii pe temei de bani, numirile urmînd a se efectua numai pe merit; desființarea poslușnicilor etc. Semnificativă mai era și următoarea revendicare: „Țara să fie volnică a-și face și a-și ținea patru mii de ostași panduri cu căpeteniile lor și două sute de arnăuți, scutiți de toate dările și cu leafă ușoară, a căror leafă să se economisească din veniturile mănăstirilor”¹³².

În acest timp, situația din țară era deosebit de complicată, datorită existenței simultane a unui număr de forțe distincte („adunarea norodului” condusă de Tudor Vladimirescu; stufoasa rețea a partizanilor Eteriei; diferitele grupări de boieri; caimacamii lui Scarlat Calimachi, domnul numit de către Poartă etc.) ale căror acțiuni politice erau departe de a fi clarificate și delimitate. La menținerea acestei confuzii contribuia și atitudinea pe care înțelesese s-o adopte consulul rus Pini¹³³. Dacă, pe de o parte, în urma ordinelor primite de la reprezentantul rus din Constantinopol, el se arăta rezervat față de mișcare, declarînd că nu putea considera mișcarea „într-altfel decît un sfîrșit de rezvalnică tulburare și fiind de hrăpire”¹³⁴, pe de altă parte, el continua să aibă o atitudine de expectativă¹³⁵ care favoriza dezvoltarea mișcării revoluționare și totodată întîrzia intervenția militară otomană¹³⁶.

La 22 februarie 1821, cînd Eteria a trecut la acțiune, situația s-a complicat și mai mult. Alexandru Ipsilanti a

---

¹³² *Ibidem*, p. 272—284. Pentru programul mișcării vezi Dan Berindei, *Programul mișcării revoluționare din 1821*, în „Revista de filozofie”, XVIII (1971), nr. 6; mai vezi N. Isar, *Un moment ideologic important în lupta poporului român pentru dreptate socială și libertate națională*, în *loc cit.*, nr. 5 și Gh. Platon, *Despre programul național al revoluției de la 1821*, în „Analele științifice ale Universității «A. I. Cuza» din Iași”, secț. III, Istorie, XVII (1971), fasc. 1.

¹³³ Pentru relațiile de la începutul mișcării dintre conducătorul acesteia și consulul Pini, vezi și Al. Vianu, *O scrisoare necunoscută a lui Tudor Vladimirescu de la începutul răscoalei*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3, p. 591—594.

¹³⁴ *Doc. răscoalei*, vol. I, p. 282—283.

¹³⁵ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 289.

¹³⁶ Nu era departe de adevăr marele vizir cînd scria lui Nesselrode, mai tîrziu, în vara anului 1821, că Pini „prin diferite demersuri contradictorii pe lîngă agenții guvernului, cu scopul de a nu permite intrarea trupelor Înaltei Porții în țară [...] a împiedicat multă vreme această intrare [...]” (N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, București, 1896. Vol. II, p. 584—585).

venit de peste Prut la Iași și și-a chemat conaționalii la lupta de eliberare. Totodată, a lansat o proclamație către moldoveni, asigurându-i că vor avea „bună odihnă și siguranție, atît a însuși persoanei voastre cît și a averilor voastre” și că orice intervenție turcească urma să fie respinsă, „o strașnică putere” — desigur Rusia — fiind „gătită să pedepsească îndrăzneala lor”¹³⁷. Aceasta afirmație publică a conducătorului Eteriei a fost imprudentă și a contribuit la insuccesul acțiunii sale. Încercînd să lege „de mîini și de picioare” diplomația țaristă, el a obținut un efect contrariu celui așteptat: a silit pe țar să dezavueze mișcarea¹³⁸. Încrăzător în ajutorul lui Alexandru I, care se găsea la Laybach — unde avea loc un congres al „Sfintei Alianțe” — Ipsilanti i-a scris și i-a cerut să ajute pe greci să se elibereze de „cea mai monstruoasă tiranie”, iar M. Suțu, domnul Moldovei, care se alăturase mișcării eteriste, a cerut ajutorul grabnic al trupelor ruse pentru a apăra țara de contra-acțiunea Porții¹³⁹. Dar numai cu o zi înainte, Capodistria, ministrul de externe al Rusiei, trimisese instrucțiuni lui Pini deza-vuînd mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu, ceea ce putea fi o indicație asupra atitudinii pe care Rusia țaristă urma s-o ia și față de mișcarea eteristă. „În Țara Românească — scria el — ca și la Madrid, la Lisabona sau la Neapole, o mîină de soldați a deschis scena dezordinilor și încearcă să dea imperiul în mîinile anarhiei”¹⁴⁰. Țarul era pătruns de teamă și ură față de însăși ideea de revoluție. Nu este deci de mirare că după ce a fost informat asupra caracterului de masă și a orientării sociale ce căpătase mișcarea revoluționară din Țara Românească, el a luat poziție împotriva acesteia. Curînd Alexandru I urma să adopte o atitudine similară față de Eterie, ale cărei planuri de acțiune le cunoscuse, totuși, și le aprobase în mod tacit.¹⁴¹

---

¹³⁷ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 295. Într-o proclamație tipărită la Iași la începutul anului 1821 se făcea un apel înflăcărat la conlucrarea popoarelor sud-est europene (Nestor Camariano, *O prețioasă proclamație a eteriștilor adresată popoarelor balcanice*, în „Revista arhivelor”, X (1967), nr. 1, p. 97–102).

¹³⁸ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 72.

¹³⁹ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 304–305; vol. IV, p. 135.

¹⁴⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 296.

¹⁴¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 116.

Recrutându-și grabnic partizani, Ipsilanti a dat la 3 martie o proclamație către locuitorii Țării Românești. Anunțându-și trecerea, el vestea totodată locuitorilor Țării Românești: „Ceasul dar și al dobândirii dezrobirii voastre a sunat [...] Fiți bine încredințați că au trecut acea vreme întru carea glasul norodului se auzea puțin în urechile stăpînitorilor [...]”¹⁴².

Ipsilanti a cerut Divanului Țării Românești să pregătească alimente de-a lungul drumului pe care urma să-l parcurgă oastea sa¹⁴³. Eteriștii au străbătut Moldova cu încetineală. La 30 martie, Eforia Eteriei din Iași mai vestea încă „generalilor” și „soldaților” oștirii grecești — probabil ultimele elemente disperate — să părăsească Moldova în termen de șapte zile¹⁴⁴. Dar Ipsilanti nu s-a grăbit. La aceasta a contribuit și faptul că, între timp, primind vestea nesprijinirii acțiunii Eteriei de către Rusia, planurile sale s-au schimbat. Deși în proclamațiile către moldoveni și munteni, ca și în înțelegerea stabilită cu Tudor Vladimirescu, se prevăzuse trecerea Dunării, eteriștii întârziiau în mod nejustificat să treacă realmente la sud de fluviu, îngăduind prin aceasta concentrarea forțelor otomane la Dunăre, ceea ce crea o situație nouă. Țara Românească și Moldova erau amenințate să fie transformate în teatru al războiului dintre eteriști și turci, în vreme ce sprijinul armat al Rusiei nu mai era de așteptat. Căutînd o ieșire, Ipsilanti a propus țarului să intervină la Poartă pentru o soluție de compromis: să se îngăduie trecerea oștirii eteriste în Grecia, să se dea patru cetăți din Peloponez grecilor, iar Poarta să recunoască autonomia Peloponezului. Pînă la primirea răspunsului, el își arăta intenția de a se fortifica în regiunea muntoasă a Țării Românești¹⁴⁵, plan pe care va și încerca să-l realizeze¹⁴⁶.

Intrarea lui Ipsilanti în Moldova, organizarea oastei eteriste și mai ales pornirea ei spre Țara Românească deter-

---

¹⁴² *Ibidem*, vol. I, p. 319–320.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 322–323.

¹⁴⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 160.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 155.

¹⁴⁶ În aprilie, Stroganov intervenea pe lângă Poartă ca prin intermediul internunțului Austriei să se asigure retragerea lui Ipsilanti în Imperiul habsburgic (A. Oțetea, *Les grandes puissances et le mouvement hétériste dans les Principautés Roumaines*, în „Balkans Studies”, VII (1966), p. 388.

minaseră între timp atît pe Tudor Vladimirescu cît și pe șefii militari eteriști să renunțe la starea de relativă expectativă în relațiile lor reciproce. Executarea marșului forțelor revoluționare de la Țîntăreni spre București — prevăzută de Tudor încă la începutul mișcării — se impunea acum ca o necesitate imperioasă. Ea era determinată de un dublu scop: pe de o parte, spre a trece sub autoritatea „adunării norodului” întreaga țară, prin ocuparea centrului politic al acesteia, iar, pe de altă parte, spre a pregăti unirea forțelor conducătorului pandurilor cu armata eteristă și cu forțele rusești. Ocuparea Bucureștilor trebuia să creeze lui Tudor condițiile necesare pentru traducerea în viață a revendicărilor din 15 februarie și, de asemenea, îi putea înlesni acțiunea antiotomană în colaborare cu Eteria și cu sprijinul Rusiei.

După plecarea lui Samurcaș din Craiova (lucrul acesta este semnificativ și pare „aranjat”), unitățile de arnăuți ai stăpînirii au trecut fățiș de partea lui Tudor, ca și pandurii călări conduși de Solomon¹⁴⁷. Tudor a pornit din Țîntăreni spre Slatina, în fruntea pandurilor, a călăreților lui Hagi Prodan și a numeroși glotași * ¹⁴⁸. El era acum deplin stăpîn peste cele cinci județe de peste Olt” ¹⁴⁹ (în consecință conducătorul mișcării va orîndui ispravnici în județele Olteniei) ¹⁵⁰. Tudor Vladimirescu n-a trecut prin Craiova, ci, „pe lîngă Craiova — arată Dîrzeanu — s-a coborît la Slatina, cuge-tînd a se coborî la București” ¹⁵¹. Oastea a înaintat spre Slatina în două coloane: coloana principală, formată din efectivele aflate la Țîntăreni, s-a pus în mișcare la 28 februarie, trecînd prin Fratoștița, Bodăești (1 martie), Amărăști, Oteteliș (3 martie) și a ajuns la Slatina la 6 martie; coloana secundară, formată din arnăuții aflați în tabăra de la Coțofeni s-a deplasat spre Craiova, unde s-a unit cu pandurii lui Solomon, după care s-a îndreptat — la 4 martie — spre Slatina ¹⁵².

---

* Țărani din oastea revoluționară, care nu erau panduri.

¹⁴⁷ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 43; C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 131.

¹⁴⁸ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 43.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 55; M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 257.

¹⁵¹ I. Dîrzeanu, *loc. cit.*, p. 62.

¹⁵² I. Solomon, *op. cit.*, p. 15—16; I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1024.

În timpul celor două luni de la izbucnirea ei, mișcarea se dezvoltase puternic. Oastea revoluționară număra acum mii de oameni, iar scînteia revoluției fusese aruncată în toată țara. Tudor Vladimirescu dovedise o deosebită pricepere atît în activitatea militară cît și în cea politică. Ocuparea minăstirilor întărite, crearea punctului de concentrare de la Padeș și a taberei de la Țințăreni au fost acțiuni pe care conducătorul mișcării le-a realizat cu siguranță și autoritate. Totodată, el a manevrat cu abilitate pe tărîm diplomatic, ceea ce a liniștit pentru un timp aprehensiunile Porții (ale cărei forțe intenționa să le înfrunte împreună cu oastea eteristă și cu armata rusă). De asemenea, el a acceptat să-și oprească oastea timp de trei săptămîni la Țințăreni, pentru că nu socotea încă oportună ruperea alianței cu boierii „făgăduiți”. Tudor a rămas pe loc la Țințăreni atît timp cît aceasta a corespuns planurilor sale și ale Eteriei, cu care era înțeles. Cînd însă s-au creat condițiile pentru extinderea acțiunii „adunării norodului” peste Olt, în Muntenia, Tudor a realizat cu aceeași pricepere ridicarea taberei de la Țințăreni și executarea marșului spre București.

MARȘUL OASTEI REVOLUȚIONARE DE LA SLATINA LA BUCUREȘTI

Intrarea întregului teritoriu de la apus de Olt sub controlul politic și militar al revoluționarilor a pregătit condițiile necesare pentru ca oastea pandurilor să poată ocupa orașul București. În acest scop s-a hotărât să se facă în raionul Slatina joncțiunea forțelor disponibile ale pandurilor și arnăuților. Este de reținut faptul că, încă de la începutul mișcării, Tudor și-a fixat ca obiectiv deplasarea oastei sale spre București, care prezenta o importanță politică și strategică deosebită. La 4 februarie s-a anunțat din tabăra oastei pandurilor „trecerea slugerului cu Adunarea la București ...”¹.

Pînă la data de 6 martie au sosit în raionul de dislocare de la Slatina: grupul principal de forțe (care își avusese tabăra la Țințăreni), condus de Tudor Vladimirescu, cei 500—600 de panduri călări de sub comanda lui Ioan Solomon și cei 800 de arnăuți călări comandați de Iordache Olimpiotul, Farmache, Mihali, Ghencea și Giuvăra². Efectivul forțelor adunate la Slatina a atins totalul de 8.000 de oameni (dintre care aproximativ 6.000 pedestri și 2.000 călări) și 3 tunuri³. Cadrele de comandă însumau circa 100 persoane, cu o compoziție socială foarte variată⁴. Este

¹ *Doc. răs.*, vol. I, p. 231.

² I. Solomon, *op. cit.*, p. 15—16, 20; Em. Virtosu, 1821 — *Date și fapte noi*, București, 1932, p. 33—35, 63—64.

³ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1025.

⁴ Idem, *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu...*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1957, vol. I, p. 446—451.

de remarcat că pe măsura dezvoltării mișcării revoluționare aderarea unor mici boieri și boiernași determinase o schimbare a compoziției sociale a cadrelor de comandă într-un sens nefavorabil radicalizării mișcării.

Sosind la Slatina, Tudor a declarat oștenilor săi — arată Ilie Fotino — că „pornirea aceasta este din porunca și cu voia împăratului Alexandru al Rusiei“, că „Ipsilanti [...] a intrat pe pământul Țării Românești cu un însemnat număr de oștire“ și că „după dînsul sosește și marea putere rusească“. El definise apoi și țelurile sale: „Noi vom înlesni doar trecerea prințului Ipsilanti peste Dunăre, ca să meargă pentru liberarea patriei sale; iar nouă ne vor ajuta rușii ca să luăm cetățile de pe pământul țării noastre și apoi ne vor lăsa *liberi și cu legile noastre* [...]“ (sublinierea noastră) ⁵.

Conducătorul pandurilor își dezvăluia astfel cu limpezime în fața ostașilor săi țelurile — de data aceasta și pe cele antiotomane, ceea ce nu va mai face în proclamația publică adresată bucureștenilor la 16 martie — și se arăta gata să sprijine pe Ipsilanti să treacă Dunărea, acesta fiind ajutat și de către „marea putere rusească“. Apoi, el își indica intenția de a dobîndi *neatîrnarea* țării cu ajutorul militar al Rusiei, luînd de la otomani cetățile dunărene (fără stăpînirea acestora nici nu putea fi concepută independența țării).

La Slatina a avut loc un „sfat ostășesc“ ⁶ — un consiliu de război — în care s-a stabilit planul de acțiune pentru noua etapă. Din datele documentare pe care le avem și din modul cum s-a desfășurat ulterior acțiunea, rezultă că acest plan cuprindea în linii mari:

a) luarea de măsuri urgente pentru asigurarea bazei din Oltenia împotriva unor eventuale atacuri turcești;

b) deplasarea forțelor principale pe direcția Slatina, Ciolănești, București, în scopul ocupării capitalei Țării Românești și instaurarea puterii politice a revoluționarilor;

c) asigurarea din flanc a marșului oastei pandurilor — față de garnizoanele otomane de la Dunăre — și menținerea legăturii cu baza din Oltenia prin două linii de comunicații: linia de comunicație corespunzătoare axului de miș-

---

⁵ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 57.

⁶ I. Solomon, *op. cit.*, p. 16.

care a forțelor principale, adică „drumul poștei“ București, Craiova și linia de comunicație ce duce prin Găești și Pitești la Râmnicu Vâlcea;

d) stabilirea contactului cu trupele conduse de Alexandru Ipsilanti și coordonarea acțiunilor celor două grupări de forțe.

Sarcina de a asigura baza din Oltenia a fost încredințată lui Ioan Solomon, care a primit ordin să se înapoieze de îndată la Craiova cu trupele de sub comanda sa și să ia măsuri pentru ținerea sub supraveghere a cetăților turcești de la frontierele de sud ale Olteniei. Solomon a plecat a doua zi spre Craiova, luând cu sine și pe cei 100 de sîrbi și arnăuți ce i-au fost puși la dispoziție. În scurt timp, el urma să mai primească întăriri, muniții și bani⁷. Printre primele măsuri luate de Solomon a fost ocuparea și transformarea în centru întărit a mînaștirii Jitianul, de lângă Craiova, și punerea sub supravegherea gărzilor sale a principalelor căi de comunicație din Oltenia⁸.

Pentru asigurarea mișcării forțelor principale s-au constituit un număr de detașamente de siguranță, care — așezate în diferite puncte în flancul drept al itinerarului urmat de forțele principale — aveau misiunea de a supraveghea comunicațiile ce veneau de la cetățile otomane de pe malul Dunării. Aceste forțe urmau să fie detașate din coloană pe timpul marșului și instalate în raioanele Ipotești (12 km sud de Slatina)⁹, Sfîntești (12 km nord-est de Rușii de Vede)¹⁰, Plosca (14 km sud-est de Rușii de Vede)¹¹. Fără îndoială că efectivul redus pe care-l aveau aceste detașamente le pune în situația de a desfășura mai mult o acțiune de cercetare decît de luptă. Ulterior, aceste detașamente au primit misiuni noi.

Sarcina supravegherii liniei de comunicație ce ducea la Râmnicu Vâlcea a fost încredințată unui detașament format din 100 de panduri călări, conduși de Simion Mehedinteanu, care trebuia să se instaleze în raionul Pitești¹².

⁷ I. Solomon, *op. cit.*, p. 16.

⁸ *Ibidem*; *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 406.

⁹ Em. Virtosu, *op. cit.*, p. 55.

¹⁰ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1027.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 372; I. Neacșu, *loc. cit.*

Pentru stabilirea legăturii cu trupele lui Ipsilanti a fost constituit un detașament compus din 400 de arnăuți călări, conduși de căpitanii Iordache și Farmache, care, urmînd drumul „pe sub poala muntelui“, trebuia să se întilnească cu trupele lui Ipsilanti la Focșani¹³. Acest detașament mai avea și o altă sarcină, anume de a-i împiedica pe boieri să fugă în Transilvania.¹⁴

Probabil că intenția lui Tudor Vladimirescu era de a rămîne mai multe zile la Slatina pentru completarea forțelor principale (al căror efectiv a scăzut cu aproximativ 2.000 de oameni prin formarea detașamentelor de care am vorbit)¹⁵, dar informațiile primite în legătură cu înaintarea trupelor eteriste l-au făcut să grăbească executarea marșului spre București. Solomon arată că în chiar ziua cînd a avut loc „sfatul ostășesc“, la Slatina, s-a primit știrea (care nu era exactă, dar care nu putea fi verificată atunci) că Ipsilanti a intrat cu trupele sale în București. „Tudor auzind aceasta — scrie Solomon — zice cu gura lui că este prea crud și la ce a venit [...]“¹⁶. Este lesne explicabil că lui Tudor nu-i convenea deloc ca trupele eteriste să ajungă la București înaintea pandurilor. Tocmai de aceea el a urgentat marșul spre Capitală.

În aceste condiții, detașamentul de arnăuți condus de Iordache Olimpiotul și de Farmache, împreună cu detașamentul condus de Simion Mehedințeanu s-au pus în mișcare și au sosit la Pitești în ziua de 7 martie. Aici Mehedințeanu și pandurii de sub comanda sa au rămas pe loc, pentru îndeplinirea misiunii primite. Detașamentul de arnăuți și-a continuat drumul prin Găești și Tîrgoviște spre București, poposind la 13 martie la Colentina¹⁷, unde va rămîne pînă la sosirea forțelor principale.

Oastea pandurilor a pornit în marș spre București în dimineața zilei de 10 martie¹⁸, după ce, cu două zile mai înainte, a fost trimis un detașament format din 100 de arnăuți călări (conduși de Mihali și Ghencea) cu misiunea

---

¹³ *Doc. răs. 1821*, vol. I, p. 372.

¹⁴ *Istoria jăfuitorilor...*, loc. cit., p. 333.

¹⁵ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1030.

¹⁶ I. Solomon, *op. cit.*, p. 16.

¹⁷ Em. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 39, 65—66.

¹⁸ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1029.

de a asigura cantonamentele — „conacele” — de-a lungul itinerarului¹⁹. Deplasarea oastei pandurilor s-a făcut sub protecția detașamentelor amintite, care erau detașate din coloană pe măsură ce se ajungea în apropierea raioanelor fixate pentru instalarea lor²⁰.

Deși izvoarele nu ne dau nici un fel de indicație asupra dispozitivului de marș al oastei pandurilor, este de presupus (avînd în vedere modul cum a procedat Tudor mai tîrziu) că pentru siguranța mișcării au fost constituite — în afară de detașamentele de siguranță de care am vorbit — și o avangardă, și o ariergardă. Starea vremii era nefavorabilă, mișcarea trebuia să se execute prin „noroaie, zăpadă și ninsori cu ploi amestecate”²¹. Acest lucru pune la grea încercare oastea pandurilor, al cărei echipament era, se pare, într-o stare destul de precară²², iar încălțămîntea obișnuită, opinca, nu oferea o protecție suficientă împotriva noroiului și zăpezii. La toate acestea s-a adăugat dezlănțuirea, în ziua de 13 martie, a unui viscol foarte puternic, „de carile nu putea omul să umble unde va vrea”²³.

În ciuda condițiilor deosebit de grele, marșul s-a efectuat normal, realizîndu-se o etapă medie de 25 km, ceea ce corespundea — în epoca aceea — normelor prevăzute pentru o armată regulată²⁴. Cum se explică aceste rezultate? În primul rînd, prin elanul de luptă de care era însoțită oastea revoluționară; în al doilea rînd, prin nivelul bun de pregătire a ostașilor, realizat în tabăra de la Țintăreni, și

---

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 1029—1030 și schița anexă.

²¹ I. Dîrzeanu, *loc. cit.*, p. 61.

²² La 3 aprilie Tudor se plîngea marelui vistier că „ticăloșii de panduri sînt în pieile goale” (*Doc. răsc. 1821*, vol. II, p. 23).

²³ N. Iorga, *Inscripții — Însemnări de pe cărțile vechii biserici a sf. Arhangheli din Brăila*, în „Bul. Comis. Ist. Rom”, vol. IX (1930), p. 145.

²⁴ Într-un tratat de tactică contemporan se prevedea că o trupă pedestră nu poate face în anotimpul de primăvară mai mult de 25 de verste (cca. 26,5 km) și că, după 2—3 zile de marș trebuie să se acorde trupei o zi de repaus (cf. *Obșcii opît taktiki*, vol. II, Sanktpeterburg. 1810, p. 124, 163). Considerînd că în cele 6 zile cît a durat deplasarea de la Slatina la Bolintinul din Vale (cca. 125 km) s-a dat o zi plină de repaus (poate chiar ziua de 13 martie, cînd a fost viscol), se vede clar că oastea pandurilor a făcut zilnic 125 km: $5 = 25$ km.

în al treilea rînd, prin energia cu care a fost condusă oastea pandurilor de către Tudor.

De la localitatea Vadul Lat (circa 30 km depărtare de București) oastea pandurilor a părăsit „drumul poștei” și a luat un drum care ocolea prin Bolintinul din Vale. Ceretătorul I. Neacșu a apreciat că această schimbare de itinerar a fost făcută din două motive. În primul rînd pentru că astfel se evita riscul ca oastea pandurilor să fie prinsă într-un clește de către cavaleria turcească din Giurgiu și de trupele căminarului Sava din București (a cărui atitudine nu era clară); în al doilea rînd, pentru că, schimbîndu-și itinerarul, Tudor putea ocupa mînăstirea Cotroceni, unde erau cazați pandurii care făceau slujba în București și unde fuseseră depozitate armele trimise aici de Tudor în cursul lunii februarie 1821²⁵. La motivele arătate mai sus pot fi adăugate și următoarele: a) adoptarea în acest moment — ca linie de comunicație principală — a liniei ce trecea prin Pitești (aflată sub controlul detașamentului de panduri călări comandat de Simion Mehedințeanu) în ideea că cea-laltă linie de comunicație era ușor de interceptat de trupele turcești din cetățile de pe Dunăre; b) stabilirea mai ușoară a joncțiunii cu detașamentul de armăuți călări comandat de Iordache Olimpiotul și de Farmache, care la această dată era instalat la Colentina.

Oastea pandurilor a sosit la Bolintinul din Vale în ziua de 16 martie. Pentru siguranța trupelor staționate la Bolintin și spre a pregăti acțiunile prevăzute pentru zilele următoare, Tudor a constituit două detașamente pe care le-a dispus eșalonat: un prim detașament la marginea Bucureștilor, spre Cotroceni, iar cel de-al doilea, mai înapoi, la Ciorogîrla Domnească.²⁶

Din Bolintin, Tudor a trimis populației Bucureștilor o proclamație, în care reafirma că „dreptățile cele folositoare la toată obștea [...] din pricina unirii pămîntenilor boieri cu cei după vremi trimiși domni, cu totul s-au înghițit și s-au stricat” și anunța că „adunarea norodului” venea la București ca „să aștepte pînă cînd vor sosi trimișii [...] împărăției”. Le cerea un răspuns „iscălit de toate isnafurile și de toți

²⁵ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1030.

²⁶ *Doc. vîdesc. 1821*, vol. I, p. 372—373.

mici și mari, precum și de toți ostașii cîți vă aflați în București [...] ca să știm de voiți binele de obște sau nu”²⁷.

Proclamația a fost adusă de un detașament condus de D. Macedonschi care a străbătut orașul la 16 martie cu steagul desfășurat, așezîndu-se la Băneasa, loc ales tocmai pentru a împiedica continuarea fugii boierilor spre Brașov²⁸. A doua zi, Dimitrie Macedonschi a citit proclamația în fața delegaților breslelor²⁹.

La 17 martie, Tudor Vladimirescu a sosit la Sarmurcășești (Ciorogîrla)³⁰. De aici a luat noi măsuri în vederea asigurării înaintării oastei spre București. A trimis străji spre barierele Bucureștilor, spre Colentina, spre Giurgiu, la Copăceni și la vadul de la Goștinari³¹. Apoi, oastea s-a așezat la Cotroceni, unde Tudor a venit la 19 martie, pregătindu-și intrarea în oraș.

De la sosirea sa la Ciorogîrla, Tudor și-a reînceput cu intensitate tratativele cu boierii din București. Dacă cei trei mari boieri „făgăduiți” — Grigore Brîncoveanu, Barbu Văcărescu și Grigore Ghica — părăsiseră orașul³², el a putut negocia cu alții dintre boieri. Chiar la 17 martie a primit vizita episcopului Ilarion și a lui Filipescu-Vulpe; de asemenea, potrivit relatării lui Liprandi, tot la Ciorogîrla a venit Dinicu Golescu „în haină de arnău”, aducînd lui Tudor un înscris asigurător din partea a 77 de boieri, inclusiv a celor din Brașov³³. Dacă vizita lui Golescu este probabilă, înmînarea amintitului înscris a avut loc însă mai tîrziu, la București. Între timp, încă de la 13 martie, caîmacamii lui Calimachi își anunțaseră retragerea spre Giurgiu³⁴, iar la 15 martie, Calimachi trimisese o „carte” cerînd mitropolitului și locuitorilor să se ferească de „rătăcirea apostasiei”³⁵. Caimacamii Negri și Vogoride au părăsit orașul

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 643, 650.

²⁹ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 373, nota 2.

³⁰ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 57.

³¹ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1031–1032.

³² *Doc. răsc. 1821*, vol. III, p. 397.

³³ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 81.

³⁴ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 369.

³⁵ *Ibidem*, p. 370–372.

București la 16 martie ³⁶. În ziua în care Tudor, „cîrmuitorul adunării norodului“, primea vizita trimișilor boierilor care mai rămăseseră în București (17 martie), Pini, la rîndul său, își anunța plecarea spre Brașov³⁷ și, tot atunci, Filipescu-Vulpe scria ispravnicilor de Buzău să dea ascultare eteriștilor, „înlesnindu-le cele poruncite, căci noi nu avem arme a sta spre împotrivire“ ³⁸. A doua zi, tot la Ciorogîrla, Tudor a fost vizitat de Pavel Macedonschi care continua să asigure legătura între conducătorul mișcării revoluționare și boieri și care va veni la el și în ziua următoare ³⁹. La Ciorogîrla sau la Cotroceni, Vladimirescu a primit știrea dezavuării mișcării sale de către țar. Aceasta parvenise probabil la București în seara zilei de 17 martie, cînd un curier a adus vești lui Pini de la Laybach ⁴⁰. Vestea primită a obligat pe Tudor, pe de o parte, să facă unele concesii boierilor pentru a-i putea atrage de partea sa (ceea ce a limitat însă baza de mase a mișcării), iar pe de altă parte, a produs o cotitură în relațiile revoluționarilor cu Poarta.

Se crease o nouă situație politico-militară. Tudor Vladimirescu a știut însă să facă față noilor condiții, deși, în anumite privințe, planurile sale de acțiune au fost răsturnate. Odată cu sosirea oastei pandurilor la București, era evident că începea o nouă etapă a mișcării revoluționare.

---

³⁶ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 643.

³⁷ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 375—376.

³⁸ *Ibidem*, p. 374.

³⁹ Em. Vîrtosu, 1821 — *Date și fapte noi*, București, 1932, p. 40.

⁴⁰ *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 118.

„ADUNAREA NORODULUI“ ÎN BUCUREȘTI. TABĂRA DE LA COTROCENI

Dezavuind mișcarea populară din Țara Românească, țarul a pus pe Tudor Vladimirescu într-o nouă situație. Nota adresată de Capodistria consulului Pini era redactată în termeni categorici ¹. Cu toate acestea, Tudor a mai păstrat un timp nădejdea că documentul nu era decît o stratagemă politică și a hotărît să adopte o atitudine de expectativă. Atitudinea țarului i-a impus multă rezervă față de Eterie. De asemenea, el s-a văzut silit să caute căi de negociere cu turcii pentru a încerca să obțină prin tratative cel puțin satisfacerea în parte a revendicărilor mișcării, în cazul cînd împrejurările ar fi continuat să fie puțin prielnice obținerii unei victorii împotriva Porții pe cîmpul de luptă. În sfîrșit, dezavuarea a determinat pe Tudor să accepte unele concesii față de boierime, fie chiar cu un caracter temporar, ceea ce va duce însă la limitarea bazei de mase a mișcării.

În zilele premergătoare intrării „adunării norodului” în capitala Țării Românești, negocierile dintre conducătorul mișcării revoluționare și reprezentanții boierilor rămași la București au dus la stabilirea unui acord care era mai mult o capitulare a acestora. Boierii „făgăduiți” au fost nevoiți să recunoască autoritatea lui Tudor și să renunțe la proiectul lor inițial de a se folosi de el ca de un executant al planurilor lor. Totodată, însă, conducătorul mișcării, pentru a le liniști temerile și a-i determina la o conlucrare, pe care

---

¹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 296—298.

o aprecia necesară atât în administrația statului și pentru obținerea fondurilor necesare oastei sale, cât și pentru a obține recunoașterea revendicărilor mișcării de către Poartă și de către puterile Europei, le-a satisfăcut cerința fundamentală de a încerca să tempereze lupta țărănimii, poziție care reflecta și limitele de clasă ale păturilor mijlocii pe care le reprezenta Tudor. Bazele acordului sînt dezvăluite în proclamația pe care Vladimirescu a adresat-o locuitorilor Țării Românești cu o zi înainte de a intra în București. El anunța că „au încetat relile jăfuitorilor” și că hotărîse să recunoască „vremelnica stăpînire a țării, supuinđu-să toți cei ce au încins arme de izbăvire la legile și pămînteștile obiceiuri”. Conducătorul mișcării condiționa însă acceptarea dispozițiilor stăpînirii de către „adunarea norodului”, declarînd că acestea trebuiau transmise *prin el* și recunoscute numai în măsura în care *el* le va considera „că sînt întru adevăr folositoare patriei și de mare trebuință obștii norodului”. Prin aceasta activitatea „patrioților boieri” — amintiți în proclamație — îi era subordonată. Dar, el mai cerea locuitorilor să-și împlinească „datoriile cu toată supunerea ce să cuvine să dați către dumnealor boieri ispravnici ai județului”, achitîndu-și dările către stăpînire. În încheiere, vrînd să sublinieze caracterul provizoriu al acordului cu „patrioții boieri”, după ce arăta că banii rezultați din perceperea dărilor erau necesari „spre întîmpinarea trebuincioaselor ale izbăvirii”, făcea locuitorilor, pentru viitor, următoarea făgăduială: „să știți fără îndoială că mare ușurință are să vi se facă, nu numai întru răspunderea dăjdiilor, ci și întru toate celelalte dări și orînduieli, cum și jefuirile vor lipsi cu totul și veți înțelege înșivă scăparea robiei întru care v-ați aflat pînă acum [...] și fiți încredințați că nici odinioară nu veți rămînea fără dobîndirea dreptăților voastre”².

Între conducătorul mișcării și boierii care i-au acceptat autoritatea a avut loc un schimb de „jurăminte”. În cel al boierilor se recunoștea că „pornirea dumnealui slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fieșcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință”. Boierii își luau angaja-

---

² *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 385–387.

mentul de a „nu [...] cugeta împotriva vieții și a cinstei” conducătorului mișcării³. La rîndul său, Tudor făgăduia să nu „cugete” împotriva vieții, „cinstei” și — în plus — a averii boierilor „patrioți”, să ceară „toate trebuincioasele oștirilor a se împlini prin poruncile acestei stăpîniri” — deci conlucrarea în administrație cu reprezentanții acestor boieri —, să ia măsuri „spre încetarea pagubelor și a răutăților ce au cercat drumeții și alții [...]” și să determine poporul „a da toată supunerea și ascultarea la stăpînirea țării”. Ultimele două prevederi duceau la limitarea luptei maselor; este însă drept că jurămîntul prevedea în această privință și un corectiv; acesta apăruse de altfel și în proclamația amintită mai sus. Supunerea și ascultarea față de stăpînire nu urmau să fie datorate de popor *decît atunci* „cînd însă și această stăpînire va avea îngrijire pentru dînsul, a-l feri de orice jaf și nedreptate”. În sfîrșit, Tudor mai arăta prin jurămîntul său că nu înțelegea să lase din mîini conducerea mișcării și nici să abandoneze realizarea revendicărilor pe care le ridicase atît în proclamația de la Padeș, cît și în „cererile” transmise boierilor prin Samurcaș. Prin aceasta el sublinia că acordul cu boierii „patrioți” nu-și va avea valabilitatea decît în măsura în care aceștia aveau să sprijine realizarea revendicărilor mișcării pe care el o conducea. „[...] Voi fi silitor și săvîrșitor din parte-mi — scria el — spre orice bună pornire, cum și în vremi de trebuință voi fi gata a mă război, prin armele ostașilor ce otcîrmuiesc, împotriva vrășmașului ce se va arăta împotriva dreptăților țării”⁴. Tudor făcea cunoscut în mod explicit că nu înțelegea să renunțe la conducerea statului, ci folosindu-se de boieri ca „tehnicienii” ai administrației voia să privegheze la realizarea programului de revendicări. Totodată, jurămîntul arăta că Tudor era hotărît să apere țara și mișcarea pe care o conducea „împotriva vrășmașului”. Situația confuză pe care o crease dezavuarea țarului îl făcea să nu indice încă cu limpezime, cine era acest vrășmaș.

În ziua de 21 martie, Tudor a intrat în București. În frunte era purtat steagul desfășurat al oastei pandurilor și o pîine — simbol al belșugului. Alături de Tudor se afla

³ *Ibidem*, p. 395—396.

⁴ *Ibidem*, p. 396—397.

D. Macedonschi. Apoi urma oastea. Pandurii au folosit o cale de acces secundară — podul Calicilor (actuala Calea Rahovei) — căci după „povățuirea” (adică din ordinul) bimbașei Sava *, care era împotriva preluării puterii de către conducătorul pandurilor, „se ridicaseră multe scînduri de la intrările în oraș ale podurilor celor mari [...]”⁵. Încă de dimineață, Tudor își anunțase intrarea marelui vistier Al. Filipescu-Vulpe. Cu acest prilej, el a dat și anumite instrucțiuni: „mai întâi să se puie a striga prin taval că astăzi toate prăvăliile, porțile și hanurile să fie închise pînă la opt ceasuri din zi”. El a mai dat o listă a conacelor din oraș care urmau să fie lăsate „slobode”. Între acestea se numărau: mitropolia, mînăstirea Radu Vodă, casele serdarului Marcu „ce sînt în capu podului Beilic” și cișmeaua lui Filaret⁶.

Prin alegerea conacelor, Vladimirescu voia să-și asigure deținerea pozițiilor cheie în oraș. Totodată, el a lăsat o parte din panduri la Cotroceni. Deși intra în localitate cu „acordul” stăpînirii și nu urma să întîlnească aici decît ostilitatea, mai mult surdă, a forțelor bimbașei Sava, cei erau inferioare, Tudor a luat măsuri pentru preîntîmpinarea oricărei surprize, voind, totodată, să stăpînească în mod efectiv orașul.

Intrarea lui Tudor în Capitală în fruntea oastei sale a avut în mod evident semnificația preluării întregii țări sub conducerea „adunării norodului”.

Desigur, forțele ostile mișcării revoluționare n-au depus nici acum armele. Semnificativă în acest sens a fost comportarea plină de duplicitate a bimbașei Sava. Mandatar al Eteriei, dar totodată și al lui Scarlat Calimachi — domn fără țară — și mai ales al intereselor sale proprii, bimbașa Sava s-a împotrivit ocupării de către Tudor a pozițiilor

---

* Căminarul Sava Fochianos, bimbașă de arnăuți, general al Eteriei, în timpul mișcării comandant al forțelor stăpînirii care asigurau paza Bucureștilor. A avut un cvadruplu joc între Eterie, boieri, Scarlat Calimachi și turci. Pentru bimbașa Sava, vezi: A. Constantinescu și C. N. Coman, *Date noi privind participarea unor bulgari la răscoala din 1821 în Țara Românească*, în „Romanoslavica”, IV (1960), p. 239–249; Sava Iancovici, *Date noi despre bimbașa Sava*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 5, p. 1187–1201.

⁵ *Istoria jăfuiturilor...*, loc. cit., p. 335.

⁶ *Doc. răsco. 1821*, vol. I, p. 391.

dominante de la mitropolie și de la mînăstirea Radu Vodă. Prudent, conducătorul mișcării n-a ripostat (deși raportul de forțe era net în favoarea pandurilor) focurilor trase de la mitropolie de arnăuții lui Sava, ci s-a mulțumit să-și așeze oamenii „prin diferite case și locuri din jurul mitropoliei”⁷. Fără a se pripîi, el prefera să aștepte împrejurări mai prielnice pentru a ocupa fără luptă pozițiile în litigiu. Dată fiind confuzia situației, conducătorul pandurilor nu avea interesul de a ajunge la un conflict armat nici cu Sava și nici cu Eteria. De aceea, el a acceptat în mod tacit stabilirea în oraș a unui condominium provizoriu. Propriu-zis nu era vorba de un condominium ci, mai degrabă, de tolerarea vremelnică a trupelor bimbașei Sava, căci puterea reală se afla în mîinile oastei pandurilor.

Tudor s-a așezat în casele Joitei Brîncoveanu — de sub dealul mitropoliei — și a început să guverneze țara. „Jălbile de la jăluitori — relatează o cronică contemporană — pentru orice se da la Tudor și el le orînduia, ori la Divan, ori la mitropolie, ori la bimbașa Sava și cu anaforele de la dînșii *el hotăria și îndrepta ...*” (*sublinierea noastră*)⁸. În treburile legate de oastea pe care o comanda, puterea era cu totul în mîinile lui Tudor. Acest lucru este mărturisit chiar de Divan, la 28 martie, cînd acesta scrie agenției austriece: „Noi nu sîntem amestecați, ca una ce este treabă ostășească, ci căutăm numai trebile politicești”⁹. Deși Divanul afirma că „trebile politicești” îi reveneau lui, în fapt și în această privință boierii nu erau decît executanți ai voinței lui Tudor.

Acesta dădea dispoziții Divanului. De obicei, el o făcea prin intermediul marelui vistier Al. Filipescu-Vulpe. Tudor recomanda, de pildă, numirile în posturile de ispravnici¹⁰ și Divanul nu se putea opune acestor recomandări. „Tudor — arată Cioranu — a orînduit și ispravnici în România Mare peste județele Argeșul, Oltul, Teleormanul, Vlașca și Ilfov [...]”¹¹.

Conducătorul pandurimii diriguia politica externă. El a căutat să stabilească strînse legături cu Moldova, în care vedea un aliat firesc. Deosebit de semnificativă, dezvăluind

⁷ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 393.

⁸ *Istoria jăfuiturilor*, loc. cit., p. 336.

⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 417.

¹⁰ *Ibidem*, p. 408 — 409; vol. II, p. 161.

¹¹ M. Cioranu loc. cit. p. 263.

idealurile de unitate ale conducătorului mișcării, este scri-soarea adresată de Tudor mitropolitului și marelui vistir asupra necesității stabilirii unui strâns contact cu Moldova, unde țărani, orășenii și micii boieri „au primit cu mare bucurie cererile lui Tudor și le lăudau public, zicînd că dacă turcii nu vor interveni, va izbucni și aici răscoală”¹². „[...] Urmează să știm — scria Tudor în legătură cu Moldova — cele ce se fac acolo și să le vestim ceste de aici ca, fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții [...]”¹³. În Transilvania, unde mișcarea revoluționară din Țara Românească avea un profund ecou, un raport al autorităților dezvăluia că lui Tudor urmau să i se alăture „și oamenii asupriți din această țară pentru a-și apăra drepturile umane”.¹⁴ Tudor prețuia mult, de asemenea, posibilitățile unei înțelegeri cu sîrbii. În acest sens el a și întreprins unele acțiuni concrete. Au avut loc schimburi de curieri. Legătura cu sîrbii era însă dificilă și nu totdeauna puteau ajunge curierii la destinație (mehedințeanul Dragobete, curier trimis de Tudor la Belgrad, este prins — și apoi eliberat — de pașa din Vidin).¹⁵ Încă din ziua următoare sosirii sale în București, Vladimirescu îl informa pe Udrișki, secretarul consulatului austriac, despre o înțelegere pe care o avea cu sîrbii, împuternicindu-i pe reprezentanții acestora să sprijine pe lîngă Poartă revendicările mișcării revoluționare¹⁶. Mărturie a conlucrării dintre mișcarea pandurilor și sîrbi este și faptul că faima lui Tudor s-a păstrat în folclorul regiunilor dunărene ale Serbiei¹⁷. Eforturile lui Tudor de a stabili unitatea de acțiune a forțelor ce se ridicau împotriva

---

¹² *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. III p. 77.

¹³ *Doc. răs.* 1821, vol. II. p. 33.

¹⁴ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. III; A. Oțetea, *Țăranii români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu* în „Studii”, IX (1956), nr. 6 și F. Sontag, *Informații despre ecoul în Transilvania al mișcării revoluționare condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Revista arhivelor”, X (1967), nr. 2, p. 325—332.

¹⁵ D. Bodin, *Tudor Vladimirescu în lumina izvoarelor italiene*, în „Revista Istorică Română”, vol. XI—XII (1941—1942), p. 59.

¹⁶ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 648—649.

¹⁷ Emile Picot, *Chants populaires des Roumains de Serbie*, Paris, 1889, p. 72, cf. D. Bodin, *op. cit.*, p. 59.

jugului otoman demonstrează, o dată mai mult, justa lui orientare politică, calitățile sale de bun diplomat.

Față de Eterie (mai ales după ce țarul dezavuase mișcarea revoluționară, ceea ce indica ca sigură și nesprijinirea de către Alexandru I a mișcării de eliberare grecești) Vladimirescu se arăta rezervat. Aici trebuie precizat că atitudinea lui Tudor față de Eterie nu poate fi considerată în nici un caz drept simptom de lipsă de loialitate sau duplicitate. De la început, între mișcarea pandurilor și Eterie a existat o delimitare clară, dat fiind caracterul social diferit al acestora. Platforma comună pe care s-a stabilit conlucrarea între ele a fost lupta antiotomană cu ajutorul Rusiei. Aceasta era condiția de bază pentru ca Vladimirescu să aparțină „partidului prințului Ipsilanti”, apartenență menționată de dragomanul F. Kotov¹⁸. Odată ce această platformă amenința să dispară, conlucrarea era la rîndul ei periclitată. De aceea, Tudor își mărturisea îndoielile legate de problema conlucrării cu Eteria, declarîndu-i lui Udrizki — la 22 martie — că nu voia să se opună „planurilor secrete ale unei înalte puteri” — desigur ale Rusiei — dar că, totodată, nu era dispus să verse sîngele ostașilor săi pentru cauza eteristă¹⁹. Într-adevăr a-i susține cu orice preț pe eteriști ar fi însemnat lezarea intereselor mișcării revoluționare din Țara Românească.

Deosebit de însemnate în activitatea politică externă îndrumată de Tudor Vladimirescu erau relațiile cu marile puteri vecine: Turcia, Rusia și Austria. Dorința lui Tudor era de a izbuti să dobîndească sprijinul Rusiei pentru realizarea planului inițial de eliberare națională a țării; totodată, el căuta să obțină o atitudine de bunăvoință din partea Austriei și continua să mențină contactul cu Poarta prin intermediul pașalelor dunărene, ca o rezervă a diplomației sale. Noua situație ce se crease îl obliga pe Tudor să prevadă cu luciditate toate consecințele ce decurgeau din aceasta. Dacă războiul de eliberare contra Imperiului otoman nu mai avea sorți de izbîndă, Tudor era obligat să caute să

---

¹⁸ A. Oțetea, *L'insurrection de 1821 dans les Principautés Danubiennes*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, I (1962), nr. 1, p. 96.

¹⁹ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 649.

obțină de la turci, prin negocieri, dacă nu neatîrnarea, cel puțin parte din revendicările mișcării.

Necesitățile activității diplomatice au fost unul din motivele cele mai serioase care l-au făcut să conlucreze cu unii boieri, el știind că marile puteri ascultau mai lesne glasul acestora decît pe acela al unui conducător revoluționar. Apelînd la acești boieri, Tudor nu li se subordona. Dacă boierii semnav memoriile, acestea purtau pecetea aspi-rațiilor lui Tudor. Desigur, n-a fost deloc ușor pentru el să-i facă pe boieri să se manifeste în acest sens.

La 18 martie, deci în zilele cînd se negocia încă acordul dintre Tudor și boieri, aceștia din urmă au trimis celor fugiți la Brașov un memoriu către țar, în care se solicita intrarea armatei ruse „în nenorocita țeară a suferindei României”²⁰. Acest apel ei l-au repetat peste nouă zile, dar justificînd acțiunea lui Tudor²¹. În aceeași zi, boierii au scris într-un sens similar lui Metternich, cerîndu-i să intervină pe lîngă Poartă în sprijinul satisfacerii revendicărilor mișcării²². În sfîrșit, ei s-au adresat Porții scriind în memo-riul lor — sub îndrumarea evidentă a lui Vladimirescu — că au trebuit, „după datorie, a asculta dreptele plîngerî ale norodului și a ne uni cu dînsul pentru cererea acestor dreptăți pierdute”²³. Dar, dacă boierii de la București, aflați sub controlul „adunării norodului”, erau siliți să spri-jine revendicările acesteia, boierii refugiați peste hotare du-ceau o activitate diplomatică ostilă mișcării revoluționare. În fruntea acestora erau înșiși unii boieri eteriști. Ce-i deter-minase să devină dușmani ai mișcării? Ei erau nemulțu-miți, desigur, de rezervele pe care le arăta Tudor față de Eterie. Dar înainte de toate ei încercau să se desolidarizeze de Tudor, după ce aflaseră că țarul a adoptat o atitudine ostilă mișcării revoluționare. La început, Tudor a căutat să-i atragă totuși de partea sa. El le-a adresat la 31 martie o scrisoare, prin care încerca să-i determine la o conlucrare. fără însă a abandona revendicările mișcării. „Nu mai este însă cu putință — le scria el — ca poporul să sufere

---

²⁰ *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 381.

²¹ *Ibidem*, p. 412—413.

²² *Ibidem*, p. 413—414.

²³ *Ibidem*, p. 409—411.

și de aici încolo silniciile răufăcătoare săvârșite pînă acum asupra lui; el s-a hotărît ca mai degrabă să piară cu totul decît să rabde povara îndurată de el pînă acum. De aceea[...] vă rog să fiți binevoitori și să vă uniți spre a lucra împreună pentru binele obștesc", fiind timpul „a dobîndi de la Înalta Poartă pentru popor dreptățile lui legiuite”²⁴.

Dar între Tudor și popor, de o parte, și clasa boierească, de altă parte, era o prăpastie care nu putea fi trecută. Existau între o anumită parte a boierilor și revoluționari unele puncte de apropiere, ceea ce explica, parțial, înțelegerea temporară stabilită cu ei de Vladimirescu, dar dominantă rămînea contradicția intereselor de clasă. Tudor acceptase să dea instrucțiuni de atenuare a luptei maselor împotriva boierimii dar masele știau prea bine ce înseamnă exploatarea boierească pentru a putea fi convinse să adopte o astfel de atitudine, iar boierii, la rîndul lor, nici nu se gîndeau să renunțe la pozițiile lor înguste de clasă, nu erau dispuși să abandoneze vreunul din privilegiile lor. Descriind starea de spirit a satelor muntene în timpul mișcării revoluționare, Ilie Fotino arată că, îndemnați de panduri, sătenii năvăleau cu ciomegele asupra slujbașilor stăpînirii „și ori că nu-i lăsau să intre în sat, sau dacă cumva se împotriveau îi maltratau strigînd *să trăiască domnul Tudor*”²⁵.

Țăranii luau în stăpînire pămîntul²⁶, luau înapoi birurile²⁷, nu se supuneau²⁸. „Rumânii — scria un împuternicit lui Hagi Ianuș — au mari fumuri și nu ne putem vedea de nici o treabă, deoarece nimeni nu ne ascultă”²⁹. În altă scrisoare i se relata lui Hagi Ianuș: „Nu pot să poruncesc rumânilor[...]

---

²⁴ *Ibidem*, p. 433—434.

²⁵ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 15.

²⁶ La Cîrligi (Gorj) țăranii au ocupat viile minăstirii Horezu „cu cuvînt că porunca lui Tudor au fost ca nu numai viile să le stăpînească ei ci și moșia” (*Doc. răsc. 1821*, vol. II, p. 317).

²⁷ Ca în plasa Galeșeștilor (Vlașca) (*Ibidem*, vol. III, p. 253).

²⁸ La Moșești (Buzău) „au sărit toți cu gurile a zice [...] zic că este porunca să dea boierii conace, iar nu țara [...]”, iar alți săteni, tot din județul Buzău, refuză să lucreze via lui Iordache Filipescu, „zicînd că li s-au poruncit [...] să caute dă conace și alte treburi ostășești, iar în viile boierești de să vor găsi lucrînd li să taie mîinile” (*Ibidem*, vol. I, p. 369—370, 435).

²⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 102.

deoarece[...] și eu mă tem mai mult de ei”³⁰; iar un alt împu-
ternicit îl informa la începutul lunii mai: „acum rumânii
stăpînesc moșiile și nu arendașii”³¹.

Un document posterior revoluției amintește că în primă-
vara anului 1821, „în vremea apostasiei”, locuitorii din
Baia de Fier „cu Gîrbea apostatul, împreună cu panduri”
au luat „cu silnicie și zurbalic” vitele mînăstirii Horezu³².
De asemenea, au fost luate de săteni vitele mînăstirii Motru³³.
La Fulga, în județul Secueni, clăcașii „au prăpădit casile,
i heleșteul și pădurea” și „flăcăii lor și cu fetele făcea hori
sus în case, aducînd vinuri cu fedeleașile”³⁴. Locuitorii din
Constantinești au ars casele și acareturile stăpînului moșiei³⁵.
Moșia Săceni a fost părăsită de clăcași, iar la Urziceni clăcașii
au ridicat „bucatele [...] strînse din alți ani” de arendaș³⁶.
La Glogova (Mehedinți) „pădurile s-au tăiat în toate părțile”,
iar locuitorii din Oinac vin în viile arendate de medelnicerul
Teodorache cu „44 cară cu cîte 4 boi și cu copii și cu muieri;
unde, deodată spărgînd gardurile, au intrat în vie”, au cules
„pînă s-au umplut vasele și tocitorile ce au avut” și apoi „iarăși
pe unde au vrut au ieșit și s-au dus”³⁷. Într-un document,
boierii vorbeau cu nestăvilită ură de faptul că țăranii năvă-
liseră „cu mare vrăjmășie” și ca „niște fiare sălbatice și
înveninate”³⁸; iar într-un memoriu boieresc din anii urmă-
tori se afirmă că revoluționarii tinseseră la „distrugerea
totală a clasei boierești”³⁹.

Față de starea de frămîntare a țăranimii, poruncile stă-
pînirii, chiar sprijinite de Tudor⁴⁰, nu aveau efect. De
altfel, conducătorul mișcării, deși acceptase să tempereze

³⁰ *Ibidem*, p. 114.

³¹ *Ibidem*, p. 146.

³² *Ibidem*, vol. III, p. 25.

³³ *Ibidem*, p. 352, nota.

³⁴ *Ibidem*, p. 347—348.

³⁵ *Ibidem*, p. 350, nota 2.

³⁶ *Ibidem*, p. 350—351, nota.

³⁷ *Ibidem*, p. 351, nota.

³⁸ C. D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de
la 1821*, Craiova, 1874, p. 169.

³⁹ Bibl. Acad. R.S.R., Doc. Pach. 897, f. 293—294 (comunicat de
Sava Iancovici).

⁴⁰ Vezi, de pildă, porunca visteriei din 26 martie, la care era anexată
proclamația lui Tudor către locuitorii țării (*Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 404—
405).

lupta țărănimii împotriva boierimii, nu înțelegea să nu susțină mai departe realizarea dreptăților clasei năpăstuite. De exemplu, la 14 aprilie, el a intervenit pentru reducerea la jumătate a dării satului Crețești (Ilfov), locuitorii aflându-se „în proastă stare din multile cheltuieli ce au cercat cu oștirile, fiind în drum”⁴¹.

Îngroziți de lupta țărănimii muntene, de aceste acțiuni locale, care au dat și o mai mare amploare mișcării revoluționare⁴², boierii din Brașov nu numai că n-au dat curs propunerilor lui Tudor privind o apropiere, ci, dimpotrivă, și-au păstrat și accentuat atitudinea de ostilitate față de mișcare.

În primăvara anului 1821 apărea din ce în ce mai evident faptul că țarul nu va reveni asupra hotărârii luate, că el nu înțelegea să sprijine mișcarea revoluționară din Țara Românească și nici mișcarea eteristă. Metternich îl convinsese — contracarînd influența lui Capodistria — că mișcările din Țara Românească și Moldova erau „concretizări ale spiritului revoluționar european”. Sintetizînd această idee a reacțiunii europene, Castlereagh, ministrul de externe britanic, scria, după cîteva luni, reprezentantului Angliei în Rusia că „grecii reprezintă o ramură a spiritului organizat de răscoală [...]”⁴³. De fapt, principala cauză a lipsei de sprijin pe tărîm militar pe care îl așteptaseră revoluționarii din Principate fusese, cum s-a arătat, greșeala de bază a lui Ipsilanti de a încerca să implice pe față Rusia țaristă în mișcarea pe care o declanșase⁴⁴.

Desigur, poporul rus, forțele înaintate din Rusia priveau cu simpatie lupta de eliberare națională și socială a popoarelor subjugate de Imperiul otoman. Atitudinea cercurilor democrate din Rusia se reflectă în următoarele rînduri ale poetului Pușkin: „Grecii, care au fost instigați în cîteva rînduri de către guvernul nostru împotriva tiraniei musulmane, se înecă în propriul lor sînge, sînt exterminați în masă,

---

⁴¹ *Ibidem*, vol. II, p. 70.

⁴² N. Adăniloae, *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3, p. 561.

⁴³ *Istoria diplomatiei*, sub îngrijirea lui V. P. Potemkin, București, 1947, vol. II, p. 116.

⁴⁴ Vezi: A. Oțetea, *L'insurrection de 1821 dans les Principautés Danubiennes*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, I (1962), nr. 1, p. 87.

iar « Sfînta Alianță » privește cu indiferență la pieirea omenirii”⁴⁵. Dar țarismul, care transformase Rusia într-o închisoare a popoarelor, reprezenta și pe plan internațional, alături de celelalte puteri din cadrul „Sfîntei Alianțe”, un jandarm. De aceea, țarismul a tolerat pînă la urmă repri-marea mișcării din 1821 din Țara Românească, aprobînd prin Stroganov, reprezentantul Rusiei pe lîngă Poartă, ocu-parea Țării Românești și Moldovei de către trupele turcești⁴⁶.

Dezavuarea din partea țarului, care stîngenise desfășurarea mișcării revoluționare din Țara Românească, silind pe conducătorul ei să elaboreze noi planuri de acțiuni poli-tico-militare, a avut o influență cu atît mai dezastruoasă asupra mișcării eteriste. Oastea acesteia acționa într-o țară străină, nu în propria ei patrie, ceea ce ducea la o evi-dentă slăbire a capacității ei de luptă. Indisciplina osta-șilor eteriști se îmbina cu slăbiciunile comandamentului. Totul arăta că șansele de reușită ale acțiunilor preconizate de Eterie erau acum din cele mai mici. Deosebindu-se de iscusitele acțiuni militare executate de Tudor Vladimirescu în apusul Olteniei, ca și de marșul pe care oastea pandurilor îl făcuse de la Țințăreni la București, marșul oastei eteriste de la Iași la București dovedise slăbiciunea comandamentului lui Ipsilanti. Mergînd indisciplinat, făcînd popasuri nejusti-ficat prelungite, oastea eteristă pierduse deseori caracteris-ticile de organizație militară. Veștile externe primite de „generalissimul” ei — Ipsilanti — trebuie să fi contribuit în bună măsură la această situație, demoralizîndu-l și făcîndu-l să frîneze marșul. De fapt, el nu putea să nu știe că marșul nu-l putea duce decît spre dezastru, dat fiind atît lipsa de suficientă coeziune a oastei sale — în care nu se distingea decît batalionul sacru al mavroforilor * — cît și lipsa sprij-i-nului militar al Rusiei. La aceasta se adăuga și faptul că Ipsilanti își dădea seama că în noile împrejurări nu se mai putea bizui nici pe concursul oastei comandate de Tudor.

---

* Unitate de elită a tinerilor voluntari eteriști, în majoritate studenți. Denumirea de mavrofori derivă de la uniformă lor de culoare neagră.

⁴⁵ Al. Vianu, *Cu privire la influența mișcării eteriste asupra decem-briștilor*, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1958, nr. 1—2, p.85.

⁴⁶ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 328.

De la Buzău la București, oastea eteristă a mers 12 zile⁴⁷, parcurgînd circa 11 km pe zi. Această viteză de marș era cu mult inferioară (pe jumătate) celei realizate de panduri în marșul de la Slatina la București. Superioritatea oastei pandurilor îi îngăduise acesteia să ajungă la Cotroceni cu o săptămîină înaintea oastei eteriste, ceea ce a avut neîndoielnic urmări pozitive pentru consolidarea poziției politico-militare a lui Tudor.

Ipsilanti a ajuns la Colentina în ziua de 25 martie⁴⁸. Dacă boierii i-au ieșit în întâmpinare, Tudor nu s-a grăbit s-o facă, deși tot el trimisese vești conducătorului Eteriei, la Chișinău, puține zile înaintea pătrunderii acestuia în Moldova⁴⁹.

Boierii s-au plîns lui Ipsilanti, de care-i legau interese comune de clasă (Ipsilanti era fiu de domn), împotriva slugerului și a oastei sale⁵⁰, dar aceasta nu i-a împiedicat ca peste două zile să trimită Porții, țarului și lui Metternich memoriile amintite mai înainte. Tudor Vladimirescu impunea; în schimb, modul în care se înfățișau atît comandantul, cît și oastea eteristă nu erau menite să inspire încredere boierilor. Cu atît mai mare a fost dezamăgirea acestora cînd s-au convins că nici nu putea fi vorba ca Eteria să fie sprijinită de armata rusă⁵¹. Cunoscînd și el această situație, Tudor nu s-a grăbit să se întâlnească cu Ipsilanti. El menținuse corespondență cu conducătorul armatei eteriste în săptămîina în care acesta din urmă se apropiase de oraș. „Se începu — arată Ilie Fotino — între Ipsilanti[...] și Tudor din București corespondență imediată și pe față care se urmă neîncetat prin curieri particulari”, iar activitatea poștei ne dezvăluie că la 17 martie, deci încă de la Ciorogîrla, Tudor trimisese curieri spre Buzău lui Ipsilanti⁵². Dar ultimele evenimente au determinat schimbări în relațiile lui Tudor

---

⁴⁷ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1029, nota 6.

⁴⁸ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 72; M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 266.

⁴⁹ Nestor Camariano, *Tudor Vladimirescu în lumina unor documente din arhivele din Viena*, în „Studii” ,XVI (1963), nr. 3, p. 646.

⁵⁰ I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 66.

⁵¹ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 344—345.

⁵² Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 71; Em. Vîrtosu, 1821 — *Date și fapte noi*, București, 1932, p. 40.

cu Eteria. Știrile despre slăbiciunea numerică și dezorganizarea armatei eteriste, despre slăbiciunea comandamentului acesteia demonstau că Eteria — mai ales după ce fusese dezavuată de țar — nu dispunea de o forță capabilă să lupte împotriva Imperiului otoman, adică să traducă în viață țelurile pe care le proclamase. Neconcordanța dintre starea reală a oastei eteriste și proiectele conducătorilor ei îl silea pe Tudor să-și reconsidere planurile. El *nu mai putea* conta pe oastea eteristă ca pe o forță aliată ci, dimpotrivă, ca pe un factor care încurca situația. Tudor se angajase, în fruntea maselor, să lupte împotriva Imperiului otoman, crezând că Eteria, sprijinită de Rusia, era o forță reală. Dar faptele dovedeau acum contrariul. Astfel, din vina conducătorilor Eteriei, ideea războiului antiotoman apărea compromisă. Eteriștii, slabi ei înșiși, urmăreau să-și atingă scopurile cu mâinile altora.

Toate acestea au impus lui Tudor *prudență și reținere*.

Unii conducători ai oastei eteriste, dându-și seama de starea de spirit a celui pe care — ca și boierii — speraseră să-l conducă, merg pînă acolo încît plănuiesc asasinarea lui Tudor. Planul a fost sugerat de Constantin Duca, unul din căpitani eteriști. Dar Ipsilanti nu era încă decis să meargă atît de departe și a respins ideea ⁵³. Între cei doi conducători — Tudor și Ipsilanti — a avut loc întrevederea, ce se lăsase așteptată, „la casele de la Cișmeaua lui Mavrogheni” ⁵⁴. După Liprandi, Tudor ar fi spus lui Ipsilanti: „Duceți-vă, treceți Dunărea și luptați cu turcii. În ceea ce mă privește, eu nu intenționez să mă lupt cu ei [...] Puterea d-voastră este prea slabă ca să vă puteți măsura cu cea a turcilor și dacă nu sînteți sprijiniți de vreo mare putere vă așteaptă numai nenorociri” ⁵⁵. Cam același lucru îl relatează și Cioranu, notînd că Tudor ar fi spus interlocutorului său: „Prințule, fără ajutorul Rusiei noi nu cutezăm a ridica steagul împotriva turcilor, căci știi ce cruzi sînt ei!” ⁵⁶. Zilot Românul indică, la rîndul său, că discuția se referise la aju-

---

⁵³ *Doc, răsc. 1821*, vol. IV. p. 248—249.

⁵⁴ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 267.

⁵⁵ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 84.

⁵⁶ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 267.

torul Rusiei și la sortii de reușită a unei acțiuni militare lipsită de ajutorul rus. La întrebarea lui Tudor, Ipsilanti ar fi răspuns că „deocamdată” nu veneau oștile ruse, răspuns evaziv, care nu l-a înșelat pe conducătorul pandurilor, ci l-a făcut să exclame plin de amărăciune: „Ne-am prăpădit și noi și am băgat și țeara în foc”⁵⁷. Petre Poenaru dă convorbirii celor doi conducători un caracter mai dur, atribuind lui Tudor afirmația că „două cuțite nu încap într-o teacă”⁵⁸. În sfârșit, Isvoranu relatează întrebarea pe care conducătorul pandurilor ar fi pus-o conducătorului armatei eteriste: „Excelența voastră cu câtă oștire ați venit? Căci pe mine când m-au ridicat mi-au zis că o să vii cu 60.000 oștire regulată, muscălească”. La întrebare, Ipsilanti a răspuns că venise cu „porunci”, dar a refuzat a le arăta slugerului, ceea ce l-a făcut pe acesta să plece supărat ⁵⁹.

Este sigur că întrevederea dintre Tudor și Ipsilanti n-a dus la vreun rezultat în privința unirii celor două oștiri și fixarea unei acțiuni antiotomane convergente. Neînțelegerea dintre cei doi conducători avea la bază cauze adânci. În mod firesc, mișcarea condusă de Tudor, care se întemeia îndeosebi pe țărănime, a intrat în divergență cu Eteria, condusă de aristocrația greacă și de negustori greci bogați, care se bazuiau în Țara Românească și Moldova pe boierime și nu pe mase. Speranța în ajutorul oștilor ruse, „singurul element care-i unea”, se spulberase ⁶⁰. Cu toate acestea, dacă de o contopire a „adunării norodului” cu oastea eteristă nu mai putea fi vorba, cele două forțe militare au ajuns totuși la o înțelegere provizorie. Pentru Eterie acest acord era o necesitate, dată fiind izolarea ei, iar pentru Tudor, Poarta nedînd încă curs întîmpinărilor pe care le făcuse și atitudinea adoptată de Rusia putîndu-se încă modifica, înțelegerea apăsătoare, de asemenea, necesară. În consecință, s-a ajuns la un acord provizoriu între oastea pandurilor și Divan, pe de o parte,

---

⁵⁷ Zilot Românul, *Din scrierile inedite ale lui... Jalnica cîntare a lui Zilot...*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie, VI (1891), p. 94.

⁵⁸ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 212.

⁵⁹ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 362—363.

⁶⁰ A. Oțetea, *140 de ani...*, p. 54.

și Ipsilanti pe de alta; această înțelegere a stabilit în Țara Românească un condominium temporar⁶¹.

Eteriștii au hotărât să se retragă într-o zonă având ca centre principale Tîrgoviștea, Cîmpulungul, Piteștii și Ploieștii, dar, totodată s-au angajat la o cît mai grabnică evacuare a țării. La rîndul său, Tudor a acceptat ca oastea eteristă să mai stea o scurtă perioadă în Țara Românească și este probabil ca el să fi acceptat principial ideea colaborării militare în cazul unei invazii otomane.

Înțelegerea dintre Tudor și Divan, pe de o parte, și cea dintre ei și Ipsilanti, pe de alta, a avut la bază, în afara necesităților obiective ale celor două părți, încercarea conducătorului oastei eteriste — amintită în capitolul precedent — privind soluționarea impasului pe cale de negocieri. La mijlocul lunii martie, în timpul drumului spre București, Ipsilanti ceruse țarului ca diplomația rusă să medieze realizarea unui compromis cu Poarta, obținînd trecerea oștirii sale în Grecia pe cale pașnică. După două săptămîni, cu o zi înainte de a începe evacuarea Bucureștilor, el scria caimacamlor lui Scarlat Calimachi, cerîndu-le să intervină pe lîngă pașalele dunărene ca teritoriul muntean să nu fie invadat, în așteptarea răspunsului Porții la propunerea de depunere a armelor pe care el o făcuse. Ipsilanti, în așteptarea aceluiași răspuns, anunța, totodată, că oastea eteristă era hotărîtă să nu mai înainteze spre Dunăre.⁶² Pentru a da, probabil, greutate intervenției sale și, în același timp, pentru a ocupa poziții mai prielnice de apărare, în cazul

---

⁶¹ M. Cioranu arată în această privință: „Tudor a orînduit și ispravnici în România Mare peste județele Argeșul, Oltul, Teleormanul, Vlașca și Ilfov, iar celelalte județe se țineau de greci”. (M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 263); iar Naum Rimniceanu scrie: „Județele Dimbovița, Muscel și Vlașca erau sub puterea lui Ipsilanti. Argeșul și Slatina erau de jaf lui Gheorgache și Farmache. Prahova și Secuienii stăteau sub puterea căpitanului eterist Luca. Tudor avea județele de peste Olt, dar și acele încălcate și jefuite de turci. Oblăduirea din București nu avea decît orașul și o treime din județul Ilfov” (V. A. Urechîă, *Istoria Românilor*, București, 1901, vol. XIII, p. 80). În sfîrșit Ilie Fotino arată că Ipsilanti a avut sub stăpînire sa județele Muscel, Dimbovița, Prahova și Secuieni (Ilie Fotino, *op.cit.*, p. 100). Tudor și-a păstrat autoritatea asupra mai multor plaiuri din zona atribuită eteriștilor: Cîmpina, plaiul despre Buzău etc.

⁶² *Doc. răs.c. 1821* vol I., p. 438.

refuzului Porții, Ipsilanti s-a înțeles cu Tudor și cu Divanul pentru evacuarea Bucureștilor și retragerea oastei sale în partea de nord a Țării Românești. Aceasta corespundea planului schițat de el țarului⁶³. Dar, în cursul lunii aprilie, Poarta va respinge soluția de compromis, fiind hotărâtă să reprime focarul de răzvrătire din Țara Românească și Moldova.

Prin noile sale planuri, lipsite, în condițiile date, de orice bază reală, Ipsilanti a săvârșit o nouă greșală. El a dat timp turcilor nu numai să împiedice definitiv trecerea Dunării de către eteriști, dar să și pregătească o sălbatică acțiune de reprimare. Este probabil că trecerea Dunării de către oastea eteristă să fi avut unele șanse de realizare în partea inițială a acțiunii (garnizoanele otomane de la Dunăre fiind slabe); după trecerea Dunării, turcii ar fi putut fi înșelați prin manevre dibace și rapide. Ipsilanti nu avea însă calitățile necesare pentru a organiza și conduce astfel de operații, iar armata pe care o comanda era și ea departe de a fi capabilă de acțiuni militare de acest fel. La aceasta s-a mai adăugat un factor, ce avea de fapt un rol hotărîtor, anume că Ipsilanti n-a știut să rezolve în spirit revoluționar împrejurările neîndoielnic delicate cărora trebuia să le facă față și pentru care răspunderea îi revenea, în bună măsură, tocmai lui⁶⁵.

La 1 aprilie, deci la mai puțin de o săptămână după sosirea sa în București, conducătorul oastei eteriste a început evacuarea capitalei Țării Românești, îndreptîndu-se spre Tîrgoviște⁶⁶. În țară s-a stabilit regimul fixat prin înțelegerea de la București, dar evoluția relațiilor dintre părțile în cauză a fost agravată de faptul că nu se ajunsese la o colaborare efectivă și că noile împrejurări răsturnaseră planurile inițiale de acțiune ale Eteriei. Ipsilanti a căutat să ademenească parte din unitățile aflate sub comanda lui Tudor, îndeosebi pe arnăuți⁶⁷, și neîncrederea s-a menținut neconținut, ducînd, pînă la urmă, la tragicele deznodăminte din lunile mai și iunie 1821.

---

⁶³ *Ibidem*, vol. IV, p. 155.

⁶⁵ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 256—257.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 356.

⁶⁷ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 268; A. Oțetea, *op. cit.*, p. 353.

Evacuarea Bucureștilor de către Ipsilanti a oferit boierilor „patrioți” prilejul să-și dovedească iar nestatornicia. Mișcarea fiind dezavuată de țar, ei căutau o cale proprie de ieșire din criză. De aceea, când, ca urmare desigur a știrii privind evacuarea orașului de către Ipsilanti, caimacamii lui Scarlat Calimachi au cerut ca și Tudor să părăsească capitala Țării Românești, ei au găsit un sprijin în acești boieri. Cei doi caimacami — și ei membri ai Eteriei⁶⁸ — au scris mitropolitului, la 3 aprilie, din Giurgiu, arătându-i că „dacă este o nădejde de îndreptare, apoi ea stă numai în evacuarea imediată din București a tuturor răsculaților”⁶⁹. În urma primirii acestei comunicări, boierii au încercat să anuleze acordul lor cu Tudor și să-l determine pe acesta să-și retragă oastea din București. Dar conducătorul mișcării a respins cu fermitate această pretenție. Tudor i-a oferit mitropolitului o gardă de 500 de panduri și, în aceeași zi, i-a scris între altele: „Cu rușine va fi să ne spăimîntăm încît să ne și tragem, în vreme ce sîntem datori să ne jertfim pentru patria noastră, pentru care și sînt eu venit dimpreună cu poporul”⁷⁰. A doua zi, Tudor se adresa vistierului Al. Filipescu-Vulpe și-i declara: „[...] Eu sînt bucuros ca mai bine să per cu cinste în casa mea decît să umblu prin păduri după pohtele și planurile fanarioților [...]” și mai adăuga: „[...] ieu nu caut cevași pentru mine, ci țara își caută dreptățile cele robite de fanarioți”⁷¹. Pentru Tudor retragerea din București, capitala țării, mai ales într-un moment când otomanii încă nu o amenințau în mod direct, era o capitulare potrivnică intereselor țării și poporului. De aceea, el s-a opus acestor manevre, a rămas pe loc, mai departe, cu oștirea pandurilor, ba chiar a căutat să ocupe toate punctele-cheie din oraș, și nici boierilor nu le-a îngăduit să plece⁷².

În timp ce Ipsilanti se pregătea să evacueze orașul, Tudor se mutase, în ziua de 31 martie, la Cotroceni,⁷³ (unde

⁶⁸ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 240—241.

⁶⁹ *Doc. răs. 1821*, vol. II, p. 23—24.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 21—22.

⁷¹ *Ibidem*, p. 28.

⁷² A. Oțetea, *op. cit.*, p. 360—361. În schimb, familiei lui A. Vilara i se îngăduie plecarea la Brașov în ziua de 2 aprilie (*Doc. răs. 1821*, vol. II, p. 21).

⁷³ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 667; A. Oțetea, *op. cit.*, p. 361.

în zilele următoare sosirii eteriștilor în București își concentrase majoritatea trupelor). El s-a instalat aici, rezolvându-și treburile politice cu ajutorul episcopului de Argeș, Ilarion, și al secretarului său, Chinopsi⁷⁴.

Încă de la așezarea oastei pandurilor la mînăstirea Cotroceni, conducătorul mișcării luase măsura de a pregăti această mînăstire pentru o rezistență de lungă durată, făcînd din ea un centru puternic fortificat. În acest scop, Tudor a hotărît săparea unor șanțuri exterioare, prevăzute cu redute pentru tunuri, așa cum văzuse la cetățile turcești la atacul cărora luase parte în războiul din 1806—1812. Memorialistul Ioan Dîrzeanu arată că Tudor „au orînduit îndată să se facă șanțuri cu tăbii* și meterezuri împrejurul mănăstirii”⁷⁵. În aceste redute urmau să fie puse tunuri⁷⁶. Meterezurile necesitau construirea unor terasamente de pămînt sau a unor palisade, adică a unui obstacol format din butuci înalți, înfiți în pămînt și legați între ei prin scoabe. Pentru executarea acestor lucrări de mari proporții, și care prezentau urgență, au fost folosiți ostași, locuitori din București și din împrejurimi și chiar deținuți din închisori⁷⁷.

Unele amănunte în legătură cu aceste lucrări ne dă și scrisoarea din 26 martie prin care Tudor cere marelui vistier să-i pună la dispoziție în 24 de ore — căci „trebuiește în grabă, încît nu iartă mai mult sorocu” — 1.000 de oameni din oraș sau din satele învecinate, prevăzuți cu topoare, sape și lopeți „pentru făcutu băstăriilor”. Se mai cerea prin scrisoare și un „meșter evropienesc” pentru facerea băstăriilor — adică a întăriturilor —, iar în cazul cînd nu se putea găsi un meșter, să se trimită un inginer⁷⁸. Dintr-o scrisoare de la sfîrșitul lunii aprilie aflăm că inginerul Moritz von

---

* C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 208.

⁷⁴ Redute.

⁷⁵ I. Dîrzeanu, *loc. cit.*, p. 67.

⁷⁶ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 102. Tunurile au și fost așezate în tabăra întărită (M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 268.; *Istoria jăfuiturilor*, *loc. cit.*, p. 337).

⁷⁷ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 214. Deținuții vor fi eliberați la 15 mai 1821 (Fm. Virtosu, *Activitatea departamentului criminalion din București în timpul răzvrătirii de la 1821*, în „Arhivele Olteniei”, IX (1930), p. 453—458; X (1931), p. 84—88).

⁷⁸ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 404.

Ott⁷⁹ — poate chiar cel recomandat de marele vistier — a prezentat lui Tudor mai multe proiecte de fortificație, dar Tudor le-a respins, deoarece costau prea mulți bani⁸⁰.

Lucrările de la Cotroceni au avut un îndoit scop: de a asigura oastea pandurilor în cazul unui atac și de a menține spiritul de luptă și disciplina militară în sânul „adunării norodului”⁸¹.

În afară de aceasta, în mînăstirea Cotroceni s-au depozitat mari cantități de alimente pentru asigurarea hranei ostașilor în cazul unui asediu de lungă durată. Ilie Fotino scrie că Tudor strîngea la Cotroceni „tot felul de proviziuni, mai cu seamă pesmeți și pastramă [...] ca și cum ar fi prevăzînd [...] vreo înconjurare îndelungată”⁸².

Dar Tudor nu se putea mulțumi cu acest unic centru întărit pe care îl constituia, astfel amenajată, mînăstirea Cotroceni. Cu remarcabilul său talent de a vedea problemele în ansamblu, el a înțeles că pentru a putea opune o rezistență de durată atacurilor unor forțe inamice importante era necesar să se realizeze un sistem de centre fortificate prin ocuparea mitropoliei⁸³, mînăstirii Mihai Vodă, mînăstirii Radu Vodă și mînăstirii Antim. Situate în majoritatea lor pe înălțimi, ceea ce le avantaja în eventuale lupte de apărare, și fiind așezate una de alta la distanțe care ușurau sprijinul reciproc, stăpînirea acestor mînăstiri devenea o condiție necesară pentru organizarea unei apărări trainice în capitala Țării Românești. Momentan, însă, mitropolia și mînăstirile amintite se găseau sub paza arnăuților bimbașei Sava. Folosind o „stratagemă” — după Ilie Fotino, care nu dă alte amănunte — pandurii au reușit să ocupe mînăstirea Mihai Vodă, iar mitropolia, mînăstirea Radu Vodă și mînăstirea Antim au fost evacuate de arnăuții bimbașei Sava

---

⁷⁹ Pentru acesta vezi: Dan Berindei, *Cu privire la biografia inginerului și arhitectonului Moritz von Ott*, în „Monumente și muzee”, I (1958), p. 205—213.

⁸⁰ *Doc. răs.* 1821, vol II, p. 106.

⁸¹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 214.

⁸² Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 102—103.

⁸³ Despre mitropolie, de exemplu, un martor al acelor vremuri scrie că „[...] este situată pe o înălțime la marginea dinspre miazăzi a orașului. Înconjurată cu ziduri tari și bune, ea constituie un punct destul de ușor de apărat și greu de atacat” (F. G. Laurençon, *Nouvelles observations sur la Valachie*, Paris, 1822, p. 74).

fără nici un fel de împotrivire. Tudor a dispus ca aceste centre întărite să fie ocupate imediat de panduri⁸⁴ și — fără îndoială — aprovizionate cu alimente și muniții. Relativ la ocuparea acestor minăstiri memorialistul Cioranu scrie: „Tudor, luînd de supt stăpînirea Savei mitropolia, minăstirea Radu Vodă și minăstirea Mihai Vodă (care cîte trele aceste sînt zidite pe dealuri înalte) le-au umplut cu panduri și au ocupat astfel cea mai bună poziție pentru apărarea capitalei“⁸⁵.

Subunităților care au fost instalate în minăstiri li s-a impus să desfășoare o activitate de pază riguroasă⁸⁶. „Așezînd sentinele — scrie Ilie Fotino — <Tudor> le ordonă să corespundă unii cu alții în modul întrebuintat prin cetăți, strigînd toată noaptea cuvîntul rusesc <sluşai> (ascultați)“⁸⁷.

Aceste relatări, precum și urmărirea celorlalte măsuri luate de Tudor Vladimirescu, sînt o dovadă că el căuta să facă din oastea revoluționară o armată asemănătoare armatelor regulate europene din acea epocă. Erau cu mult depășite prevederile proiectului pentru „Formarea și organizarea unui batalion de panduri și voluntari din Principatele Danubiene“ (elaborat probabil între anii 1806—1812) în care se arată la art. 19: „*De la panduri și voluntari nu se va pretinde disciplina de front regulat, decît numai să dea bine cu pușca, să se risipească și toate cele ce se cer de la un partezan*“⁸⁸ (sublinierea noastră). Tudor, însă, care vedea în armata revoluționară însăși baza de sprijin a regimului pe care voia să-l instaureze, urmărea ca această bază să fie cît mai traianică și de aceea el a căutat să facă din oastea pandurilor o armată regulată.

---

⁸⁴ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 106. Tăria forțelor de panduri care făceau paza era în jur de 1—2 căpităanii; la mitropolie și minăstirea Antim cîte 200 de panduri; la minăstirea Mihai Vodă 100 de panduri (*Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 674, 682).

⁸⁵ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 284. Cioranu nu menționează minăstirea Antim, probabil fiindcă nu era zidită pe „dealuri înalte“.

⁸⁶ De altfel, chiar la începutul răscoalei, fiind încă la Tîrgu Jiu, Tudor își pusese strajă la poartă, la scară și în foișor; iar Udrișki a fost impresionat de numărul mare de sentinele, cînd vizitează pe Tudor după sosirea acestuia la București (I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 21; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 648).

⁸⁷ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 106.

⁸⁸ St. Nicolaescu, *Pandurii*, în „Revista infanteriei“, XXXIV (1930), nr. 338, p. 64.

Conducătorul mișcării a folosit perioada de răgaz pe care i-o oferea șederea la Cotroceni ca să completeze și să desăvârșască pregătirea de luptă a ostașilor săi. Aricescu arată că „mai în toate zilele pandurii făceau exerciții militare după sistemul rusesc, ca să se deprindă cu armele în caz de luptă cu cei ce ar fi provocat acea luptă”⁸⁹. Avem toate motivele să credem că pregătirea de luptă se făcea zilnic, dar participarea ostașilor la pregătire avea loc prin rotație, pentru a se putea răspunde și nevoilor de pază și de asigurarea mâinii de lucru pentru săparea șanțurilor din jurul mînăstirii Cotroceni. Instrucția se desfășura după „sistemul rusesc”, adică potrivit regulamentelor și practicii din armata rusă. Această situație era urmarea firească a faptului că o mare parte din comandanții și din pandurii de rînd învățaseră slujba ostășească cu instructori ruși și făcuseră războiul în cursul anilor 1806—1812 încadrați în armata rusă. În afară de aceasta, la începutul secolului al XIX-lea, noi nu aveam regulamente pentru pregătirea de luptă, iar mai târziu (în anul 1846, de pildă) cînd vor apărea regulamente românești, ele nu vor fi altceva decît traduceri după regulamentele rusești corespunzătoare⁹⁰.

La instrucție participau — pe lângă trupele pedestre și călări — și tunarii. Se pare că gradul de pregătire al artileriștilor era destul de ridicat. Acest lucru le permitea să execute trageri pe diferite ținte de îndată ce acestea le erau indicate⁹¹.

O altă latură a pregătirii pandurilor, căreia Tudor i-a acordat întotdeauna atenție, și asupra căreia a insistat mult în această perioadă, a fost întărirea disciplinei în rîndul ostașilor și comandanților. În concepția lui Tudor Vladimirescu, una dintre primele caracteristici pe care trebuia s-o imprime oastei pe care o comanda era disciplina militară. „[...] Aveți să slujiți ca niște oșteni numai pentru dreptățile voastre — scria el într-o proclamație — iar nu pentru vreo folosire de bani [...] Slujim nu cu cuget de dobîn-

---

⁸⁹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 214.

⁹⁰ Cf. *Reglement militar slujbei frontului de infanterie [...] Exerciții de batalion* [...] Tradus din dialectul rosian întocmai de pe reglementul, îndeplinit cu cele mai noi metode și tipărit în S. Petersburg, la anul 1845, de maior P. Skelitti, Iași, 1846.

⁹¹ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 364.

dire de bani, ci porniți de rîvna binelui ce așteptăm și pentru noi și pentru copiii noștri [...]”⁹². De altfel, chiar de la începutul mișcării, prin proclamația de la Padeș el precizase cu claritate concepția sa în această privință. „[...] Și iar să știți — scrisese el — niminea dintre noi nu este slobod [...] ca să se atingă măcar de un grăunți, de binele sau de casa vreunui neguțător, oroșan sau țăran, sau de al vreunui lăcuior, decît numai de binele și averile rău agonisite ale tiranilor boieri [...]”⁹³.

Tudor își dădea seama că disciplina era de o deosebită însemnătate în procesul de transformare a oastei sale de panduri și clăcași într-o armată regulată. Imprimarea acestei discipline a creat unele nemulțumiri în rîndul oștenilor dornici de a se răzbuna pe clasa boierească⁹⁴. Dar nu dorința de a apăra boierimea stătea la baza măsurilor pe care le promova Tudor. Căutînd să imprime în general cea mai strictă disciplină oștenilor săi, el era preocupat în primul rînd de a apăra de jafuri pe țărani și în general sărăcimea. „E, popo — spunea el lui Ilarion —, nu se poate altfel, căci o oaste fără ascultare e mai rea decît o haită de lupi flămînzi. Acești panduri, pe care i-am tăiat, trebuia, ca ostași, să apere pe frații lor săteni, iară să nu-i jefuiască tocmai ei. Dacă de săteni nu le e lor milă, frați cu dînșii, apoi ce trebuie să sufere albăstrimea de la ei?”⁹⁵. La rîndul său, Chiriac Popescu arată următoarele în legătură cu atitudinea pe care o avea în această privință conducătorul pandurilor: „Vorba lui alta nu era decît a striga către ostașii lui să nu răpească de la lăcuiorii liniștiți averea lor [...]”. El spunea — potrivit lui Chiriac Popescu: „Noi nu ne-am răsculat să răpunem dreptul fraților noștri, ci să-l apărăm. Pentru ce dar nu păzim făgăduiala noastră? [...]. Frații mei panduri, toate neamurile ne vor ocări cînd noi singuri vom vrea să vătămăm pe frații noștri”⁹⁶.

Luînd ca exemplu armata rusă, în cadrul căreia pandurii (și el însuși) luptaseră în războiul ruso-turc din 1806—1812,

⁹² *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 386—387.

⁹³ *Ibidem*, p. 208.

⁹⁴ Vezi Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 110—111; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 667.

⁹⁵ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 218.

⁹⁶ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 198—199.

Tudor Vladimirescu a căutat să introducă în oastea revoluționară o disciplină severă. Trebuie relevat că Tudor a căutat ca disciplina, pentru care lupta, să nu fie „oarbă”. El era influențat de principiile suvoroviste, care urmăreau formarea unui soldat disciplinat din convingere. Generalul Kutuzov, discipol al lui Suvorov, aplicase aceste principii în armata pe care o comandase la Dunăre. Tudor a căutat să-i facă să înțeleagă pe ostașii săi necesitatea disciplinei. Este de remarcant, și cu acest prilej, străduința conducătorului pandurilor de a se apropia de mase, de a contribui la educarea lor. El a menținut un contact educativ personal și neîntrerupt cu oastea sa.

Activitatea educativă desfășurată în rîndul pandurilor și măsurile severe de sancționare luate împotriva acelor care se dedau la jafuri sau dezordini au dat rezultate bune; abaterile săvîrșite de ostașii lui Tudor nu au fost numeroase. Acest lucru îl confirmă atît izvoarele interne, cît și mărturiile consulilor străini. „Răotăți de oamenii săi nu se făcea”, se arată într-o cronică a vremii,⁹⁷ iar Isvoranu nota următoarele : „[...] Astfel stăpînia Tudor pe pandurii lui, care nu a jefuit pe nimeni și rău unii din scriitori zic că pandurii au jefuit: toți nu știu nimic [...]”⁹⁸.

Încă de la începutul lunii februarie, consuli străini raportau asupra spiritului de disciplină care caracteriza oastea comandată de Tudor Vladimirescu⁹⁹. Iacovenco confirmă și el această situație, scriind că oastea revoluționară se găsea „în foarte bună disciplină”¹⁰⁰.

Pentru menținerea ordinii și a disciplinei Tudor s-a arătat necruțător în sancționarea anumitor abateri (puțin numeroase, ținînd seama de efectivele de sub comanda sa). La Bolintinul din Vale a executat cu mîna sa doi tineri panduri care furaseră două trîmbe de pînză de la un țăran¹⁰¹. Pe un căpitan de panduri, I. Răduțoiu, vinovat de jaf, „nu numai că l-au bătut de moarte, dar era ca să-l și taie, îndatorîndu-l de i-au dat zapis cînd va împlini toate lucru-

---

⁹⁷ *Istoria jăfuitorilor, loc. cit., p. 336.*

⁹⁸ C. Isvoranu, *loc. cit., p. 371.*

⁹⁹ *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 104; vol. XVI, p. 1034; seria nouă, vol. II, p. 611.

¹⁰⁰ G. Bezviconi, *op. cit., p. 227.*

¹⁰¹ M. Cioranu, *loc. cit., p. 290.*

rile¹⁰². 40 de panduri jefuitori au fost bătuți cu câte 200 de
 nuiete, iar cei ce i-au condus au fost trimiși la ocnă pe șase
 luni¹⁰³. Cei mai puțin vinovați erau spînzurați de subsuori
 cu lucrurile furate atîrnate de gît¹⁰⁴. Pentru pedepsirea
 vinovaților, Tudor avea un detașament de patruzeci și cinci
 de oameni „foarte grozavi”, pe care-i comanda Chiriac
 Popescu. Această gardă specială — înarmată cu puști scurte,
 cu pistoale și iatagane — „nici cînd erau trupele pandurilor
 în marș, nici cînd staționau la un loc, nimenea n-o vedea,
 nici nu știa unde se află [...] decît numai la execuții de uci-
 deri, atunci ieșea ca din pămînt și-și împlinea lucrarea porun-
 cită”¹⁰⁵. Pentru a întări și mai mult disciplina și pentru a
 asigura deplina legalitate în stabilirea gradului de culpabi-
 litate și în darea pedepselor, conducătorul pandurilor a
 cerut Divanului să instituie în tabăra de la Cotroceni un
 tribunal special format din trei judecători, care să judece
 abaterile săvîrșite „atît din ostașii adunării obștii, cît și
 din cei după dinafară”. Judecarea vinovaților „urmează a
 se teorisi pravilnicește”¹⁰⁶, adică potrivit prevederilor legii.
 În cadrul oastei pandurilor a funcționat și un tribunal mili-
 tar instituit de Tudor, din care au făcut parte Prodan,
 Macedonschi, Crețescu și Cacalețeanu¹⁰⁷.

O altă activitate desfășurată cu multă intensitate în
 perioada șederii trupelor de panduri la Cotroceni a constat
 în completarea și repararea armamentului existent, precum
 și în fabricarea muniției de artilerie și a uneltelor de geniu
 necesare. În cadrul măsurilor luate pentru completarea arma-
 mentului este de menționat și comanda de 3.000 de baionete
 pe care Tudor a făcut-o unor lăcătuși din București¹⁰⁸,
 precum și confecționarea de „sulițe pentru pandurii cei fără
 arme”¹⁰⁹.

Un mare număr de meșteri fierari și rotari — Aricescu
 vorbește de cîteva sute — au fost întrebuințați pentru repa-

¹⁰² *Doc. răs.* 1821, vol. III, p. 248.

¹⁰³ *Ibidem*, vol. II, p. 144.

¹⁰⁴ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 236.

¹⁰⁵ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 258.

¹⁰⁶ *Doc. răs.*, 1821, vol. I, p. 437.

¹⁰⁷ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 219.

¹⁰⁸ M. Popescu, *Contribuții documentare la istoria revoluției din 1821*,
 în „Revista arhivelor”, vol. II (1927—1929), nr. 4—5, p. 182.

¹⁰⁹ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 102.

rarea armamentului, confecționarea lăncilor, roților pentru tunuri și altor obiecte necesare oastei ¹¹⁰. Printre lucrările de reparare a armamentului se numără și „dresul la așca” (canalul de dat foc) tunului mare adus de panduri din Oltenia, unde fusese lăsat, ca inutilizabil, de armata rusă după terminarea războiului din 1806—1812. La tragerea de încercare însă, tunul s-a stricat din nou și, nemaiputînd fi folosit, a fost îngropat pe dealul Cotrocenilor ¹¹¹.

O grijă deosebită a arătat Tudor față de problema dotării cu artilerie. Lipsa artileriei ar fi pus oastea pandurilor într-o stare de inferioritate față de inamic; de aceea, Vladimirescu a căutat să-și înzestreze oastea cu un număr cît mai mare de guri de foc. Cioranu susține, în mod inexact, că încă din Oltenia Tudor a avut șase tunuri ¹¹². De fapt, oastea pandurilor a putut să ridice de peste Olt doar trei tunuri, unul „foarte mare, rămas de la muscalii din 1806, “ care era însă „spart la așca tunului, pe unde îi da foc”, și două tunuri ce fuseseră părăsite într-o minăstire de armata rusă în 1806—1812 ca inutilizabile. La București, micul parc de artilerie fusese completat prin alte patru tunuri, luate de la pușcărie și mitropolie ¹¹³. În legătură cu artileria de care dispunea Tudor, este deosebit de interesantă următoarea informație pe care o dă un periodic italian al vremii, „Giornale del Regno delle Due Sicilie”: „[...] la 22 aprilie Teodor a probat cele șapte tunuri ale sale, dintre care trei suedeze cu proiectilul de trei libre * sînt în stare bună, însă celelalte, de fier, sînt rele” ¹¹⁴. Merită să fie reținută, deși cu rezerve, și informația dată de Liprandi privind încercarea lui Tudor de a obține tunuri de la seraschierul din Silistra ¹¹⁵. De asemenea, trebuie menționată tentativa lui Vladimirescu de a fabrica tunuri, cerînd unui turnător de clopote să-i fabrice

---

* Trei libre (livre) echivalau cu circa un kilogram.

¹¹⁰ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 214.

¹¹¹ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 364.

¹¹² M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 255.

¹¹³ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 674; C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 363—364; potrivit unei informații neverificate, oastea pandurilor ar fi fost înzestrată și cu tunuri din cireș, portative (C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 214, nota 2).

¹¹⁴ D. Bodin, *Tudor Vladimirescu în lumina izvoarelor italiene*, în „Revista Istorică Română”, XI—XII (1941—1942), p. 48.

¹¹⁵ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 85.

30 țevi de tun. Germanul Adamsberger s-a oferit să confecționeze mașina necesară pentru „găuritul țevilor”¹¹⁶, iar un raport consular austriac semnala planul de a se da la topit jumătate din numărul clopotelor de la bisericile bucureștene pentru a le transforma în tunuri¹¹⁷.

Pentru completarea stocului de muniție de artilerie au fost confecționate ghiulele.¹¹⁸ O atenție deosebită a acordat Tudor completării muniției de artilerie cu „cartace” (mitralii)¹¹⁹. Într-adevăr, în scrisoarea trimisă la 26 martie marelui vistiier, Tudor cerea să i se procure de urgență „zece mii de cartace ca nucile dă mari”. În scrisoare se atrăgea atenția ca aceste cartace să se facă din fier¹²⁰, fără amestec de bronz. Pentru a face față nevoilor, Vladimirescu a recurs și la unele improvizații. „<Tudor> pregăti umpluturi de iarbă de pușcă — arată Isvoranu — și, în loc de carteciuri, tăia bucățele de fier și, ținându-le cu măsură în pungulițele de pînză, le avea drept ghiulele”¹²¹.

„Cartacele” — căroră am văzut că Tudor le acorda o mare atenție — au avut o largă întrebuințare și în secolul precedent. În tabelul de înzestrare artileristică, anexă la „Instrucțiuni pentru regiment”, elaborate de A. V. Suvorov în anii 1763—1768, se prevede ca muniție, după stat, pentru cele 4 tunuri ale artileriei regimentare: 240 grenade (obuze explozive), 240 de ghiulele și 120 mitralii (kartecinîh)¹²².

Pentru începutul secolului al XIX-lea, un tratat de tactică apărut la Sanktpeterburg în anul 1810 (deci chiar în

---

¹¹⁶ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1037.

¹¹⁷ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 656.

¹¹⁸ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 102; I. Filimon, *op. cit.*, p. 10.

¹¹⁹ Cuvîntul „cartace” (și cartecă, plur. cartace, cartece și carteciuri) în italiană „cartaccia”, în germană „Kartatsche”, în rusă „karteci” — de unde l-am împrumutat noi — înseamnă „mitralie”, adică proiectil de artilerie care explodează la gura țevii împrăștiind schije și gloanțe la câteva sute de metri distanță. În perioada de care ne ocupăm, prin „cartace” se înțelegeau chiar bucățelele de metal — „gloanțele” — care plecau direct din gura țevii. Acest fel de muniție avea un efect foarte mare asupra cavaleriei și infanteriei care asaltau pozițiile apărării.

¹²⁰ *Doc. răs. 1821*, vol. I, p. 404.

¹²¹ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 364. Am înlocuit în text cuvîntul „cartușuri” prin „carteciuri” — fiind, la mijloc, evident, o greșeală de transcriere. Tunurile nu aveau „cartușuri” în această epocă.

¹²² A. V. Suvorov, *Polcovoie ucirejdenie (Instrucțiuni pentru regiment)*, Moscova, 1949, p. 144.

timpul războiului ruso-turc) arată că otomanii se temeau foarte mult de focul de mitralii ¹²³, Acest lucru ne ajută să înțelegem mai bine motivele care l-au determinat pe Tudor Vladimirescu să acorde o atît de mare atenție înzestrării oastei cu astfel de muniții, mai ales acum cînd sporea eventualitatea unui conflict armat cu turcii.

Nici procurarea muniției și accesoriilor pentru armamentul de foc portativ nu a fost neglijată. La o săptămînă după sosirea în București, Tudor cerea marelui vistier să-i procure în termen de 24 de ore 5.000 „tistele de fișicuri“ (60.000 cartușe de infanterie) și 5.000 „cremeni de pușcă“¹²⁴. Se pare că stocul de muniții necesar a putut fi realizat, căci, la începerea marșului spre Pitești, Tudor era în măsură să arate ostașilor săi mai multe care încărcate cu „fișicuri“, însoțind coloana.¹²⁵

Probabil că tot acum au fost confecționate, sau cel puțin completate, materialele de geniu despre care Chiriac Popescu spune: „Vladimirescu [...] avea [...] trei care mari cu sape și tîrnăcoape, topoare, tesle și lopeți de fier și alte dichisuri trebuincioase, cum și potcoave și cuie pentru potcovitul cailor, că, atunci cînd era de lipsă, îndată se făcea șanț pe cîmp la o poziție cuvincioasă de război și la tabăra oștirilor lui [...]“¹²⁶.

Experiența cîștigată de Tudor Vladimirescu în războiul din 1806—1812 îl convinsese de avantajul pe care-l prezintă lucrările de amenajare genistică a terenului, cu ajutorul cărora se mărește eficacitatea focului și se reduc pierderile pentru apărători. Fără îndoială însă că pentru executarea acestor lucrări era nevoie de material genistic, de unelte corespunzătoare. Este de presupus că la stabilirea nevoilor, Tudor a ținut seama și de modul de înzestrare a unităților rusești, care se orientau după cunoscutele „Instrucțiuni pentru regiment“ ale lui Suvorov — adaptate bineînțeles cerințelor cîmpului de luptă de la începutul secolului al XIX-lea. Menționăm în treacăt că în tabela II, anexă la aceste instrucțiuni, se prevăd, după stat, ca materiale pentru regi-

---

¹²³ *Obščii opît taktiki*, Sanktpeterburg, 1810, II, p. 248.

¹²⁴ *Doc, răs. 1821*, vol. I, p. 404.

¹²⁵ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 370.

¹²⁶ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 218.

ment: 60 de tîrnăcoape și sape, 120 de lopeți de fier, 144 de topoare, plus cele necesare potcovitului (clește, ciocan, cuie etc.) ¹²⁷ — adică tocmai materialele de care vorbește Chiriac Popescu și cu care Tudor își dotase oastea.

Cum s-a arătat, în preocupările conducătorului oastei pandurilor intra și aprovizionarea cu alimente necesare atît consumului zilnic, cît și creării unui stoc de rezervă pentru eventualitatea unei rezistențe de durată. Pentru a evita în parte greutățile de aprovizionare, Tudor a cerut ca ostașii noi să vie „cu merinde pentru 20 de zile [...]” ¹²⁸. Cu asigurarea aprovizionării — „îndestulării” trupelor — a fost însărcinat vâtaful Iancu Enescu, care avea în grijă „primirea de la ispravnicul de Ilfov a îndestulării pandurilor, precum orz, fîn, vaci grase și care de lună” ¹²⁹. Contribuția satelor la aprovizionarea oastei era calculată în produse; satele însă se achitau de obligațiile lor plătind contravaloarea în bani a acestor produse: „50 lei vaca și 50 lei carul de lună; cu care bani se ținea cheltuielile pandurilor” ¹³⁰. Cu sumele realizate erau apoi cumpărate cele necesare, în momentul și la locul în care oastea avea nevoie de ele. Astfel era mult simplificată administrarea bunurilor oastei, se evita crearea de stocuri și depozite inutile. Ispravnicii îndemnau pe locuitori — desigur la porunca lui Tudor — să fie „săritori și cu silință” în a-și îndeplini „datoriile la trebuințele ce sînt pentru ținerea oștirilor, care sînt foarte trebuincioase” ¹³¹.

Hrana ce se da pandurilor pare să fi fost destul de variată, deoarece găsim într-o însemnare de catastif că, în perioada 5—30 aprilie, au fost distribuite „dumnealui slugerului Teodor”: 1.000 ocale fasole, 200 ocale ceapă, 20 ocale sare, 1.000 ocale făină, 360 legături de zarzavat și anume: spanac, pătrunjel, ceapă, praz, usturoi ¹³². Tainul (rația zilnică) pentru arnăuți, în ceea ce privește pîinea și carnea, era de 2 pîini și circa 500 grame carne proaspătă (150 dramuri) sau

---

¹²⁷ A. V. Suvorov, *op. cit.*, p. 139.

¹²⁸ *Doc. răs.* 1821, vol. II. p. 34.

¹²⁹ C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 359—360.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 361.

¹³¹ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 36.

¹³² *Ibidem*, p. 112—113.

320 grame („o litră“) pastramă ¹³³. Cît privește pe panduri, se pare că aceștia consumau — pe lîngă pîine (probabil una pe zi) ¹³⁴ — și mămăligă ¹³⁵.

În aprovizionarea cu carne a ostașilor s-a găsit că modul cel mai avantajos îl constituia distribuirea la masă a pastramei. „Căci nici se poate strica — explica Tudor marelui vistier — este și mîncare gata, de nu cere nici un fel de cheltuială nici lemne <de gătit>“ ¹³⁶. Față de carnea proaspătă, care pentru a fi gătită necesită lemne de foc și ingrediente, pastrama prezenta avantajul de a fi gata preparată și mai ieftină. Acest mod de hrănire corespundea foarte bine situațiilor de mișcare și permitea stocarea alimentelor. Era tendința de a se pune accentul pe consumarea de „hrană rece“.

O serie de izvoare ne informează despre formarea de stocuri de alimente la mînăstirea Cotroceni ¹³⁷. Dar aceste stocuri n-au putut fi utilizate de panduri decît parțial. La plecarea lor spre Pitești, cea mai mare parte din ele au trebuit să fie lăsate pe loc, iar otomanii, ajunși stăpîni pe București, au trimis la Turtucaia „toate proviziile pe care Teodor le adunase cu mare grijă și osteneală [...]“ ¹³⁸.

Ridicarea la luptă a maselor a pus de la început probleme dificile în legătură cu acoperirea cheltuielilor și cu aprovizionarea oastei revoluționare. Tudor Vladimirescu a știut să facă față acestor probleme, care i-au produs însă, nu rareori, dificultăți deosebite. Banii erau necesari atît pentru acoperirea cheltuielilor inițiale, legate de declanșarea mișcării ¹³⁹, cît și pentru lefi și aprovizionarea oștirii cu alimente și îmbrăcăminte. „Nevoile oștirilor“ au fost acope-

---

¹³³ *Ibidem*, p. 110 (scrisoarea din 30 aprilie a lui Tudor către marele vistier).

¹³⁴ Vezi I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1032, nota 6.

¹³⁵ „[...] Prin lagăr focurile nu se stinseseră — relatează Cioranu în legătură cu seara tragică a execuției lui Urdăreanu la Golești — soldații fierbeau mămăligile și își frigeau carnea sau ce aveau de mîncat“ (M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 294).

¹³⁶ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 58.

¹³⁷ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 102; I. Filimon, *op. cit.*, p. 140.

¹³⁸ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 183.

¹³⁹ Astfel la 1 mai 1821 Tudor intervenea pe lîngă marele vistier pentru ca ispravnicii de Gorj și Mehedinți să „răspundă“ unor neguțători din Rușava 61.000 taleri (*Ibidem*, vol. II, p. 137—138).

rite prin vistierie, ca și prin perceperea unor sume de la principalele minăstiri bucureștene ¹⁴⁰ sau de la negustori; de asemenea, s-a recurs, deseori, la împrumuturi ¹⁴¹. Erau necesare sume importante; astfel, la 16 aprilie, Tudor Vladimirescu a primit de la vistierie 80.000 de taleri pentru trebuințele „adunării norodului“, iar la 27 aprilie alți 70.000 de taleri ¹⁴². Uneori, necesitatea de bani era imperativă; la 28 martie, Tudor cerea pînă seara ca visteria să-i achite 12.000 de taleri „spre întîmpinarea trebuințelor celor mai strajnice pentru cei după margine, care cer atît gephana, leafă și alte ale lor trebuințe, făr'dă care hotărîți sînt a lăsa locurile dășchise [...]“; „[...] neîntîmpinîndu-mă — mai adăuga el — veți ști că județele cite cinci ot prez Olt sînt în primejdie“ ¹⁴³.

Din lipsa unui număr suficient de mijloace care să asigure transporturile necesare aprovizionării oastei pandurilor cu hrană, muniții și materiale de tot felul, s-a recurs la măsura de a se închiria lunar cite 20 de care plătite de visterie — așa-numitele „care de lună“, ¹⁴⁴ care acopereau nevoile de transport ale taberei — măsură practică și operativă.

Dar problema cea mai însemnată, care a stat tot timpul în centrul atenției conducătorului mișcării, a constituit-o sporirea efectivelor oastei pandurilor. Acest lucru a făcut ca Tudor să pună la baza înțelegerii cu o parte din boieri și dreptul său de a-și completa efectivele prin recrutări. Într-adevăr, la 20 martie Tudor se adresa astfel locuitorilor județelor: „[...] cîți sînteți vrednici de a purta arme împotriva vrășmașului dreptăților țării, veniți la mine să vă cercetez starea vitejiei voastre [...]“. Celor ce răspundeau chemării, Vladimirescu le făgăduia să fie „cu totul apărați <de dăjdii> și privilegiați“ ¹⁴⁵. Peste două săptămîni, Tudor cerea Divanului „să vie aici <la București> toți polcovnicii și căpitani cu toți oamenii lor într-armați bine [...] ca să putem cu dînșii întîmpina trebuințele atît cele politicești cît și cele

---

¹⁴⁰ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 427; vol. II, p. 50—51 etc.

¹⁴¹ La 15 aprilie, boierii ocîrmuirii împrumută de la baronul Sachelarie 30.000 de taleri „cari bani s-au dat păzitorilor politiei Bucureștilor“ (*Ibidem*, p. 76—77).

¹⁴² *Ibidem*, p. 77—78.

¹⁴³ *Ibidem*, vol. I p. 415.

¹⁴⁴ *Ibidem* vol. II, p. 105.

¹⁴⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 386—387.

ostășești [...]”, căci „fără de arme nu o să putem izbăvi țara din mâinile celor ce au mâncat-o atîția ani [...]”¹⁴⁶. În aceeași zi, el mai scria vistierului: „să binevoiți a porunci tuturilor vătășilor de plaiuri ca jumătate din plăieși ce-i vor fi avînd, care vor fi mai vrednici și deprinși la arme, să-i trimiță fără zăbavă negreșit aici, înarmați cu pistoale și puci”¹⁴⁷.

Ispravnicilor județelor li s-a poruncit, de asemenea, să sporească efectivele oastei „adunării norodului”. La 27 martie, Tudor recomanda numirea paharnicului Drugănescu „ca ispravnic la Tîrgoviște, deoarece acesta făgăduia „a strînge pînă la o mie de oameni vrednici și înarmați”¹⁴⁸. Peste nouă zile, ispravnicul de Vîlcea apela la locuitorii pricepuți „în slujba ostășească” indicînd avantajele oferite celor ce se înrolau: „... și așezîndu-l în această orînduială ostășească, i se va da tain de masă cuviincioasă, îndestulare, gloanță și iarbă și va fi de toate dăjdiile i podvezi scutit și preveleghiat”¹⁴⁹. Ceva mai tîrziu, consulul Austriei aprecia ca încununată de succes recrutarea inițiată de Tudor, acest fapt datorîndu-se — după părerea lui — scutirii oștenilor de obligațiile fiscale¹⁵⁰. În realitate, succesul se datora, în primul rînd, avîntului de luptă al maselor, urii lor împotriva asupririi interne și externe. Se înțelege însă că și avantajele acordate celor recrutați au avut un rol mobilizator. Dar, totodată, trebuie ținut seama de faptul că înrolările au fost stînjenite, în ultimele luni ale mișcării revoluționare, prin înțelegerea dintre Tudor și parte din boieri.

La sfîrșitul lunii aprilie, Tudor plănuia să angajeze 4.000 de ostași cu leafă¹⁵¹. Vreo zece zile mai tîrziu, soseau din Oltenia 400 de panduri, iar alți 600 erau așteptați să sosească¹⁵². Înrolări se făceau și pentru trupele conduse de Hagi Prodan¹⁵³.

Modul cum se recrutau în această perioadă elementele pentru oastea pandurilor dovedește că se urmărea o ridi-

---

¹⁴⁶ *Doc. răs.* 1821 vol. II, p. 34.

¹⁴⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 35.

¹⁴⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 408.

¹⁴⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 36.

¹⁵⁰ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 692.

¹⁵¹ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 104.

¹⁵² *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 703.

¹⁵³ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 109.

care a nivelului calitativ sub raportul pregătirii de luptă. Accentul se punea pe cei deprinși cu mînuirea armelor (polcovenici, căpitani, ostași ai spătăriei, plăieși), ceilalți urmînd să fie primiți între panduri, după o prealabilă verificare („să vă cercetez starea vitejiei voastre“).

Atragerea de noi ostași prin recrutare a avut în general un rezultat pozitiv, deoarece a sporit puterea de luptă a oastei revoluționare. Mărirea efectivelor a permis, însă, pătrunderea în rîndul pandurilor — în special în cadrele de comandă — a unei serii de elemente necorespunzătoare. Între 11 martie și 15 mai au intrat în rîndurile comandanților un număr de 10 boieri mici ¹⁵⁴. Mai tîrziu, la Golești, acești mici boieri au constituit, împreună cu alte elemente trădătoare, terenul prielnic punerii la cale a complotului împotriva lui Tudor.

Pentru rezolvarea problemei înzestrării cu armament, noii recruți trebuiau să vină înarmați cu pistoale și puști, prin grija ispravnicilor de județ, a vătafilor de plai și a polcovenicilor spătărești ¹⁵⁵.

Aceste aspecte sînt suficiente pentru a ilustra concepția înaltă pe care o avea conducătorul mișcării din 1821 cu privire la nivelul de pregătire și de înzestrare a armatei. Superioritatea concepției sale iese și mai mult în evidență atunci cînd o punem alături de vederile lipsite de orizont ale lui Alexandru Ipsilanti, conducătorul trupelor eteriste. Situația existentă în tabăra eteristă — în aceeași perioadă — după relatările unui izvor bine informat, locotenent-colonelul I.P. Liprandi, este instructivă pentru a arăta categorica deosebire între gradul de pregătire și organizare a celor două oști. Referindu-se la lucrările de fortificație pe care eteriștii se apucaseră să le facă la Tîrgoviște, unde își instalaseră tabăra, Liprandi arăta că bastioanele lor erau așezate „fără a se respecta nici un fel de reguli. Șanțul și valul nu aveau nicăieri adîncimea și înălțimea cuvenită, așa încît un om le putea sări foarte ușor. Nimeni nu acorda acestui fapt nici cea mai mică atenție și nimeni nu înțelegea nimic“. Vorbind despre artilerie, Liprandi ne informează că „toată artileria eteriștilor [...] <era> în cea mai

---

¹⁵⁴ I. Neacșu, *Lista pandurilor și căpeteniilor lor...*, p. 449—450.

¹⁵⁵ *Doc. răs. 1821*. vol. II, p. 34—36.

defectuoasă stare [...]”. Comanda artileriei era încredințată lui Vasile Caravia, care „era tot atît de necunoscător în artilerie, pe cît de perfecționat în cele mai infernale crime”. În sfîrșit, Liprandi ne prezintă un tablou foarte sugestiv în ceea ce privește anarhia care domnea în tabăra de la Tîrgoviște: „Lăgarul eteriștilor prezenta în general tabloul cel mai uimitor de diversitate, confuzie și dezordine [...] nu existau nici comandanți bine precizați, nici dispoziții, nici reguli precise [...]” — și, mai concret — domnea o anarhie deplină în înțelesul strict al cuvîntului”¹⁵⁶. Punerea față în față a acestui tablou cu organizarea și pregătirea oastei pandurilor la Cotroceni arată superioritatea netă a forței combative a oastei pandurilor, în comparație cu aceea a oastei eteriste.

Măsurile pe care le-a luat în această perioadă pe tărîm militar Tudor Vladimirescu aveau scopul de a-i asigura forța necesară pentru a determina pe turci să accepte revendicările „adunării norodului”; în același timp, ele erau menite să asigure oastei pandurilor capacitatea de a respinge un eventual atac din partea unităților bimbașei Sava, care, continuîndu-și jocul de duplicitate, rămăsese în București. Deși Tudor ajunsese la o înțelegere provizorie cu Ipsilanti, el a dat, totodată, o mare importanță tratativelor cu turcii. Dacă lipsa de sprijin militar din partea țarului dădea puține șanse de reușită în cazul unei ciocniri armate cu Poarta, conducătorul mișcării nădăjduia, totuși, să determine Imperiul otoman — păstrînd armele în mîini — să recunoască revendicările al căror exponent se făcuse. Lupta pentru eliberarea maselor de sub oprimantul regim fanariot, năzuința de a lichida abuzurile boierimii și de a obține satisfacerea altor revendicări arzătoare ale maselor (îndeosebi ale păturilor mijlocii, pe care le reprezenta direct), precum și planul de a cîștiga față de Poartă un statut de autonomie, ca acela al Serbiei, îi apăreau lui Tudor ca obiective realizabile. Hotărîrea de a trata cu armele în mîini, în fruntea armatei, a cărei capacitate de luptă căuta să o sporească zi de zi, a constituit, neîndoielnic, una din caracteristicile pozitive ale acțiunii lui Tudor Vladimirescu. În schimb el a săvîrșit greșeala de a-și îndepărta o parte a

---

¹⁵⁶ *Doc. răs. 1821*, vol. V, p. 306—308.

poporului prin renunțarea la unele revendicări sociale și prin silințele sale de a menține în preajmă-i parte din boieri. Datorită mărginirii de clasă a concepțiilor sale, el nu a înțeles necesitatea rezolvării celei mai importante probleme, aceea a desființării iobăgiei ¹⁵⁷.

Dacă, de la începutul mișcării, Tudor stabilise și căutase să mențină un contact cu reprezentanții Porții, el o făcuse din rațiuni de tactică politică, dar după sosirea la București și după primirea știrilor referitoare la dezavuarea mișcării de către țar, problema negocierilor s-a impus pe primul plan. Conducătorul pandurilor era un viteaz, dar curajul său era unit cu aprecierea lucidă a situației și el voia să evite, pe cât posibil, o luptă inegală. La rîndul lor, otomanii se eschivau de la o ciocnire, preferînd să n-aibă de adversari decît pe eteriști. Din martie, Ioan Solomon, care comanda unitățile de panduri din Oltenia, primise oferte de negocieri din partea turcilor, cărora nu le dădu însă curs, arătînd că era subordonat lui Tudor și că nu putea acționa fără avizul acestuia ¹⁵⁸. Cîteva zile după sosirea lor la București, Tudor și Hagi Prodan au afirmat lui Udrizki — după relatarea acestuia din urmă — „atașamentul” lor față de Poartă ¹⁵⁹. Înainte de a se stabili la Cotroceni, Tudor discuta cu boierii corespondența cu pașalele dunărene ¹⁶⁰; apoi, odată așezat în tabără, el a avut — după cum ne arată M. Cioranu, aghiotantul său — „neconținută corespondență cu toți pașii serhaturilor după malul drept al Dunării” ¹⁶¹. Ilie Fotino, la rîndul său, relatează că Tudor a întreținut legături epistolare cu pașalele de Brăila, Silistra, Giurgiu și Vidin, primind la el și pe unii emisari otomani travestiți ¹⁶². Pentru corespondența cu turcii, Vladimirescu a cerut un „chiatip” (secretar) turcesc; de asemenea, în aceeași zi — la 6 aprilie — el intervenea pentru menținerea stațiilor de poștă din „drumul Silistrei și Brăilii, ca să putem înlesni trebuințele ce avem” ¹⁶³.

¹⁵⁷ S.I.Samoilov, *op. cit.*, p. 110.

¹⁵⁸ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 192.

¹⁵⁹ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 655.

¹⁶⁰ *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 420.

¹⁶¹ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 283.

¹⁶² Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 103—104.

¹⁶³ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 400; *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 46.

În ziua de 9 aprilie, la postul de pază al pandurilor de la Goștinari s-a prezentat căminarul Alecu Aslanoglu, trimis de caimacamii din Giurgiu, împreună cu doi turci. Tudor l-a primit la Cotroceni, discutînd cu el și conducîndu-l apoi peste două zile, cu alai, la mitropolie ¹⁶⁴.

În urma sugestiei căminarului, Tudor a înaintat un nou arz către pașa din Giurgiu, cerîndu-i trimiterea unui comisar anchetator ¹⁶⁵. Cu o zi înainte, la 11 aprilie, Vladimirescu ordona — probabil tot ca o consecință a convorbirilor cu Aslanoglu — retragerea cu douăzeci de ceasuri a satelor „ce sînt pe margine”. Arătîndu-și grija față de interesele țăranilor afectați de această măsură, conducătorul mișcării cerea ca celor strămutați să li se dea locuri bune în interiorul țării, „făr' de care sînt pieriți cu totu” ¹⁶⁶. Un rol important în negocierile purtate de Tudor Vladimirescu cu turcii l-a avut și ceașul Nuri Aga, din Giurgiu, care a ajuns la București căutînd un armăsar și pe care Tudor „l-au tratărisit cu mare cinste”, dîndu-i armăsarul, dar și un arz pentru pașa din Giurgiu ¹⁶⁷. Potrivit relatărilor lui Liprandi, Nuri Aga a venit la București în mai multe rînduri ¹⁶⁸. P. Poenaru menționează plimbarea unor trimiși din Silistra prin tabăra de la Cotroceni și chiar ovaționarea lor ¹⁶⁹. La Silistra au fost trimiși stolnicul C. Borănescu și pitarul Ioniță Jianu în a doua jumătate a lunii aprilie ¹⁷⁰. Cu pașa din Silistra ar fi avut și un schimb de daruri ¹⁷¹. La 23 aprilie conducătorul mișcării revoluționare intervenea pe lîngă Divan pentru trimiterea unor boieri cu arzuri la Brăila și Vidin ¹⁷²; cîteva zile mai tîrziu, plecau din București doi trimiși ai pașei din Giurgiu „cu daruri” ¹⁷³.

Negocierile dintre Tudor și turci n-au dat pînă la urmă rezultate, deoarece otomanii îi puneau lui Tudor condiții

---

¹⁶⁴ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 691.

¹⁶⁵ *Doc. răscl. 1821*, vol. II, p. 58—59.

¹⁶⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 56, 62—63.

¹⁶⁷ I. Dîrceanu, *loc. cit.*, p. 70.

¹⁶⁸ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 85.

¹⁶⁹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 210.

¹⁷⁰ *Istoria jăfuitorilor*, *loc. cit.*, p. 340; la 18 aprilie li se eliberează bani de drum (*Doc. răscl. 1821*, vol. II, p. 79).

¹⁷¹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 211, nota 2.

¹⁷² *Doc. răscl. 1821*, vol. II, p. 92.

¹⁷³ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 675—676.

inacceptabile. Ei îi cereau să-și dizolve oastea sau să atace împreună cu ei pe eteriști. Iacovenco arată, după o știre din București de la 1 mai 1821, că un trimis al unui pașă dunărean venise aici „cu însărcinarea de a comunica în taină lui Tudor că turcii nădăjduiesc în credința și conlucrarea lui pentru alungarea lui Ipsilanti din Muntenia și de a-l înștiința că turcii vor veni în București și dacă el va conlucra cu ei și nu-i va trăda, sultanul îl va face chiar domnitor peste acest principat [...]”¹⁷⁴. Această pretenție otomană, ca și cea privind dizolvarea „adunării norodului”¹⁷⁵ au dat pînă la urmă un caracter steril negocierilor dintre conducătorul mișcării și turci. Deși Tudor a declarat pandurilor la Cotroceni: „Cît despre turci să n-aveți teamă, că m-am înțeles cu Înalta Poartă”¹⁷⁶, declarația reflecta realitatea numai în parte.

Negocierile lui Tudor cu otomanii au fost neîntrerupte în cursul lunii aprilie; el a dat dispoziții pentru menajarea prizonierilor turci. De exemplu, la 13 mai o scrisoare din Orșova semnala faptul că „oamenii lui Tudor au poruncă ca toți turcii care vor cădea în mîinile lor să fie lăsați slobozi, fără să le facă cevași, nici de armele lor să nu se atingă; și pe cîți i-au prins i-au lăsat slobozi [...]”¹⁷⁷. Dar acordul nu s-a realizat nici pînă la 15 mai, cînd înaintarea oastei otomane spre București a determinat ridicarea „adunării norodului”. Vladimirescu a căutat să rezolve pașnic problema relațiilor cu turcii, în noua situație ce se crease după dezastruarea de către țară a mișcării revoluționare din Țara Românească și Moldova, dar, totodată, a refuzat să accepte o situație umilitoare ori să joace rolul de trădător față de lupta de eliberare a popoarelor asuprite de Poartă, așa cum a făcut-o Sava. Intransigența celor două părți a dus, spre sfîrșitul lunii mai, la un impas.

Încă cu cîteva săptămîni mai înainte, Tudor și Divanul — desigur sub presiunea celui dintîi — au căutat să rezolve problema prezenței eteriștilor pe teritoriul Țării Românești.

---

¹⁷⁴ G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 235.

¹⁷⁵ Aceasta o emisese îndeosebi pașa din Giurgiu (A. Oțetea, *op. cit.*, p. 401—402).

¹⁷⁶ D. Bodin, *Premise la un curs despre Tudor Vladimirescu*, în „Revista Istorică Română”, XIV (1944), p. 37.

¹⁷⁷ *Doc. răsc. 1821*, vol. II, p. 167.

Interesele țării cereau plecarea eteriștilor. Dacă aceștia ar fi ieșit din țară, potrivit intenției pe care o anunțaseră de la început, Poarta nu mai putea invoca necesitatea ocupării țării, deși turcii îi considerau drept „haini” pe boierii care semnaseră arzurile prin care susțineau mișcarea condusă de Tudor.¹⁷⁸ La 14 aprilie, Divanul de la București a scris lui Ipsilanti și i-a cerut în mod categoric o limpezire a situației oastei sale. „Dar să încetăm, bunule prinț — scria Divanul — să vorbim prin parabole! [...] Promițînd că doar vor trece, ei < eteriștii > se întăresc pe pămîntul patriei noastre ... Destăinuieți-ne în mod sincer timpul cît veți mai rămîne aici [...]”¹⁷⁹. Ipsilanti, însă, în loc de a rezolva o problemă (care acum îl depășea) s-a mulțumit să emită peste cîteva zile o proclamație, prin care a dat locuitorilor Țării Românești sugestii pentru ... viitoarea lor reorganizare! Între altele, el recomanda în mod semnificativ să se dea conducerea „eparhiei dacice [...] unui pămîntean și nicidecum unui străin”. În aceeași proclamație el a mai afirmat — ca un răspuns (desigur, formal) la presiunile Divanului — că nu aștepta decît „clipa dorită” pentru a trece cu oastea sa „pe pămîntul patriei [...] iubite”¹⁸⁰. Dar acestea nu erau decît vorbe, căci Ipsilanti era departe de a mai putea plănui acum trecerea eteriștilor peste Dunăre și totodată își dădea seama că propunerile de „depunere a armelor” făcute Porții nu mai aveau nici ele sorți de reușită.

Pentru Tudor problemele politice au devenit deosebit de complicate în a doua jumătate a lunii aprilie și la începutul lunii mai. Pe lîngă dificultățile pe care i le puneau evoluția relațiilor sale cu eteriștii ori tratativele cu turcii, el s-a lovit acum de o „rebeliune” a boierilor „patrioți”. Aceștia au căutat — prin tentativa lor de a pleca — să se desolidarizeze de el, să-l izoleze. Dar Tudor a rezolvat problema în felul său, dîrz și expeditiv. Boierii au fost internați în casele lui Dinicu Golescu, la Belvedere, în marginea Bucureștilor, de unde au continuat să conducă administrația țării sub supravegherea nemijlocită a conducătorului mișcării. Dacă Tudor ar fi reușit să ajungă la un acord cu oto-

---

¹⁷⁸ *Doc. răsc. 1821*, vol. II. p. 68.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 73.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 83—84.

manii este sigur că altele ar fi fost relațiile pe care le-ar fi stabilit el cu boierii. Caracterul relațiilor pe care ar fi vrut să le impună boierilor ni-l sugerează scrisoarea din 22 aprilie a unui om al lui N. Glogoveanu: „Scrisoarea către slugerul Solomon dînd-o — scria el din Craiova — nici cu oichii nu s-au uitat la dînsa, zi < cînd > că n-are panduri să dea la boieri!“¹⁸¹. De altfel, însuși conducătorul mișcării nu menaja pe cei de care, totuși, datorită limitelor sale nu concepea să se despartă. „Îi voi scurta de o palmă pe cîți sînt boieri divăniți — spunea el lui Ilarion — îi voi umple apoi cu paie și-i voi trimite plocon din partea țării la curțile împărătești, unde or să fie negreșit puși la muzeu, căci acolo e locul lor, lîngă hiarele sălbatice“¹⁸².

Boierii „făgăduiți“ n-au putut părăsi pe Tudor cum ar fi dorit-o — acesta amenințându-le viața atunci cînd au încercat să se elibereze cu ajutorul lui Sava. Dar, în timp ce ei luau atitudine într-un memoriu adresat lui Metternich — neîndoielnic sub presiunea lui Tudor — pentru „adunarea norodului“ și împotriva lui Ipsilanti (pe care-l numesc „căpetenia unei adunări necunoscute nouă și de tot străină“), exprimîndu-și, totodată „frica năvălirii turcilor“¹⁸³, acei dintre ei care izbutiseră să se refugieze la Brașov denunțau cu ură Porții „fapta răzbunătoare a răuvoitorului Tudor, care a insuflat unor oameni ai săi gînduri de nesupunere cu vorbele sale înșelătoare“¹⁸⁴. De fapt, întreaga clasă boierească trădase acum cauza mișcării.

Încă din prima jumătate a lunii aprilie, conducătorul „adunării norodului“ plănuise să se retragă cu oștenii săi în Oltenia. La 5 aprilie, o scrisoare anunța că „Tudor se află la Cotroceni ... se zvonește că va merge la Craiova“¹⁸⁵, iar consulul austriac Fleischhackl raporta lui Metternich la 9 aprilie despre intenția lui Vladimirescu de a se retrage spre Rîmnicea după Paști¹⁸⁶, deci după 10 aprilie. Dar prelungirea negocierilor cu turcii și speranța lui Tudor de a-i determina totuși să accepte revendicările sale l-au făcut

---

¹⁸¹ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 90.

¹⁸² A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 136.

¹⁸³ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 157, 159.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 155.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 42.

¹⁸⁶ 21 aprilie stil nou. *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 671.

să prelungească șederea la București, mai ales că încă nu se pusese problema invadării teritoriului de către armatele otomane. Situația aceasta s-a schimbat însă la sfârșitul lunii aprilie, când presiunea turcească s-a făcut simțită în mod deosebit și când invazia generală a trupelor pașalelor dunărene devenise iminentă.

Tratatul dintre Tudor și otomani era într-un impas. În timp ce negociau, nedînd urmare intervențiilor conducătorului mișcării ori ale Divanului Țării Românești, turcii și-au început treptat invazia. Încă de la 31 martie, ei ocupaseră capete de pod la Calafat, Daia și Călărași, în fața cetăților Vidin, Giurgiu și Silistra¹⁸⁷. La 10 aprilie, atacul a cîtorva sute de otomani la Rușii de Vede prevestise caracterul sîngeros pe care urma să-l ia năvala oștirilor turcești pe teritoriul Țării Românești. Potrivit cronicii *Istoria jăfuitorilor*, otomanii atacaseră orașul din Teleorman în noaptea Paștilor, ucigînd 170 de locuitori¹⁸⁸. Atacul a fost totuși respins, cei 350 de atacatori fiind izgoniți de Dimitrie Borăscu și se pare de Iordache Olimpiotul¹⁸⁹. După vreo cinci zile, pașa de la Silistra a întărit orașul Călărași cu un corp de oaste de aproape 2.000 de soldați, „care aveau ordin să meargă pînă la Ialomița să adune hrana pentru vite în cantități cît se poate de mari”¹⁹⁰. Puțin timp după aceasta, o ceată de turci a pătruns pe teritoriul oltean și a încercat să prindă pe Anastasie Mihaloglu, care era întărit la Motru; ceata a suferit un eșec, ca și cea trimisă din Ada Kaleh pentru a prinde pe Gîrbea, om de încredere al lui Tudor¹⁹¹.

Spre sfârșitul lunii aprilie se aștepta invazia generală. La Calafat au trecut Dunărea 2.000 de turci cu două tunuri¹⁹² și au început să înainteze spre Craiova, dar ei au fost recheamați după scurt timp la Vidin¹⁹³, probabil în vederea atacului general ce urma să aibă loc peste cîteva zile. Într-adevăr,

---

¹⁸⁷ I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1035.

¹⁸⁸ *Istoria jăfuitorilor*, *loc. cit.*, p. 339.

¹⁸⁹ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 685; *Doc. răs. 1821*, vol. II, p. 92; vol. IV, p. 252; I. Neacșu, *op. cit.*, p. 1041.

¹⁹⁰ *Doc. răs. 1821*, vol. IV, p. 251.

¹⁹¹ *Ibidem*, vol. II, p. 103.

¹⁹² *Ibidem*.

¹⁹³ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 685—686.

la 1(13) mai ¹⁹⁴ otomanii au pătruns în țară din trei direcții. O coloană formată din 6.000 de oameni a înaintat de la Brăila spre Moldova; un alt grup important de forțe, compus din 10.000 de infanteriști și 4.000 de cavaleriști, a pornit din direcțiile Giurgiu și Silistra spre București; în sfârșit, un al treilea grup de forțe, cu un efectiv de 7.500 de oameni, a atacat Oltenia din direcțiile Ada Kaleh, Vidin, Lom și Rahova ¹⁹⁵. Comanda generală a acestor trupe o avea Cara Ahmed Efendi, chehaia (locțiitorul) pașei din Silistra ¹⁹⁶.

Cele dintii lupte s-au dat în Oltenia, unde turcii au întîmpinat rezistența pandurilor și arnăuților ¹⁹⁷. Coloana pornită din Brăila a intrat în Moldova, după o scurtă ciocnire cu eteriștii în regiunea Rîmnicu Sărat — Focșani ¹⁹⁸.

Între timp, corpul principal al trupelor invadatoare înainta spre București. La un moment dat se pare că Tudor, care întrerupsese negocierile cu pașalele, s-a gîndit la posibilitatea de a rezista invaziei. A intervenit chiar o înțelegere între el și Sava în ziua de 8 mai ¹⁹⁹; Udrizki semnală intențiile lui Vladimirescu de a rezista la Cotroceni, unde-și fortificase tabăra ²⁰⁰. La 8 mai, Tudor a pus pe mitropolit să slujească și a ridicat steagul libertății; în aceeași zi Sava și-a ridicat steagul său ²⁰¹. Dar totul n-a fost decît un proiect; mai ales că Sava era cu totul lipsit de sinceritate ²⁰². De aceea, în zilele următoare, pe măsură ce turcii se apropiau, Tudor a revenit la planul retragerii în Oltenia, plan care era mai înțelept, dat fiind că raportul de forțe era nefavorabil pentru oastea pandurilor ²⁰³.

La 13 mai otomanii au ajuns la Obilești, iar la 14 mai erau la Copăcenii ²⁰⁴. Între timp negocierile dintre ei și Tudor

¹⁹⁴ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 432.

¹⁹⁵ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 129—130, 165.

¹⁹⁶ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 432.

¹⁹⁷ Vezi detalii în capitolul VI.

¹⁹⁸ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 127—129.

¹⁹⁹ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 406—407.

²⁰⁰ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 691.

²⁰¹ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 83, 122.

²⁰² *Ibidem*, p. 123.

²⁰³ Comparînd efectivul trupelor turcești ce se îndrepta spre București — 14.000 de oameni (fără a mai socoti forțele turcești intrate în Oltenia) — cu efectivul oastei pandurilor — 6.000 de oameni — găsim raportul de forțe 2,3/1, raport cu totul nefavorabil angajării unei lupte cu turcii.

²⁰⁴ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 135.

fuseseră reluate. Liprandi arată că de la Dudești turcii „au trimis de mai multe ori pe Nuri Aga la Tudor pentru a-l convinge să acționeze împreună cu ei împotriva eteriștilor, dar niciodată n-au putut avea un răspuns hotărît”²⁰⁵. O dovadă că teza pe care o susține Liprandi e conformă cu realitatea este că Tudor a evacuat totuși Bucureștii. Dacă el ar fi acționat împotriva eteriștilor, ar fi făcut-o fățiș, cum îi sta în fire, și ar fi trecut de partea turcilor numaidecît, nefolosind subterfugiile ce i-au fost necesare bimbașei Sava pentru a-și înfăptui trădarea.

În fața invaziei unor forțe otomane cu mult superioare ca efective și ca armament, neputându-se bizui nici pe Sava, care a și plecat „pe furiș” din oraș, și nici pe o cooperare temeinică și cu sorți de izbândă cu oastea eteristă, conducătorul mișcării a hotărît să evacueze capitala Țării Românești. Mai înainte, el a eliberat pe boierii pe care-i reținuse până atunci²⁰⁶, dându-le zece panduri pentru a-i însoți până la Tîrgoviște ceea ce ar constitui un indiciu că nutrea totuși gîndul unei eventuale rezistențe comune împotriva turcilor alături de eteriști, Tîrgoviștea fiind în acel moment reședința lui Ipsilanti. Boierii însă vor trece granița în Transilvania, după o scurtă deținere a lor la Breaza de către comandantul eterist Constantin Duca²⁰⁷. În privința direcției în care urmau să fie trimiși boierii mai trebuie totuși ținută în seamă și informația dată de Aricescu privind intenția secretă a lui Tudor ca Divanul să fie dus de panduri nu la Tîrgoviște și nici lăsat să treacă granița, ci la Cozia²⁰⁸, într-una din mînăstirile pe care conducătorul pandurimii le pregătise pentru îndelungată rezistență.

În ziua de 15 mai „adunarea norodului” a părăsit Bucureștii. Timp de două luni Tudor Vladimirescu se menținuse în capitala Țării Românești de mare importanță strategică și mai ales politică. El sperase la început că aici își va putea uni forțele cu o oastea eteristă puternică, organizată, ca împreună cu aceasta și cu trupe de sprijin ruse să acționeze

²⁰⁵ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 86.

²⁰⁶ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 167; I. Dirzeanu, *loc. cit.*, p. 77; A. Țetea, *op. cit.*, p. 410. Dirzeanu vorbește de 50 de panduri.

²⁰⁷ *Doc. răs.* 1821, vol. IV, p. 255. Vezi și vol. IV, p. 189.

²⁰⁸ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 226.

împotriva otomanilor pentru a dobândi neatârnamarea țării. Dar încă din primele zile ale sosirii sale în oraș, el se convinsese că acest plan avea puțini sorți de a putea fi înfăptuit în noile împrejurări create de poziția adoptată de țarul Alexandru I și de slăbiciunea și dezorganizarea oastei eteriste. Tudor luase măsurile necesare pentru a face față noii situații și încercase să rezolve impasul prin tratative cu turcii, pentru a obține satisfacerea, cel puțin parțială, a revendicărilor naționale și a-și asigura posibilitatea de a înfăptui revendicările sociale ale mișcării. Tratativele el le-a început însă în fruntea oastei, nu numai menținând-o ci căutând să o și întărească permanent. Spre deosebire de Ipsilanti, care era gata să depună armele, Tudor a acceptat să negocieze numai cu armele în mîini. Eforturile conducătorului pandurilor s-au lovit însă de intransigența turcească, de reaua voință și de duplicitatea boierilor, de falsitatea și nehotărîrea lui Ipsilanti. Tudor Vladimirescu a încercat, de asemenea, să obțină plecarea peste Dunăre a eteriștilor, pentru a nu da prilej otomanilor să invadeze țara. Dar toate aceste încercări n-au izbutit.

Cînd turcii au năvălit în țară, Tudor n-a încercat o inutilă rezistență la București împotriva forțelor net superioare ale invadatorilor, dar el n-a cedat nici presiunii lor și n-a trădat cauza eliberării popoarelor supuse Porții, nu s-a alăturat oștilor otomane pentru a ataca pe eteriști. Țelul său rămăsese acum unul singur: de a deplasa forțele sale în Oltenia și de a-i constrînge pe turci, printr-o rezistență îndelungată și prin complicațiile internaționale pe care aceasta le putea stîrni, să accepte satisfacerea revendicărilor pe care le exprimase în numele poporului.

RETRAGEREA OASTEI PANDURILOR SPRE OLTENIA. ÎNLĂTURAREA LUI TUDOR

În perioada cît a stat la București în fruntea oastei sale, Tudor a desfășurat o intensă activitate pe plan diplomatic. Obiectivul lui primordial a fost ca, prin negocieri, să-i oprească pe turci să intre în țară și să obțină de la ei — pe aceeași cale — satisfacerea revendicărilor exprimate de la începutul mișcării. Pătrunderea armatelor otomane pe teritoriul Țării Românești a provocat însă o cotitură în evoluția evenimentelor.

În noile condiții conducătorul oastei pandurilor avea de ales între mai multe soluții:

1. să rămînă pe loc și să reziste otomanilor (plan pe care se pare că l-a avut în vedere la începutul lunii mai);
2. să dea curs propunerii de a se alătura forțelor turcești pentru a acționa în comun împotriva armatei eteriste;
3. în varianta contrarie, să conlucreze cu eteriștii împotriva otomanilor.

Dar Tudor s-a oprit la o altă soluție, *aceea de a opune o rezistență armată în Oltenia.*

Sensul hotărîrii luate de Tudor, hotărîre dictată de noua situație ce se crease, a fost subliniat de el cu două prilejuri. Este vorba de declarația făcută delegaților trimiși la Laybach cu un protest împotriva încălcării din partea turcilor a teritoriului țării și de cuvîntarea ținută ostașilor înainte de plecarea oastei pandurilor din București. Delegaților trimiși la Laybach Tudor le-a spus: „[...] Eu trec peste Olt, cu toată adunarea norodului, ca să mă întăresc în mănăstirile ce le-am umplut cu zaherele și panduri și nădăjduiesc [...]

să mă țin acolo multă vreme, ca în niște cetăți, pînă cînd voi sili pe turci să dea țării drepturile și privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine, de la Înalta Poartă”¹. În esență, deci, retragerea la baza din Oltenia urmărea să oblige Poarta, printr-o rezistență armată, să satisfacă revendicările formulate de oastea revoluționară. În cuvîntarea ținută ostașilor², motivele retragerii erau în mod intenționat vag formulate, vorbindu-se doar de nevoia de a părăsi Bucureștii „ca să nu fim pricina noi singuri a arderii lui” (consecință inevitabilă în cazul cînd orașul ar fi devenit teatru de luptă) „și a ne trage spre întrupare cu ceilalți frați creștini”. Aluzia privind „întruparea” cu oastea eteristă, cuprinsă în cuvîntarea de mai sus, este contrazisă atît de evenimentele care au urmat, cît și de declarația făcută de Tudor delegației trimise la Laybach. Făcînd această aluzie, conducătorul pandurilor a urmărit, desigur, să-i liniștească pe eteriști, prin al căror raion trebuia să treacă în drumul spre Oltenia, lăsîndu-i să înțeleagă că se va uni cu ei pentru a duce în comun lupta împotriva otomanilor. În realitate, Tudor nu putea pune temei pe conlucrarea cu eteriștii, atît din cauza conduitei suspecte a conducătorului lor, cît și din cauza scăzutei valori combative pe care o prezentau trupele eteriste.

În ceea ce privește poziția adoptată față de trupele turcești intrate în țară, cuvîntarea lui Tudor arată că el intenționa să se mențină la o atitudine de strictă apărare, probabil pentru a lăsa deschisă calea negocierilor. „Pînă în ceasul acesta am economisit, fraților, treaba cu turcii — spunea Tudor în cuvîntarea către ostașii săi — a nu călca pămîntul nostru [...] dar [...] vedem foarte bine că vrăjmașii noștri au ajuns afară din capitala noastră, cu gînd de a face cu noi război [...] și [...] de acum încolo [...] trebuie să deșertăm pușca noastră în carne de turc, *de vor năvăli pe noi*”³(*sublinierea noastră*).

Declarațiile exprese ale lui Tudor Vladimirescu, precum și acțiunile întreprinse de el ulterior ne dau posibilitatea să stabilim, în linii generale, planul lui de acțiune.

---

¹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 225.

² Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 193 — 194.

³ *Ibidem*.

Planul prevedea în esență:

a) retragerea oastei pandurilor la baza din Oltenia, folosind linia de comunicație București, Pitești, Râmnicu Vâlcea, care oferea mai multă siguranță pentru deplasarea oastei pandurilor față de trupele otomane, pătrunse în Muntenia, decât drumul poștei (București, Slatina, Craiova);

b) consolidarea sistemului de centre întărite din Oltenia și pregătirea acestor centre pentru o rezistență de lungă durată, pînă la satisfacerea de către Poartă a revendicărilor „adunării norodului”;

c) angajarea luptei cu forțele turcești în Muntenia numai în cazul cînd acestea ar fi atacat oastea pandurilor.

Acest plan al lui Tudor, care ținea seama de raportul real de forțe din acel moment, era un plan just și pe de-a întregul realizabil. Capacitatea de rezistență pe care conducătorul pandurilor o atribuia bazei din Oltenia nu trebuie să ne pară exagerată. În această perioadă, construcțiile de zid asigurau o bună protecție apărătorilor⁴. În ceea ce privește mînăstirile (înconjurate cu ziduri înalte și puternice, cu turnuri care permiteau observarea mișcărilor trupelor atacatoare și înlesneau executarea focului de sus în jos, a „focurilor înfipse”, împotriva cărora inamicul se putea cu greu adăposti), ele formau centre întărite, a căror importanță în această epocă era unanim recunoscută. În afară de aceasta, terenul din jurul mînăstirilor fiind accidentat și acoperit cu păduri mari și dese⁵ nu permitea dușmanului să deplaseze aici forțe numeroase și artilerie de asediu; în schimb, acest teren ușura acțiunile executate prin surprindere (ambuscade etc.) din partea trupelor adăpostite în mînăstiri. Dacă mai adăugăm și faptul că populația localnică era în măsură să furnizeze permanent oameni pentru oastea pandurilor și să asigure acestei oști proviziile și mijloacele de

---

⁴ La începutul secolului al XIX-lea, nu numai mînăstirile, dar chiar și casele ofereau o bună protecție apărătorilor. Într-un studiu care se ocupă de problemă se arată, de exemplu, că la începutul secolului al XIX-lea casele ofereau un adăpost cu totul suficient împotriva focului artileriei și infanteriei (Freytag-Loringhoven, *Regulamentul esercițiilor infanteriei din 29 mai 1906*, București, 1906, p. 197—198).

⁵ Cf. *Harta austriacă din anul 1790*, Acad. R.S.R., Hărți, D. XXVII 6, foile 2—4, 10—14, 18—22, 27—31, 37—38 și *Harta rusă din anul 1835*, Acad. R.S.R., Hărți, H. III 461, foile 4,7.

transport necesare — așa cum făcuse atunci când pandurii erau în tabără la Țințăreni — ne dăm bine seama că planul de acțiune al lui Tudor, legat de baza din Oltenia, era pe de-a întregul justificat.

Primind știrile referitoare la apropierea oștirilor turcești, bimbașa Sava a ieșit din oraș și s-a retras la mînăștirile Plumbuita și Mărcuța, iar, apoi, s-a îndreptat spre Țîrgoviște⁶. În ziua de 15 mai, oastea pandurilor s-a pus și ea în mișcare, spre Pitești. De dimineață au plecat carele cu muniții, provizii, bagaje și familiile bulgarilor care luptau sub ordinele lui Tudor, iar *către ora patru după-amiază* a început deplasarea forțelor principale⁷, alcătuite din circa 5.000 de panduri (din care cîteva sute călări, iar restul pedestri) și circa 1.000 de arnăuți călări⁸. Oastea pandurilor dispunea de 6 tunuri⁹. Pentru înlesnirea deplasării, au fost folosiți și 142 de cai ai poștei¹⁰. Înainte de plecarea oastei pandurilor, Tudor a rostit în fața ostașilor o cuvîntare. În această cuvîntare el a arătat că pătrunderea trupelor otomane pe teritoriul țării făcea necesară părăsirea Capitalei pentru a nu o expune distrugerilor; el a exprimat, totodată, hotărîrea de a riposta energic în cazul cînd turcii i-ar fi atacat pe panduri¹¹.

Ordinea de marș este arătată de Chiriac Popescu, participant la evenimente, astfel: în fața mergea „pedestrima

---

⁶ *Istoria jăfuitorilor*, loc. cit. p. 342; Ilie Fotino. *op. cit.*, p. 138—139; A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu..., și revoluția din 1821* p. 407.

⁷ Chiriac Popescu a arătat că plecarea pandurilor a avut loc „pe la 8 ceasuri turcești seara” (Chiriac Popescu, loc. cit., p. 194). Bazat pe această informație, C. D. Aricescu — neținînd seama de deosebirea dintre orarul „turcesc” și cel „european” — a conchis greșit că pandurii s-au pus în marș după apusul soarelui (C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 231). Potrivit orarului turcesc, ziua se împarte în 12 ore — ora 12 corespunzînd apusului soarelui (cf. C. I. Karadja *Un dosar de porunci de la Ioan Sandu Sturza Voievod*, București, 1924, p. 6, nota 1). Ținînd seama că la data de 15 mai (27 mai st. n.) soarele apune în regiunea București la ora 19, 48 (cf. *Anuarul Observatorului din București*), rezultă că „8 ceasuri turcești seara” echivalează *aproximativ cu ora 4 după-amiază*.

⁸ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1040.

⁹ Din cele 7 tunuri pe care le avusese inițial, tunul cel mare, care avea „așca” stricată, a fost îngropat pe dealul Cotrocenilor, așa cum s-a arătat. Cifra de 5 tunuri, dată de Chiriac Popescu, este inexactă.

¹⁰ Em. Vîrtosu, *1821 — Date și fapte noi*, București, 1932, p. 99.

¹¹ Chiriac Popescu, loc. cit., p. 193—194.

noastră < adică pandurii > dimpreună cu tunurile [...] și după pedestrime, călărimea noastră alcătuită în cazaci¹², bechiari * sîrbi și bulgari bine înarmați [...]”¹³ “. Izvoarele nu arată, dar e probabil că înaintea coloanei mergea un grup de călăreți pentru a-i face siguranța.

Etapa primei zile de marș a fost mică (datorită faptului că plecarea se făcuse tîrziu). S-au parcurs doar 16 km, după care a urmat, în seara aceleiași zile, odihna de noapte, la apus de apa Ciorogîrlei¹⁴.

Care au fost motivele care l-au determinat pe Tudor să se oprească după un marș de numai 16 km și să-și instaleze tabăra pe această poziție „mai înainte aleasă”? Oastea pandurilor s-a oprit, fără îndoială, pentru a evita executarea unui marș de noapte, care ar fi înlesnit un atac prin surprindere din partea trupelor turcești. În ceea ce privește alegerea locului odihnei, s-a urmărit folosirea unor condiții de teren deosebit de favorabile pentru instalarea „taberei de marș”¹⁵. Într-adevăr, studierea — chiar în mod sumar — a hărților din acea epocă ne arată că locul ales de Tudor pentru instalarea taberei prezenta o serie de avantaje și anume:

a) permitea așezarea taberei chiar pe axul de mișcare a trupelor, evitînd astfel deplasările laterale care consumau timp și oboseau ostașii;

---

* Tineri, flăcăi.

¹² Trupele de „cazaci” de care este vorba aici erau formate din ostași pămînteni. În timpul războiului ruso-turc din anii 1806—1812, domnitorul Constantin Ipsilanti — sprijinit de comandamentul rus — a înființat în februarie 1807 „Regimentul de cazaci români” (cf. *Doc. răs.* 1821, vol. I, p. 44, nota 1). Cronicarul Naum Rîmniceanu, referindu-se la acest eveniment scrie: „[...] a început să se facă recrutare de armată dintre pămînteni, purtînd strae căzăcești și învățîndu-i instrucțiunile militare [...]” (C. Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p. 270). La terminarea războiului, unii dintre aceștia au intrat în slujba domniei. În timpul evenimentelor din 1821, o parte dintre ei au intrat în rîndurile revoluționarilor.

¹³ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 194.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Am folosit termenul „tabără de marș”, propriu tratatelor de tactică ale epocii (cf. *Obșcii opît taktiki*, II, din anul 1810, unde în cartea I, capitoul V se vorbește de „tabere de marș”) pentru a desemna taberele temporare organizate pe timpul deplasării trupelor, diferite de taberele organizate pentru o staționare de lungă durată.

b) oferea o protecție naturală (față de atacurile din direcțiile est, nord-est și nord, prin pădurea Bolintinul din Deal (culoarul prin pădure deschis de șoseaua București, Pitești putea fi ușor interzis);

c) oferea o protecție suficientă față de atacurile din direcțiile sud-est, sud și sud-vest; pe aceste direcții era un șir de obstacole naturale — riul Argeș, pîraiele Răstoaca, Sabar, Ciorogîrla, terenuri acoperite cu tufișuri dese. Este evident că o încercare de atac pe timpul nopții (cît se făcea staționarea în această tabără) ar fi pus probleme foarte grele trupelor inamice.

Modul cum a știut Tudor să aleagă terenul pentru instalarea „taberei de marș” dovedește din partea sa multă pricepere. Astfel Tudor *a readus în actualitate una din trăsăturile esențiale ale vechii arte militare românești: folosirea cu pricepere a terenului.*

Dar conducătorul pandurilor nu s-a mărginit să folosească obstacolele naturale în asigurarea taberei; prin adoptarea unui dispozitiv adecvat și prin instalarea în jurul taberei a unei rețele de elemente de siguranță el a căutat să înlăture orice posibilitate ca inamicul să atace prin surprindere tabăra pandurilor. Asupra măsurilor luate în acest scop ne informează atît Chiriac Popescu cît și Mihai Cioranu. Deși acești memorialiști nu prezintă întotdeauna situația îndeajuns de clar și folosesc adesea o terminologie care corespunde unei epoci mai tîrzii, vom căuta totuși — ajutați și de unele scrieri militare mai apropiate de epoca de care ne ocupăm — să precizăm dispozitivul adoptat de oastea pandurilor în staționarea ei, în noaptea de 15 spre 16 mai 1821, la apus de apa Ciorogîrlei.

Ce ne spune memorialistul Chiriac Popescu în legătură cu această instalare a taberei? „În aceeași noapte — scrie Popescu — au umblat călare cu vreo zece călăreți Vladimirescu toată tabăra, rînduind caraulele în pătrat cîte 200 călăreți, afară, un sfert de ceas, puind la poziția cea mai bună, de dînsul mai înainte aleasă, cu toată muniția și trebuincioasele lucruri ale războiului în mijlocul oștirilor pedestrași, formăluind trupul acesta ca un carré [...] păzind toată noaptea caraula aproape al jumătatele trup al ordiei noastre, schimbînd după orînduiala evropenească la toate 2 ceasuri

caraulele; căci Vladimirescu mai toată noaptea se plimba prin tabere”¹⁶.

Trebuie să reținem în primul rînd că pedestrimea, care forma majoritatea oastei pandurilor, a fost așezată în careu, fapt confirmat și de memorialistul Cioranu¹⁷. Careul era un dispozitiv familiar tacticii vremii. Definiția lui o găsim în „Reglement ostășesc de slujba infanteriei. Cartea întâi. Pentru slujba frontului. Partea II. Eczersîțiul de batalion”, apărut la București în anul 1851¹⁸ (Indicațiile referitoare la batalion sînt valabile și pentru eşaloanele superioare batalionului). Citim în acest regulament la paragraful 345: „Pătratul întocmit dintr-un batalion ale căruia părți sînt întoarse cu fața către cîmp în patru osebite părți și închid un spațiu gol între dîsele — se cheamă carré”¹⁹.

Formația în careu era folosită în situațiile în care atacul inamic se producea din mai multe direcții, cu intenția de a încercui trupele aflate în apărare sau, atunci cînd — indiferent de forma de luptă — inamicul acționa cu cavalerie, care, potrivit tacticii acestei arme, căuta să lovească nu numai frontal ci și în flancurile și în spatele adversarului.

---

¹⁶ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 195.

¹⁷ „Tabăra pandurilor fu așezată în carré” (M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 290).

¹⁸ Acest regulament este o traducere a regulamentului rus corespunzător, apărut la Petersburg în 1845. Regulamentul din 1845, la rîndul său, era o reeditare, cu foarte mici modificări, a regulamentelor rusești din anii 1811 și 1816 (cf. R. Rosetti, *Regulamentul infanteriei franceze din 1 august 1791 și influența lui asupra regulamentelor de cari s-au servit oștirile românești sub regimul Regulamentului Organic (1830—1860)*, în „Ac. Rom. Mem. Secț. Ist.”, Tom. VIII (1928), p. 191, 193).

¹⁹ *Reglement ostășesc de slujba infanteriei...*, p. 111. Același regulament arată (paragraful 349 și planșa 8) că un careu poate fi întocmit în patru feluri: a) din front în rînduială de bătaie; b) din coloană de atac; c) din desele coloane de plutoane din dreapta și din stînga; d) din coloana de semiplutoane din mijloc. Fără a intra în amănunte, vom preciza doar că diferența între cele patru feluri de careuri constă în fond în aceea că, mărindu-se numărul rîndurilor care formează laturile careului, se ajunge — păstrînd ordinea de mai sus — la careuri din ce în ce mai strînse. În cazul de față credem că a fost adoptat „careul din front în rînduială de bătaie”, care, fiind mai larg, oferea mai multă comoditate în staționare.

O imagine sugestivă a unui „careu din front în rînduială de bătaie” ne oferă lucrarea lui Fr. Anthing, *Versuch einer Kriegsgeschichte des Grafen Alexandr Suworow Rymnikski*, Gotha, 1795, I, p. 100, pl. 4. Vrem să accentuăm însă că, indiferent de felul careului, acest dispozitiv avea întotdeauna un spațiu liber în mijloc.

Armata rusă a folosit în mod frecvent formația în careu în timpul războiului din 1806—1812. Dar ceea ce nu trebuie să scape atenției noastre este faptul că formația în careu era adoptată de trupele rusești pe timpul ducerii luptei și numai în mod excepțional ca formație de staționare²⁰. Această situație se explică prin faptul că în războiul ruso-turc forțele principale otomane — adăpostite în cetăți — duceau mai ales lupte de apărare, iar intervenția cavaleriei turcești avea loc numai rareori (de regulă ca ripostă la atacurile trupelor rusești). În cazul de care ne ocupăm, însă, cavaleria otomană, aflată la mică distanță de oastea pandurilor, constituia un pericol iminent, căruia formația în careu era în măsură să-i facă față. Vedem deci, și în acest caz, că *Tudor a știut să folosească în mod creator experiența războiului ruso-turc în care-și făcuse ucenicia.*

În spațiul liber dinăuntrul careului au fost așezate carele cu muniție — spune Popescu — și „trebuincioasele lucruri ale războiului”²¹, adică tunurile, carele cu material de geniu, cu provizii etc.²². În cazul de față dispunerea acestor materiale de război în mijlocul careului — care le pune la adăpost pe timpul nopții de un atac din partea trupelor inamice — era cu deosebire indicată.

Siguranța staționării a fost realizată în primul rînd printr-un număr de gărzi de campanie independente dispuse pe patru direcții („în patrat”), avînd fiecare valoarea a una sau două căpitănii (200 de călăreți) și fiind așezate la distanțe de „un sfert de ceas” de forțele principale. Aceste gărzi (numite „caraule” de Chiriac Popescu, care respectă aici terminologia epocii, sau „posturi” după Cioranu, care folosește o terminologie mai nouă) au instalat la rîndul lor — arată Cioranu — o linie de posturi de pază independente

---

²⁰ Cf. Mihailovski-Danilevski, *Opisanie turețkoi voini...* (Descrierea războiului cu turcii), vol. I—II, Sanktpeterburg, 1843, planșele.

²¹ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 195.

²² Deși Chiriac Popescu nu arată aici ce înțelege prin „trebuincioase lucruri ale războiului”, deducem aceasta din următorul pasaj care, de asemenea, îi aparține; „au pus Vladimirescu trupul nostru în stare regulată, după obiceiul său, adică formându-l pedestrima în carré și tunuri și muniție, cu dînsul în mijloc[...]" (*sublinierea noastră*) (Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 200). Deci, în mod obișnuit, carele și artileria erau așezate în mijlocul careului.

(pe care el le numește „avanposturi”), adică o linie de santinele duble sau vedete ²³. Vedetele au fost așezate, fără îndoială, așa cum se obișnuia atunci, la o astfel de distanță una de alta încât să se poată auzi reciproc pe timpul nopții ²⁴.

Distanța — echivalentă în timp cu un sfert de oră — la care a așezat Tudor elementele de siguranță a taberei, nu era stabilită în mod arbitrar. Ea corespundea cerințelor tactice și situației concrete în care se găsea oastea pandurilor în acel moment. În primul rînd, timpul de un sfert de oră, necesar parcurgerii în mod normal a distanței dintre gărzile exterioare și forțele principale, devenea dublu sau triplu pentru inamicul care ar fi încercat să atace tabăra; aceasta deoarece el trebuia să ducă mai întii lupta cu elementele de siguranță de pe linia exterioară, ceea ce, fără îndoială, îi frîna înaintarea ²⁵. În modul acesta înaintarea inamicului era întîrziată cu cel puțin 30—40 de minute, timp suficient pentru ca forțele principale să se pregătească de luptă ²⁶. În al doilea rînd, distanța relativ mică dintre poziția elementelor de siguranță și tabără (careu) permitea acestor elemente să revină și să se unească ușor cu forțele principale, fără riscul de a fi angajate în luptă și bătute pe rînd. Fără îndoială că distanța mai era influențată și de tăria elementelor de siguranță (pentru efectivele reduse distanța era mai mică) și, în afară de aceasta, de teren. În cazul de față, observăm o concordanță deplină între efectivele elementelor de siguranță și distanța la care au fost trimise.

Pe lîngă siguranța îndepărtată sau exterioară a mai fost instalată, cum am văzut, o siguranță apropiată („ca-

---

²³ Asupra modului în care se instalau „posturile” și „avanposturile” și asupra terminologiei din epoca în care și-a scris Cioranu memoriile (1859), vezi: Iorgu Arion, *Despre slujba avanpostului*, București, 1859, p. 19—20.

²⁴ Pentru modul de dispunere a elementelor de siguranță în timp de campanie și pentru terminologia corespunzătoare epocii de care ne ocupăm, cf. *Obșcii opît taktiki*, II, p. 33—37.

²⁵ Găsim indicat într-un alt pasaj din memoriile lui Chiriac Popescu modul cum cerea Tudor să acționeze elementele de siguranță în contact cu inamicul: „de se vor întilni cu vrăjmașii, să nu dosească repede, pe loc, cît de puternici vor fi, ci, *luptîndu-se* cu dîșii, *să se tragă înapoi* către trupul nostru *încet, încet...*” (*sublinierea noastră*) (Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 197).

²⁶ Ioan Filimon (*op. cit.*, p. 162—163) arată că la Golești, cînd s-a ivit pericolul unei ciocniri între panduri și eteriști, Tudor a așezat „în răs-timp de jumătate de oră” oastea pandurilor în dispozitiv de luptă.

raula aproape“), care era aşezată de jur împrejurul careului de infanterie sau, în cuvintele memorialistului Cioranu, „ares-tuirea < era aşezată > pe la flangurile careii”²⁷. În afară de aceasta, rezerva — formată din călăreţi — a fost dispusă în aşa fel încît să poată interveni prompt în cazul unui atac inamic asupra taberei pandurilor²⁸.

Indicaţiile date de izvoarele analizate, studiul caracteristicilor terenului, cu ajutorul hărţilor din epoca respectivă, prescripţiile regulamentelor şi tratatelor de tactică ale vremii ne pun la îndemînă suficiente elemente pentru a putea reda concret dispozitivul adoptat de oastea pandurilor pe timpul staţionării în noaptea de 15 spre 16 mai 1821 în raionul de la apus de pîrîul Ciorogîrla. Acest dispozitiv poate fi considerat drept *schemă model* pentru toate dispozitivele de staţionare adoptate de oastea pandurilor în marşul de la Bucureşti la Goleşti.

Grija lui Tudor pentru siguranţa staţionării mergea pînă acolo încît controla personal modul în care se executau ordinele sale în acest domeniu. Fostul aghiotant al lui Tudor, Mihai Cioranu, arată în legătură cu aceasta: „Tudor [...], sara, după ce se împărţea lozinca de ofiţerul de rînd, avea de regulă să viziteze tot lagărul şi să cerce sentinelele dupe la posturi dacă îşi împlinesc datoriile lor”²⁹. De obicei, Tudor lua cu el la controlul gărzilor şi pe căpitani săi³⁰; prin aceasta el urmărea, fără îndoială, să-i oblige să constate personal modul cum se executau misiunile siguranţei de staţionare şi în acelaşi timp să-i înveţe felul în care trebuiau executate controlurile.

Recunoaşterea persoanelor care efectuau controlurile de noapte se făcea prin „parolă”, care cuprindea nume de judeţe, oraşe, mînăstiri³¹. Schimbarea santinelelor avea loc din două în două ore — „după orînduiala evropenească”³² — ceea ce însemna, desigur, potrivit practicii armatelor regu-

---

²⁷ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 290. Cioranu întrebuinţează termenul „ares-tuire” în loc de „aretuire” „cuvînt care înseamnă: pază, gardă (cf. *Dicţionarul Academiei Române*, sub voce „arét”).

²⁸ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 290.

²⁹ *Ibidem*, p. 293; vezi şi Chiriac Popescu, *loc. cit.* p. 195, 199.

³⁰ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 293.

³¹ *Ibidem*, p. 290, 292; C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 189, nota 4.

³² Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 195.

late. Trebuie să subliniem aici că stăruințele depuse de Tudor și de căpitanii săi pentru a se obține o executare cât mai riguroasă a siguranței staționării (ca și a siguranței marșului) și-au atins scopul, deoarece s-a ajuns — după cum arată Cioranu — că „pandurii păzea de sineși aceste reguli cu cea mai mare credință și sfințenie”³³.

Distanța parcursă în prima zi de marș a fost mică — abia 16 km — datorită faptului că pandurii au plecat din tabăra de la Cotroceni la o oră destul de târzie. Începând din ziua următoare, 16 mai, oastea pandurilor a intrat însă în regimul normal de marș, executând etape zilnice medii de 28 km³⁴. Marșul se executa pe lumină. Pornirea în marș se făcea, de regulă, pe la orele 5—5,30 dimineața³⁵. Semnalul general de plecare se dădea printr-o lovitură de tun, care anunța plecarea elementelor de siguranță așezate mai departe de tabără și a ostașilor aflați în diferite misiuni în afara taberei; se porneau apoi „bateri de tobe” — pentru ocuparea de către subunități a locului în coloană — care țineau pînă ce încolonarea era terminată³⁶. La amiază „se odihnea toată tabăra”, adică se întrerupea marșul, făcîndu-se haltă de 2—3 ore³⁷, cu care ocazie ostașii luau și masa.

Asupra modului de încolonare, memorialistul Chiriac Popescu dă următoarea lămurire: „se pornea mai înainte pedestrimea, împreună cu tunurile și celelalte lucruri ostășești de război, și după aceasta urma călărimea călătoria”³⁸.

---

³³ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 290.

³⁴ Valoarea medie a acestor etape a rezultat din următorul calcul: între locul de staționare a pandurilor (imediat la vest de apa Ciorogîrlei) și Golești erau, după harta din 1835, circa 85 km. Această distanță a fost parcursă de oastea pandurilor în 3 zile, ceea ce dă o etapă medie de 28 km.

³⁵ Memorialistul Chiriac Popescu scrie (*loc. cit.*, p. 195) că punerea în marș avea loc „spre dimineață, cînd se revărsa zorile”, ceea ce ar însemna — ținînd seama de anotimp — pe la ora 4. Credem că în *mod efectiv* punerea în marș se făcea după ce se adunau gărzile exterioare (răspîndite pe cîțiva kilometri și care nu puteau părăsi posturile înainte de a se lumina bine de ziuă) și după ce se lua masa de dimineață — adică în jurul orei 5—5,30.

³⁶ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 195.

³⁷ Durata haltelor rezultă din interpretarea următorului pasaj: „Dînsul <adică Tudor> dormi numai două sau trei ceasuri mult, numai ziua cînd se odihnea toată tabăra, la namiazi” (*sublinierea noastră*) (Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 195).

³⁸ *Ibidem*.

Deși nu se vorbește nimic de existența unei avangărzi, care să preceadă marșul coloanei, este de presupus că oastea pandurilor avea o avangardă — de tăria unei căpităanii — care să o ferească de o întâlnire prin surprindere cu cavaleria turcească.

Cu toate că informațiile cuprinse în pasajul citat sînt foarte sumare, ele ne permit totuși — ținînd seama și de practica vremii ³⁹ — să stabilim în linii generale ordinea de marș a oastei pandurilor în drumul de la Ciorogîrla la Pitești: în față mergea o avangardă formată din 50—100 de călăreți, cu rol de siguranță și de recunoaștere a itinerarului; urma coloana forțelor principale, formată din trupele pedestre, înăuntrul căreia se aflau tunurile, precum și carele cu bagaje, provizii, unelte de geniu, muniții; în urmă mergea o ariergardă formată din totalitatea trupelor călări (mai puțin cele date în avangardă). Constituirea ariergărzii din trupe călări era o măsură judicioasă, deoarece cavaleria se putea mișca ușor în teren descoperit și plat, cum era terenul pe care se deplasa oastea pandurilor în drumul ei spre Pitești ⁴⁰, putea acționa cu repeziciune împotriva inamicului și era în măsură să rupă ușor apoi lupta pentru a reveni la forțele principale.

Nu avem nici un fel de date care să arate depărtarea la care se deplasau elementele de siguranță a marșului — avangarda și ariergarda — față de forțele principale. Probabil că — determinate fiind de aceleași nevoi — ele se găseau la distanțe echivalente cu cele arătate pentru elementele care făceau siguranța staționării. Totuși, se poate presupune că, acționînd în timpul zilei și nu noaptea, aceste distanțe erau întrucîtva sporite.

Pe timpul deplasării spre Pitești, Tudor a executat cu oastea mai multe exerciții tactice, în scopul de a-i dezvolta aptitudinile manevriere și a o deprinde să fie în orice moment gata să facă față atacurilor inamice. Prin aceste exerciții Tudor mai urmărea să descopere pe cei fricoși pentru a-i izola de restul ostașilor și a-i împiedica astfel să producă panică ⁴¹.

³⁹ Cf. *Obșcii opît taktiki*, II, planșa VII.

⁴⁰ Cf. *Harta rusă din anul 1835*, Acad. R.S.R., Hărți, H. III 461 foile 4, 7.

⁴¹ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 195.

Primul exercițiu a avut loc chiar a doua zi după plecarea din București, adică la 16 mai. În timp ce oastea se odihnea, la amiază, un om (instruit anume de Tudor) a adus informația (care bineînțeles nu corespundea realității) că 3.000 de turci au pornit din București și alți 3.000 sînt în drum dinspre Giurgiu „spre a ieși lui < Tudor > înainte spre a-i tăia drumul, și să-l ia la mijloc”. Tudor a dat imediat alarma și a ținut ostașilor o cuvîntare în care a arătat că Poarta voia să provoace o ciocnire armată, dar ostașii să fie convinși că vor înfrînge și mai ușor pe otomanii de acum decît i-au înfrînt pe aceia cu care s-au luptat în războiul ruso-turc din 1806—1812. Tudor și-a încheiat cuvîntarea cu următoarele cuvinte: „Iarbă de pușcă avem, tunuri bune avem, și voinicie”⁴². Aceste cuvinte scot în evidență rolul esențial pe care îl acorda Tudor în luptă focului eficace al artileriei („tunuri bune avem”) și elanului combativ („voinicia”). După terminarea cuvîntării, Tudor Vladimirescu a luat măsuri ca oastea pandurilor să treacă la dispozitivul de luptă sau — în cuvintele lui Chiriac Popescu — „au pus tot trupul nostru în rînduiala de război”⁴³.

Memorialistul Popescu nu arată lămurit ce fel de dispozitiv a fost adoptat cu această ocazie, dar dă prețiosul amănunt că „pedestrimea era prin prejurul tunurilor”, ceea ce — completat cu alte informații date în continuarea pasajului citat — ne permite să conchidem că infanteria a constituit un careu înăuntrul căruia au fost așezate tunurile și carele (cu muniții, cu materiale de geniu etc.), iar pe flancurile careului a fost așezată cavaleria⁴⁴. Totodată, Tudor a constituit două formațiuni cuprinzînd cîte 200 de călăreți pe care

---

⁴² *Ibidem*, p. 195—196.

⁴³ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 197.

⁴⁴ În terminologia militară a epocii forțele de cavalerie așezate la flancuri erau numite „aripi”. Constituirea în cazul de față a celor două „aripi” de cavalerie rezultă din relatarea aceluiași memorialist, care, referindu-se la elementele de cercetare (de care va fi vorba mai departe) formate numai din călăreți, arată că ele au dus lupta cu inamicul pînă s-au apropiat de forțele principale la o distanță de „o pușcătură de pușcă”, apoi s-au „răpezit [...] în dreapta și în stînga la posturile lor” (de unde fuseseră luate) adică la cele două „aripi”. De altfel, peste două zile, la Golești, așa va fi dispozitivul adoptat de oastea pandurilor — cu cavaleria la flancul drept și la flancul stîng, „formăluind două aripe” (Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 197, 200).

le-a trimis pe direcțiile București și Pitești cu sarcina de a lua contact cu inamicul și de a duce lupte de hărțuială, atrăgându-l spre forțele principale ale oastei pandurilor. În același timp, Vladimirescu a trimis pe ascuns alți 200 de călăreți, care, punându-și la cap legături în chip de turban, trebuiau să apară în fața elementelor de cercetare drept forțe otomane pornite în urmărirea pandurilor.

Elementele de cercetare trimise în întâmpinarea presupușilor turci s-au întâlnit cu „inamicul” într-un loc acoperit cu tufișuri și au început „a se bate cu avangardia lui”, probabil deschizând focul de la mare distanță. Retragerea elementelor de cercetare s-a făcut încet, în strâns contact cu „inamicul”, pînă ce, ajungînd la cîteva sute de metri (la „o pușcătură de pușcă”) de oastea pandurilor, au trecut în galop („s-au răpezit”) la unitățile de unde au plecat, lăsînd avangarda „inamică” descoperită în fața oastei revoluționare, care, încurajată „cu glas mare” de Tudor, aștepta semnalul luptei. Tunarii pregătiseră tunurile și stăteau cu fitilurile aprinse, gata să dea foc, cînd Tudor a intervenit arătînd că s-a făcut o greșeală și că cei 200 de călăreți luați drept inamici făceau parte din trupele pandurilor ⁴⁵.

Modul cum au acționat trupele pedestre, trupele călări și artileria cu ocazia desfășurării exercițiilor tactice constituie o dovadă că instrucția executată de oastea pandurilor — cu deosebire în tabăra de la Cotroceni — sub directa îndrumare a lui Tudor a contribuit ca efectivele de panduri să-și însușească temeinic bazele luptei și ale cooperării între cele trei genuri de armă și să devină astfel apte să facă față oricărei situații.

Izvoarele nu arată lămurit dacă oastea pandurilor a executat, pe timpul deplasării de la București la Pitești, lucrări de amenajare genistică a terenului. Un pasaj din memoriile lui Chiriac Popescu ar putea să sugereze totuși aceasta: „Vladimirescu — scrie Chiriac Popescu — avea [...] trei care mari cu sape și tîrnăcoape, topoare, tesle și lopeți de fier și alte dichisuri trebuincioase [...] că, atunci cînd era de lipsă, îndată se făcea un șanț pe cîmp la o poziție cuviincioasă de război și *la tabăra oștirilor lui* [...]” (*subli-*

---

⁴⁵ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 196—198.

nierea noastră)⁴⁶. Scopul acestor lucrări era „a fi totdeauna sigur și mai cu lesnire biruitor împotriva vrășmașilor” — adică, a feri poziția de un atac prin surprindere („a fi totdeauna sigur”) și a spori efectul acțiunii forțelor proprii, influențând în mod favorabil rezultatul luptei („și mai cu lesnire biruitor asupra vrășmașilor”). O importanță deosebită prezentau în aceste condiții lucrările genistice pentru protecția artileriei — „șanțul de baterie” — ceea ce face pe Chiriac Popescu să spună, referindu-se la luptele ce au avut loc la Drăgășani după moartea lui Tudor: „că, de era tunurile noastre pe cîmp atunci, cu un șanț de baterie, negreșit nu putea vrășmașul în cîteva minute să se facă stăpîn pe dînsule, și pe poziția noastră, în războiul acela”⁴⁷. În atari condiții, dată fiind grija deosebită pe care o purta Tudor pentru asigurarea trupelor sale împotriva atacurilor prin surprindere, este probabil că, o dată cu instalarea „taberelor de marș”, se săpa la locul de așezare a tunurilor și un „șanț de baterie” — chiar dacă dimensiunile lui erau mai reduse decît în cazul organizării unei tabere de mai lungă durată.

Îndreptîndu-se spre Oltenia, Tudor a reluat și negocierile cu turcii, și îndeosebi cu Chehaia-bei, comandantul corpului de intervenție turc⁴⁸. În aceste tratative turcii urmăreau să determine pe conducătorul oastei pandurilor la o cooperare militară împotriva eteriștilor, în timp ce Tudor căuta să obțină satisfacerea — cel puțin parțială a revendicărilor mișcării revoluționare. Totodată, tratativele, chiar neîncununate de succes, aveau pentru conducătorul mișcării rolul de a ușura retragerea nestingherită și de a obține un răgaz pentru organizarea luptei de rezistență a pandurilor în Oltenia. Corespondența între Tudor și turci a fost interceptată însă de eteriști, alarmîndu-i. Ipsilanti, pe care înaintarea otomanilor îl înspăimînta și care n-avea încredere în intențiile lui Tudor, a hotărît să împiedice accesul oastei pandurilor spre nordul Olteniei. La aceasta l-a determinat și un denunț potrivit lui Tudor pe care îl adusesese

---

⁴⁶ *Ibidem*, p. 218.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 218—219.

⁴⁸ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 413.

bimbașa Sava la 15 mai ⁴⁹. Sarcina de a opri marșul „adunării norodului” a primit-o Iordache Olimpiotul, căruia i s-a cerut „să fie foarte atent și dacă este cu putință să pună mîna pe Tudor” ⁵⁰. De altfel, tensiunea existentă între conducătorii celor două oștiri era atît de mare, chiar și la începutul lunii mai, încît de pe atunci unii emiteau ipoteza atacării și izgonirii lui Ipsilanti de către Tudor ⁵¹.

Ajungînd la Găești, Tudor „a luat știre — scrie Cioranu — că Nicolae Ipsilanti, dimpreună cu căpitan Iordache, Farmache, Ghencea, delibașa Mihale [...] și cu mulțime de arnăuți și greci [...] i-au tăiat drumul la satul Golești și se opun a nu-i lăsa liberă trecerea pandurilor peste Olt” ⁵². Or, aceasta însemna în fond împiedicarea realizării planului de acțiune al lui Tudor, plan care prevedea în esență, așa cum s-a arătat mai sus, retragerea la apus de Olt și organizarea unei rezistențe de lungă durată împotriva forțelor turcești, pînă la satisfacerea cererilor formulate de „adunarea norodului” în arzul trimis Porții. În atari condiții, deschiderea drumului spre baza din Oltenia devenea o necesitate vitală pentru oastea pandurilor. Ea trebuia realizată chiar cu prețul unei lupte între panduri și trupele eteriste. Probabil că acesta a fost momentul în care, apărînd eventualitatea unei ciocniri cu eteriștii, Tudor a trimis lui Ioan Solomon — comandantul trupelor de panduri aflate în Oltenia — o scrisoare prin care-i poruncea să ia un șir de măsuri dictate de atitudinea dușmănoasă a conducătorilor Eteriei. Tudor îi ordona să așeze 100 de panduri de pază la mînăstirea Cozia și să scoată pe toți grecii și sîrbii (pe care, considera el, nu se mai putea bizui în noile condiții) din mînăstirile oltene, înlocuindu-i cu panduri. De asemenea, Tudor îi cerea lui Solomon să vină cu toate trupele disponibile la Golești ⁵³. Prin aceste măsuri, Tudor urmărea, fără îndoială, asigurarea în mai bune condiții a pazei mînăstirilor din Oltenia și în același timp întărirea trupelor cu care se afla în marș, prin adăugarea forțelor conduse de Ioan Solomon,

---

⁴⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. IV, p. 254.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 255.

⁵¹ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 697.

⁵² M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 291.

⁵³ I. Solomon, *op. cit.*, p. 20.

forțe care — după declarația acestuia — erau formate din „toți pandurii cei mai vechi și cei mai buni”⁵⁴.

Oastea pandurilor și-a continuat marșul spre Pitești, dar în drum, „dincolo de Găești” — în ziua de 18 mai — a sosit o scrisoare de la Iordache Olimpiotul în care Tudor era somat să se oprească fiindcă, „de va înainta dînsul cu trupul lui, îl va lovi Iordache”. Tudor s-a arătat surprins de tonul scrisorii, declarînd căpitanilor săi: „Noi avem de patru ori putere mai multă decît dînsul, și mai vîrtos tunuri, și cum au cutezat să ni scrie cu astfel de chip?”⁵⁵.

Cu toate că era conștient de superioritatea netă a oastei pandurilor față de trupele eteriste care încercau să-i bareze drumul, Tudor a căutat să evite o ciocnire. El i-a trimis pe Macedonschi și pe căpitanul bulgar Alexandru să ducă tratative cu Iordache. S-a căzut de acord ca întîlnirea dintre Tudor și Iordache (venind fiecare cu trupele sale) să se facă la Golești (circa 10 km est de Pitești)⁵⁶. Neîncrederea care exista între Tudor și căpeteniile eteriste a făcut ca pentru întrevvedere proiectată să se ia din partea conducătorului pandurilor (ca și din partea lui Iordache) o serie de măsuri de siguranță. Printre acestea se număra și așezarea trupelor în dispozitiv de luptă.

În legătură cu dispozitivul de luptă adoptat de oastea pandurilor la Golești. Chiriac Popescu (cel mai autorizat izvor în această privință) ne dă următoarea informație: „au pus Vladimirescu trupul nostru în stare regulată după obiceiul său, adică formăluind pedestrima în carré, și tunuri și muniția cu dînsul în mijloc, șezînd cavaleria pe de lături, în dreapta și în stînga, formăluind două aripe, și vreo 200 cazaci pe dinaintea trupului nostru”⁵⁷.

Dispozitivul prezentat de Chiriac Popescu concordă în linii generale cu cel arătat de Filimon, care îl definește astfel: la centru cetele de panduri, la dreapta Hagi Prodan, iar la stînga Macedonschi și Alexandru „țarul” — aripa dreaptă fiind mai puternică⁵⁸. Filimon nu vorbește nimic de cei 200 de cazaci din fața oastei pandurilor. În afară de

---

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 199—200.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 200.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ I. Filimon, *op. cit.*, p. 162 — 163.

aceasta, nici Chiriac Popescu, nici Filimon nu arată dacă trupele au fost așezate pe mai multe linii și dacă au fost sau nu constituite rezerve. Ținând seama de practica vremii și de dispozitivele de luptă adoptate de oastea rusă în războiul din 1806—1812, cu care Tudor și pandurii care au participat la acel război erau familiarizați, este mai mult ca sigur că dispozitivul descris de Chiriac Popescu corespunde realității ⁵⁹. În ceea ce privește așezarea celor 200 de cazaci în fața liniei de bătaie, credem că ei aveau rolul să ducă unele acțiuni de hărțuială cu inamicul, pînă la angajarea bătăliei.

Referitor la dispozitivul adoptat de forțele conduse de Iordache Olimpiotul, Filimon arată că el a fost realizat în felul următor: la centru, trupele comandate de căpitanii Dimitrie și Vechiari; la dreapta, trupele comandate de Farmache; la stînga, trupele comandate de Iordache Olimpiotul ⁶⁰. Se pare că forțele eteriste așezate în linie ⁶¹ erau alcătuite numai din călăreți ⁶².

Analizînd dispozitivul de luptă al oastei pandurilor ajungem la concluzia că el era judicios și corespundea situației. Careul format de pedestrime, închizînd înăuntrul lui tunurile, carele cu muniții, cu materiale de geniu, cu provizii și cu alte lucruri necesare ducerii luptei, era o formație care putea să facă față atacurilor din orice direcție și în special atacurilor cavaleriei eteriste. Cavaleria de la flancuri proteja careul și servea în același timp ca element de manevră, cu care comandantul putea acționa, în raport de situație, în timpul ducerii luptei.

Între cele două oști, orînduite așa cum s-a arătat, a avut loc întîlnirea dintre Tudor și Iordache, însoțit fiecare de cîte o escortă înarmată și gata să deschidă la nevoie

---

⁵⁹ Pentru aceleași motive considerăm inexactă relatarea lui Cioranu care susține că oastea pandurilor a fost așezată „în două coloane” (M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 291).

⁶⁰ I. Filimon, *op. cit.*, p. 163.

⁶¹ Pentru dispozitivul celor două oștiri, vezi planșa nr. 6.

⁶² Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 200, După Cioranu (*loc. cit.*, p. 291) în afară de aceste trupe de cavalerie, pe care el le apreciază la 6.000 (cifră mult exagerată) „dealurile erau pline de pedestrime arnăuțească, gata de a face foc duprin toate viile”. Pentru a pune de acord pe Chiriac Popescu cu Cioranu, se poate admite că printre forțele lui Iordache erau și pedestri, dar aceștia nu au intrat în dispozitivul descris mai sus.

focul. Iordache i-a declarat lui Tudor că Ipsilanti îl acuza de a se fi înțeles cu turcii și, în consecință, a poruncit ca înaintarea oastei pandurilor să fie oprită. Tudor a respins învinuirile. Au urmat împăcarea cu închinare „steag cu steag”, deșertări de puști și îmbrățișări⁶³; totodată s-a încheiat — potrivit lui Liprandi — o înțelegere scrisă⁶⁴. Trupele lui Iordache s-au retras la Pitești⁶⁵, iar oastea pandurilor și-a așezat tabăra la Golești, în apropierea caselor boierului Dinicu Golescu⁶⁶, în al cărui foisor s-a instalat însuși Tudor.

Dar împăcarea era numai aparentă. Liprandi dă prețiosul detaliu că atît Iordache cît și N. Ipsilanti — fratele conducătorului oastei eteriste — au încercat să-l convingă pe Tudor la Golești să colaboreze activ cu eteriștii împotriva turcilor, propunere pe care Tudor a respins-o, acceptînd eventualitatea conlucrării numai în cazul cînd ar fi fost atacat de otomani în cursul retragerii sale spre Oltenia⁶⁷. Or, trătînd cu turcii, Tudor știa, desigur, că nu era încă amenințat de așa ceva. Pe el, urmîndu-și tactica *de apărare* față de turci, îl interesa să-și asigure drum liber spre nordul Olteniei, Negociînd la Golești, el a obținut aceasta în schimbul asigurării de a nu ataca pe eteriști. De altfel, Tudor nici nu avea intenția să-i atace, căci dacă ar fi avut-o, ar fi putut înfrînge chiar la Golești trupele lui Iordache. O luptă cu eteriștii era însă nu numai contrară idealurilor sale de luptător pentru libertate, ci ar fi contravenit totodată intereselor oastei pandurilor. N-avea rost ca pandurii să-și irosească forțele într-o luptă cu trupele eteriste, în loc de a se retrage în cetatea întărită pe care o reprezenta nordul Olteniei. În consecință, întîlnirea de la Golești — urmată de masa care a avut loc în conacul lui Dinicu Golescu — a avut rostul, potrivit planurilor lui Tudor, de a-i deschide drumul spre Oltenia. Dacă eteriștii s-ar fi opus trecerii pandurilor, Tudor și-ar fi deschis calea cu armele. Dar el nutrea convingerea că va putea obține libera trecere printr-o înțelegere. Potrivit relatării pe care o face Dăscălescu, Tudor a rămas totuși iritat de incidentul cu conducătorii

---

⁶³ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 291–293; Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 200–201.

⁶⁴ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 86.

⁶⁵ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 292.

⁶⁶ *Ibidem.*

⁶⁷ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 86.

eteriști. „Ni spunea multe — scrie Dăscălescu — se arăta foarte înăsprit [...] și se lăuda că are să-i nimicească, pentru că s-au arătat vicleni și s-au încercat a-i debanda oastea”⁶⁸. Veracitatea acestei relatări, în ceea ce privește *lauda cu nimicirea*, pare îndoielnică. Tudor, chiar dacă ar fi urmărit acest lucru, nu l-ar fi comunicat unor interlocutori incidentali, mai ales că divergențele cu șefii eteriști erau provocate tocmai de bănuiala acestora că Tudor ar urmări să-i atace. Mai degrabă, Tudor trebuie să fi arătat că-i *sta în putere* nimicirea lor. Dar dacă conducătorul pandurimii nu se simțea mulțumit, pentru conducătorii eteriști, neîncrezători și înspăimântați de înaintarea turcilor, acordul stabilit era cu atât mai puțin satisfăcător. Ei se simțeau amenințați de oastea lui Tudor și totodată nădăjduiau că, înlăturându-l pe Tudor, vor putea prelua sub comanda lor unitățile acestuia și vor pune mîna, în același timp, pe banii, munițiile și tunurile oastei pandurilor⁶⁹. În consecință, nesimțindu-se în stare să rezolve problema pe calea armelor, ei au recurs la organizarea unui *complot* înăuntrul oastei pandurilor. Sarcina aceasta nedemnă i-a revenit lui Iordache Olimpiotul, ajutat de D. Macedonschi și de Hagi Prodan — „om vîrtos și hoțos și viclean”⁷⁰.

Complotul, urzit desigur cu mult timp în urmă (Liprandi dezvăluie acțiunea de corupere întreprinsă de conducerea Eteriei pentru atragerea căpitanilor pandurilor, iar Ilie Fotino afirmă că vreo cîțiva „capi” ai oastei au făcut jurămint potrivit lui Tudor încă de la plecarea din București)⁷¹, a culminat între 18 și 21 mai, data ridicării slugerului din mijlocul taberei sale. După întrevvederea lui Tudor cu Iordache și cu N. Ipsilanti, oastea pandurilor a rămas pe loc; Tudor îl aștepta probabil pe Solomon și voia să dea prilej de odihnă oștenilor săi. Totodată, el supraveghea de aici mișcările turcilor, cu care, de altfel, era în contact prin mesageri. Între conducătorul mișcării și multe dintre căpeteniile oastei avuseseră loc dese discuții și diferende pricinuite atât

---

⁶⁸ N. Iorga-St. Dăscălescu, *op. cit.*, p. 52.

⁶⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. IV, p. 256, nota 3.

⁷⁰ *Istoria jăfuitorilor*, *loc. cit.*, p. 331.

⁷¹ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 84; Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 142–143.

de problema lefurilor unora dintre ostași⁷², cît mai ales de aceea a disciplinei. În această perioadă Tudor a luat măsuri pline de severitate împotriva pandurilor nedisciplinați. El a căutat totodată să lichideze manifestările de nesupunere ale unora dintre căpitani săi, iar severitatea cu care a făcut-o se datora faptului că Tudor fusese informat despre încercările Eteriei de a corupe, prin mită, cadrele de conducere ale oastei pandurilor. La Cîrcinov Tudor îi convocă pe căpitani și le ceru să declare în scris că vor asigura disciplina, dar patru dintre aceștia au refuzat s-o facă⁷³. Ca urmare, conducătorul oastei a pus să fie spînzurat la Golești căpitantul Urdăreanu și polcovnicul Iancu Enescu, cel din urmă fiind însă salvat prin intervenția lui Hagi Prodan și a lui Macedonschi — după Ilie Fotino — sau prin aceea a lui Căcalețeanu și a lui Cioranu — potrivit mărturiei, mai sigure, a acestuia din urmă⁷⁴. Executarea lui Urdăreanu i-a activizat și mai mult pe complotiști. Principalii uneltitori care acționau înăuntrul taberei erau Hagi Prodan și D. Macedonschi. Căpitanii, proveniți din pături sociale diferite, constituiau un corp neomogen, ceea ce a înlesnit acțiunea complotiștilor. Parte din ei l-au trădat pe Tudor. Chiriac Popescu relatează că Tudor, simțind trădarea lui Macedonschi și a lui Prodan, le-a cerut căpitanilor săi să-și exprime loialitatea față de el; ei au refuzat însă s-o facă. Vladimirescu s-a găsit izolat de panduri, ținut departe de ei, în foșorul de la Golești⁷⁵. Potrivit relatărilor lui Liprandi, complotiștii se îngrijiseră ca în jurul foșorului unde stătea Tudor să fie masați îndeosebi ostași de-ai lui Hagi Prodan, în timp ce pandurii erau ținuți la oarecare distanță⁷⁶. În dimineața zilei de 21 mai, în tabără s-a prezentat din nou Iordache, chemat de complotiști, el însuși fiind, de altfel, conducătorul complotului. Între Tudor și șeful eterist a avut loc un violent schimb de cuvinte. Obiectul discuțiilor pare să fi fost problema execuțiilor, precum și problema legăturilor lui Tudor cu turcii. Răspunsul demn al conducătorului pandurilor „că

---

⁷² *Ibidem*.

⁷³ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 291.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 293; Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 144—145.

⁷⁵ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 295.

⁷⁶ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 90

se află cu sabia sa în patria sa“⁷⁷ i-a întăritat și mai mult pe căpitaniii complotiști. Ei au aprobat zgomotos — „în gura mare“ — invitația provocatoare făcută de Iordache lui Tudor de a merge la Ipsilanti pentru a avea o explicație⁷⁸.

Cu ajutorul căpitaniilor complotiști, Iordache l-a ridicat pe Tudor din mijlocul taberei. Cu acest prilej, Iordache și Hagi Prodan i-au luat și banii⁷⁹. Lovitura complotiștilor a reușit și datorită faptului că au dus înăuntrul oastei o activitate de subminare a autorității și de izolare a conducătorului mișcării. Politica de conlucrare a lui Tudor cu o parte din boierime, politică ce-l făcuse să renunțe, fie chiar și temporar, la unele revendicări ale maselor și îndeosebi ale țărănimii, ca și severitatea uneori excesivă a conducătorului pandurilor față de ostași, au ușurat de asemenea acțiunea complotiștilor. Aceste elemente au făcut ca la 21 mai, pandurii, induși în eroare de căpitani, să nu reacționeze și să nu încerce să-și elibereze conducătorul. De altfel, complotiștii spre a-și disimula acțiunea, au lansat zvonul că slugerul a plecat din tabără în vederea unei simple convorbiri lămuritoare cu Alexandru Ipsilanti.

Ridicat dintre oștenii săi, Tudor a fost dus la Pitești, iar de aici Iordache Olimpiotul l-a trimis într-o căruță, prin Cîmpulung, la Tîrgoviște⁸⁰, avînd grijă ca plecarea slugerului să aibă loc înaintea sosirii la Pitești a oastei de panduri⁸¹. La 23 mai, Alexandru Ipsilanti anunța într-o scrisoare deținerea „pentru moment [...] la închisoare“ a căpeteniei pandurilor⁸². În ziua următoare, conducătorii complotului — Iordache, Farmache, Hagi Prodan și D. Macedonschi — au alcătuit la Pitești un înscris, prin care-l declarau pe Tudor, „nevrednic de slujbă ostășească“, învinuindu-l cu dușmănie de a fi „jefuit țara“, de a nu fi plătit ostașii și de a fi omorît „în ascuns“ pe unii din „bieții panduri“, ar pe alții de a-i fi executat „în public“⁸³. Conducătorul

---

⁷⁷ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 296.

⁷⁸ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 150.

⁷⁹ Mărturia din 1830 a secretarului N. Chinopsi (*Doc. răsc. 1821*, vol. III, p. 384).

⁸⁰ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 151.

⁸¹ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 297.

⁸² *Doc. răsc. 1821*, vol. II, p. 132.

⁸³ *Ibidem*, vol. II, p. 185.

pandurilor a fost chinuit pentru a-și dezvălui secretele și „ca să-și mărturisească averea”⁸⁴. Apoi, după un simulacru de iertare, Tudor a fost ucis mișelește în noaptea de 27 spre 28 mai, ucigașii făcînd să-i dispară pînă și trupul, care n-a mai fost găsit vreodată.

Uciderea conducătorului mișcării a fost ascunsă pandurilor⁸⁵, capii armatei eteriste știind că această veste ar fi dus la revolta „adunării norodului”, acum dezmeticită, ori cel puțin la dezagregarea oastei pandurești, oaste de care ei voiau să se folosească împotriva turcilor. Situația ce s-a creat a fost redată plastic prin cuvintele unui bătrîn, cu care a stat de vorbă Chiriac Popescu pe drumul dintre Rîmnicu Vilcea și mînăstirea Cozia, cîteva săptămîni după tragicele evenimente. Bătrînul spunea: „Să știi, fătul meu, că fără Tudor nu veți rămînea în țară de astăzi încolo nici șapte zile, căci numai el cunoștea duhul pandurilor și putea a li ține cîrma lor, dar, de este dînsul adevărat pierit, vor fugi toți pandurii pe la casele lor și voi fără pandurii noștri nu puteți stărui în țară, ci vă veți risipi pe la alte țări străine”⁸⁶. Într-adevăr, dispariției conducătorului i-a urmat risipirea treptată a oastei pe care el o strînsese și o organizase cu atîta trudă. Faptul că în fruntea oastei pandurești conducătorii eteriști n-au așezat un căpitan dintre panduri ci pe Hagi Prodan și pe Macedonschi a contribuit, de asemenea, atît la dezagregarea oastei, cît și la nerealizarea planului de rezistență al lui Tudor în nordul Olteniei.

Desigur, dezagregarea oastei pandurilor a fost determinată de un șir întreg de factori. Între aceștia trebuie să amintim: dispariția obiectivelor clare de luptă de eliberare socială și națională, pe care Tudor știuse să le formuleze cu limpezime; adîncă dezorganizare a oastei eteriste, căreia voiau complotiștii să-i subordoneze oastea pandurilor; lipsa de capacitate și autoritate a succesorilor slugerului; înaintarea unor puternice forțe turcești înăuntrul țării. Toate acestea au contribuit la dezagregarea oastei pandurilor și prin aceasta au ușurat reprimarea mișcării. Lipsiți de conducător, pandurii nu vor mai putea îndeplini planurile lui

---

⁸⁴ I. Dîrzanu, *loc. cit.*, p. 87.

⁸⁵ Al. Vianu și S. Iancovici, *op. cit.*, p. 90–91.

⁸⁶ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 221.

Tudor și nici nu vor putea rezista în mod temeinic otomanilor. „Adunarea norodului” nu-și va mai putea realiza obiectivul pe care-l trasase conducătorul ei evacuînd Capitala, acela al rezistenței în nordul Olteniei. Lipsită de autoritatea lui Tudor, oastea pandurilor va înceta curînd de a fi un tot omogen, și — mai ales după trecerea ei în Oltenia — pandurii se vor risipi pe la casele lor. Țara a rămas deschisă jafului și cruntei reprimări a oștilor otomane.

LUPTELE PANDURILOR CU OTOMANII

O dată cu moartea lui Tudor, conducerea unică a trupelor de panduri, răspîndite pe o arie de mare întindere, a încetat. În același timp, a început procesul de dizolvare a acestor trupe, proces accentuat în primele zile ale lunii iunie și care a dus, apoi, în scurt timp, la anihilarea lor. Dar, dacă moartea lui Tudor a fost unul din factorii dezagregării oastei pe care el o condusesese, aceasta nu înseamnă că revoluționarii s-au împrăștiat imediat. Pandurii, deși lipsiți de conducere unitară, n-au depus dintr-odată armele, ci, cu toate că n-au mai putut organiza preconizata rezistență în nordul Olteniei, au rezistat — eroic — invaziei otomane.

Așa cum s-a văzut într-un capitol anterior, în urma „sfatului ostășesc” ținut la începutul lunii martie la Slatina, totalitatea trupelor din Oltenia a intrat sub comanda polcovnicului Ioan Solomon ¹. O parte din aceste trupe era instalată pentru pază în mînăstirile întărite și în localitățile de importanță politică și militară din dreapta Oltului, iar cealaltă parte era dislocată la Craiova. Efectivul forțelor care făceau paza mînăstirilor întărite și a punctelor strategice din Oltenia

---

¹ I. Solomon, *op. cit.*, p. 16—18.

pare să fi fost de cel mult 2.000 de oameni². Forțele aflate la Craiova și subordonate nemijlocit polcovnicului Ioan Solomon se ridicau la aproximativ 500 de oameni³. Memorialistul Mihai Cioranu arată că îndată ce au aflat de moartea lui Tudor pandurii de peste Olt s-au risipit în cea mai mare parte⁴. Este însă evident că o parte din pandurii așezați pentru pază în mînăstirile și localitățile din Oltenia au continuat să păstreze armele în mîini.

Datorită faptului că pe teritoriul Olteniei au pătruns — începînd din a doua jumătate a lunii aprilie, cînd Tudor era instalat cu „adunarea norodului” în tabără la Cotroceni — detașamente de incursiune otomane de la Ada Kaleh, Cladova, Vidin, Lompalanca, Rahova și Nicopol, trupele de panduri și arnăuți din Oltenia au trebuit să treacă de la început la acțiuni contra acestora. O unitate turcească debarcată la Calafat a fost lovită la Cleanovul de cei 150 de arnăuți comandați de Anastasie Mihaloglu, zis Manache; în retragere turcii au fost atacați de Ioan Solomon cu pandurii săi la Ceret. Înconjuțați și prinși, ei au fost însă eliberați după luptă⁵. Împotriva forțelor otomane pornite de la Ada Kaleh, care au înaintat spre Orevița (Mehedinți) și s-au apucat să jefuiască „mai vîrtos casele pandurilor, tăindu-le și părinții”, Solomon a trimis pe căpitanul Vasile Crăpatu și pe căpitanul Dumitru Bușteanu, cu 200 de panduri, care

---

² Un raport „oficial” din 26 aprilie 1821 (*Doc. răs.* 1821, vol. IV p. 182), arată că la acea dată efectivul trupelor de panduri din Oltenia era de 2.000 de oameni. Efectivul de 6.000 de oameni dat de Cioranu (*loc. cit.*, p. 304) este vădit exagerat. De altfel, un simplu calcul — făcut pe o bază estimativă largă — ne poate dovedi acest lucru. Să pornim de la efectivele de pază cunoscute ale unora din mînăstirile întărite și ale localităților de importanță militară. Pentru paza mînăstirii Strehăia erau orînduiți 200 de panduri (Cioranu, *loc. cit.*, p. 241); pentru paza mînăstirii Cozia, Tudor hotărîse 100 de panduri (I. Solomon, *op. cit.*, p. 20); pentru paza Piteștilor, punct important pe linia de comunicație a pandurilor, fuseseră orînduiți 100 de panduri (I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1028) — deci în medie 150 de oameni de mînăstire și 100 oameni de localitate. Aceasta înseamnă pentru cele 9 mînăstiri întărite din Oltenia $150 \times 9 = 1.350$ oameni; pentru cele 3 localități pázite $100 \times 3 = 300$; total 1.650—1.700 oameni. Deși calculul a fost făcut cu o largă aproximație, el ne poate da totuși o indicație asupra *ordinei de mărime* a efectivelor discutate și confirmă în linii generale cifra indicată mai sus.

³ *Doc. răs.* 1821, vol. V, p. 568.

⁴ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 304.

⁵ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 165—166.

lovind noaptea prin surprindere pe osmanlii la satul Bucura i-au pus pe fugă⁶. Din minăstirea Tismana, unde se stabilise după lupta de la Cleanovul, Mihaloglu făcea și el dese incursiuni împotriva turcilor, ucigându-le 120 de ostași⁷. În sfârșit, o scrisoare contemporană dezvăluia la 14 mai 1821 următoarele: „Pe Vișoreanu, cu zapcii ce-i avea la două plăși, aflindu-se în Cerneți cu 150 turci, l-au plesnit oastea creștinească și l-au prins. Turcilor le-au dat drumul [...]”⁸.

Aflind că forțele principale otomane („ordia turcească”) ajunseseră la comuna Cioroiu (aproximativ 40 km sud-vest de Craiova) Solomon a hotărât să se retragă cu pandurii aflați la dispoziția sa la minăstirea Cozia, înștiințând despre aceasta pe Tudor și pe Iordache Olimpiotul (aceeași hotărâre au luat-o și căpeteniile arnăuților din Oltenia). În nord-estul Olteniei relieful era prielnic unei apărări în situații de inferioritate numerică față de atacant și totodată deplasarea pandurilor de sub comanda lui Solomon îngăduia joncțiunea acestora cu oastea comandată de Tudor Vladimirescu și eventual cu eteriștii.

Hărțuielile cu otomanii, ciocnirile izolate au continuat în toată perioada cât s-a desfășurat procesul de concentrare și de deplasare a pandurilor și arnăuților spre nord-est. Astfel, la Caracal, arnăutul Zotu împreună cu 25 de ostași s-a luptat „cu o nespusă vitejie” împotriva a 150 de turci, a ucis 15 dintre ei și s-a retras apoi fără nici o pierdere⁹. Solomon a făcut deplasarea prin Oteteliș pentru a ieși mai curînd la Drăgășani ca să-și urmeze drumul spre Cozia.

Sosind la Craiova, turcii au fost informați despre retragerea pandurilor și arnăuților; ei au pornit îndată cu o parte din forțe în urmărirea lor, luînd „drumul olacului”, adică al poștei — care trecea prin Balș — și au ajuns pe panduri și pe arnăuți în ziua de 26 mai la satul Zăvideni¹⁰ (aproximativ 10 km nord de Drăgășani). Aici, trupa de panduri

---

⁶ I. Solomon, *op. cit.*, p. 18.

⁷ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 166.

⁸ *Doc. răsc. 1821*, vol. II, p. 168.

⁹ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 167.

¹⁰ *Ibidem*. p. 168.

— numărînd aproximativ 500 de oameni ¹¹ — sub conducerea lui Solomon și trupa de arnăuți condusă de Anastasie Miha-loglu, se așezaseră să se odihnească într-un loc situat în afara comunicației principale. „Ne trăseseșăm acoloa sub deal — povestește memorialistul Dumitrache Protopopescu — în niște pruni în țarină, să odihnim ; că era vară și căldură grozavă” ¹². Prevăzînd apropiata sosire a otomanilor porniți în urmărire, Solomon și Mihaloglu au dat ordin ca ostașii să stea gata de luptă, dar cum nimeni n-a controlat executarea ordinului, el a fost respectat numai de o parte din efectiv ¹³. Nu după mult timp, elementele din avangarda turcească au apărut „pe marginea Oltului [...] călări în fuga mare” ¹⁴. Polcovnicul Solomon arată în memoriile sale că raionul în care staționau în acel moment pandurii și arnăuții era foarte potrivit pentru ducerea unei lupte de apărare (cum impunea raportul de forțe existent), dar „furia tineretii și voinicia pandurilor ce era pe acea vreme” i-au făcut să iasă în cîmp deschis și să angajeze lupta cu cei 3.000 de turci „avînd și tunuri” ¹⁵. Lupta a început printr-un schimb de focuri între cei doi adversari, nevoiți să-și angajeze pe rînd forțele în luptă (turcii din cauză că trebuiau să-și regrupeze trupele aflate în coloană de marș, iar pandurii și arnăuții din pricină că o parte din ostași, nerespectînd ordinul de a fi permanent gata de luptă, nu aveau caii pregătiți) ¹⁶.

---

¹¹ Ioan Solomon afirmă că avea sub comandă 800 de panduri. Noi am acceptat efectivul de 500 de panduri, deoarece el rezultă din informațiile altor izvoare. Astfel, memorialistul Dumitrache Protopopescu arată (*Doc. răsc. 1821*, vol. V, p. 568) că Solomon a plecat din Craiova spre Rîmnicu Vilcea cu 400 – 500 de panduri, iar Ilie Fotino (*op. cit.*, p. 168) ne informează că la lupta de la Zăvideni au participat 650 de panduri și arnăuți.

În ceea ce privește numărul arnăuților credem că el nu a depășit 150 de oameni, ceea ce pune de acord relatarea lui Protopopescu cu aceea a lui Fotino. De altfel, cifra rezultă și din faptul că la ciocnirea de la Cleanovul, dintre arnăuți și turci (de care am vorbit) Mihaloglu avea în subordine 150 de arnăuți. Afirmatia lui Cioranu (*loc. cit.*, p. 305) că la Zăvideni au luptat „vreo două mii de greci, arnăuți, sîrbi, bulgari [...]” este exagerată și lipsită de bază reală.

¹² *Doc. răsc. 1821*, vol. V, p. 569.

¹³ *Ibidem.* p. 569 – 570.

¹⁴ *Ibidem.* p. 570.

¹⁵ I. Solomon, *op. cit.*, p. 20.

¹⁶ Protopopescu arată că o parte din ostași scoseseșă șeile de pe cai și-i împiedicaseră (*Doc. răsc. 1821*, vol V, p. 570).

Dar, în scurt timp, superioritatea numerică a inamicului i-a permis să încercuiască pe panduri și pe arnăuți. Amenințați cu nimicirea totală, cei încercuiți s-au văzut nevoiți să-și deschidă drum prin rîndurile dușmane „cu săbiile și cu iataganele în mînă” și să se înapoieze în livada de pruni de unde pleaseră și unde au reușit să reziste turcilor. Lupta a încetat către seară¹⁷. În această luptă pandurii au avut peste 200 de morți, iar turcii, peste 400 de morți și răniți¹⁸.

În noaptea de 26 spre 27 mai, Solomon s-a retras cu detașamentul său de panduri spre Rîmnicu Vilcea, unde îl aștepta scrisoarea prin care Tudor îi cerea să scoată pe toți grecii și sîrbii din mîinastiri și să-i înlocuiască cu panduri, iar el, cu pandurii disponibili, să se îndrepte spre Golești. Peste două ore, însă, Solomon a fost înștiințat printr-o scrisoare primită de la Ipsilanti și Iordache că Tudor Vladimirescu se găsea sub judecata lor. Totodată, i se cerea lui Solomon să iasă înaintea lui Ipsilanti cu toți ostașii lui, căci Ipsilanti venea asupra turcilor cu care se luptase Solomon. Peste trei zile, Solomon a aflat că Tudor a fost ucis la Tîrgoviște. Ca urmare, de acord cu căpitanii subalterni, el a trimis pe panduri „prin păduri”, la casele lor, iar el „cu cincizeci de voinici” a intrat — cu nume schimbat — în Transilvania, unde autoritățile austriece, identificîndu-l, l-au închis la Hațeg, de unde l-au mutat la Deva și apoi la Arad. Mai tîrziu l-au pus în libertate, la intervenția boierilor refugiați la Sibiu și Brașov, și Solomon s-a înapoiat în țară¹⁹.

Oastea pandurilor, care venise cu Tudor la Golești, a rămas după moartea conducătorului ei sub ordinele lui Hași Prodan, a lui D. Macedonschi și a lui Alexandru „țarul”. Și în această oaste, ca și în rîndul trupelor din Oltenia, s-au produs, îndată după moartea lui Tudor, o serie de dezertări, dar ele n-au avut desigur de la început caracterul de masă pe care li-l atribuie Cioranu²⁰. De altfel, peste cîteva zile, cînd se relua marșul spre Oltenia, efectivul oastei pan-

---

¹⁷ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 305.

¹⁸ I. Solomon, *op. cit.*, p. 20; Ilie Fotino arată că „s-au pierdut din partea creștinilor ca la 180 de oameni” (Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 168—169).

¹⁹ I. Solomon, *op. cit.*, p. 20—22.

²⁰ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 304.

durilor mai număra încă — după Chiriac Popescu — circa 5.000 de oameni ²¹.

În ziua de 22 mai oastea pandurilor s-a deplasat la Pitești, unde se găseau și cei 1.500 de arnăuți comandați de Iordache Olimpiotul, iar în ziua de 25 mai ²², potrivit dispozițiilor primite de la conducerea eteristă — care și-o subordonase — oastea pandurilor s-a pus în marș * pe itinerarul Pitești, Făgețelu, Cîmpu Mare, cu misiunea de a trece Oltul și de a angaja lupta cu forțele turcești din raionul Craiova ²³. Efectivul oastei pandurilor era în acest moment de 4.000—5.000 de oameni ²⁴. Din cele 6 tunuri pe care le aveau, au rămas la dispoziția pandurilor 3 tunuri mici și un stoc redus de muniție de artilerie și de praf de pușcă. Restul tunurilor, muniției și proviziilor au fost oprite la Pitești, potrivit ordinelor date de Iordache Olimpiotul, care făgăduise că

---

* Preliminariile și desfășurarea luptei care a avut loc la Drăgășani la 29 mai 1821, între un grup de forțe otomane și panduri au fost *prezen, tate în detaliu și analizate pentru prima dată în istoriografia noastră* în ediția din anul 1962 a lucrării de față. În anul 1965, Ioan I. Neacșu a publicat două studii (identice în conținut) asupra luptei menționate: „Prima luptă a pandurilor români cu turcii la Drăgășani (29 mai 1821)” în „Studii”, nr. 5/1965, p. 1205—1213, și „Unele precizări cu privire la prima luptă de la Drăgășani (29 mai 1821)” în „Omăgiu lui P. Constantinescu-Iași”, București, 1965, p. 393—395, în care susține un punct de vedere diferit de acela al autorilor lucrării de față. Prin articolul „Cum s-a desfășurat prima luptă de la Drăgășani, 29 mai 1821 (răspuns unei critici)”, publicat în revista „Studii”, nr. 2/1967, p. 357—361, am arătat în mod argumentat inacceptabilitatea „soluției” prezentate de I. Neacșu — soluție contrazisă de documente și de logică — așa că nu mai revenim asupra ei.

²¹ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 204.

²² *Ibidem*, p. 203. În text Chiriac Popescu vorbește de deplasarea corpului pandurilor după „cinci zile”, dar este sigur că el nu se referea la ziua sosirii la Pitești, ci la ziua ridicării lui Tudor de la Golești.

²³ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 203. Izvoarele de care dispunem nu arată în mod explicit itinerarul pe care s-a deplasat oastea pandurilor. Acest itinerar rezultă însă din descrierea acțiunilor ce au urmat și din studiul pe hartă (în special pe *Harta rusă din anul 1835*) a comunicațiilor care existau în zonă, în epoca respectivă. Prof. M. Popescu-Spineni ne-a comunicat informația — pe care o deține de la urmașii lui Mică Profeanu, luptător în oastea pandurilor — că pandurii s-au retras de la Pitești spre Oltenia pe itinerarul: Pitești, Păduroi, Profa, Făgețelu (aci au staționat o noapte), Cîmpu Mare, Vulturești, Dumitrești, trecînd apoi Oltul în dreptul Drăgășanilor.

²⁴ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, la p. 204 dă valoarea efectului de 5.000 de oameni, iar la p. 219 vorbește de un efectiv de 4.500 de oameni.

le va aduce cu sine chiar a doua zi, cînd se va pune în marș cu trupele sale pe itinerarul urmat de panduri²⁵.

Reaua credință a conducerii eteriste devenea tot mai evidentă. Ea va fi și mai mult pusă în lumină de evenimentele ce vor urma. Pentru moment trebuie observat că trimiterea în primul eșalon a pandurilor spre a angaja lupta cu numeroasele trupe turcești în Oltenia — după ce li s-au reținut cele 3 tunuri mari și majoritatea stocului de muniție²⁶ — însemna sacrificarea lor în mod voit, dînd astfel la iveală planurile conducătorilor eteriști față de oastea pandurilor, oaste în care ei nu aveau suficientă încredere²⁷. Hagi Prodan, Dimitrie Macedonschi și Alexandru „țarul”, rămași la comanda oastei revoluționare după moartea lui Tudor, nu au avut destulă energie și autoritate pentru a îndrepta această situație.

Cu cîteva zile înainte de pornirea din Pitești a coloanei pandurilor, un detașament, format din circa 200 de ostași conduși de căpitanul Simion Mehedințeanu și „bulibașul” Iovanciu *, a înfrînt la Slatina un detașament turcesc și a oprit un timp trupele otomane aflate la vest de Olt să treacă râul²⁸.

Forțele principale ale pandurilor, aflate în marș, au fost informate asupra acestor evenimente. De îndată ce au ajuns la malul Oltului, în ziua de 27 mai, ele s-au îndreptat în direcția sud, spre a merge la Slatina. Dar, sosind după o oră de marș la Vulturești, au întîlnit aici detașamentul amintit, care le-a făcut cunoscut că pe malul drept al Oltului, la Drăgășani, se aflau un număr de aproximativ 3.000 de turci, „veniți din trupul cel mare al Craiovei, tacîm al lui Carafeiz

---

* Supunînd unei noi analize problema, am ajuns la concluzia — deosebită de cea exprimată în prima ediție — că acest detașament a acționat independent și că el nu a constituit avangarda oastei pandurilor.

²⁵ *Ibidem*, p. 203.

²⁶ După cum se va vedea mai departe, oastea pandurilor avea muniție (de toate categoriile), numai pentru jumătate de zi de luptă. Conform normelor de dotare ale epocii, pentru artilerie, de exemplu, se prevedea că o trupă trebuia să aibă asigurate minimum 300 de lovituri de tun, ceea ce corespunde „consumului a două bătălii” (cf. Napoleon, *Correspondance*, Paris, 1869, XXXI, p. 489).

²⁷ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 203.

²⁸ *Ibidem*, p. 203—204.

vestitul și pedestri și călăreți”²⁹. Aceste trupe erau după toate probabilitățile forțele otomane cu care s-au luptat pandurii lui Solomon la Zăvideni în ziua de 28 mai și care, după luptă, s-au deplasat la Drăgășani.

Față de această nouă situație, conducerea oastei pandurilor a hotărât să întrerupă marșul spre sud și să poposească în noaptea de 27 spre 28 mai la Vulturești.

Pentru lupta împotriva forțelor dușmane aflate la Drăgășani a fost stabilit următorul plan de acțiune: a) forțele principale ale pandurilor urmau să treacă Oltul, prin surprindere, în raionul Drăgășani; b) trecerea trebuia ajutată printr-o acțiune demonstrativă executată de un detașament ușor care urma să atragă și să angajeze forțele turcești la câțiva kilometri de locul de trecere.

Pentru acțiunea demonstrativă au fost aleși „trei sute de voinici zdraveni” — din 2.000 de voluntari cîți se oferiseră: „[...] Au luat fieșcare din ei — arată Chiriac Popescu — trebuincioase fișicuri și cîte o pîne, puțină pastramă și brînză la tăgîrța lor și o ploscă cu rachiu”³⁰. Cei 300 de panduri au trecut Oltul în noaptea de 27 spre 28 mai prin trei puncte (pentru a deruta pe dușman) și au ocupat mai multe „case mari” (probabil case cu etaj, de tipul culelor), din „viile Drăgășanilor”*, pe care le-au transformat în puternice puncte de foc. La două ore după ce s-a luminat de ziuă, otomanii — informați de prezența pandurilor în acel loc și crezînd că au de-a face cu forțe importante — s-au deplasat în acest raion, lăsînd liber malul Oltului în dreptul localității Drăgășani. Lupta dintre trupele otomane și detașamentul de panduri a durat toată ziua de sîmbătă, 28 mai. Dușmanul a dezlănțuit mai multe atacuri, încercînd să cucerască clădirile apărute de panduri, dar a fost respins de fiecare dată de focul puternic al acestora: „dușmanii să răpezea cu mare îndrăzneală pînă la meterezele noastre — scrie Chiriac Popescu — dar cu mare vătămare s-au înfrînt înapoi, de

---

* Reanalizarea izvoarelor de bază ne-a dus la concluzii noi în ceea ce privește locul unde s-au ciocnit cei 300 de panduri cu otomanii (să se vadă schema luptei de la Drăgășani).

²⁹ *Ibidem*, p. 203.

³⁰ *Ibidem*, p. 204.

cîte ori au încercat să dea năvală peste meterezurile trupului nostru”³¹.

Folosind această situație favorabilă, forțele principale ale oastei pandurilor au trecut Oltul prin surprindere „împotriva orașului Drăgășanilor”. Trecerea s-a executat „fără a deșerta măcar o pușcă”, spune Popescu, ceea ce ilustrează reușita deplină a acțiunii. La aceasta a contribuit și faptul că locul de trecere era ascuns vederii inamicului de „o pădure deasă și mare”³². Ca represalii și, probabil, pentru a-i împiedica pe panduri să folosească clădirile ca întărituri, turcii „au dat foc pe la nămiezi orașului (Drăgășani — *n.n.*) de l-a ars, și putea omul de trei sferturi de ceas departe a vedea pe jos para în noaptea aceea, de la flacăra cea mare, care se urcase val în aer”³³.

Către seară, oastea pandurilor (care stătuse pînă atunci, probabil, gata de luptă în apropierea raionului de trecere) s-a instalat în tabără „pe cîmp mai sus de Drăgășani, către apus”³⁴. A fost organizată siguranța, care a funcționat foarte bine, „păzind caraula toată noaptea tot trupul nostru, cu mare tăcere, fără cea mai mică larmă sau slobozire de

---

³¹ *Ibidem*, p. 205.

³² *Ibidem*, p. 205. Această pădure de care vorbește Chiriac Popescu nu apare nici pe harta austriacă din 1790, nici pe harta rusă din 1835; în schimb, pe *Harta României Meridionale* (tirzie față de evenimentele) apar la est de Drăgășani porțiuni de pădure, care ar putea fi resturile unei păduri tăiate. Această ipoteză pare să fie confirmată și de relatarea lui I.P. Liprandi care spune că „tîrgușorul Drăgășani [...] este situat pe marginea unei ridicături, în fața căreia la est și sud se întinde o vale destul de vastă înconjurată de o pădure deasă” (*Doc. răs.* 1821, vol. V, p. 316). În cazul că nu se admite existența unei păduri la est de Drăgășani, dar se consideră că afirmația lui Chiriac Popescu este în linii generale exactă, e de presupus că memorialistul amintit a dat numele de „pădure” zăvoaielor care existau probabil pe acea vreme pe malurile Oltului.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Credem că tabăra pandurilor a fost instalată în apropierea comunei Sutești în cîmpia de la sud-est de podul de pe pîriul Verdea, unde — după tradiția locală — pandurii au poposit în trei rînduri (cf. C. Alessandrescu, *Dicționar geografic al județului Vîlcea*, București, 1893, sub voce *Sutești*). Cele trei popasuri ale pandurilor au fost probabil următoarele: popasul detașamentului lui Ioan Solomon, la 26 mai; popasul pandurilor comandați de H. Prodan, D. Macedonschi și Alexandru „țarul” la 28 mai; popasul detașamentului condus de Ioan Oarcăși Mihail Cioranu, la 7 iunie. Așezarea taberei în acest raion prezenta avantajul că asigura bune comunicații pentru o eventuală retragere spre centrul Olteniei.

puști”³⁵. E o dovadă că disciplina insuflată de Tudor Vladimirescu pandurilor săi nu pierise încă.

La lăsarea serii, forțele otomane au încetat lupta cu detașamentul celor 300 de panduri și s-au retras, „întrînd în mănăstirea Drăgășanilor și-n două case boierești, mari, care, fiind depărtate de oraș împotriva mănăstirii, nu s-au vătămat de flăcările focului”³⁶.

În cursul nopții a revenit la forțele principale și detașamentul format din cei 300 de panduri, care rezistase timp de o zi unor forțe inamice de zece ori mai numeroase. În lupta ce s-a dat în viile Drăgășanilor, turcii au avut 86 de morți și circa 200 de răniți, iar pandurii, 33 morți și 17 răniți³⁷.

A doua zi, duminică 29 mai, în zori, un grup de călăreți turci, „care se vede că era prin vie risipiți”, a intrat în galop în curtea „mînăstirii”, „temîndu-se nu cumva să dea peste trupul nostru < al pandurilor >”³⁸. Acest fapt constituie dovada că trupele dușmane erau intimidat de prezența pandurilor la Drăgășani. Apreciind că situația era favorabilă, conducerea oastei pandurilor a hotărît dezlănțuirea unui atac general asupra „mînăstirii” și a celor două case boierești în care se adăpostiseră turcii. În vederea executării atacului, forțele au fost fracționate în trei grupări — „în trei coloane” — precedate de un detașament de trupe călări care acoperea grupările și era gata să răspundă acțiunilor cavaleriei inamice. Este probabil că fiecărei coloane i-a fost desemnată ca obiectiv una din clădirile ocupate de forțele turcești.

Acțiunea ofensivă a început printr-o șarjă dezlănțuită de grupul de călăreți din față asupra „unui trup de călăreți ai vrășmașilor, care ieșise afară din aceste trei zidiri”. Călăreții otomani nu au putut rezista impetuoșității atacului

---

³⁵ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 205.

³⁶ *Ibidem*, p. 205—206. Într-un articol publicat în revista „Studii”, nr. 2/1967, p. 352—356, D. Balașa identifică „mînăstirea Drăgășanilor” cu „Casa episcopală” din localitatea respectivă, care se afla „pe locul unde este astăzi piața orașului, la 4—5 m la apus de castelul de apă” (p. 356). La circa 50 m la răsărit de „mînăstire”, lângă Batcă, „ar fi fost cula «șetrarului și șetrăriței»” (p. 356). Dispunerea în teren a celei de a doua case de zid nu este precizată în studiul menționat. Considerăm insuficiente aceste date pentru a se putea face o localizare riguroasă a luptei.

³⁷ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 205—206.

³⁸ *Ibidem*, p. 206.

pornit de pandurii călări și s-au retras în dezordine („au dosit-o în mare neorînduială”) în curtea „mînăstirii”, lăsînd pe cîmpul de luptă un număr de 56 de morți. A urmat acțiunea forțelor principale ale pandurilor, care, ajunse la distanța bătăii eficace a armamentului, au deschis foc viu asupra celor trei obiective. Otomanii, la rîndul lor, răspundeau și ei cu foc puternic, „mai vîrtos din casa șătrarului, care era aproape de mănăstire”. Conducerea pandurilor, apreciînd că focul armamentului portativ era neîndestulător pentru cucerirea obiectivelor fixate, i-a adăugat focul a „două tunurașe” — din cele pe care pandurii le aveau cu ei — și care a fost îndreptat asupra zidurilor „mînăstirii”. La atacul pandurilor a participat timp de cîteva ore și detașamentul condus de serdarul Diamandi Giuvara, „care sosise spre ajutorul nostru despre amiazăzi[...]”, dar care apoi s-a retras, refuzînd să dea pandurilor iarba de pușcă de care aceștia aveau mare nevoie.

Pe la amiază, muniția fiind pe terminate, pandurii au fost siliți să slăbească presiunea asupra trupelor otomane și, în cele din urmă, să oprească atacul. Acum se vedea clar rezultatul măsurilor luate de conducerea eteristă de a reține muniția și tunurile cele mari ale pandurilor: se pierdeau avantajele unei situații în care o trupă de cîteva mii de turci, lipsită de apă, ținută sub foc continuu și suferind pierderi importante, ar fi fost silită să se predea în cîteva ore.³⁹

În această luptă dușmanul a pierdut 500 de morți și „încă pe alții cam răniți”. Printre răniți era și comandantul otoman împreună cu cîțiva căpitani de frunte. Pandurii au avut, la rîndul lor, 156 de morți și 73 de răniți, deci pierderi mult mai mici decît inamicul.⁴⁰

Oastea pandurilor a fost nevoită să se retragă spre Rîmnicu Vîlcea, „șase ceasuri departe de Drăgășani”⁴¹. Retragerea s-a executat la noaptea de 29 spre 30 mai, fără ca turcii să încerce să treacă la urmărire. Mai mult decît atît, închipuindu-și că pandurii le întind o cursă, otomanii nu au îndrăznit să iasă din întărituri decît la două zile după plecarea pandurilor, cînd, luîndu-și răniții cu dînșii, s-au îndreptat

³⁹ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 206—208.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 207. O scurtă descriere depreciativă a luptei în *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 713.

⁴¹ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 207.

spre sud. La Drăgășani vrăjmașii au lăsat doar un mic detașament de pază — „un trup mic caraulă”⁴².

Dacă ținem seama de pierderile mari produse inamicului⁴³, de zdruncinarea moralului său și de obligarea adversarului de a părăsi Drăgășanii (punct important de trecere peste Olt și de control a comunicațiilor principale de pe valea Oltului), putem considera că lupta din 29 mai 1821 s-a încheiat cu o victorie a oastei pandurilor asupra turcilor. Această victorie nu a putut fi desăvârșită prin distrugerea totală a forțelor inamice datorită lipsei de muniție și de artilerie necesară „luptei de cetate”. Cu toate cererile repetate ale pandurilor, „prin ștafete de-a dinadinsul trimise”, Iordache nu și-a respectat promisiunea solemnă de a trimite „toate tacîmurile de război ale Vladimirescului” și de a veni el însuși în ajutor cu trupele de sub comanda sa⁴⁴. Olimpiotul s-a deplasat împreună cu Ipsilanti pe drumul ce ducea la Rîmnicu Vîlcea, sigur că aici nu va întîlni trupe dușmane, și a dus acolo muniția și tunurile de care pandurii aveau atît de mare nevoie la Drăgășani.

Lupta dată între panduri și turci la 29 mai, la Drăgășani, prezintă cîteva aspecte interesante din punct de vedere tactic, care merită să fie relevate.

Acțiunea întreprinsă de panduri a avut tot timpul un caracter ofensiv. Aceasta înseamnă că inițiativa a aparținut în mod permanent pandurilor.

Problema trecerii Oltului în prezența inamicului a fost bine rezolvată prin folosirea unei acțiuni de înșelare, care

---

⁴² *Ibidem*, p. 207—208.

⁴³ Considerăm că pierderile totale ale adversarului (morți și răniți) s-au ridicat la aproximativ 1.000 de oameni și au rezultat din: 86 morți și circa 200 de răniți în lupta din viile Drăgășanilor; 500 morți și circa 250 de răniți în lupta de la „mînăstirea” Drăgășani (am luat ca raport dintre morți și răniți în cazul trupelor adăpostite, raportul 2/1, avînd ca element de comparație pierderile suferite de cei 300 de panduri adăpostiți în „casele mari” din viile Drăgășanilor; credem că una din explicațiile numărului dublu de morți față de răniți în cazul trupelor adăpostite o constituie faptul că luptătorii adăpostiți, care trăgeau prin crenele și prin ferestre, ofereau inamicului ca țintă capul și partea stîngă a pieptului unde rănilor produse erau, în cele mai multe cazuri, mortale). Totalul acestor pierderi, raportat la efectivul trupelor turcești (3.000 de oameni), dă o proporție de 33%, ceea ce a afectat în mod simțitor capacitatea de luptă a inamicului.

⁴⁴ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 203, 207.

a dezorientat pe inamic și l-a făcut să se depărteze de raionul real de trecere a forțelor principale ale pandurilor.

Staționarea pe timpul nopții de 28 spre 29 mai, în apropierea inamicului, s-a făcut într-un dispozitiv adecvat și cu măsuri de siguranță care excludeau posibilitatea unui atac prin surprindere din partea adversarului. Locul de staționare a fost, de asemenea, ales în mod corespunzător; el oferea bune posibilități de retragere — în caz de nevoie — spre centrul Olteniei.

Atacul asupra clădirilor în care s-au adăpostit trupele turcești a fost bine organizat și bine executat. Este de remarcat prezența grupului de călăreți așezat în fața forțelor principale, care reamintește dispozitivul realizat de Tudor la Golești.

Precizia și intensitatea focului dezlănțuit de panduri asupra otomanilor ⁴⁵ constituie dovada unui nivel de pregătire ridicat, urmare — într-o măsură însemnată — și a programului de instrucție zilnică executată sub supravegherea directă a lui Tudor Vladimirescu în taberele de la Țințăreni și Cotroceni. Modul în care s-a desfășurat acțiunea dovedește că la începutul secolului al XIX-lea, și în țara noastră, ca și în celelalte țări europene, rolul focului pe câmpul de luptă devenise primordial ⁴⁶.

Această luptă a reafirmat importanța pe care o prezentau în apărare clădirile de piatră sau cărămidă, mai ales în situațiile în care atacantul nu dispunea de artilerie adecvată.

---

⁴⁵ Precizia tragerii (făcând abstracție de caracteristicile balistice ale armamentului) este direct influențată de gradul de pregătire a ostașilor. În cazul de față precizia rezultă clar din pierderile produse inamicului. Intensitatea focului este condiționată, printre altele, și de viteza de tragere, factor important pentru începutul secolului al XIX-lea, când încărcarea puștii se făcea pe la gura țevii și necesita o serie de mișcări complicate (cf. *Reglementul ostășesc de slujba infanteriei*, partea I, tradus din rusește de colonelul A. Banov, București, 1847, paragr. 342, p. 149—150). Ostașii reușeau să facă încărcarea puștii repede și corect numai după numeroase exerciții.

⁴⁶ Asupra importanței focului pe câmpul de luptă la începutul secolului al XIX-lea cf.: Napoleon, *Correspondance*, Paris, 1869, XXXII, p. 181. Trebuie precizat însă că în anumite condiții meteorologice (ploaie, zăpadă), când armamentul de foc existent în acea vreme — sensibil la umezeală — nu putea fi folosit în mod corespunzător, trecea din nou pe primul plan acțiunea de izbire.

Dar, pe lângă părțile pozitive arătate mai sus, conducerea oastei pandurilor a avut și unele laturi criticabile. Una dintre acestea o constituie faptul că, deși oastea pandurilor era într-o situație favorabilă în urma trecerii prin surprindere a Oltului, ea n-a dezlănțuit imediat atacul pentru nimicirea otomanilor angajați în luptă cu cei 300 de panduri, ci a amînat atacul pentru a doua zi. Acest răgaz le-a permis turcilor să ia, nestingheriți, măsurile de apărare necesare. O altă latură negativă o constituie neocuparea „mînăstirii” Drăgășani și a celor două case boierești, care au fost folosite ulterior de turci ca puncte fortificate din care nu au mai putut fi scoși.

Cunoscînd felul în care Tudor Vladimirescu — „cel mai vrednic comandir” — știa să folosească avantajele fiecărei situații și atenția deosebită pe care o acorda el punctelor tari, ne putem da bine seama de orizontul limitat (care nu exclude, totuși, o oarecare pricepere în treburile ostășești) al celor ce i-au urmat la comanda oastei pandurilor.

La 25 mai, zece zile după pătrunderea în București, Cara Ahmed Efendi, chehaia pașei din Silistra, s-a îndreptat în fruntea unei oștiri de 15.000 de oameni spre Tîrgoviște pentru a ataca principalele forțe ale lui Alexandru Ipsilanti. Fiind informat asupra apropierii trupelor turcești, Ipsilanti a hotărît să dea o luptă în apropierea mînăstirii Nucet, situată la aproximativ 12 km sud de Tîrgoviște, unde terenul acoperit favoriza o acțiune de surprindere contra otomanilor. În acest scop, Ipsilanti a deplasat un grup de forțe la mînăstirea Nucet și un al doilea grup în pădurea Cornățel cu misiunea să lovească din două direcții și să nimicească forțele turcești ce se îndreptau spre Tîrgoviște. Dar Chehaia-bei, pus la curent de un dezertor eterist asupra planului de acțiune și asupra dispunerii în spațiu a celor două grupări de forțe, le-a atacat simultan și le-a zdrobit în decurs de numai cîteva ore. Fugarii eteriști scăpați din luptă nu s-au oprit decît la Tîrgoviște ⁴⁷.

Convins că nu va putea face față ofensivei dezlănțuite de Chehaia-bei, Alexandru Ipsilanti a hotărît „să lase Tîrgoviștea și să meargă la Rîmnicu Vîlcea, peste Olt, fiind un loc muntos și prin urmare sigur și la adăpost de orice pri-

---

⁴⁷ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 300; *Doc. răsc. 1821*, vol. IV, p. 258, 270.

mejdie“⁴⁸. Ipsilanti spunea că făcea aceasta pentru a răspunde „cererii căpitanului Iordache și a pandurilor care vor să se răzbune împotriva dușmanilor [...] care se află în cele cinci districte < de la apus la Olt — *nota noastră* > și au robii soțiile și copiii lor [...]”⁴⁹. În realitate, această hotărâre nu era altceva decât o reluare a planului de acțiune al lui Tudor Vladimirescu. Era însă o reluare trunchiată a vechiului plan, deoarece aria lui de aplicare nu mai privea acum Oltenia întreagă — cum prevăzuse conducătorul pandurilor — ci se restrângea la micul raion Râmnicu Vilcea, pe care-l alesese Ipsilanti; despre folosirea mînăstărilor întărite ca un complex fortificat nici nu mai era vorba. Restrîngerea planului se explică printr-un șir de factori. În primul rînd, conducătorul forțelor eteriste era departe de a avea viziunea de ansamblu caracteristică lui Tudor Vladimirescu. În al doilea rînd, Alexandru Ipsilanti, dezorientat și descurajat de insuccesele suferite pe plan politic și militar, nu se simțea în măsură să întreprindă nici un fel de acțiune importantă; grija sa principală era acum să-și asigure retragerea — la nevoie — în Transilvania, ceea ce se realiza prin dislocarea trupelor eteriste în raionul Râmnicu Vilcea. Ipsilanti știa că nu se putea bizui decât în măsură restrînsă pe propria sa oștire, aflată într-o stare anarhică, lipsită de cadre de comandă pregătite și în care mocnea adîncă nemulțumire a oștenilor de rînd, nemulțumire care va răbufni în cursul retragerii spre Olt, în lupta de la Drăgășani și mai ales în timpul retragerii spre granița Transilvaniei. În fine, Ipsilanti știa că nu putea conta în suficientă măsură pe panduri, care formau principala forță de apărare din Oltenia, deoarece îi trădase, ucigîndu-le conducătorul.

Deplasarea forțelor eteriste spre Râmnicu Vilcea urma să se execute pe linia de comunicație a oastei pandurilor (Pitești, Râmnicu Vilcea) după ce aceste forțe — dislocate momentan la Tîrgoviște și Pitești — se vor fi întrunit la Pitești. Marșul trupelor din Tîrgoviște spre Pitești s-a executat pe două coloane: prima coloană, comandată de Constantin Duca, s-a deplasat pe drumul drept, spre Găești, iar a doua sub comanda lui Alexandru Ipsilanti, pe drumul ocolit

---

⁴⁸ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 301.

⁴⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. IV, p. 257.

și greu ce ducea prin Cîmpulung. Se pare că alegerea acestui itinerar a fost determinată de teama lui Ipsilanti că, urmînd drumul prin Găești, s-ar putea întîlni cu trupele lui Chehaia-bei⁵⁰. Dar, ocolul prin Cîmpulung n-a scutit ariergarda eteristă de urmărirea forțelor inamice; turcii au lovit-o și i-au cauzat pierderi grele. Văzîndu-se urmărit de otomani, Alexandru Ipsilanti a grăbit marșul coloanei de sub comanda sa și, lăsînd la Cîmpulung „vreo cincizeci de cară pline cu păstrămuri și alte jafuri ce jăfuiseră din Tîrgoviște și de pe la satele aceluia județ”⁵¹, s-a îndreptat spre Pitești, unde îl așteptau trupele plecate sub comanda lui Constantin Duca și cei 1.500 de arnăuți comandați de Iordache Olimpiotul. De la Pitești, apoi, trupele eteriste au pornit spre raionul Rîmnicu Vîlcea, așa cum era stabilit.

După succesul obținut la Nucet, Chehaia-bei s-a îndreptat cu toate forțele sale spre Tîrgoviște, unde prevedea o nouă rezistență a trupelor eteriste. Dar el a găsit orașul părăsit de eteriști și de populație⁵². Aici au venit de i s-au închinat, în aceeași zi, bașbulucbașa Ghencea, iar, în ziua următoare, bimbașa Sava, cu 1.000 de călăreți arnăuți⁵³. Fără a pierde timp, Chehaia-bei a constituit un detașament compus din 2.000 de turci și din arnăuții lui Sava, cu misiunea de a hărțui forțele eteriste ce se retrăgeau prin Cîmpulung. Forțele principale de sub comanda lui Chehaia-bei au pornit ceva mai tîrziu spre Pitești. Aflînd pe drum că trupele lui Ipsilanti au trecut la vest de Olt, Chehaia-bei a dispus constituirea unui grup compus din 3.000 de turci, comandați de Salif Efendi, și din cei 1.000 de arnăuți conduși de bimbașa Sava, cu misiunea să continue urmărirea, iar el, cu restul forțelor, s-a înapoiat la București⁵⁴. Trupele comandate de Salif Efendi vor urmări pe eteriști pînă peste Olt, dar nu

---

⁵⁰ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 301.

⁵¹ *Ibidem*, p. 303.

⁵² *Ibidem*, p. 301–302.

⁵³ *Ibidem*, p. 302. Unii istorici bulgari consideră închinarea lui Sava turcilor, ca și acțiunea de urmărire întreprinsă de el împotriva trupelor eteriste, ca o stratagemă, menită să mascheze lupta sa antiotomană. Cf. A. Constantinescu și C.N. Coman, *Date noi privind participarea unor bulgari la răscoala din 1821 în Țara Românească*, în „Romanoslavica”, București, IV (1960) p. 242.

⁵⁴ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 304.

vor mai întâlni decât resturile trupelor lui Ipsilanti, înfrînte la Drăgășani de forțele turcești din Oltenia și părăsite de căpeteniile lor, care au trecut în Transilvania.

După sosirea trupelor eteriste la Olt, pandurii care luptaseră la Drăgășani s-au deplasat din locul de staționare la Rîmnicu Vilcea, în întâmpinarea lor. Folosind un pod umblător, au trecut în stînga Oltului Hagi Prodan, Macedonschi, Alexandru „țarul” și alți cîțiva căpitani și s-au prezentat la Alexandru Ipsilanti, care-i aștepta pe mal. După salutarile de rigoare, căpeteniile pandurilor au fost întrebate de Ipsilanti asupra motivelor care i-au determinat pe panduri să se retragă de la Drăgășani. Răspunsul dat (reprodus de un martor la convorbire) stabilește în mod clar cauzele și răspunderile: „Și noi i-am răspuns că nu este de vină decât căpitanul Iordachi și Farmachi, căci, de nu ni opria dumnealor la Pitești muniția și tot tacîmul războiului, care avea trupul nostru < adică al Vladimirescului > în Pitești, cînd am trecut printr-însul, cu cuvînt că măria ta ai poruncit[...] și că, de aveam cele două tunuri ale noastre și muniția noastră cu noi, vă încredințăm că într-o vreme de trei ceasuri n-aveam ce bate, după rîvna și entuziasmul oștirilor noastre, și încă peste aceste toate nu puteam pierde cei mai voinici îndrăzneți ai trupului nostru, fără nici un drept. Și că vrășmașii noștri au fost prăpădiți, că poziția lor era cu șanțuri în trei binale * de zid zdravăn, și noi pe cîmp pe dinafară; cu toate acestea, l-am fi făcut muhasir (închis) de toate părțile, și nu putea scăpa nici picior de la dînșii, după ce predam mănăstirea și dărimam zidurile cu cel mai mare tun al trupului nostru, care ni lipsia”⁵⁵. Răspunsul dat lui Ipsilanti conține o acuzație evidentă la adresa conducerii eteriste, care, în loc să ajute acțiunea pandurilor, cum promisese, le-a creat situația nefavorabilă arătată mai sus. Tot cu această ocazie s-a arătat conduita condamnată a serdarului Diamandi Giuvăra, care dăduse numai de formă ajutor pandurilor și refuzase să le pună la dispoziție praful de pușcă necesar continuării atacului împotriva trupelor turcești⁵⁶.

Ipsilanti a răspuns conducătorilor pandurilor că „bine era să mai fi ținut poziția[...] acolo, la Drăgășani măcar

* Clădiri

⁵⁵ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 208—209.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 209.

încă trei zile, a fi cunjurat vrășmașii, pînă cînd sosia și dînsul. Dar acum, ce s-au făcut, s-au făcut”⁵⁷. Răspunsul lui Ipsilanti nu e lipsit de o anume doză de cinism, căci el știa prea bine — și înșiși comandanții pandurilor arăta-seră — că retragerea s-a datorat lipsei de muniții și de tunuri, urmare a dispozițiilor pe care le dăduse tocmai Ipsilanti. În încheiere, șeful eterist a mai declarat căpeteniilor pandurilor: „Acum merg eu singur de a-i izbi pe vrăjmași cu tot trupul meu și a da sfîrșit acestui război”⁵⁸.

Convorbirea dintre Ipsilanti și conducătorii oastei pandurilor a avut loc în ziua de joi, 2 iunie. Sîmbătă, 4 iunie, dimineata, Iordache Olimpiotul, însoțit de cîțiva căpitani eteriști, s-a prezentat la Rîmnic, unde se găseau căpeteniile pandurilor, și le-a făcut cunoscut că, potrivit ordinului lui Ipsilanti, oastea pandurilor intra din acel moment sub comanda sa nemijlocită. Trecerea la comandă a lui Iordache a fost comunicată de Macedonschi (Hagi Prodan fiind bolnav) tuturor comandanților subalterni din oastea pandurilor⁵⁹. Măsura luată de Ipsilanti îndepărta, așadar, de la comanda pandurilor pe Hagi Prodan, pe Dimitrie Macedonschi și pe Alexandru „țarul” și trecea oastea pandurilor sub conducerea eteristă directă, menținuți fiind în funcție numai comandanții eșaloanelor inferioare. Era o nouă încercare de a transforma această oaste într-un instrument docil care să poată fi utilizat fără greutate la îndeplinirea planurilor conducerii eteriste⁶⁰. Dar și de data aceasta planurile lui Ipsilanti s-au dovedit lipsite de o bază reală.

Duminică, 5 iunie, întreaga oaste eteristă — incluzînd de data aceasta și pe panduri — s-a pus în marș spre Drăgășani, sub comanda lui Ipsilanti, pentru a lovi forțele turcești semnalate în acel raion. Cei trei foști comandanți superiori ai pandurilor au rămas la Rîmnicu Vîlcea „cu cîțiva ostași

---

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 210—211.

⁶⁰ Credem că trebuie primită cu rezervă explicația dată de Chiriac Popescu, și anume că măsura s-ar fi datorat unor animozități și ambiții personale ale lui Iordache (cf. Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 210—211). Fără a exclude cu totul rolul jucat de acești factori în transferarea comenzii, socotim totuși că principala cauză rămîne cea arătată mai sus.

panduri și cazaci, după porunca lui Ipsilanti”⁶¹. În cursul zilei de luni, 6 iunie, forțele principale ale lui Ipsilanti se găseau instalate în tabără la „patru ceasuri departe de Rîmnic, peste riul Bistrița”, adică la jumătatea distanței dintre Rîmnicu Vilcea și Drăgășani. În noaptea de 6 spre 7 iunie, un trimis al lui Ipsilanti — venit anume la Rîmnic — făcea cunoscut căpeteniilor de panduri, cărora li se luase cu două zile înainte comanda, că „voia prințului este de a se scula fără zăbavă amîndoi, adică și Hagi Prodan și Macedonschi, de a merge la tabăra prințului[...] a se afla și dînșii acoloa, căci *pandurii au fugit jumătate, și privește și rămășița lor spre fugă*, de nu va fi Macedonschi al lor comandir”⁶² (*sublinierea noastră*). Acest lucru dovedește că planul lui Ipsilanti de a pune pe panduri sub comandă eteristă nemijlocită și de a-i folosi după bunul lui plac, dăduse greș. Faptele au dovedit că pandurii nu erau dispuși să joace rolul pe care li-l pregătise Ipsilanti, și ca urmare, o bună parte din ei s-au împrăștiat pe la casele lor, rămînînd să participe la luptă doar 800 dintre ei⁶³.

Răspunzînd „voii prințului”, în dimineața de marți, 7 iunie, Macedonschi a așezat pe Hagi Prodan, încă bolnav, într-o căruță și „dimpreună cu acei puțini sîrbi și bulgari călăreți, cari avea mai credincioși pe lîngă dînșii, Prodan și Macedonschi s-au răpizit acolo la tabără[...]”. Intervenția lor s-a dovedit însă tardivă. Ostașii înfrinți în lupta pe care o avuseseră chiar în dimineața aceea, se retrăgeau într-o totală dezordine. În zadar a încercat Macedonschi, scoțînd sabia, „a face soldaților curaj de a sta în foc”, căci nu-l asculta nimeni; ba unii din fugari „au dat și pistoale asupra lui[...]”⁶⁴. Și astfel conducătorii pandurilor se vedeau obligați să asiste ca simpli spectatori la dizolvarea oastei eteriste și a ultimelor unități de panduri.

---

⁶¹ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 210.

⁶² *Ibidem*, p. 211.

⁶³ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 309. Ținînd seama și de cele relatate și de Chiriac Popescu, rezultă că de la Rîmnicu Vilcea au plecat spre Drăgășani circa 1.500 de panduri, rest din cei 4.500—5.000 care au participat la prima luptă de la Drăgășani. Compararea acestor cifre, care redau variația efectivelor în decurs de zece zile, ne oferă posibilitatea să ne facem o idee clară asupra rapidului proces de descompunere a oastei pandurilor în această perioadă.

⁶⁴ Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 211—212.

În cea de-a doua luptă de la Drăgășani, care a avut loc, cum s-a arătat, în ziua de 7 iunie, s-a ciocnit totalitatea forțelor eteriste al căror număr nu depășea 10.000 de oameni ⁶⁵, cu aproximativ 5.000 de turci ⁶⁶. Alături de trupele eteriste au luptat și 500 de panduri pedestri conduși de Ioan Oarcă și 300 de călăreți comandați de Mihai Cioranu, fostul aghiotant al lui Tudor ⁶⁷.

Planul de acțiune a fost stabilit pe baza recunoașterii făcute de „oamenii ingineri”, care au recomandat ca loc de luptă terenul „de la vale de Drăgășani”. S-a hotărât să se execute un atac frontal asupra trupelor turcești adăpostite în schiturile Șerbănești, Stănești, Străjești și Mamul (situate la sud de Drăgășani), combinat cu atacul asupra flancurilor forțelor inamice. Atacul frontal urma să fie condus de Iordache Olimpiotul și de Caravia. Iordache, însă, convins că lupta va fi pierdută datorită condițiilor atmosferice nefavorabile și stării de oboseală a trupelor, a predat comanda.

Atacul a fost dezlănțuit de batalionul sacru (format din 800 de mavrofori) urmat de arnăuți, husari, cazaci, avînd ca obiectiv mînăstirea Șerbănești. Ajuns în apropierea mînăstirii, batalionul a deschis focul cu două tunuri. Turcii din mînăstirea Șerbănești au răspuns printr-un contraatac frontal, urmat de acțiunea trupelor otomane din celelalte mînăstiri, care lovind flancul batalionului sacru, l-au încercuit și l-au zdrobit. Trupele eteriste din eșalonul doi și din rezervă, intrate în panică, au pornit într-o retragere precipitată, urmărite de inamic. În acel moment s-a produs intervenția celor 800 de panduri, despre care Cioranu scria: „Iar căpitănelul Ioan Oarcă cu cinci sute de panduri pedestri și trei sute călăreți au ținut toată acea bătaie a șase mii de turci,

---

⁶⁵ Sînt greu de stabilit efectivele reale care au luat parte la luptă, deoarece mărimea lor variază mult de la un izvor la altul. După Cioranu (*loc. cit.*, p. 306) aceste efective ar fi fost de 16.000 de oameni; după Chiriac Popescu (*loc. cit.*, p. 212, 219) 20.000–25.000. Ținînd totuși seama de numeroasele dezertări din cadrul trupelor eteriste este de presupus că efectivul lor nu putea depăși 10.000 de oameni. De altfel, într-un raport din 26 aprilie 1821 se arată că trupele lui Ipsilanti numărau la acea dată abia ceva mai mult de 7.300 oameni (cf. *Doc. răscl. 1821*, vol. IV, p. 182).

⁶⁶ După Chiriac Popescu (*loc. cit.*, p. 212) numărul otomanilor era de 4.000; după M. Cioranu (*loc. cit.*, p. 306) acest număr se ridică la 6.000.

⁶⁷ M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 307–309.

niare, care nu depuseseră încă armele, erau risipite, iar conducerea lor dezorganizată prin plecarea unora dintre comandanți peste graniță. Cu toate acestea, trebuie arătat că nu rareori în acest timp, cete de panduri pornite din centrele întărite oltene au lovit prin surprindere și au nimicit sau împrăștiat grupurile răzlețe de otomani de pe teritoriul Olteniei. Sînt de menționat, în special, acțiunile de la Tîmna și Corzu⁷⁷. În această din urmă localitate (situată la circa 20 km sud de Strehaia) un grup de turci a fost surprins de panduri și s-a închis într-o casă de zid⁷⁸, pregătindu-se de rezistență. Convinși că turcii vor putea fi scoși cu greu din casă, pandurii au hotărît să dea foc clădirii. Pentru a nu fi expuși gloanțelor pe timpul apropierii, ei au recurs la un procedeu ingenios: cițiva dintre panduri „s-au băgat în niște buți și s-au rostogolit la casă, de i-au dat foc”. Urmarea a fost că doi osmanlii au ars în casă, iar restul s-au predat⁷⁹.

Către jumătatea lunii iulie luptele pandurilor împotriva otomanilor s-au intensificat. La 17 iulie, medelnicerul Constantin, sameș de Gorj, se plîngea într-o scrisoare trimisă din Tîrgu Jiu că „hoții < e vorba de panduri — *nota noastră* > s-au înmulțit așa de mult încît ne-au năpădit”⁸⁰. Era clar că revoluționarii reușiseră să-și regrupeze o parte din forțe și să le aducă în raionul Tîrgu Jiu, fapt care i-a determinat pe turci să deplaseze în acest raion importantul efectiv de 5.000 de oameni, cu tunuri, în scopul de a lovi forțele de panduri semnalate acolo⁸¹. Lupta între forțele otomane și forțele de panduri a avut loc în ziua de 16 iulie în satul Slobozia (3 km sud-vest de Tîrgu Jiu). Superioritatea numerică a turcilor a dus la înfrîngerea pandurilor, care, potrivit informației date de sameșul Constantin, au avut aproximativ 200 de morți și un număr însemnat de ostași căzuți prizonieri⁸². Printre prizonieri se găseau Papa

---

⁷⁷ A. Oțetea, *140 de ani...*, p. 56.

⁷⁸ Casa aparținea logofătului Dumitrache Brăiloiu, care pretindea în anul următor (1822) despăgubiri pentru pagubele produse (*Doc. răs.* 1821, vol. III, p. 65–67).

⁷⁹ *Doc. răs.* 1821, vol. V, p. 574.

⁸⁰ *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 233.

⁸¹ *Ibidem*; mai vezi: *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 738, 742–743.

⁸² *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 233.

Vladimirescu, fratele lui Tudor, și Ghiță Haiducul, care au fost duși peste Dunăre, unde li s-a pierdut urna⁸³. Nu avem informații asupra pierderilor suferite de turci. Cu toate că nu cunoaștem efectivele de panduri care au participat la luptă, bănuim că ele au fost destul de importante. Probabil că prin lupta de la Slobozia pandurii au urmărit să îngreuneze și să întârzie înaintarea inamicului spre mînăstirea Tismana, unde trebuiau să se grupeze și să se consolideze forțele revoluționare disponibile. Mînăstirea Tismana căpăta astfel rolul unui centru puternic de rezistență, care urma să asigure revoluționarilor ducerea unei lupte de apărare de lungă durată. Memorialistul Dumitrache Protopopescu arată că la sosirea sa la Tismana (probabil în a doua decadă a lunii iunie)⁸⁴, a găsit acolo „o sumă de rebeli cu metereze făcute în toate părțile”, ceea ce dovedește că întăririle existente au fost completate cu lucrări de fortificație suplimentare („cu metereze”).

Din analiza izvoarelor pare să rezulte că după înfrîngerea pandurilor la Slobozia forțele lor s-au fracționat într-o grupare principală, care s-a retras, prin Peștișani, spre Tismana și o grupare secundară, care s-a retras spre satul Porceni (circa 20 km nord-est de Slobozia). Față de această situație, comandantul trupelor otomane aflate la Slobozia a hotărît să se îndrepte la 17 iulie cu forțele sale principale spre Tismana⁸⁵, în urmărirea pandurilor care se retrăgeau pe această direcție și, probabil, să urmărească cu un detașament cu efectiv redus, trupele care se retrăgeau pe direcția Porceni. Aceste acțiuni au dat naștere la noi ciocniri între panduri și turci în raioanele Peștișani și Porceni. Într-adevăr, într-o scrisoare trimisă din Orșova la 21 iulie citim: „[...] să aude rău din țară din Tîrgu Jiului, din Slobozie, din Peștenari < probabil Peștișani, localitatea Peștenari neexistînd >, din Porceni. Au spart pe panduri și au ars cheliile dupe acolo și acuma să duc toți la Tismana cu tunuri”⁸⁶. Infor-

⁸³ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 439.

⁸⁴ După propria mărturisire, Protopopescu a plecat la Tismana de la Cozia și a ajuns în munții Lotrului „pe postul lui sf. Petru”, iar la Tismana, a doua zi (*Doc. rîsc. 1821*, vol. V, p. 573–574). Deci data sosirii lui Protopopescu la Tismana trebuie situată după 15 iunie.

⁸⁵ *Doc. rîsc. 1821*, vol. II, p. 233.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 241.

mația de mai sus arată clar că în aceste ciocniri trupele de panduri au fost înfrînte, fapt ce se explică prin superioritatea numerică a trupelor inamice. După aceste ciocniri, trupele de panduri de la Porceni s-au retras, probabil în majoritate, în munții împăduriți din apropiere, sau au trecut în Transilvania prin pasul Lainici; trupele de la Peștișani s-au retras spre mînăstirea Tismana urmărite de turci. La Tismana însă pandurii nu au opus o rezistență puternică, așa cum se plănuise inițial. Trădați de o parte dintre conducători, care se gîndeau în primul rînd la siguranța persoanei lor, și lipsiți de muniția necesară unei lupte de durată ⁸⁷, pandurii s-au văzut nevoiți să părăsească Tismana într-o noapte, pe ascuns, și să se îndrepte spre frontiera austriacă. În zori, ei au ajuns în „gura Cloșanilor”, urmăriți îndeaproape de turci. De aci pandurii s-au îndreptat peste muntele Scărișoara, spre „streața nemțească”. Înainte de a trece frontiera, cei 600 de revoluționari au avut un ultim schimb de focuri cu urmăritorii turci ⁸⁸.

Astfel, către sfîrșitul lunii iulie 1821, luptele de amploare ale pandurilor cu otomanii s-au încheiat. Nu au încetat însă luptele de hărțuială, duse de efective mici, dar active. O scrisoare din Orșova, purtînd data de 2 august, arată că „deși cîțiva din panduri s-au refugiat în părțile de acolo și alții s-au închinat, totuși au mai rămas cîțiva ascunși în păduri, prin rîpi, și îndată ce prind vreun turc, îl și ucid” ⁸⁹. În scrisoare se arată totodată și una din cauzele importante care a împiedicat trupele răsculaților să ducă lupta cu succes împotriva forțelor otomane intrate în Oltenia: „Ce să facă nenorociții dacă n-au muniții? Dacă ar fi avut atunci am fi văzut” ⁹⁰. La 10 august se dau știri despre o ciocnire dintre panduri și turci la o moșie de pe Gilort ⁹¹.

---

⁸⁷ *Doc. rîsc. 1821*, vol. II, p. 245, 281; vezi și *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 745.

⁸⁸ *Doc. rîsc. 1821*, vol. V, p. 574.

⁸⁹ *Doc. rîsc. 1821*, vol. II, p. 281.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*, p. 288. Unele amănunte privind luptele antiotomane din vara anului 1821 prezintă I. Neacșu în articolul „Luptele locuitorilor din Oltenia cu turcii în ultima fază a răscoalei din 1821”, publicat în „Studii”, XV (1962), nr. 5, p. 1205—1212.

Cele expuse mai sus dovedesc că deși lipsită de conducători, de un plan de acțiune unitar și de o dotare materială corespunzătoare (în special în muniții), mișcarea a continuat sub forma luptei de rezistență împotriva ocupației otomane și implicit împotriva restatornicirii vechilor rînduieli, restatornicire impusă de sabia invadatorilor.

Șefii arnăuți au avut și ei cîteva centre de rezistență. Cel mai important a fost cel de la Cozia, unde s-a închis Mataragi-bașa și serdarul Diamandi Giuvara — după Isvoranu — cu 200 de arnăuți, iar după Cioranu — care de obicei exagerează în privința efectivelor — cu 600 de arnăuți și două tunuri; între cei asediați se găseau și panduri. Înconjurată de turci, alături de care se găsea și bimbașa Sava, Cozia a rezistat. Atunci asediatorii au recurs la un nedemn vicleșug. Bimbașa Sava a făgăduit celor asediați viața în caz că se predau. Diamandi s-a lăsat înșelat și a predat mînăstirea. El și tovarășii săi n-au fost însă eliberați, potrivit făgăduielilor, ci au fost trimiși la Constantinopol, unde Diamandi a fost decapitat⁹². Dintre tovarășii săi de luptă unul a reușit să se întoarcă abia în 1832, după ce se turcise „de frica sabiei și a grozavelor tiranii”⁹³.

După cucerirea Coziei, corpul de represiune otoman, în care rolul principal îl juca trădătorul Sava, a întreprins o acțiune de „curățire” în părțile nordice ale Țării Românești, vinînd cu sălbăticie ultimele rămășițe ale oastei eteriste. Este neîndoielnic că turcii au întîmpinat în nord-vestul Olteniei o rezistență cu mult mai puternică; acolo luptau panduri. În partea munteană a Țării Românești o ciocnire mai de seamă a avut loc la mînăstirea Aninoasa, lângă Cîmpulung, unde au fost prinși și nimiciți, după o scurtă luptă, un grup de arnăuți și mavrofori⁹⁴. O altă acțiune de rezistență armată în partea munteană a Țării Românești s-a desfășurat în apropiere de Rucăr, la Valea Muerii, unde în ziua de 11 iulie a avut loc o luptă între Popa Ivanciu, de la sf. Ionică⁹⁵

---

⁹² Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 185—186; M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 314; Isvoranu, *loc. cit.*, p. 375; *Doc. răsc.* 1821, vol. III., p. 422; vol. IV, p. 269.

⁹³ *Doc. răsc.* 1821, vol. IV, p. 422.

⁹⁴ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 187; M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 315.

⁹⁵ Probabil paraclisul Zlătarilor amintit în 1818 (cf. N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București, București*, 1961, p. 290, 327—329).

de lângă Zlătari, din București, — îndrăzneț tovarăș de arme al Olimpiotului — și turci⁹⁶.

În sfârșit, în august, a cules și bimbașa Sava roadele propriiei trădări: atît el cît și tovarășii săi de arme au fost uciși la București. După ce-l utilizaseră ca unealtă, turcii nu s-au sfiit să-l suprime.

---

⁹⁶ Ivanciu își organizase un corp de 300 de oșteni dintre fugarii de la Drăgășani și plin de curaj a înfruntat forțele superioare ale turcilor, din rindurile cărora au căzut peste 100 de oameni. Coplesit de numărul otomanilor, Ivanciu a ordonat refugiarea peste graniță în Transilvania. Dar autoritățile austriece au cedat presiunilor turcești, silind pe curajosul tovarăș al Olimpiotului să se întoarcă în Țara Românească. Aici el a dat o nouă luptă inegală, nefiind prins decît după ce i se rupsesse sabia. Dus la București în fața lui Chehaia-bei, acesta l-a întrebat: „dulce era singele de turc, bre popo?“, iar Ivanciu i-a răspuns plin de neînfricare: „pe cînd eram să mă satur, ca să-i simt gustul, mi se frînse pala“. Curajosul luptător a fost trimis la Silistra și decapitat (Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 187—189; Dîrzanu, *loc. cit.*, p. 101—102; M. Cioranu, *loc. cit.*, p. 315; C. Isvoranu, *loc. cit.*, p. 376—377).

Mișcarea revoluționară din anul 1821 reprezintă unul din evenimentele cele mai de seamă ale istoriei României în secolul al XIX-lea. Depășind cu mult nivelul mișcărilor sociale și naționale anterioare, mișcarea este de fapt prima etapă a revoluției burgheze. Importantă prin consecințe și fiind, totodată, o școală de luptă a poporului, ea a înscris o pagină glorioasă în istoria patriei noastre.

Însemnătatea multilaterală a mișcării revoluționare din anul 1821 se vedește din plin și în domeniul militar. Tudor Vladimirescu a condus mișcarea ca un încercat comandant. Contemporanii, chiar cei răuvoitori, au recunoscut priceperea militară a lui Vladimirescu. Zilot Românul arată că Tudor „știa [...] trebile războiului”, iar Chiriac Popescu—entuziast—îl caracterizează ca fiind „om al războiului, îndrăzneț și tot foc, puțin la vorbă și voinic la inimă și la suflet nelenevos, cu multă minte sănătoasă și curajos”¹. Semnificative sînt și aprecierile pe care le-au dat conducătorului mișcării comandantii ruși în timpul războiului din anii 1806—1812. Aceștia vorbesc de „stăruința [...] vigilentă”, de împlinirea datoriilor de militar „ca cel mai bun ofițer”, ca și de execuția „perfectă” a misiunilor ce i se dăduseră². În 1810, colonelul Turcinilov îl caracteriza drept „un co-

---

¹ Zilot Românul, *Din descrierile inedite ale lui... Jalnica cîntare a lui Zilot...*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, VI (1891), p. 93; Chiriac Popescu, *loc. cit.*, p. 198.

² *Doc. răsc. 1821*, vol. I, p. 43, 45, 46.

mandant viteaz și neînfricat, întreprinzător în pericole și prudent”³.

Mișcarea revoluționară din 1821 s-a desfășurat de la început în baza unui plan unitar⁴, iar deplasările oastei revoluționare au fost apreciate pe drept cuvânt ca fiind „repezi și cutezătoare”⁵. Baza de acțiune a mișcării a fost fixată de Tudor în Oltenia, unde beneficia de forța pandurilor — nucleul militar principal — și unde relieful înlesnea o eventuală luptă de rezistență, în cazul întâmpinării unor greutăți în extinderea acțiunii la răsărit de Olt. Pentru crearea bazei de acțiune, conducătorul pandurilor a procedat energic și hotărât, potrivit unui plan bine chibzuit. Marșul de la Tîrgu Jiu prin Tismana, Padeș, Strehaia și mînăstirea Motru a fost executat cu măiestrie și a asigurat mișcării forța de luptă necesară pentru a neutraliza orice contramăsuri ale stăpînirii. Marșul de la Țințăreni la București a reflectat, de asemenea, pregătirea și priceperea militară a lui Tudor. Aceeași concluzie se desprinde din analiza măsurilor luate de Tudor în capitala Țării Românești, ca și din felul cum a fost executată retragerea spre nordul Olteniei (retragere întreruptă tragic la Golești). Este evident că deplasările oastei pandurilor s-au executat în baza unui plan precis și în temeiul unor concepții clare ale conducătorului.

Tudor Vladimirescu a avut capacitatea de a cuprinde situația în ansamblul ei, de a înțelege schimbările ce se petreceau în domeniul politico-militar general și de a le face față prin măsuri militare corespunzătoare. Pătruns de simțul realității, el a știut să-și proporționeze în mod just scopul cu mijloacele, a acționat repede și cu hotărîre și a luat întotdeauna măsurile cele mai potrivite pentru rezolvarea noilor situații — uneori neașteptate — create în cursul desfășurării acțiunii revoluționare.

Mișcarea a avut de la început două obiective, unul social și altul național; ea a urmărit atît înlăturarea regimului de oprimare boieresc (sau cel puțin limitarea exploatării boieresci), cît și a sistemului fanariot și a dominației otomane. Ridicarea maselor la luptă, conlucrarea cu Eteria și ajutorul

---

³ *Ibidem*, p. 50.

⁴ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1028.

⁵ C. D. Aricescu, *op. cit.* p. 346.

Rusiei au fost elementele de bază de care trebuia ținut seama în perioada inițială a mișcării; tocmai pe aceste elemente și-a întemeiat Tudor planurile. Vladimirescu și-a organizat și întărit oastea în Oltenia, așteptând sosirea oastei eteriste și a corpului rus de sprijin pentru desfășurarea acțiunilor sale militare ulterioare; totodată, dînd dovadă de tact politic, el nu a rupt fățiș puntea tratativelor cu turcii. În înțelegere cu Eteria, el a întreprins marșul spre București, păstrînd Oltenia ca rezervă strategică, ca bază de aprovizionare și loc de retragere.

Sosirea „adunării norodului” la București odată cu primirea știrii dezavuării de către țară a mișcării a creat o nouă situație politico-militară, căreia Tudor i-a făcut față cu pricepere. El s-a așezat în București, unde a încercat într-o primă fază să se mențină atît prin forța oastei, cît și prin tratative cu turcii (tratative întreprinse însă cu armele în mîini). Totodată, Tudor a căzut la o înțelegere cu o parte din boieri, ceea ce trebuia să dea regimului pe care-l conducea o bază „legală” în fața forțelor conservatoare ale Europei. Această înțelegere a grevat însă asupra desfășurării ulterioare a mișcării, căci a impus conducătorului ei parțiala limitare a avîntului de luptă al maselor și prin aceasta a limitat înseși bazele acțiunii de eliberare socială și națională.

Tratatивele cu turcii n-au dat rezultatele scontate. Armatele otomane de invazie au pătruns pe teritoriul țării. Se intra, astfel, într-o nouă etapă, în care Tudor a trebuit să-și schimbe iarăși planurile, ce e drept, după șovăieli, ezitînd între încercarea de rezistență și o retragere după un plan dinainte stabilit. Pînă la urmă, el a ales această ultimă cale, care putea încă să asigure succesul mișcării, în ciuda raportului de forțe, nefavorabil, dintre oastea „adunării norodului” și trupele otomane. Trebuie spus că pînă în acest moment Tudor continua să spera într-o revenire a Rusiei asupra atitudinii adoptate, și că el nădăjduia încă într-o intervenție rusă⁶. Noul plan de acțiune prevedea reîntoarcerea oastei pandurilor în Oltenia, unde urma să se ducă o luptă de rezistență sprijinită pe mînaștirile întărite din

---

⁶ „...Tudor spera[...] dacă turcii ar fi năvălit în țară[...] stricînd pacea, atunci negreșit urma ca să vie oștirile rusești[...]” (Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 124).

nordul provinciei⁷. Înlăturarea conducătorului mișcării revoluționare, „asasinat în mod mîrșav” — cum arată Marx — de către conducerea Eteriei a făcut însă ca acest plan să nu poată fi realizat în felul preconizat de Tudor.

După reprimarea mișcării, pandurii — elementul cel mai dinamic — au fost supuși represaliilor organelor stăpînirii, ei fiind obligați să plătească pagubele produse pe timpul mișcării revoluționare, să dea zapise că nu dețin arme și că nu se vor mai răscula⁸. Dar represaliile n-au putut stinge avîntul de luptă al pandurilor (ca și al maselor în general). Ei nu vor aștepta decît prilejul pentru a pune din nou mina pe arme.

Nevoia asigurării unui instrument de forță, capabil să contribuie în mod eficient la îndeplinirea sarcinilor militare ale mișcării revoluționare, a impus crearea în cel mai scurt timp și „din mers” a unei armate revoluționare numeroase. Măsurile luate din vreme de Tudor Vladimirescu și pregătirea minuțioasă a recrutării și înzestrării efectivelor acesteia au asigurat realizarea în bune condiții a acestui obiectiv.

Recrutarea a fost încredințată unor oameni cu pregătire militară corespunzătoare, cu experiență de luptă ori cu autoritatea funcțiilor administrative locale pe care le îndeplineau (Gîrbea, Ghelmegeanu, Moangă, Zoican ș.a.). Activitatea de recrutare s-a desfășurat metodic și după un plan bine chibzuit. Principalul teren de recrutare l-a constituit regiunea de nord-vest a Olteniei, regiune în care mocnea spiritul revoluționar (erau încă vii aici amintirile revoltei din 1814—1815), cu indice demografic ridicat, cu o populație în sînul căreia erau mulți panduri — „obișnuiți cu arme în mîini” — care participaseră la războiul ruso-turc din 1806—1812, sub comanda lui Tudor (în care ei vedeau pe conducătorul lor). Procentul ridicat de panduri (circa 75%) ce a intrat în componența „adunării norodului” i-a asigurat acesteia un puternic nucleu revoluționar. Ca o latură negativă sub raportul compoziției sociale, trebuie semnalată însă pătrunderea în cadrele de comandă, în cur-

---

⁷ „... N-au apucat drumul Tirgoviștii, ci au tras la Argeș, cu gînd să treacă Oltul” (*Istoria jăfuitorilor...*, loc. cit. p. 342).

⁸ *Doc. răsc. 1821*, vol. III, doc. nr. 6, 62, 79, 81, 82, 85, 86, 97 etc.

sul desfășurării mișcării, a unor elemente din rîndurile boierimii mici și mijlocii, care nu s-au arătat consecvente în luptă, iar unele de-a dreptul au trădat mișcarea.

Constituirea unor „centre de adunare a forțelor revoluționare“, cum au fost Padeșul și Cărbuneștii, pentru satele de munte, și Podu Grosului și Băileștii-Sîrbești, pentru satele de cîmpie, a ușurat adunarea și dirijarea forțelor revoluționare spre tabăra de concentrare și instrucție de la Țințăreni, contribuind la închegarea rapidă a oastei lor.

În alcătuirea oastei pandurilor a fost folosită o formulă organizatorică nouă, deosebită atît de aceea pe care o avuseseră trupele de panduri în războiul din 1806—1812, cit și de organizarea pe care o aveau trupele din slujba domniei. Noua organică sporea capacitatea combativă a unităților și oferea comandanților posibilități multiple de manevră.

Prin măsurile luate pe linie de înzestrare s-a asigurat oastei pandurilor un nivel de înarmare și înzestrare satisfăcător. O atenție deosebită a fost dată sporirii proporției armamentului de foc, făcînd astfel ca „adunarea norodului“ să corespundă, în mai bune condiții, din punctul de vedere al înarmării, cerințelor cîmpului de luptă de la începutul secolului al XIX-lea.

Instrucția desfășurată în taberele de la Țințăreni și Cotroceni, după un program riguros și sub directa îndrumare a lui Tudor Vladimirescu (excelent cunoscător al regulamentelor militare), a ridicat gradul de pregătire al oastei pandurilor, apropiînd-o mult de celelalte armate europene, iar practica disciplinară severă i-a imprimat un caracter asemănător aceluia al armatelor regulate. Pregătirea făcută pe cîmpul de instrucție a fost completată ulterior prin teme tactice executate cu ocazia deplasărilor pe care oastea revoluționară le-a făcut dintr-un raion într-altul.

Rezumînd cele arătate mai sus, se poate afirma că oastea pandurilor, datorită țelurilor ei revoluționare, compoziției ei sociale, gradului ridicat de pregătire militară și de disciplină, se deosebea fundamental de formațiunile militare din slujba stăpînirii de la începutul secolului al XIX-lea. Experiența de luptă a oastei pandurilor va constitui mai tîrziu una din premisele formării în țara noastră a armatei naționale, în perioada Regulamentului Organic.

Analiza acțiunilor duse de oastea revoluționară permite punerea în lumină a unor aspecte ale artei militare din timpul răscoalei.

Trebuie din nou subliniat faptul că la baza tuturor acțiunilor duse de oastea pandurilor au stat întotdeauna planuri de acțiune clare și corespunzătoare situației politico-militare existente și că realizarea acestor planuri a fost urmărită cu perseverență.

Acțiunile de luptă au fost asigurate prin informarea permanentă și la timp a conducerii, prin organizarea siguranței marșului (avangardă, ariergardă, detașamente speciale) și prin adoptarea unor dispozitive corespunzătoare (în timpul staționării).

O atenție deosebită a fost acordată consolidării rezultatelor obținute (în crearea oastei pandurilor) și organizării unei baze puternice de rezistență în Oltenia, pentru eventualitatea unei lupte de apărare de durată, la apus de Olt. Mînăstirile întărite luate în stăpînire de panduri și prevăzute cu muniții și provizii aveau tocmai rolul realizării acestei baze, cu o rețea întregă de centre întărite.

Marșurile efectuate au fost bine organizate și executate, ele încadrîndu-se, în ceea ce privește etapele, în normele prevăzute de regulamentele vremii pentru armatele regulate. Itinerarele alese au corespuns întotdeauna obiectivelor tactico-strategice și nevoilor de a asigura mișcarea față de atacurile posibile ale inamicului.

Dispozitivele de luptă adoptate de oastea pandurilor în diferitele situații tactice au corespuns cerințelor momentului. Stabilirea și realizarea acestor dispozitive au dovedit multă pricepere din partea conducătorului oastei pandurilor.

Terenul pentru desfășurarea acțiunilor militare (marșuri, staționare, luptă) a fost ales cu pricepere; mai mult decît atît, avantajele pe care le oferea terenul au fost sporite — ori de cîte ori a fost cazul — cu lucrări de amenajare genistică.

Acțiunile de luptă propriu-zise (lupta de la Zăvideni, prima luptă de la Drăgășani și luptele duse de panduri ulterior în Oltenia) au arătat că oastea pandurilor putea să se măsoare cu efective inamice superioare, să forțeze prin surprindere cursuri de apă importante și să înfrîngă forțe adverse apreciabile. Tot cu acest prilej a ieșit în evidență

faptul că conducerea oastei pandurilor a înțeles importanța pe care o avea pe câmpul de luptă focul artileriei și al armamentului portativ (acest lucru constituie o caracteristică de deosebită însemnătate dacă ținem seama de momentul istoric — începutul secolului al XIX-lea).

Sintetizînd, constatăm că arta militară pusă în evidență de acțiunile oastei pandurilor se caracterizează printr-o deplină concordanță între obiectivele urmărite și posibilități, prin suplețe, spirit creator, măiestrie în alegerea și folosirea terenului.

Mișcarea revoluționară din 1821 a înscris o pagină eroică în istoria luptei poporului român pentru libertate și progres. Definind scopurile mișcării, N. Bălcescu scria că în 1821 „poporul cere ca puterea să se ia” din mâinile ciocoilor, „ca tot românul să fie liber și egal în țara lui; într-un cuvînt, cere ca statul să se facă românesc, cere domnirea democrației”⁹. Tot el mai arată, în alt loc — comentînd rezultatele — că mișcarea revoluționară din 1821 „ne scapă de fanarioți și țara își redobîndi vechile sale drepturi”¹⁰. Într-adevăr, mișcarea revoluționară din 1821 are o importanță bine precizată în istoria poporului nostru. *Dacă mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu nu a izbutit să sfărîme relațiile feudale și nici dominația otomană, dacă ea n-a putut duce la realizarea obiectivelor ce și le propuseseră masele, totuși lupta poporului n-a fost zadarnică. Regimul fanariot a fost înlăturat și a luat amploare tot mai mare lupta maselor pentru eliberarea socială și națională.*

Mișcarea revoluționară din 1821 constituie o tradiție scumpă poporului nostru, care păstrează o caldă amintire memoriei luptătorilor de la 1821. Tudor Vladimirescu se situează printre eroii glorioși ai luptei pentru libertate și o viață mai bună. În folclor — expresie veșnic vie a creației populare — se întîlnește deseori evocarea mișcării revoluționare din 1821 și a conducătorului ei. Cîntecul „Pom, pom

---

⁹ N. Bălcescu, *Opere*, ediția G. Zane, București, 1940, vol. I, partea a II-a, p. 101—102.

¹⁰ *Ibidem*, p. 123.

eram eu, pom", alegorie evocatoare a morții lui Tudor, a avut o largă circulație, reținând, între altele, atenția lui Pușkin ¹¹.

România socialistă, liberă și stăpână pe destinele ei, pășește cu mândrie, sub conducerea Partidului Comunist Român, spre împlinirea destinelor sale. În tradițiile glorioase ale trecutului, în eroismul înaintașilor, constructorii de astăzi ai noii societăți mereu mai înfloritoare găsesc o nescătată sursă de elan, un neîncetat îndemn. Prin munca sa, poporul român realizează o operă pe care înaintașii noștri nici nu ar fi putut-o visa. Această operă constituie, în același timp, cea mai înaltă cinstire a năzuințelor și jertfelor date, de-a lungul veacurilor, de cei mai buni fii ai poporului, pentru libertate, pentru progres, pentru fericire.

---

¹¹ S. Iancovici, *Date despre Tudor Vladimirescu în publicațiile sovietice*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 4, p. 1046.

- Karl Marx, Friedrich Engels — *Opere*, Editura politică, București, 1959, vol. 9.
- V. I. Lenin — *Opere*, E.S.P.L.P., București, 1955—1956, vol. 21, 24 și 27.
- * * * — *Documente Hurmuzaki*, vol. X și XX.
- * * * — *Documente Hurmuzaki (serie nouă)*, București, 1967, vol. II și III.
- * * * — *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, București, 1959—1962, vol. I—V.
- * * * — *Harta austriacă din anul 1790* (Bibl. Acad. R.S.R., Hărți, D. XXVII 6).
- * * * — *Harta rusă din anul 1835* (Bibl. Acad. R.S.R., Hărți, H. III 461).
- * * * — *Harta României Meridionale*, București, 1864 (Bibl. Acad. R.S.R., Hărți, C. XXII 1).
- * * * — *Istoria diplomației*, sub îngrijirea lui V.P. Potemkin, București, 1947, vol. II.
- * * * — *Istoria diplomației*, sub redacția: V.A. Zorin, V.S. Semionov, S.D. Skazkin, V.M. Hvostov, ediția a II-a, București, 1962, vol. I.
- * * * — *Obşcii opît taktiki*, Sanktpeterburg, 1810, vol. II.
- * * * — *Problemele Tratatului „Istoria României”. Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 5.
- Adăniloaie N. — *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956.
- Adăniloaie N. — *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3.
- Adăniloaie N. și Duzinchevici Gh. — *Noi mărturii contemporane asupra mișcării din 1821*, în „Studii”, XXIV (1971), nr. 1.
- Alexandrescu — Dersca M. M. — *Rolul hătișerifurilor de privilegiu în limitarea obligațiilor către Poartă (1774—1802)*, în „Studii”, XI (1958), nr. 6.
- Aricescu C. D. — *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874.

- Aricescu C. D. — *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874.
- Arion Iorgu — *Despre slujba avanpostului*, București, 1859.
- Bălașa D. — *Localizarea „mînăstirii” Drăgășanilor în legătură cu lupta dintre panduri și turci de la 29 mai 1821. În legătură cu unele puncte de vedere exprimate de Ioan I. Neacșu în articolul „Prima luptă a pandurilor români cu turcii la Drăgășani (29 mai 1821)”*, în „Studii” XX (1967), nr. 2.
- Bălcescu N. — *Opere*, ediția G. Zane, București, 1940, vol. I.
- Berindei Dan — *Cu privire la biografia inginerului și „arhitectonului” Moritz von Ott*, în „Monumente și muzee”, I (1958).
- Berindei Dan și Mutașcu Traian — *Cum s-a desfășurat prima luptă de la Drăgășani (29 mai 1821). Răspuns unei critici în „Studii”*, XX (1967), nr. 2.
- Berindei Dan — *Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu, moment de seamă în istoria României*, în „Lupta de clasă”, LI (1971), nr. 2.
- Berindei Dan — *Preludiul epocii moderne*, în „Magazin istoric”, V (1971), nr. 4.
- Berindei Dan — *Programul mișcării revoluționare din 1821*, în „Revista de filozofie”, XVIII (1971), nr. 6.
- Berindei Dan și Cojocaru Emil — *La crise orientale et le problème des Principautés Roumaines en été 1821. Informations tirées des archives de Vienne*, în „Revue des études sud-est européennes”, IX (1971), nr. 2.
- Bezviconi G. — *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947.
- Bodin D. — *Însemnări cu privire la Tudor Vladimirescu în războiul ruso-turc din 1806—1812*, în „Revista Istorică Română”, VIII (1938).
- Bodin D. — *Tudor Vladimirescu în lumina izvoarelor italiene*, în „Revista Istorică Română”, vol. XI—XII (1941—1942).
- Bodin D. — *Tudor Vladimirescu la București*, în „Revista Istorică Română”, XIII (1943), fasc. II.
- Bodin D. — *Tudor Vladimirescu și Constantin Samurcaș*, în: *În amintirea lui Constantin Giurescu, 1875—1918*, București, 1944.
- Bodin D. — *Premise la un curs despre Tudor Vladimirescu*, în „Revista Istorică Română”, XIV (1944).
- Bodin D. — *Elemente naționale și influențe streine în revoluțiile din sud-estul Europei de la începutul secolului al XIX-lea*, în „Revista Istorică Română”, XV (1945).
- Botzaris N. — *Visions balkaniques dans la préparation de la Révolution grecque (1769—1821)*, Genève—Paris, 1962.
- Camariano Nestor — *Un document important referitor la organizația revoluționară secretă din București (1816). Denunțul înaintat lui Ioan Vodă Caragea*, în „Studii”, IX (1956), nr. 5.
- Camariano Nestor — *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1960, vol. II.
- Camariano Nestor — *Tudor Vladimirescu în lumina unor documente din arhivele din Viena*, în „Studii”, XVI (1963), nr. 3.

- Camariano Nestor — *L'activité de Georges Olympos dans les Principautés Roumaines avant la révolution de 1821*, în „Revue des études sud-est européennes, II (1964), nr. 3—4.
- Camariano Nestor — *O prețioasă proclamație a eteriștilor adresată popoarelor balcanice*, în „Revista arhivelor”, X (1967), nr. 1.
- Camariano Nestor — *Planurile revoluționare ale eteriștilor din București și colaborarea lor cu Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XX (1967) nr. 6.
- Camariano Nestor — *Les Principautés Roumaines à la lumière de l'autobiographie de Jean Capodistria*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VIII (1969), nr. 2.
- Cantacuzino Mihai — *Genealogia Cantacuzinilor*, ediția N. Iorga, București, 1902.
- Maior Ceașescu Ilie — *Căpitanul de panduri Simion Mehedințeanu*, București, 1966.
- Ciachir N. — *Unele documente privind evenimentele de la 1821 din Sud-Estul Europei*, în „Revista Română de Studii Internaționale”, V (1971), nr. 1.
- Columbeanu S. — *Caracterul exploatării feudale a țăranimii în deceniile anterioare răscoalei lui Tudor Vladimirescu (1800—1820)*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3.
- Columbeanu S. — *Economia domeniului feudal din Moldova și Țara Românească la începutul secolului al XIX (1800—1830)*, în „Studii”, XVIII (1965), nr. 2.
- Constantinescu A. și C. N. Coman — *Date noi privind participarea unor bulgari la răscoala din 1821 în Țara Românească*, în „Romanoslavica”, București, IV (1960).
- Corfus Ilie — *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1969.
- Corivan N. — *Tudor Vladimirescu și istoricii români A.D. Xenopol, N. Iorga, E. Vîrtosu, I.C. Filitti, D. Bodin, A. Oțetea*, în „Studii și cercetări istorice”, XX (1947).
- Corivan N. — *Informații inedite din Arhiva Ministerului de Externe de la Viena cu privire la răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A.D. Xenopol”, V (1968).
- Cristache-Panait Ioana — *Orașul București și răscoala poporului din 1821*, București, 1960.
- Despotopoulos A. — *La Révolution grecque, Alexandre Ipsilanti et la politique de la Russie*, în „Balkan Studies”, VII (1966).
- Dionisie Eclesiarhul — *Cronograful Țării Românești*, ediția Nicolaescu-Plopșor, Rîmnicu Vilcea, 1934.
- Durak V.G. — *Ilarion, episcop al Argeșului (1820—1821; 1828—1845)*, București, 1900.
- Duzinchievici Gh. — *Date noi asupra răscoalei tătarăsenilor din Iași și asupra sfârșitului domniei lui Scarlat Callimachi (1819)*, în „Studii”, XXI (1968), nr. 1.
- Filimon I. — *Dokimion historikon peri tēs Hellēnikēs epanastaseōs* (Eseu istoric asupra revoluției grecești), Atena, 1859, vol. II.
- Filitti I.C. — *Tudor Vladimirescu. Rostul răscoalei lui*, București, 1938.

- Fotino Ilie — *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluția din anul 1821, supranumită Zavera*, București, 1874.
- Gârleanu S.I. — *Răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu (1821)*, București, 1966.
- Gârleanu S. I. — *Tudor Vladimirescu. Viața și fapta sa*. București, 1971.
- Georgescu-Buzău G. — *Descompunerea feudalismului. Începuturile capitalismului în Țara Românească și Moldova*, București, 1949.
- Georgescu Vlad — *Idées sociales et politiques dans la littérature historique des Principautés Roumaines pendant la seconde moitié du XVIII-e siècle et au début du XIX-e siècle*, în „Rev. des études sud-est europ.,” V (1967), nr. 1—2.
- Georgescu Vlad — *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines (1769—1830)*, Bucarest, 1970.
- Georgescu Vlad — *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române*, București, 1971.
- Ghica I. — *Opere*, București, 1956, vol. I.
- Gloglovan Radu — *Două procese pentru apărarea moșiei orașului Tîrgoviște în secolul XIX*, în „Studii și articole de istorie”, București, 1957, vol. II.
- Giurescu C. — *Material pentru istoria Olteniei sub austrieci*, București, 1913, vol. I.
- Giurescu C.C. — *Principatele Române la începutul secolului XIX*, București, 1957.
- Glogoveanu Maria I. — *Acte referitoare la Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, IX (1930).
- Grecescu Constant — *Încă un act în legătură cu mișcarea de la 1821 în Țara Românească*, în „Revista Istorică Română”, XVI (1946).
- Guboglu M. — *Un mănunchi de documente turcești privind evenimentele din țările române în jurul anului 1821*, în „Revista arhivelor”, I (1958), nr. 1.
- Hasdeu B.P. — *Ultima cronică română din epoca fanarioșilor < Zilot Românul >*, București, 1884.
- Iancovici Sava — *Unele documente inedite despre Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 5.
- Iancovici Sava — *Lupta maselor țărănești împotriva înăspririi exploatării boierești după răscoala din 1821*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3.
- Iancovici Sava — *Date despre Tudor Vladimirescu în publicațiile sovietice*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 4.
- Iancovici Sava — *Cîteva date necunoscute despre Stoian Iuga Vovoda*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 1.
- Iancovici Sava — *Date noi despre bimbașa Sava*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 5.
- Iancovici Sava — *Revolta unor arnăuți în 1819*, în „Studii și articole de istorie”, V (1963).
- Iancovici Sava — *Haiducia în Balcani, formă de luptă socială și antiotomană*, în „Studii și articole de istorie”, VI (1964).
- Iancovici Sava — *Date despre șederea lui François Recordon la București (1815—1821)*, în „Revista arhivelor”, IX (1966), nr. 2.

- Iancovici Sava — *Iancu Jianu și Nikola Abraș în „Studii”, XX (1967), nr. 4.*
- Iancovici Sava — *Cine este Ghiță Haiducul din 1821, în „Studii și articole de istorie”, XI (1968).*
- Iancovici Sava — *Complotul împotriva lui Alexandru Suțu VV (februarie 1820), în „Revista arhivelor”, XLVII (1970), nr. 1.*
- Iancovici Sava — *Tudor Vladimirescu. Documente și date noi, în „Revista arhivelor”, XLVII (1970), nr. 2.*
- Ionescu Traian — *Hațișeriful din 1802 și începutul luptei pentru asigurarea pieței interne a Principatelor dunărene, în „Studii și articole de istorie”, București, 1956, vol. I.*
- Iorga N. — *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor, București, 1896, vol. II.*
- Iorga N. — *Un apărător al săracilor: „Domnul Tudor” din Vladimiri, București, 1906.*
- Iorga N. — *Situația agrară, economică și socială a Olteniei în epoca lui Tudor Vladimirescu. Documente contemporane, București, 1915.*
- Iorga N. — *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu, București, 1921.*
- Iorga N. — *Istoria armatei românești, ediția a II-a, București, 1930, vol. II.*
- Iorga N. — *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu, în „Mem. Secț. Ist. Ac.R.”, Ser. III, tom. XIII (1932).*
- Isar N. — *Un moment ideologic important în lupta poporului român pentru dreptate socială și libertate națională în „Revista de filozofie”, XVIII (1971), nr. 5.*
- Liu Nicolae — *Anul revoluționar 1821 în istoriografia română (contribuție bibliografică) în „Studii”, XXIV (1971), nr. 1.*
- Kazakov N.I. — *Din istoria relațiilor ruso-sârbe la începutul secolului al XIX-lea, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1955, nr. 4.*
- Maciu V. — *Însemnătatea istorică a lui Tudor Vladimirescu, în „Studii”, IV (1951), nr. 3.*
- Maciu V. — *Activitatea istoriografică a lui C.D. Aricescu, în „Studii și articole de istorie”, București, 1957, vol. II*
- Mehmet Mustafa A. — *Acțiuni diplomatice la Poartă în legătură cu mișcarea revoluționară din 1821, în „Studii”, XXIV (1971), nr. 1.*
- Mihailovski Danilevski — *Opisanie tureŭkoi voini v ŭarstvovanie imperatora Aleksandra s 1806 do 1812 goda (Descrierea războiului cu turcii sub domnia țarului Alexandru în anii 1806–1812), Sanktpeterburg, 1843, vol. I-II.*
- Neacșu I. — *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954.*
- Neacșu I. — *Revolta pandurilor din decembrie 1814 — februarie 1815, în „Studii”, X (1957), nr. 1.*

- Neacșu I. — *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor care au participat la răscoala sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (componența lor socială, completată cu date biografice) și un extras statistic nominal cu componența socială a 116 căpeteniilor de panduri*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1957, vol. I.
- Neacșu I. — *Participarea satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii”, XI (1958), nr. 2.
- Neacșu I. — *Cu privire la componența socială a locuitorilor din Oltenia, participanți la lupta împotriva pazvangiilor și la războiul ruso-turc (1806—1812)*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 5.
- Neacșu I. — *Luptele locuitorilor din Oltenia cu turcii în ultima fază a răscoalei din 1821*, în „Studii”, XV (1962), nr. 5.
- Neacșu I. — *Prima luptă a pandurilor români cu turcii la Drăgășani (29 mai 1821)*, în „Studii”, XVIII (1965), nr. 5.
- Neacșu I. — *Unele precizări cu privire la prima luptă de la Drăgășani (29 mai 1821)*, în *Omagiu lui Petre Constantinescu-Iași*, București, 1965.
- Neacșu I. — *Participarea pandurilor români la cea de-a doua luptă de la Drăgășani (7/19 iunie 1821)*, în „Studii”, XXIV (1971), nr. 1.
- Nicolaescu Stoica — *Pandurii; din trecutul istoric al oastei române*, în „Revista infanteriei”, XXXIV (1930), nr. 338.
- Nicolaescu-Plopșor C.S. — *O scrisoare necunoscută a lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, VIII (1955), nr. 2.
- Nistor I. — *Un proiect de organizare a oștirilor pămîntene din 1812*, în „Mem. Secț. Ist. Ac.R.”, Seria III, tom. XXII (1939—1940).
- Obedeanu C.V. — *Tudor Vladimirescu în istoria contemporană a României*, Craiova, 1929.
- Oțetea Andrei — *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în ținuturile românești, 1821—1822*, București, 1945.
- Oțetea Andrei — *Legământul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie*, în „Studii”, IX (1956), nr. 2—3.
- Oțetea Andrei — *Țăranii români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, IX (1956), nr. 6.
- Oțetea Andrei — *Complotul Mihail Gross*, în „Emlékkönyv Kelemen Lajos”, Cluj, 1957.
- Oțetea Andrei — *Valoarea documentară a memoriilor lui I.P. Liprandi*, în „Studii”, XI (1958), nr. 3.
- Oțetea Andrei — *Legenda expatrierii lui Tudor Vladimirescu după pacea de la București (1812)*, în „Revista arhivelor”, seria nouă, II (1959), nr. 2.
- Oțetea Andrei — *Un cartel fanariot pentru exploatarea ținuturilor române*, în „Studii” XII (1959), nr. 3.
- Oțetea Andrei — *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Lupta de clasă”, seria a V-a, XLI (1961), nr. 5.
- Oțetea Andrei — *L'insurrection de 1821 dans les Principautés Danubiennes*, în „Rev. Roum. d'Hist.”, I (1962), nr. 1.
- Oțetea Andrei — *Eteria. O sută cincizeci de ani de la întemeierea ei*, în „Studii”, XVII (1964), nr. 6.

- Oțetea Andrei — *Fuga lui Caragea*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965.
- Oțetea Andrei — *Les grandes puissances et le mouvement hétéroiste dans les Principautés Roumaines*, „Balkan Studies” VII, (1966).
- Oțetea Andrei — *Sfânta Alianță și insurecția eteristă din 1821*, în „Rev. rom. de stud. internaționale”, 1967, nr. 1–2.
- Oțetea Andrei — *Caracterul mișcării conduse de Tudor Vladimirescu: răscoală sau revoluție?* în „Studii”, XX (1967), nr. 4.
- Oțetea Andrei — *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971.
- Oțetea Andrei — *Tudor Vladimirescu '821*, București, 1971.
- Oțetea Andrei — *Tudor Vladimirescu dans la perspective de l'historiographie roumaine*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, X (1971), nr. 1.
- Panaiteșcu P. P. — *Corespondența lui Constantin Ipsilanti cu guvernul rusesc. 1806–1810*, București, 1933.
- Pascu Ștefan — *Mișcarea revoluționară din 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, în „Anuarul Institutului de Istorie și arheologie din Cluj”, XIV (1971).
- Petrescu Ileana — *Începuturile mișcării revoluționare din 1821*, Craiova, Centrul de științe sociale, 1971.
- Platon Gh. — *Despre programul național al revoluției de la 1821. 150 de ani de la revoluția națională condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Analele științifice ale universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Secțiunea III Istorie, XVII (1971), fasc. 1.
- Pippidi Andrei — *Nicolae Soutzo (1798–1871) et la faillite du régime phanariote dans les Principautés Roumaines*, în „Rev. des études sud-est europ.”, VI (1968), nr. 2.
- Popescu M. — *Contribuții documentare la istoria revoluției din 1821*, București, 1927.
- Radu Mircea — *Răscoala din 1821 și Logica istoriei*, în „Romano-slavica”, X (1964).
- Rîmniceanu Naum — *Cronicul protosinghelului... de la 1768–1810*, în C. Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888.
- Rîmniceanu Naum — *Scrisoarea Munteanului ca răspuns la scrisoarea Moldoveanului*, în „Biserica ortodoxă română”, XIII.
- Rîmniceanu Naum — *Istoricul Zaveriei în Valachia*, în „Biserica ortodoxă română”, XXIII.
- Romanescu M. — *Contribuții la cunoașterea lui Tudor Vladimirescu*, în „Balcania”, V I (1942).
- Samoilov S. I. — *Răscoala de eliberare națională din anul 1821 în Țara Românească*, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1956, nr. 2.
- Siruni H. D. — *Documente turcești referitoare la evenimentele din 1821–1822*, București, 1940.
- Solomon I. — *Biografia vieții polcovicului... istorisită de sine însuși și scrisă de P. Georgescu*, Craiova, 1862.

- Sontag F. — *Informații despre ecoul în Transilvania a mișcării revoluționare condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Revista arhivelor”, X (1967), nr. 2.
- Stețcu N. Gr. și Vătăman I. — *Un manuscris necunoscut al ponturilor lui Tudor Vladimirescu*, în „Revista arhivelor”, XLVII (1970), nr. 2.
- Suvorov A. V. — *Polcovoie ucirejdenie (Instrucțiuni pentru regiment)*, Moscova, 1949.
- Șendrulescu Ion — *Cîrmuirea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu*, în „Analele Universității București, Istorie”, XX (1971), nr. 2.
- Șerban C. — *Date cu privire la corpul ostășesc de sub comanda maiorului Pangal (1807—1808)*, în „Studii”, XI (1958), nr. 2.
- Șerban C. — *Aspecte din lupta orășenilor din Țara Românească și Moldova împotriva asupririi feudale în secolul XVIII și la începutul secolului XIX*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 6; XIV (1961), nr. 3.
- Todorov N. — *La participation des Bulgares à l'insurrection hétéariste dans les Principautés danubiennes*, în „Études Balkaniques”, vol. I (1964).
- Urechia V. A. — *Istoria Românilor*, București, 1901, vol. XIII.
- Vasilescu Al. — *Descrierea și proiectele de fortificație a mănăstirilor mai însemnate și a localităților strategice din Oltenia, întocmite în 1731 de inginerul maior I. C. Weiss*, în „Arhivele Olteniei”, VII (1928).
- Velichi C. N. — *Activitatea politică a emigrației bulgare din Țara Românească în primele două decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Analele Universității București”, Ser. șt. sociale Ist., nr. 26 (1962).
- Vianu Al. (Sandu) — *Din lupta poporului român pentru scuturarea jugului otoman și cucerirea independenței*, în „Studii”, VI (1953), nr. 2.
- Vianu Al. (Sandu) — *Cu privire la problema descompunerii feudalismului în țările române*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954.
- Vianu Al. (Sandu) — *Note privitoare la participarea voluntarilor români la războiul ruso-austro-turc (1787—1792)*, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1956, nr. 3.
- Vianu Al. (Sandu) — *Mișcarea național-eliberatoare și Nicolae Mavrogheni (1787—1790)*, în „Studii”, IX (1956), nr. 5.
- Vianu Al. (Sandu) — *Cu privire la influența mișcării eteriste asupra decembristilor*, în „Analele Româno-Sovietice. Istorie”, 1958, nr. 1—2.
- Vianu Al. (Sandu) — *O scrisoare necunoscută a lui Tudor Vladimirescu de la începutul răscoalei*, în „Studii”, XIV (1961), nr. 3.
- Vianu Al. (Sandu) — *Date cu privire la exportul Moldovei în anul 1817*, în „Revista arhivelor”, VII (1964), nr. 2.
- Vianu Al. (Sandu) — *Despre legăturile dintre revolta adalților, răscoala sîrbilor și acțiunea organizată de Iordache Olimpiotul în vara anului 1815 în Țara Românească*, în „Romanoslavica”, XI (1965).

- Vianu Al. și Iancovici S. — *O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din țările române*, în „Studii”, XI (1958), nr. 1.
- Virtosu Emil — *Tudor Vladimirescu. Glose. Fapte. Documente noi (1821)*, București, 1925.
- Virtosu Emil — *Activitatea departamentului criminalion din București în timpul răscoalei de la 1821*, în „Arhivele Olteniei”, IX (1930) și X (1931).
- Virtosu Emil — *1821. Date și fapte noi*, București, 1932.
- Virtosu Emil — *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941.
- Virtosu Emil — *Pagini de revoltă*, ediția a II-a, București, 1944.
- Virtosu Emil — *Despre corpul de voluntari elini creat la București în 1807*, în „Studii și mat. de ist. medie”, V (1962).
- Virtosu Emil — *Tudor Vladimirescu la Viena (iunie—decembrie 1814)*, în „Studii”, XXIV (1971), nr. 1.
- Zaharia D. — *Două documente din arhivele italiene despre mișcarea revoluționară de la 1821*, în „Revista arhivelor”, XLVII (1970), nr. 2.
- Zallony M. Ph. — *Essai sur les Fanariotes (Studii privind fanarioții)*, Marseille, 1824.
- Zilot Românul — *Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suful ce i se zice și Drakake*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, vol. V (1885).
- Zilot Românul — *Din scrierile inedite ale lui... Jalnica cîntare a lui Zilot...*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, vol. VI (1891).

INDICE

A

ADA KALEH, insulă dunăreană și fortăreață, 29, 30, 35, 37, 38, 43, 128, 129, 157.

Adamsberger — „fabricant” de tunuri, 115.

AGIEȘTI (HAGIESTI), sat (jud. Ilfov), 8.

Alexandru I — țar, 14, 24, 77, 82, 89, 95, 131.

Alexandru „țarul”. vezi Nicolae-vici, Alexandru.

AMĂRĂȘTI, sat (jud. Vâlcea), 79.

ANGLIA, 99.

ANINOASA, minăstire (jud. Muscel), 181.

ANTIM, minăstire, vezi BUCUREȘTI — minăstirea Antim.

ARAD, oraș, 160.

ARDEAL, vezi TRANSILVANIA.

ARGEȘ, riu, 137.

ARGEȘ, județ, 51, 52, 93, 104.

ARGEȘ, oraș, vezi CURTEA DE ARGEȘ.

Aricescu C. D. — istoric, 70, 110, 113, 130, 135.

Aslanoglu Alecu — căminar, 124.

AUSTRIA, 18, 38, 66, 78, 95, 120. (vezi și IMPERIUL HABSBURGIC).

B

BACIKA, (R. S. F. Iugoslavia), 20.

Bagration Petre Ivanovici — general rus, 11.

BAIA DE ARAMĂ, târg (jud. Mehedinți), 55.

BAIA DE FIER, sat (jud. Gorj), 98.

BALCANI, munți, 23, 25, 31.

BALȘ, sat (jud. Romanți), 158.

BANAT, 20, 28.

BATCA, 165.

BĂILEȘTI, sat (jud. Dolj), 58, 66.

BĂILEȘTI SÎRBEȘTI, cătun (jud. Dolj), 187.

Bălașa D., 165.

Bălcescu Nicolae — democrat-revoluționar, istoric, 58, 189.

Băleanu Grigore — mare spătar, 65.

¹ În indice nu sînt cuprinse indicațiile bibliografice din subsol și bibliografia finală. La localități s-a indicat nivelul de dezvoltare atins de ele în perioada cercetată (sat, târg, oraș etc.), iar la sate și județul în care se aflau.

BĂNEASA, sat (jud. Ilfov — orașul București), 87.

Bălțeanu Dinu — serdar, 64.

BELGRAD, oraș (R. S. F. Iugoslavia), 94.

BENGESTI, sat (jud. Gorj), 61.

Bibescu Dimitrie — căminar, 64.

Bibescu Ștefănică — căminar, 60.

BISTRIȚA, minăstire (jud. Vâlcea), 70, 71, 72.

BISTRIȚA, rîu, 174.

BÎRLAD, oraș, 12.

BÎRZA PALANCA, fortăreață (R. S. F. Iugoslavia), 30.

BODĂEȘTI, sat (jud. Dolj), 79.

BOLINTINUL DIN DEAL, pădure (jud. Ilfov), 137.

BOLINTINUL DIN VALE, sat (jud. Ilfov), 14, 85, 86, 112.

Bonaparte, vezi Napoleon I.

Bondoc I., 27.

Borănescu Constantin — stolnic, 124.

Borăscu Dumitrache — sluger, 128.

BRANIȚA (Breznița sau Braniștea?), sat (jud. Mehedinți), 29.

BRAȘOV, oraș, 9, 87, 88, 96, 99, 106, 127, 160.

BRĂDICENI, sat (jud. Gorj), 52.

BRĂILA, oraș și cetate, 72, 123, 124, 129.

Brăiloiu Dumitrache — logofăt, 178.

BREAZA, sat (jud. Prahova), 130.

Brincoveanu Grigore — mare ban și spătar, 40, 43, 44, 45, 46, 51, 52, 53, 62, 64, 65, 87, 127.

BROȘTENI, sat (jud. Mehedinți), 55.

BUCURA, sat (jud. Mehedinți), 158.

BUCUREȘTI — capitala Țării Românești, 12, 17, 18, 19, 23, 28, 31, 33, 35, 40, 42, 52, 53, 54, 62, 64, 65, 67, 69, 72, 74, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96, 100, 101, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 113, 116, 118, 119, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 141,

144, 145, 151, 155, 169, 171, 182, 185.

BUCUREȘTI — pacea de la (1812), 33, 36, 39, 43.

BUCUREȘTI — Belvedere, 126.

— biserica Olteni, 73.

— biserica Zlătari, 181, 182.

— Calea Rahovei, 92.

— casele Joitei Brincoveanu, 93.

— casele serdarului Marcu, 92.

— cișmeaua lui Filaret, 92.

— cișmeaua lui Mavrogheni, 102.

— minăstirea Antim, 108, 109.

— minăstirea Mihai Vodă, 23,

108, 109.

— minăstirea Radu Vodă, 92,

93, 108, 109.

— mitropolia, 92, 93, 108, 109,

124.

— paraclisul sf. Ionică, 181.

— podul Beilicului, 92.

— podul Calicilor, 92.

BUCUREȘTI (mai vezi: **BĂNEASA**, **COLENTINA**, **COTROCENI**, **MĂRCUȚA**, **PLUMBUITA**, **VĂCĂREȘTI**).

Bujoreanu Preda — serdar, 23.

Bușteanu Dumitru — căpitan de panduri, 157, 177.

BUZĂU, județ, 88, 97.

BUZĂU, plai, 104.

BUZĂU, oraș, 101.

C

Cacalețeanu Enache — căpitan de panduri, 27, 113, 152.

CALAFAT, tîrg, 30, 128, 157.

Caliarh Grigore — postelnic, 23.

Calimachi Scarlat — domnitor, 39, 76, 87, 92, 104, 106.

Cantacuzino Pirvu — spătar, 17, 18.

Capodistria (Capo d'Istria) **Ioan** — conte, secretar de stat al Rusiei, 77, 89, 99.

Cara Ahmed Efendi — chehaia-bei al pașei de Silistra, 129, 146, 169, 182.

Cara-Feiz — comandant turc, 162.

CARACAL, oraș, 158.

Caragrea Ioan — domnitor, 8, 34, 35, 37, 38, 40.

Caravia Vasile — căpetenie eteristă, 122, 175.

Castlereagh, lord **Enric Robert Stewart** — ministru de externe al Angliei, 99.

CĂLĂRAȘI, tirg, 128.

CĂRBUNEȘTI, sat (jud. Gorj), 58, 187.

Ceganu Ioniță — polcovnic de panduri, 21, 26, 27, 31.

CERET (CERATU), sat (jud. Dolj), 157.

CERNEȚI, tirg, 28, 29, 36, 38, 47, 60, 158.

Chehaia-bei, vezi **Cara Ahmed Efendi**.

Chinopsi Nicolae — secretar al lui Tudor Vladimirescu, 107, 153.

Ciceagov Pavel — amiral rus, 33, 34.

CIOLĂNEȘTI, sat, (jud. Teleorman), 82.

Cioranu Mihai — aghiotant al lui Tudor Vladimirescu, memorialist, 42, 56, 66, 93, 102, 104, 109, 114, 118, 123, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 147, 149, 152, 157, 159, 160, 164, 175, 181.

CIOROGÎRLA, pîriu, 136, 137, 141, 142.

CIOROGÎRLA, sat (jud. Ilfov), 86, 87, 88, 101, 143.

CIOROIUL, sat (jud. Dolj), 158.

CIOVÎRNIȘANI (CIOVÎRNĂȘANI), sat (jud. Mehedinți), 55, 59.

CÎINENI, fost punct de frontieră între Țara Românească și Transilvania (jud. Vilcea), 176.

CÎMPINA, plai, 104.

CÎMPU MARE, sat (jud. Olt), 161.

CÎMPULUNG, oraș, 104, 153, 171, 181.

CÎRCINOV, sat (jud. Argeș), 152.

CÎRLIGE (CÎRLIGI, CÎRLIGEI), sat (jud. Gorj), 97.

CLADOVA, cetate (R. S. F. Iugoslavia), 29, 30, 31, 157.

CLEANOVUL, sat (jud. Mehedintți), 157, 158, 159.

CLOȘANI, gura, 180.

CLOȘANI, plai, 28, 37, 53, 55.

COLENTINA, tabără eteristă lângă București, 84, 86, 87, 101.

COMANA, minăstire (jud. Vlașca), 18.

Constantin — vameș de Gorj, 178.

CONSTANTINEȘTI, sat (jud. Olt), 98.

CONSTANTINOPOL, 23, 76, 181.

COPĂCENI, sat (jud. Ilfov), 87, 129.

CORNACHI, vezi **CORNETUL**.

CORNĂTEL, pădure (jud. Dimbovița), 169.

CORNETUL, schit (jud. Vilcea), 176.

CORZU (CORZI), sat (jud. Mehedintți), 178.

Costache, — ceaș, 60.

COTROCENI, minăstire, tabără a pandurilor (orașul București), 23, 69, 86, 87, 88, 92, 101, 106, 107, 108, 110, 113, 114, 118, 122, 123, 124, 125, 127, 129, 135, 142, 145, 157, 168, 187.

COȚOFENI, sat, tabără a ostașilor stăpînirii (jud. Dolj), 66, 70, 79.

COZIA, minăstire (jud. Vilcea), 70, 71, 130, 147, 154, 157, 158, 179, 181.

CRAIOVA, oraș, 19, 27, 40, 60, 61, 63, 64, 66, 72, 74, 75, 79, 83, 127, 128, 134, 156, 157, 158, 159, 161, 162.

CRAIOVA, casa băniei, 72.

CRASNA, minăstire (jud. Gorj), 70.

Crăiniceanu Constantin — căpitan de panduri, 58, 60, 177.

Crăpatu Vasile — căpitan de panduri, 157.

Crețescu Ioniță — 56, 113.

CREȚEȘTI, sat (jud. Ilfov), 99.

CROAȚIA, 21.

CURTEA DE ARGES, oraș, 186.

Cuțui Ghiță — căpitan de panduri, 55.

D

- DAIA**, sat (jud. Vlaşca), 128.
Dăscălescu Ștefan Scarlat — memorialist, 54, 56, 150, 151.
DEVA, oraș, 160.
Dimitrie — căpitan eterist, 149.
Dionisie Eclesiarhul — cronicar, 11.
Dionisie Lupu — mitropolitul Țării Românești, 68, 87, 94, 106, 129.
DÎMBOVIȚA, județ, 104.
Dirzeanu Ioan — cronicar, 57, 62, 66, 79, 107, 130.
Dragobete — emisar al lui Tudor Vladimirescu, 94.
DRĂGĂȘANI, sat și luptele de la (jud. Vilcea), 146, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 182, 188.
DRĂGĂȘANI, „minăstirea“, 73, 165, 166, 167, 169, 173, 175.
Drugănescu Dimitrache — paharnic, 120.
Dubair Jean Baptiste — membru al organizației revoluționare secrete din 1816 de la București, 40.
Duca Constantin — căpetenie eteristă, 102, 130, 170, 171.
DUDEȘTI, sat (jud. Ilfov — orașul București), 130.
DUMITREȘTI, sat (jud. Olt), 161.
DUNĂRE, fluviu, 10, 15, 18, 24, 25, 26, 29, 30, 32, 43, 45, 62, 71, 72, 73, 78, 82, 83, 86, 102, 104, 105, 112, 123, 126, 128, 131, 179.

E

- Enescu Iancu** — vâtaf, polcovnic de panduri, 117, 152.
Engels Friedrich, 10, 20, 23, 42.
ERFURT, întrevederea de la, 23.
ETERIA, 14, 15, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 58, 59, 65, 66, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 89, 93, 95, 96, 100, 101, 102,

- 103, 105, 147, 151, 152, 184, 185, 186.
EUROPA, 7, 13, 14, 15, 23, 42, 49, 90, 185.

F

- Fabry** — colonel austriac, 19.
Faca Ioan — 13.
Farmache Ioan — căpitan de arnăuți, eterist, 44, 64, 66, 81, 84, 86, 104, 147, 149, 153, 172.
FĂGETELU, sat (jud. Olt), 161.
Filimon Ioan — istoric grec, 140, 148, 149.
Filipescu (Vulpe) Alexandru — mare vistier, 43, 65, 68, 85, 87, 88, 92, 93, 106, 107, 115, 116, 118.
Filipescu Gheorghe (Iordache) — biv vel vornic, 97.
Filipescu Grigore — vel vornic, membru al „comitetului“ de conducere a țării după moartea lui A. Suțu, 51.
Fleischhackl von Hakenau — consulul Austriei la București, 35, 120, 127.
FOCȘANI, oraș, 19, 84, 129.
Fotino Ilie — istoric grec, 22, 66, 82, 97, 101, 104, 108, 109, 123, 151, 152, 159, 160.
FRANȚA, 13, 23.
FRATOȘTIȚA, sat (jud. Dolj), 79.
Frunte-Lată Ioan — căpitan de panduri, 177.
FULGA, sat (jud. Secueni), 98.

G

- Galatis Nicolae** — fruntaș eterist, 43.
GALAȚI, oraș, 17.
GĂIEȘTI, sat (jud. Dimbovița), 83, 84, 147, 148, 170, 171.
GĂLEȘEȘTI, plasă, 97.
Gărdăreanu Ioniță — căpitan de panduri, 37.
Ghelmegeanu Vasile — căpitan de panduri, 27, 56, 186.

Ghencea — bașbulucbașă de arnăuți, 81, 84, 147, 171.

Gheorgache, vezi Iordache.

Ghica Grigore III — domnitor (+1777), 17.

Ghica Grigore IV — mare ban, apoi domnitor (1822–1828), 43, 44, 45, 46, 51, 53, 62, 64, 65, 87, 127.

Ghica Ion D. — scriitor, memorialist, 21.

Ghiță Haiducul — 179.

Gigirt — epistat al pandurilor (1803), 23.

GILORT, riu, 180.

GIURGIU, cetate, 19, 72, 86, 87, 106, 123, 124, 125, 128, 129, 144.

Giuvara Diamandi — serdar, 61, 64, 81, 166, 172, 181.

Girbea Dimitrie — coasociat de negoț și apropiat al lui Tudor Vladimirescu, participant de seamă la mișcarea revoluționară din 1821, 27, 56, 70, 98, 128, 186.

GLOGOVA, sat (jud. Mehedinți), 11, 98.

Glogoveanu Ioan — logofăt, 27, 28.

Glogoveanu Nicolae — biv vel clucer, 11, 28, 37, 38, 74, 127, 150.

Golescu Constantin (Dinicu) — logofăt, 65, 87, 126, 150.

GOLEȘTI, sat și tabără a pandurilor (jud. Argeș), 118, 121, 140, 141, 142, 144, 147, 148, 150, 152, 160, 161, 168, 184,

GORJ, județ, 27, 34, 35, 50, 52, 53, 97, 118, 178.

GOȘTINARI, sat (jud. Ilfov), 87, 124.

GRECIA, 15, 78, 104.

Gross Mihai — conducător al unei organizații secrete din București (1816), 40, 51.

H

Hagi Ianuș — mare negustor, moșier și arendaș, 12, 97.

Hagi Prodan Gligorievici — căpetenie de arnăuți, complotist împotriva lui Tudor Vladimirescu, conducător al oastei pandurilor după ridicarea lui Tudor, 35, 58, 64, 67, 75, 79, 113, 120, 123, 148, 151, 152, 153, 154, 160, 162, 164, 172, 173, 174, 176, 177.

Haiduc Velcu — fruntaș al luptei de eliberare a poporului sirb, 41.

Hangerli Constantin — domnitor, 11.

HĂȚEG, cetate, 160.

HOREZU (HUREZ), minăstire (jud. Vâlcea), 70, 72, 97, 98.

I

Iacovenco Ignatie — funcționar al consulatului rus din București, 7, 63, 112, 125.

IALOMIȚA, riu, 128.

Ianache — căpetenie de arnăuți, 64.

IAȘI, capitala Moldovei, 12, 19, 33, 77, 78, 100.

Ieni — bulucbașă de arnăuți, 64.

Ilarion — episcop al Argeșului, 46, 65, 87, 107, 111, 127.

ILFOV, județ, 8, 93, 99, 104, 117.

IMPERIUL HABSBURGIC, (vezi și **AUSTRIA**), 20, 78.

IMPERIUL OTOMAN, 9, 10, 14, 15, 16, 18, 27, 44, 47, 51, 72, 95, 99, 102. (vezi și **POARTA OTOMANĂ** și **TURCIA**).

Inzov Ivan — general rus, 65.

Iordache Olimpiotul — căpitan de arnăuți, fruntaș eterist, conducătorul complotului împotriva lui Tudor Vladimirescu, 35, 40, 41, 43, 44, 64, 66, 81, 84, 86, 104, 128, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 158, 160, 161, 167, 170, 171, 172, 173, 175, 182.

Iova — căpetenie de arnăuți, 60, 61.

Iovanciu Bitolianul — căpetenie de arnăuți, 162.

IPOTEȘTI, sat (jud. Olt), 83.
Ipsilanti Alexandru — domnitor, 22.
Ipsilanti Alexandru C. — general în armata rusă și conducătorul Eteriei, 43, 46, 76, 78, 82, 83, 84, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 121, 122, 125, 127, 130, 131, 146, 147, 150, 153, 160, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176.
Ipsilanti Constantin A. — domnitor, 22, 23, 28, 136.
Ipsilanti Nicolae C. — fruntaș eterist, 147, 150, 151.
Isaiev Alexandru — general rus, 24, 25, 28, 29.
ISLAZ, sat (jud. Romanați), 12, 41.
Isvoranu C. — memorialist, 73, 103, 112, 115, 181.

J

Jeltuhin — colonel rus, 29.
Jianu Icnîță — pitar, 124.
JITIANU, minăstire (jud. Dolj), 83.

K

Karageorghe — conducătorul luptei de eliberare a poporului sîrb, 25, 28, 35.
Karazin — maior rus, 18.
KISILHISAR, localitate (R. P. Bulgaria), 31.
Kotov F. — dragoman, 95.
Kutuzov Mihail — general rus, 31, 33, 112.

L

LAYBACH (actualmente LIUBLJANA, oraș în R. S. F. Iugoslavia), congresul de la, 77, 88, 132, 133.
LAINICI, pas în munții Carpați, 180.
Langeron Alexandru de — general în armata rusă, 12.

Lăpușneanu Ilie — colonel de „volintiri”, 17.
Lenin Vladimir Ilici — 13.
Liprandi I. P. — locotenent-colonel rus, memorialist și istoric, 43, 64, 102, 114, 121, 124, 130, 150, 151, 152, 164.
LISABONA, capitala Portugaliei, 77.
LOM (LOMPALANCA), cetate (R. P. Bulgaria), 129, 157.
LOTRU, munți, 179.
Luca — căpitan eterist, 104.

M

Macedonschi, frații **Dimitrie** și **Pavel**, 25, 45.
Macedonschi Dimitrie — colaborator principal al conducătorului mișcării revoluționare, apoi complotist împotriva lui, preia după înlăturarea lui Tudor Vladimirescu conducerea oștirii pandurilor, 25, 43, 52, 58, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 87, 92, 113, 148, 151, 152, 153, 154, 160, 162, 164, 172, 173, 174, 176, 177.
Macedonschi Pavel — om de legătură între divan și Tudor Vladimirescu, 44, 63, 64, 74, 88.
MADRID, capitala Spaniei, 77.
MAMUL, schit (jud. Vîlcea), 175.
Manache, vezi Mihaloglu.
Marx Karl — 23, 50, 186.
Mataragi bașa — căpetenie de arnăuți, 181.
Mavrodin — maior de „volintiri”, 19.
Mavrogheni Nicolae — domnitor, 18.
MĂRCUȚA, minăstire (orașul București), 135.
Mehedințeanu Simion — căpitan de panduri, 55, 60, 83, 84, 86, 162.
MEHEDINȚI, județ, 34, 35, 37, 50, 57, 62, 98, 118, 157.
Metternich Clement Lothar — conte, ministru de externe al Austriei, 96, 99, 101, 127.

MICA ROMÂNIE, vezi OLTENIA
 MIHAI VODĂ, minăstire, vezi
 BUCUREȘTI — minăstirea Mi-
 hai Vodă.
Mihali, delibașa — căpetenie de
 arnăuți, 64, 81, 84, 147.
Mihaloglu Anastasie zis Manache —
 căpetenie de arnăuți, 128, 157,
 158, 159.
Moangă Vasile — apropiat al lui
 Tudor Vladimirescu, efor peste
 ispravnicii județelor Olteniei în
 timpul mișcării revoluționare,
 56, 186.
MOLDOVA, 7, 9, 10, 11, 14, 17,
 18, 19, 20, 24, 33, 40, 49, 63,
 77, 78, 93, 94, 99, 100, 101,
 103, 105, 125, 129.
Moruzi Alexandru — domnitor,
 14, 22
Moruzi Dimitrie — 39.
MOȘEȘTI, sat (jud. Buzău), 97.
MOTRU, vale, 55.
MOTRU, minăstire (jud. Mehe-
 dinți), 57, 60, 61, 66, 98, 128,
 184.
MUNTENIA, 23, 24, 30, 33, 34,
 73, 80, 93, 104, 125, 134, (vezi și
 ȚARA ROMÂNEASCĂ).
MUSCEL, județ, 104.

N

Napoleon I — 13, 14, 23, 24.
Neacșu Ion — 58, 67, 86, 161.
NEAPOLE, oraș (Italia), 77.
Negri Costache — caimacam al lui
 Scarlat Calimachi, 87.
Nesselrode Carol-Robert de —
 conte, secretar de stat al Ru-
 siei, 38, 76.
Nicolaescu Stoica — 20.
Nicolaevici Alexandru — așa-nu-
 mitul „țar” al bulgarilor, 58,
 148, 160, 162, 164, 172, 173
 176.
Nicolicescu Pau — căpitan de pan-
 duri ai stăpînirii, 55, 58, 59.
NICOPOL, cetate (R. P. Bul-
 garia), 157.

Nistor Ion, 20.
NOVACI, sat (jud. Gorj), 35.
NUCET, minăstire (jud. Dîmbo-
 vița), 169, 171.
Nuri Aga — ceauș din Giurgiu,
 124, 130.

O

Oarcă Ioan — căpitan de panduri,
 164, 175.
OBILEȘTI, sat (jud. Ilfov), 129.
OCNELE MARI, tirg, 52.
OINAC, sat (jud. Vlașca), 98.
OLT, riu, 21, 23, 24, 30, 49, 61,
 63, 65, 71, 73, 79, 80, 81, 104,
 114, 119, 132, 147, 156, 157, 159,
 161, 162, 163, 164, 167, 169,
 170, 171, 172, 184, 186, 188.
OLT, județ, 93, 104.
OLTENIA, 21, 24, 28, 29, 30,
 31, 32, 33, 34, 35, 38, 46, 51,
 52, 53, 54, 61, 62, 63, 64, 67,
 71, 72, 73, 74, 79, 82, 83, 100,
 114, 120, 123, 127, 129, 131,
 132, 133, 134, 135, 146, 147,
 150, 154, 155, 156, 157, 158,
 160, 161, 162, 164, 168, 170,
 172, 177, 178, 180, 181, 184,
 185, 186, 188.
OREVIȚA, sat (jud. Mehedinți),
 157.
ORȘOVA (RUȘAVA), tirg, 118,
 179, 180.
Oteteleșeanu Dincă — ispravnic al
 județului Gorj, 52, 53.
OTETELIȘ, sat (jud. Vilcea), 79,
 158.
Ott Moritz von — inginer, 107,
 108.
Oțetea Andrei, 20.

P

PADEȘ, sat (jud. Mehedinți), 53,
 55, 58, 60, 80, 184, 187.
PADEȘ, proclamația de la, 45,
 53, 54, 56, 91, 111.
PĂDUROIU, sat (jud. Argeș), 161.
PELOPONEZ, 78.

PENINSULA BALCANICĂ, 15.
 PEȘTENARI, vezi PEȘTIȘANI.
 PEȘTIȘANI, sat (jud. Gorj), 179, 180.
 PETERSBURG, (azi LENIN-GRAD — U.R.S.S.), 110, 115, 138.
Petrovici Milco — căpetenie de arnăuți, 41.
Pini Alexandru — consul general al Rusiei la București, 41, 51, 65, 76, 88, 89.
 PITEȘTI, oraș, 52, 83, 84, 86, 104, 116, 118, 134, 135, 137, 143, 145, 148, 150, 153, 157, 161, 162, 170, 171, 172.
 PLEVNA, cetate (R. P. Bulgaria), 31.
 PLOIEȘTI, oraș, 12, 104.
 PLOSCA, sat (jud. Teleorman), 83.
 PLUMBITA, minăstire (orașul București), 135.
 POARTA OTOMANĂ, 9, 10, 12, 15, 17, 24, 34, 35, 39, 46, 54, 55, 63, 76, 77, 78, 80, 88, 89, 90, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 104, 105, 122, 123, 125, 126, 127, 131, 133, 134, 144, 147 (vezi și IMPERIUL OTOMAN și TURCIA).
 PODU GROSULUI, sat (jud. Mehedinți), 55, 58, 60, 187.
Poenaru Petre — grămatic în cancelaria lui Tudor Vladimirescu, 103, 124.
 POLOVRACI (POLOVRAGI), schit (jud. Gorj), 61, 70, 72.
 PORCENI (PURCENI), sat (jud. Gorj), 179, 180.
Popa Ivanciu — căpetenie de arnăuți, 181, 182.
Popescu Chiriac — participant la mișcarea revoluționară din 1821, memorialist, 27, 43, 73, 111, 113, 116, 117, 135, 137, 139, 140, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 152, 154, 161, 163, 164, 173, 174, 175, 176, 183.
Popescu-Spineni M. — 161.
 PRAHOVA, județ, 36, 104.

PRINCIPATE (PRINCIPATELE DUNĂRENE), 10, 23, 24, 34, 68, 99, 109 (vezi și ȚARA ROMÂNESCĂ și MOLDOVA).
Priscoveanu (desigur **Pirscoveanu**) 27.
 PROFA (PROFENI), sat (jud. Olt), 161.
Profeanu Mică — pandur, 161.
Protopopescu Dumitrache — memorialist, 159, 179, 180.
Prozorovski Alexandru — general rus, 17.
 PRUT, riu, 77.
Pușkin Alexandru — poet rus, 14, 99, 190.
 PUTNA, riu, 19.

R

RADU VODĂ, minăstire, vezi BUCUREȘTI — minăstirea Radu Vodă.
 RAHOVA, insulă (R. P. Bulgaria), 30.
 RAHOVA, cetate, 30, 129, 157.
Răduțoiu Ioan, 112.
 RĂSTOACA, riu, 137.
Rizos Iacovachi — vel postelnic, membru al „comitetului” instituit după moartea domnitorului A. Suțu, 51.
Rizos Nerulos, Iacob (Iacovachi) — postelnic, din Iași, fruntaș eterist, 46.
 RÎMNIC, lupta de la, 19.
 RÎMNIC, episcopie, 71, 72.
 RÎMNICU SĂRAT, oraș, 19, 129.
 RÎMNICU VÎLCEA, oraș, 83, 127, 134, 154, 159, 160, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176.
Rîmniceanu Naum — cronicar 23, 104, 136.
 ROMANAȚI, județ, 75.
 ROMÂNIA, 183, 190.
 ROMÂNIA MARE, vezi MUNTENIA.
 ROMÂNIA MICĂ, vezi OLTENIA

Rosetti Răducanu — comandant al unei formații de voluntari, 18.
ROȘIORII DE VEDE, vezi **RUȘII DE VEDE**.
RUCĂR, sat (jud. Muscel), 181.
Rumeanțev Petru — general rus, 17.
RUSCIUK, cetate (azi **RUSE** — R. P. Bulgaria), 31.
RUSIA, 15, 18, 24, 33, 36, 38, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 51, 58, 77, 78, 79, 82, 95, 99, 100, 102, 103, 185.
RUȘAVA, vezi **ORȘOVA**.
RUȘII DE VEDE, târg, 83, 128.

S

SABAR, pîriu, 137.
Sachelarie Gheorghe — baron, 119.
Salif Efendi — comandant otoman, 171.
Salih Aga — comandantul fortăreței Ada Kaleh, 35.
Samurcaș Constantin — mare vornic, eterist, 34, 42, 65, 75, 79, 91.
SAMURCĂȘEȘTI, vezi **CIOROGÎRLA**.
SANKTPETERBURG, vezi **PETERSBURG**.
Sattler Carol Martin — conducător al unei organizații revoluționare secrete din București (1816), 40.
Sava Fochianos — bimbașă de arnăuți, căminar, fruntaș, eterist, apoi trădător al Eteriei, 43, 64, 73, 86, 92, 93, 108, 109, 122, 125, 127, 129, 130, 135, 147, 171, 181, 182.
SĂCENI, moșie (jud. Teleorman), 98.

SĂCUENI, vezi **SECUENI**.
SCĂRIȘOARA, munte, 180.
SECUENI (SAAC, SĂCUENI), județ, 36, 98, 104.

SERBIA, 21, 40, 94, 122.
„SFÎNTA ALIANȚĂ”, 14, 15, 77, 100.

SFINȚEȘTI, sat (jud. Teleorman), 83.

SIBIU, oraș, 160.

SILISTRA, cetate (R. P. Bulgaria), 114, 123, 124, 128, 129, 169, 182.

SINAIA, minăstire (jud. Prahova), 41.

SISEȘTI DE JOS, sat (jud. Mehedinți), 55.

SLATINA, oraș, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 101, 104, 134, 156, 162.

SLOBOZIA, sat (jud. Gorj), 178, 179.

SLAVONIA, 20, 21.

Solomon Ican — sluger, în timpul mișcării revoluționare comandant al unităților de panduri din Oltenia, 26, 27, 64, 66, 79, 81, 83, 84, 123, 127, 147, 151, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 164.

STĂNEȘTI, schit (jud. Vâlcea), 175.

STRĂJEȘTI, schit (jud. Vâlcea), 175.

STREHAIA, minăstire (jud. Mehedinți), 57, 60, 61, 72, 157, 178, 184.

Strimbeanu Vasile — zapciu, 55.

Stroganov Grigore — conte, reprezentantul Rusiei pe lângă Poartă, 78, 100.

SUTEȘTI, sat (jud. Vâlcea), 164.

Suțu Alexandru — domnitor, 38, 39, 41, 43, 48, 51, 52, 63.

Suțu Mihai — domnitor al Țării Românești (1801—1802), 22.

Suțu Mihai — domnitor al Moldovei (1819—1821), 39, 57, 63, 77.

Suvorov Alexandru — general rus, 19, 20, 112, 115, 116.

Ș

ȘERBĂNEȘTI, schit (jud. Vâlcea), 175.

T

TATARGIC, sat (R. P. Bulgaria), 31.
TELEORMAN, județ, 93, 104, 128.
Teodorache — medelnicer, 98.
TILSIT, pacea de la, 24.
TISMANA, minăstire (jud. Gorj), 53, 55, 60, 70, 71, 72, 158, 177, 179, 180, 184.
TÎMNA, sat (jud. Mehedinți), 60, 178.
TÎRGOVIȘTE, oraș, 12, 72, 84, 104, 105, 120, 121, 122, 130, 135, 153, 160, 169, 170, 171, 186.
TÎRGU JIU, oraș, 52, 53, 61, 70, 109, 177, 178, 179, 184.
TRANSCAUCAZIA, 23.
TRANSILVANIA, 9, 28, 84, 94, 130, 170, 172, 180.
Trenck — baron, 21.
Tudor, vezi **Vladimirescu**, **Tudor**.
TURCIA, 18, 20, 23, 27, 33, 95 (vezi și **IMPERIUL OTOMAN** și **POARTA OTOMANĂ**).
Turcinilov — colonel rus, 30, 183.
TURNU (Măgurele), cetate, 72.
TURTUCAIA, cetate (R. P. Bulgaria), 118.
ȚARA ROMÂNEASCĂ, 7, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 33, 34, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 48, 49, 56, 58, 72, 73, 77, 78, 82, 89, 90, 94, 95, 99, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 125, 126, 128, 130, 132, 181, 182, 184.
ȚARA TURCEASCĂ, vezi **IMPERIUL OTOMAN**.
ȚÎNȚĂRENI, sat și tabără a pandurilor (jud. Dolj), 57, 60, 61, 62, 65, 66, 69, 70, 72, 74, 79, 80, 81, 85, 100, 135, 168, 184, 187.

U

Udrizki — secretarul consulatului austriac din București, 94, 109, 123, 129.

UNGARIA, 21, 24.

Urdăreanu Ioan — căpitan de panduri, 118, 152.

Urleanu Barbu — căpitan de panduri, 56, 60.

Ursu C. — 27.

URZICENI, tirg, 98.

V

VADUL LAT, sat (jud. Vlaşca), 86.

VALEA MUERII, lupta de la (jud. Muscel), 181.

Văcărescu Barbu — mare ban, 43, 44, 45, 46, 51, 53, 62, 64, 65, 87.

Văcărescu Nicolae — vel vornic, 63, 64, 66, 74, 75.

VĂCĂREȘTI, minăstire (orașul București), 23.

VĂDENI, sat (jud. Gorj), 52.
Vechiari — căpitan eterist, 149.

VERDEA, pîriu, 164, 176.

VID, rîu (R. P. Bulgaria), 25.

VIDIN, cetate (R. P. Bulgaria), 30, 31, 35, 43, 54, 94, 123, 124, 128, 129, 157.

VIENA, capitala Imperiului habsburgic, 37, 38.

VIENA, congresul de la (1814—1815), 14.

Viișoreanu Barbu — stolnic, 60, 158.

Vilara Alexandru — biv vel agă, 106.

VÎLCEA, județ, 34, 51, 52, 120.

VÎRCIOROVA, sat (jud. Mehedinți), 29.

Vladimirescu Papa — căpitan de panduri, fratele lui Tudor Vladimirescu, 60, 177, 179.

Vladimirescu Tudor — conducătorul mișcării revoluționare din 1821, 5, 14, 15, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89,

90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 114, 115, 116,
117, 118, 119, 120, 121, 122,
123, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 130, 131, 132, 133, 134,
135, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 143, 144, 145, 146,
147, 148, 149, 150, 151, 152,
153, 154, 155, 156, 157, 158,
159, 160, 161, 162, 165, 167,
168, 169, 170, 175, 176, 177,
180, 183, 184, 185, 186, 187, 189,

VLADIMIRI, sat (jud. Gorj), 27.

VLAȘCA, județ, 93, 97, 104.

Vogoride Ștefan — caimacam al
lui Scarlat Calimachi, 87.

VULTUREȘTI, sat (jud. Olt),
161, 162, 163.

W

Wallis Francisc — general aus-
triac, 71.

Weiss I. C. — inginer austriac,
61, 71, 72.

Wilkinson William — consul al
Angliei la București, 8, 11.

X

Xodillos Atanasie — efor al Ete-
riei la Reni, 46.

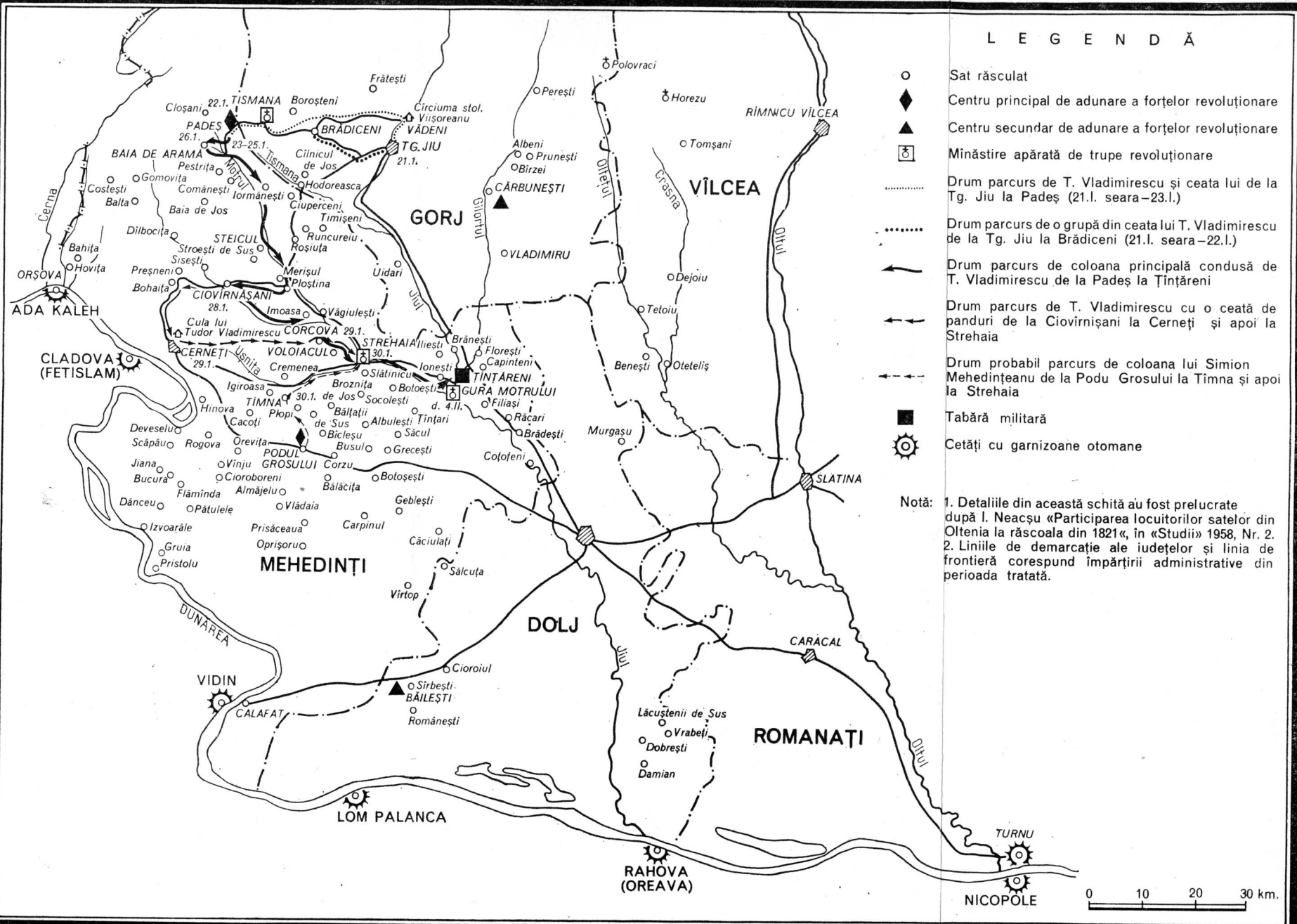
Z

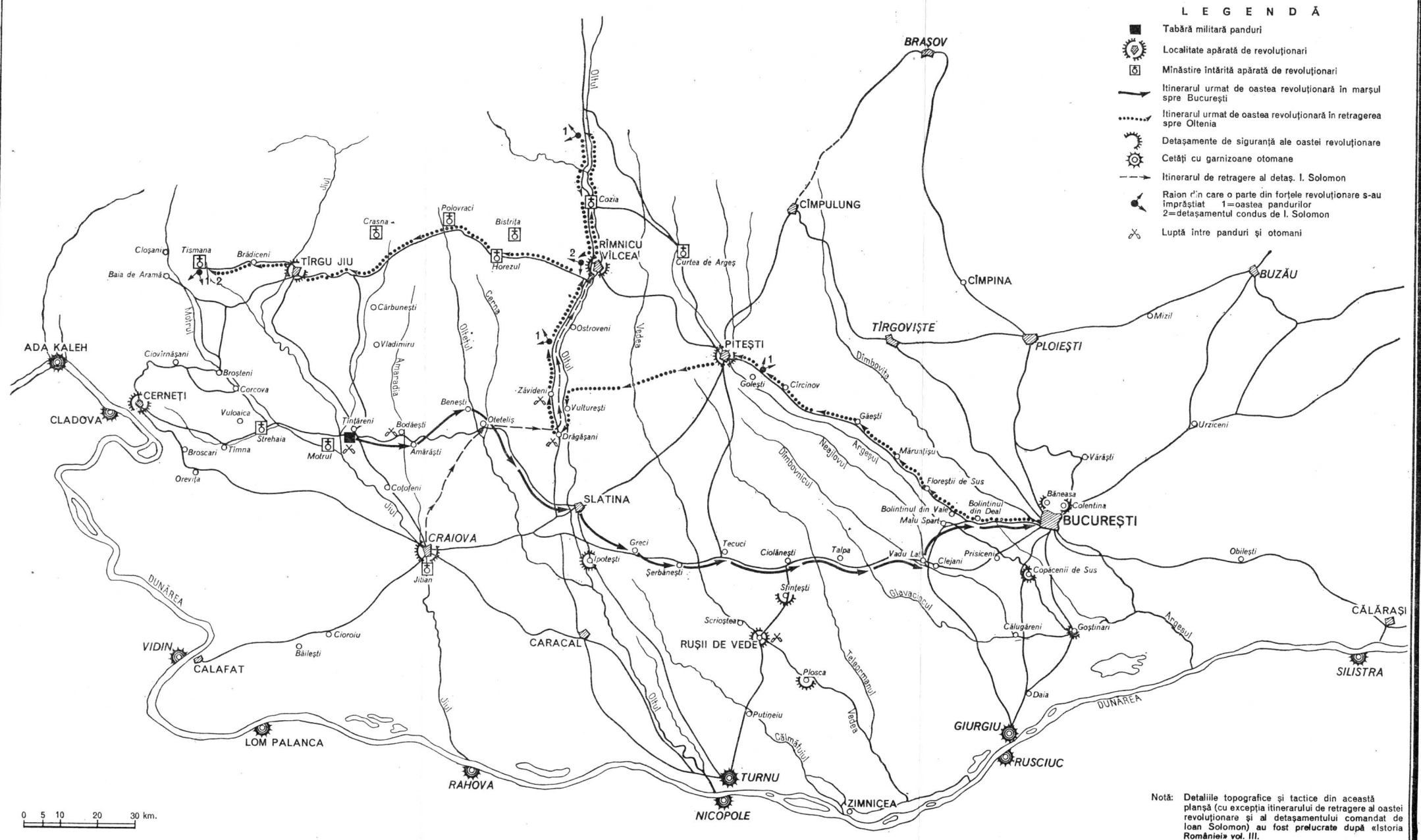
ZĂVIDENI, lupta de la (jud. Vil-
cea), 158, 159, 163, 188.

Zilot Românul — cronicar, 40,
102, 183.

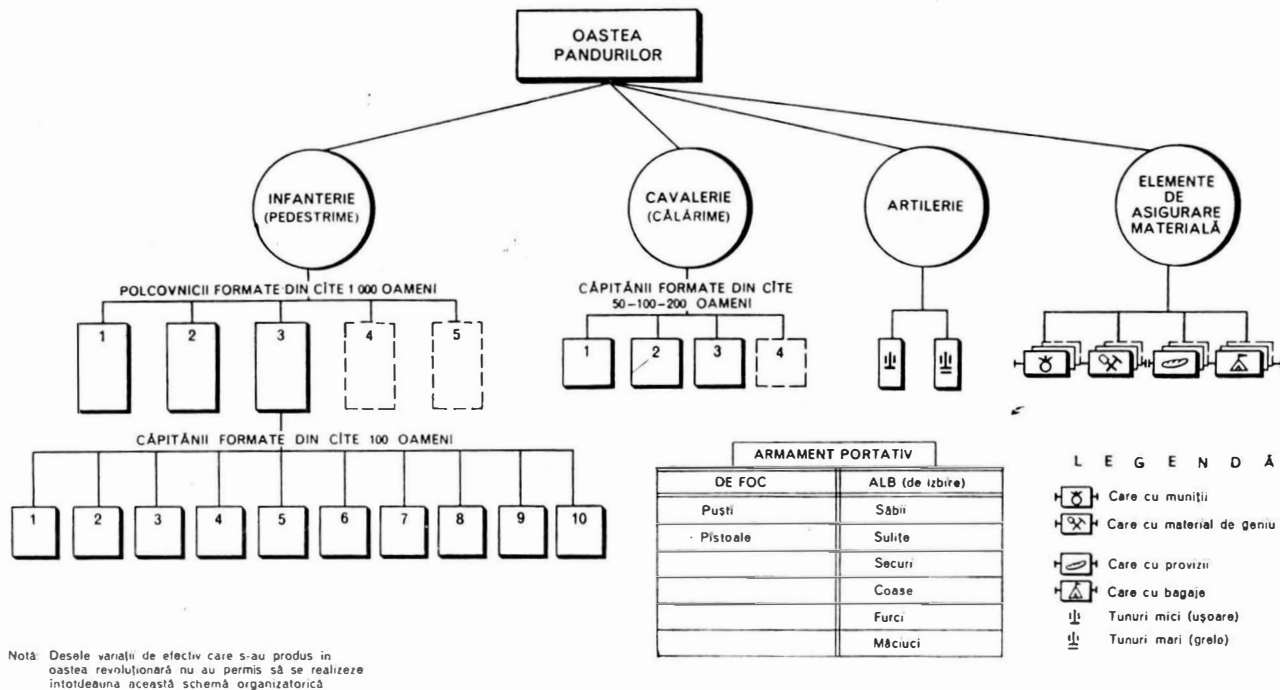
Zoican Nicolae — tovarăș de negoț
și apropiat al lui Tudor Vladi-
mirescu, 36, 47, 56, 186.

Zotu — căpetenie de arnăuți, 158.

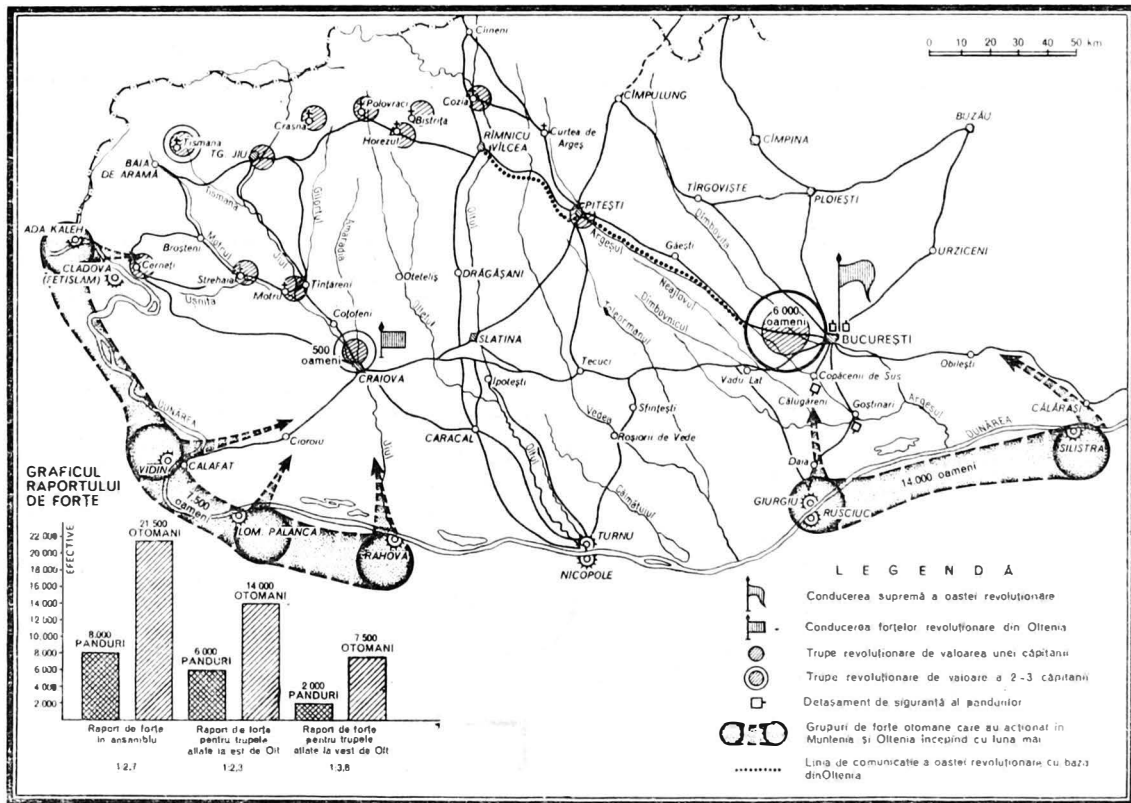

ITINERARUL URMAT DE OASTEA PANDURILOR ÎN MARȘUL SPRE BUCUREȘTI ȘI LA RETRAGEREA SPRE OLTENIA ȘI DE DETEAȘAMENTUL CONDUS DE IOAN SOLOMON LA RETRAGEREA SPRE RÎMNICU VILCEA

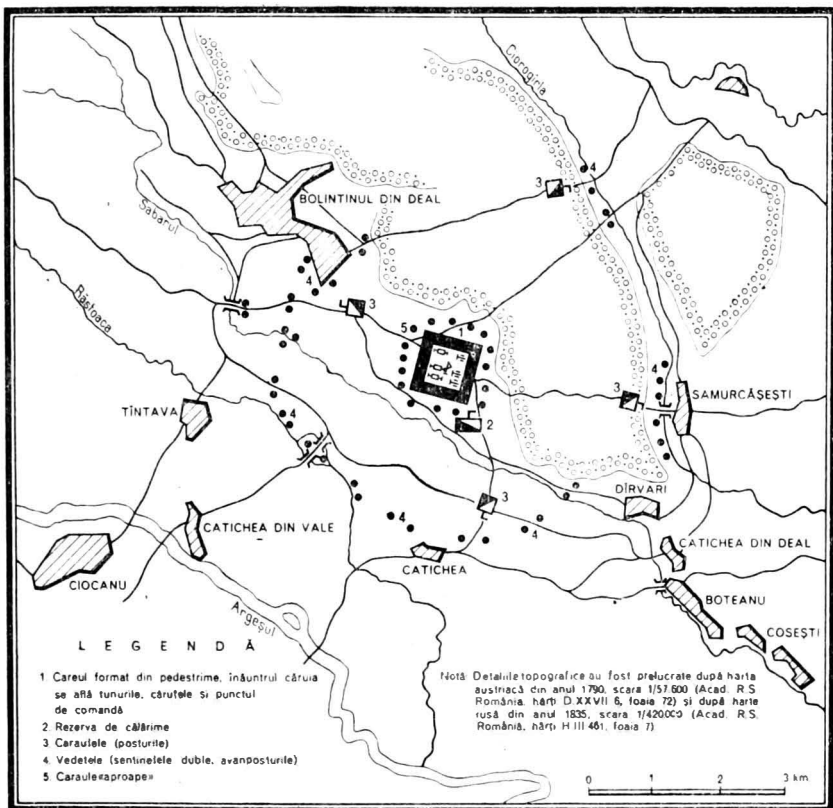

SCHEMA ORGANIZĂRII ȘI ÎNZESTRĂRII OASTEI REVOLUȚIONARE

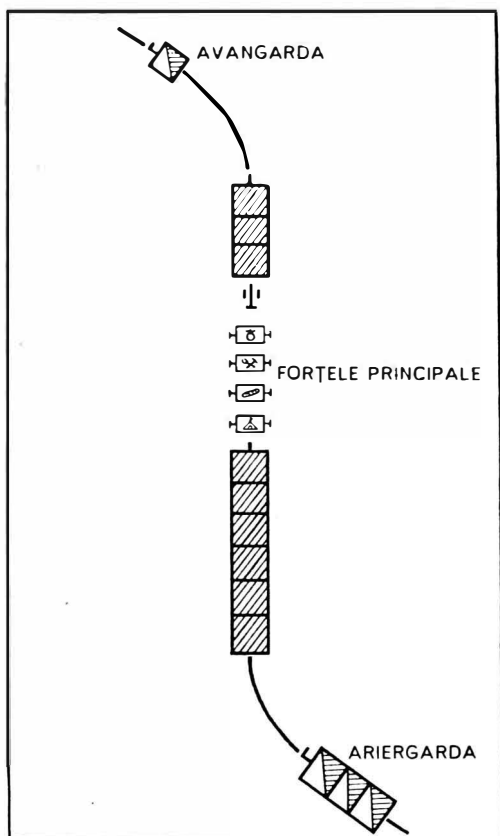

DISPUNEREA ÎN TEREN A FORȚELOR OASTEI REVOLUȚIONARE ȘI FORȚELOR OTOMANE LA ÎNCEPUTUL LUNII MAI 1821 (ÎN MOMENTUL CÎND SE ÎNȚEBEDEA EVENTUALITATEA UNUI CONFLICT

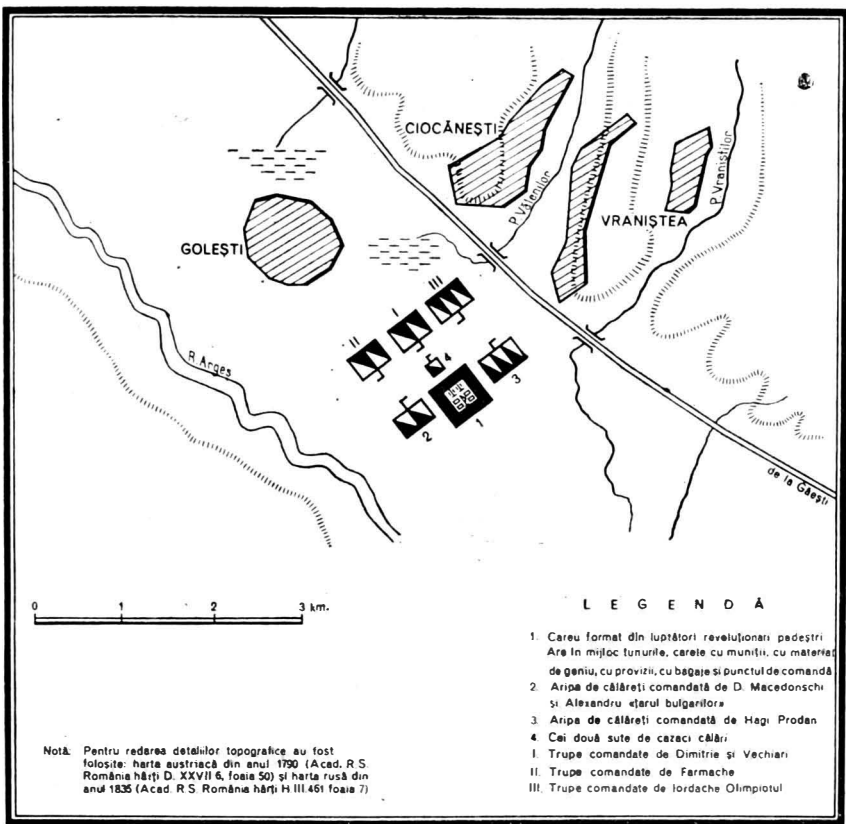

DISPOZITIVUL DE STAȚIONARE AL OASTEI PANDURILOR ÎN NOAPTEA DE 15 SPRE 16 MAI 1821.

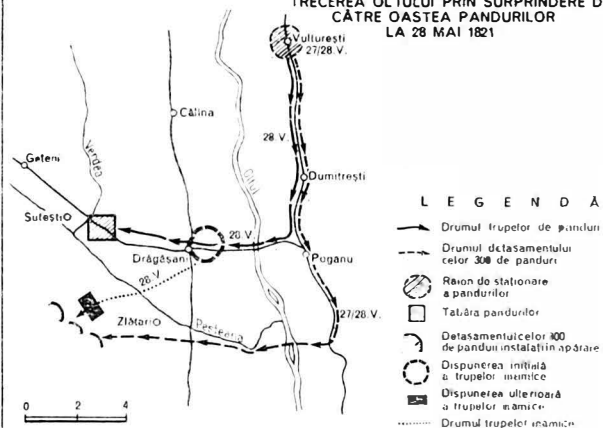

**SCHEMA ORDINII DE MARȘ A OASTEI
PANDURILOR**

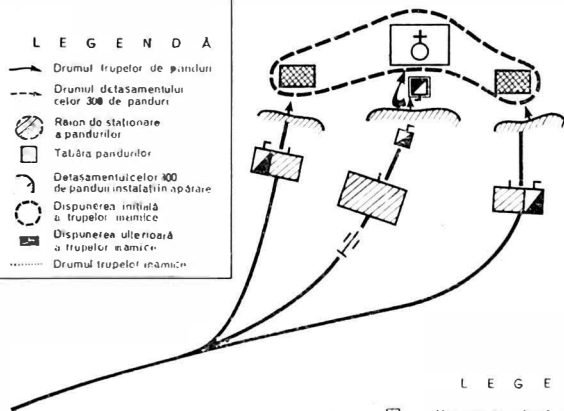

DISPOZITIVELE DE LUPTĂ ADOPTATE DE OASTEAA PANDURILOR ȘI DE TRUPELE ETERISTE LA GOLEȘTI LA 18 MAI 1821.

TRECEREA OLTULUI PRIN SURPRINDERE DE CĂTRE OASTEĂ PANDURILOR LA 28 MAI 1821

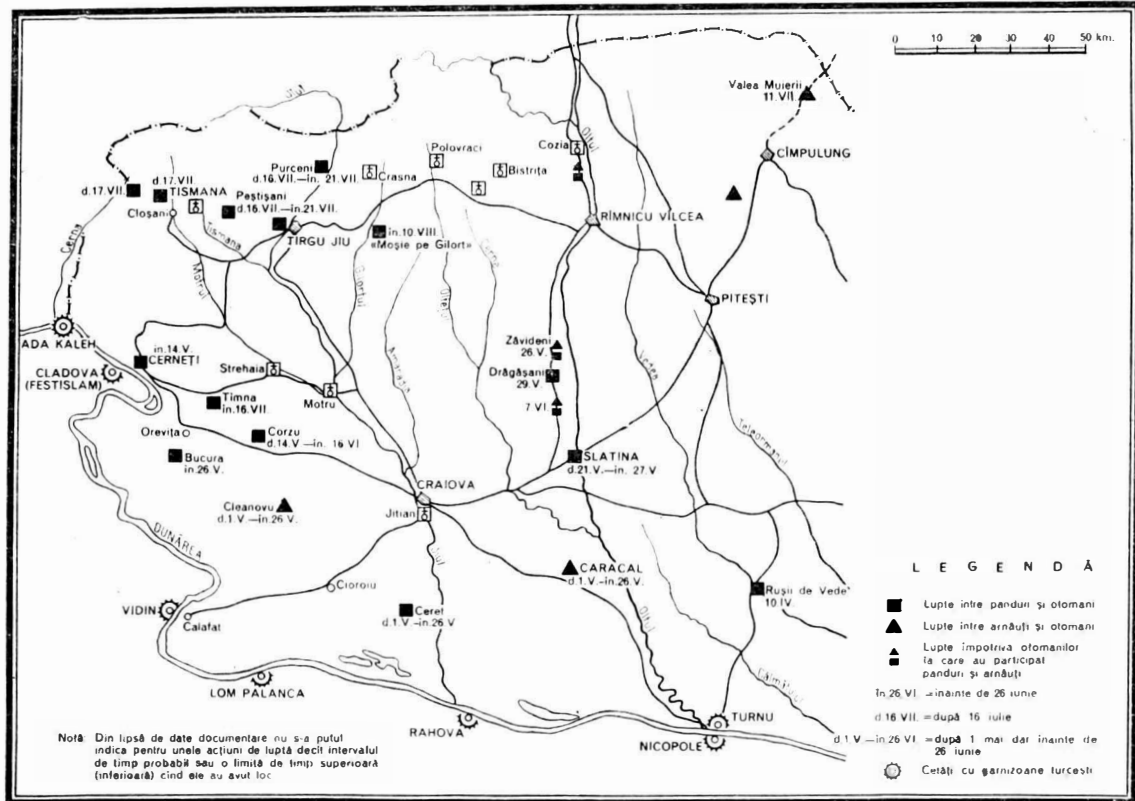

Notă: Informațiile incomplete de care dispunem până în prezent nu ne-au permis localizarea precisă a obiectivelor atacate de panduri. Pentru acest motiv acțiunea de luptă a fost prezentată, fără indicarea detaliilor de teren.

SCHEMA LUPTEI DINTRE PANDURI ȘI OTOMANI LA DRĂGĂȘANI LA 29 MAI 1821.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.iini.ro/>

SCHIȚĂ CU PRINCIPALELE ZONE UNDE AU FOST DATE LUPTE CU OTOMANII DE CĂTRE PANDURI ȘI ARNĂUȚI (INCLUSIV LUPTELE ÎN CARE ARNĂUȚII ȘI PANDURII AU COOPERAT).

	pag.
Cuvînt înainte	5
Capitolul I. Dezvoltarea Țării Românești și a Moldovei în ultima parte a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea. Situația internațională	7
Capitolul II. Antecedentele militare și perioada de pregătire a mișcării revoluționare din 1821.....	16
Capitolul III. Izbucnirea și desfășurarea mișcării revoluționare la vest de Olt.....	49
Capitolul IV. Marșul oastei revoluționare de la Slatina la București	81
Capitolul V. „Adunarea norodului” în București. Tabăra de la Cotroceni.....	89
Capitolul VI. Retragera oastei pandurilor spre Oltenia. Înlăturarea lui Tudor	132
Capitolul VII. Luptele pandurilor cu otomanii	156
Încheiere	183
Bibliografie	191
Indice	200

Tehnoredactor: M. NICOLAE

---

*Bun de tipar 18.01.1973. Apărut 1973. Tiraj 2920.
Ediția I 1962. Hârtie tip I A de 63 g/m².
Format 540 × 840/16. Coli tipar 13,75+1 planșă. B 299.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/694 la
Întreprinderea Poligrafică,
„13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
București.
Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ

Lei 8,50